



**ชุมชนชาวนาทำมกลางกระแสบริโภคนิยม**  
**The Peasant Community among Consumerism**

**กาญจนา รัตนพันธ์**  
**Kanjana Rattanaphan**

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา**  
**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม**  
**มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of**  
**Master of Arts in Human and Social Development**  
**Prince of Songkla University**

**2552**

**ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**

ชื่อวิทยานิพนธ์      ชุมชนชานาท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม  
ผู้เขียน              นางสาวกาญจนา รัตนพันธ์  
สาขาวิชา            พัฒนามนุษย์และสังคม

---

**อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก**

.....  
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

**คณะกรรมการสอบ**

.....ประธานกรรมการ  
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

**อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม**

.....  
(ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์)

.....กรรมการ  
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

.....กรรมการ  
(ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์)

.....กรรมการ  
(ดร.บุญยสฤกษ์ อเนกสุข)

.....กรรมการ  
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้  
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์  
และสังคม

.....  
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)  
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	ชุมชนชาวนาทำมกลางกระแสบรี โภคนิยม
ผู้เขียน	นางสาวกาญจนา รัตนพันธ์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2552

## บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลาท่ามกลางกระแสบรี โภคนิยมและเพื่อศึกษาพลวัตของชาวนากับการปรับตัวในกระแสบรี โภคนิยมในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำการ และแนวคิดกระแสบรี โภคนิยม โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิหลังของชีวิตของชาวนาแม่จะแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามในมิติของการใช้ชีวิตในชุมชนนั้นยังคงมีอุดมการณ์ของการทำนาที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน และเป็นชีวิตชาวนาที่มีการผสมผสานวิถีชีวิตแบบเก่าและแบบสมัยใหม่เข้าด้วยกันโดยในบางมุมมองหรือบางมิติของการใช้ชีวิตเป็นวิถีชีวิตที่ถือ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม อย่างเคร่งครัด และในบางมิติของการใช้ชีวิตไม่ได้ถือประเพณีที่เคร่งครัดตามแบบสมัยก่อนอย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตทั้งหลายเหล่านี้กลับเห็นว่าการทำนาเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตดำเนินอยู่ในชุมชนได้ ซึ่งการดำเนินชีวิตของชาวนานั้น มีทั้งการต่อสู้ ต่อรอง เพื่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และในบางมิติของวิถีชีวิตก็ยังตกอยู่ในค่านิยมบางประการที่ส่งเสริมให้ยังคงทำนาอยู่โดยนัยะนี้การดำรงอยู่ในชุมชนจึงแสดงให้เห็นความสำคัญของอิทธิพล โครงสร้างในสังคมและความพยายามที่จะกระทำการต่าง ๆ จากตัวของชาวนาเอง

สำหรับการนิยามตัวตนของชาวนา สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวที่มีการปะทะปะ ะสาน และเป็นการนิยามที่อยู่บนวิถีคิดที่ผูกโยงวิถีชีวิตแบบบรี โภคนิยม ซึ่งชาวนากลุ่มนี้จะมีทางเลือกที่หลากหลายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวนาที่เป็นไปตามความสัมพันธ์ของบุคคล พื้นที่ การเจรจา ต่อรองในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม และสถานการณ์ซึ่งมีอยู่หลายแบบรวมถึงบริบททางสังคมที่มีการปะทะปะสานกัน โดยถือเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน

โดยสรุป โครงสร้างทางสังคมเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของความ เป็นชุมชนชาวนาและยังรวมไปถึงความสามารถในการเป็นผู้กระทำการของชาวนาในชุมชน

คลองหอยโข่ง อีกหนึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของชาวนามีความหลากหลาย และแตกต่าง  
เช่นเดียวกับคนกลุ่มอื่นในสังคม

<b>Thesis Title</b>	The Peasant Community among Consumerism
<b>Author</b>	Miss Kanjana Rattanaphan
<b>Major Program</b>	Human and Social Development
<b>Academic Year</b>	2009

### **Abstract**

This research aims to study the improvement of a peasant community in Klong Hoi Khong, Songkhla and to study the dynamics of farmer adaptation inside the consumerism in Klong Hoi Khong, Songkhlably using the quality research methodology, community culture conception, concept of structures – operative and current popular consumption concept that in the Klong Hoi Khong, Songkhla province area scope

The research found that background of the Peasant Community life, the main group demonstrate that there are various ways of life, however the dimensions of life in communities that still have the ideology of the farm remain in the community. And a farmer who lives a life of combining traditional and modern together with some perspective or some dimension of life is a life held beliefs, values, tradition strictly. And in some dimension of life is not considered as a strict tradition that former things have to do. Then for the life of farmers, both are fighting for their self and family, some part of the way of life still is in the some popularity and certain values to continue to farm survival in the community that has demonstrated the importance of structural influences in society and try to agency in from the peasantry.

For a definition of the farmers that are reflect for the adjustment of people in communities that are rural restructuring by definition thought that how to turn a life as popular consume conception by the group of farmer will have the various choices that are the part of peasant life, does not endure and to continue as a relationship of people, individual areas of negotiations in everyday, environments and many situations including the social context of a battle interlace by create the identity community of farmers that caused by the expectations of society, identity of the farmers who do not only from besides society.

In summary, the structure of social is only part that affects with the creation of farmer's community identity, but also included the ability to act as a operation in community of farmers in

Klong Hoy Khong and shows that identity of the farmer is as diverse and different from other groups in society.

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีอาจสำเร็จลุล่วงได้ หากไม่มีหลาย ๆ ท่านกรุณาและเกื้อหนุนผู้วิจัยให้ ยืนได้อย่างสง่าในวันนี้ อันดับแรกผู้วิจัยขอกราบเท้าพระคุณพ่อและพระคุณแม่ ที่เปรียบเสมือน ดวงใจของลูกในยามลูกท้อ อ่อนล้า หมดแรง กับอุปสรรค ที่เป็นดั่งเช่นภูเขาที่ขวางกั้นจนหยุดชะงัก มีอาจข้ามผ่านไปได้และแค่ผู้วิจัยได้ฟังเสียง สำเนียง เห็นแววดา ทำทางของท่านผู้วิจัยก็ซาบซึ้ง เสมือนหนึ่ง มีท่านคอยเป็นเพื่อนใจให้ลูกคนนี้ได้มีแรงก้าวเดินต่อไป

ในส่วนของวิทยานิพนธ์ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ 5 ท่าน ที่ไม่ได้เป็นเพียงกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ หากเป็น “ครู” ที่เปิดมุมมองใหม่ๆและจุดดึงผู้วิจัยขึ้นจากความอ่อนด้อยทาง ปัญญาทั้งแนวคิด ทฤษฎี มุมมองที่มีต่อสังคม รวมทั้งการคิดวิเคราะห์ที่ทำให้ผู้วิจัยเท่าทันโลก ของขอบพระคุณ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ที่เปี่ยมด้วยความเมตตายิ่ง ดร.บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข ที่มี มาคชริมๆ แต่เป็นครูที่ใจดี ดร.อุมารินทร์ คูลาภิรักษ์ ที่คอยใส่ใจ ค่อยเติม แก้ไขข้อบกพร่องในงาน ขึ้นนี้อย่างต่อเนื่อง รศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ ที่คอยให้กำลังใจ ส่งรอยยิ้มอันอบอุ่น ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย ที่เป็นทั้งปรึกษาหลักและเป็น “ครู” ที่มอบโอกาส ให้ความเชื่อมั่น ผู้เป็นครู ที่คอยพากเพียร พยายาม ให้มองสิ่งรอบตัวคือวิชาเรียน ที่มีได้อยู่แค่ช่วงเวลาในชั้นเรียนแต่ทุกช่วงเวลาของชีวิต คือ การเรียน ในขณะที่เดียวกันก็คอยสอดใส่ทฤษฎีชีวิตที่บางแง่มุมเป็นผู้สนับสนุนและให้รู้จักผกาด อยู่บนฟ้าและบางแง่มุมก็เป็นผู้เป็นผลึกให้ล้มลง และรอคอยการหัดยืนใหม่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในบางครั้ง น้อยใจบ้าง โกรธบ้าง กลัวบ้าง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยอดทน กล้าแกร่ง กับการเผชิญโลก และ ในขณะที่เดียวกันก็รู้สึกสนุกกับบรรยากาศต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณ “เพื่อน” ร่วมอุดมการณ์ ที่แทรกซึมสู่หัวใจของผู้วิจัยโดยผ่านบททดสอบชีวิต ที่หลากหลายมาด้วยกันทั้งในยามที่ถูกเคียวกรำจนอ่อนล้า ถูกกระชากหัวใจจนน้ำตาไหล พี่ใหม่ที่ ช่วยแบ่งเบาความรู้สึก นิยามาลเพื่อนที่คอยให้คำปรึกษา น้องตาลที่คอยอำนวยความสะดวกในเรื่อง กฎระเบียบทางการศึกษา กุ้งนางผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ในยามคำคืน น้องจำที่คอยยื่นเคียงข้างทาง วิชาการ ความแตกต่างในมุมมองชีวิตที่ต่างกันมีอาจขวางกั้น ความรู้สึกความผูกพันที่แปรเปลี่ยน จากความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่ และความน้อง ที่ต่างสถานะแต่มีหัวใจดวงเดียวกัน จนเราสามารถ ประสบความสำเร็จมาด้วยกัน ขอขอบคุณคณะศิลปศาสตร์ที่หยิบยื่นยาชูกำลังกรุณาให้ทุนวิจัยทำ ให้ผู้วิจัยได้มีกำลังใจในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

กาญจนา รัตนพันธ์

## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
รายการตาราง	(11)
รายการภาพประกอบ	(12)
<b>บทที่ 1 บทนำ</b>	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
คำถามการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	7
กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	8
<b>บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b>	11
การศึกษาเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมชุมชน”	11
การศึกษาเกี่ยวกับ “โครงสร้าง-ผู้กระทำการ”	14
การศึกษาเกี่ยวกับ “บริโภคนิยม”	18
งานวิจัยที่เกี่ยวกับ “ชานา”	25
<b>บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย</b>	30
วิธีการศึกษา	30
การเลือกพื้นที่ศึกษา	31
การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา	34
การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา	36



## สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
หน่วยการวิเคราะห์	38
<b>บทที่ 4 พื้นที่ ผู้คน และความสัมพันธ์ของคนกับผืนนา</b>	40
เปิดประตูสู่คลองหอยโข่ง 4	0
สนามแห่งการเพิ่มมูลค่า	49
โรงพยาบาล	55
พื้นที่ที่มีความหลากหลายมาพบกัน	57
ชีวิตและเรื่องเล่าของชาวนา	66
ชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา 6	9
ชาวนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา	83
ชาวนาที่รับจ้างทำนา	92
คนกับพื้นที่นา	98
<b>บทที่ 5 วิถีแห่งชุมชน ความเป็นชุมชน และการปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม</b>	103
วิถีแห่งชุมชน	104
ชาวนากับชุมชน	104
ชาวนากับความเชื่อ	108
ชาวนากับชาวนาและคนอื่น	112
ความเป็นชุมชน	118
มองผ่านกิจกรรมของชุมชน	119
มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน	129
มองผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคน	142

## สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม	148
ชวานากับบริบททางสังคม	149
ชวานากับบริบททางเศรษฐกิจ	157
ชวานากับกระแสบริโภคนิยม	162
<b>บทที่ 6 สรุปผล</b>	171
สรุปผล	171
เรื่องราวในชีวิตของชวานา	172
<b>บรรณานุกรม</b>	175
<b>ภาคผนวก</b>	183
<b>ประวัติผู้เขียน</b>	187

## รายการตาราง

ชื่อตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 การแบ่งกลุ่มข้อมูลและวิธีการศึกษา	35
ตารางที่ 2 ภูมิหลังผู้ให้ข้อมูลหลัก	68
ตารางที่ 3 การเสนอเรื่องเล่าของชาวานาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา	81
ตารางที่ 4 การเสนอเรื่องเล่าของชาวานาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา	90
ตารางที่ 5 การเสนอเรื่องเล่าของชาวานาที่รับจ้างทำนา	96
ตารางที่ 6 สรุปประเด็นชาวานากับชาวานา	115
ตารางที่ 7 สรุปประเด็นชาวานากับคนอื่น	118
ตารางที่ 8 สรุปประเด็นกิจกรรมของชุมชน	129
ตารางที่ 9 สรุปประเด็นพิธีกรรมของชุมชน	141
ตารางที่ 10 สรุปประเด็นวิถีชีวิตของกลุ่มคน	148
ตารางที่ 11 สรุปประเด็นเรื่องของชาวานากับบริบททางสังคม	156
ตารางที่ 12 สรุปประเด็นเรื่องของชาวานากับบริบททางเศรษฐกิจ	162
ตารางที่ 13 สรุปประเด็นเรื่องของชาวานากับกระแสบริโภคนิยม	167

## รายการภาพประกอบ

ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด	8
ภาพที่ 2 แผนที่อำเภอคลองหอยโข่ง	32
ภาพที่ 3 พื้นที่ทำนาในปัจจุบันในอำเภอคลองหอยโข่ง	37
ภาพที่ 4 สถานที่ต่างๆในพื้นที่คลองหอยโข่ง	45
ภาพที่ 5 สนามชนโค	50
ภาพที่ 6 สนามชนไก่	52
ภาพที่ 7 โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง	55
ภาพที่ 8 ตลาดนัดกองบิน 56	57
ภาพที่ 9 ค่ายรัตนพล	59
ภาพที่ 10 ร้านอาหารจำพิศ	62
ภาพที่ 11 สามแยกวัดโพธิ์	64
ภาพที่ 12 สายัญห้ คงชนะ	70
ภาพที่ 13 ประมวล มังคะโร	72
ภาพที่ 14 สมปอง บุตรคง	74
ภาพที่ 15 ประภาส สุวรรณรัตน์	75
ภาพที่ 16 เขียว พุทธแก้ว	77
ภาพที่ 17 เกลีน สุวรรณรงค์	78
ภาพที่ 18 จิตนาภาพ พุดแก้ว	80
ภาพที่ 19 ความเชื่อมโยงชวานากับความสัมพันธ์ทางสังคม	82
ภาพที่ 20 ไสว คงชนะ	84
ภาพที่ 21 สมบูรณ์ ชาวสุข	86
ภาพที่ 22 ไพฑูรย์ รัตนพันธ์	88
ภาพที่ 23 สมพงษ์ สัมพันธ์	89
ภาพที่ 24 ความเชื่อมโยงชวานากับความสัมพันธ์ทางสังคม	91

## รายการภาพประกอบ(ต่อ)

ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 25 ชุม รัตนพันธ์	93
ภาพที่ 26 ธวัช พันธุเสน	95
ภาพที่ 27 ความเชื่อมโยงชวานากับความสัมพันธ์ทางสังคม	97
ภาพที่ 28 พื้นที่นาและชวานาในพื้นที่ศึกษา	99
ภาพที่ 29 แหะไข่มดแดง	104
ภาพที่ 30 การหาปลา กบ หอย	105
ภาพที่ 31 การเลี้ยงวัว	106
ภาพที่ 32 การปลูกบัว ปลูกยาง ปลูกแก้วมังกร	107
ภาพที่ 33 จอมปลวก	109
ภาพที่ 34 การสร้างสตูบไว้ใกล้นา	110
ภาพที่ 35 การแรกนาคำ	111
ภาพที่ 36 การแรกเกี่ยวข้าว	111
ภาพที่ 37 การรวมกลุ่มขอข้าว	121
ภาพที่ 38 พิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบชีวิตของชุมชน	123
ภาพที่ 39 การสร้างฝายกั้นน้ำในชุมชน	126
ภาพที่ 40 พิธีไหว้ตายาย	131
ภาพที่ 41 ประเพณีวันว่าง	133
ภาพที่ 42 แผนผังเครือข่ายสายตระกูล	135
ภาพที่ 43 แผนภาพปฏิทินชุมชน	138
ภาพที่ 44 การปลูกยางพารา	142
ภาพที่ 45 ฟาร์มตัวอย่าง	144
ภาพที่ 46 วิธีเศรษฐกิจชาวบ้าน	146
ภาพที่ 47 การสร้างถนนเชื่อมต่อสู่ความทันสมัย	151

## รายการภาพประกอบ(ต่อ)

ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 48 ความสัมพันธ์ของสายน้ำจากชลประทาน และฟ้าประทาน	153
ภาพที่ 49 ประเพณีลากพระ	155
ภาพที่ 50 ชีวิตประจำวัน	158
ภาพที่ 51 การไปงานต่าง ๆ	159
ภาพที่ 52 ตลาดนัดในชุมชน	160
ภาพที่ 53 ปรีภคนิยมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน	164
ภาพที่ 54 รถโรงเรียนจากพื้นที่ใกล้เคียง	165
ภาพที่ 55 ร้านอินเทอร์เน็ต	166
ภาพที่ 56 การเจรจาต่อรองในชีวิตประจำวันของชาวนา	168

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“เปิบข้าวทุกคราวคำ	จงสูจำเป็นอาจิม
เหงื่อที่สูกิน	จึงก่อเกิดมาเป็นคน
ข้าวนี้ะมิรส	ให้ชนชิมทุกชั้นชน
เบื้องหลังทุกขัณฑ์	และขมขึ้นจนเขียวขาว
จากแรงมาเป็นรวง	ระยะทางนั้นเหยียดยาว
จากรวงเป็นเม็ดพรว	ล้วนทุกขัณฑ์ปากแจ้ญ
เหงื่อหยดสักก็หยาด	ทุกหยดหยาดล้วนยากเย็น
ปูดโปนก็เส้นเอ็น	จึงแปรรวงมาเป็นกิน
น้ำเหงื่อที่เรือแดง	และน้ำแรงอันหลังริน
สายเลือดทุกทั้งสิ้น	ที่สูชดกำซาบฟัน”

จิตร ภูมิศักดิ์ (2540)

บทประพันธ์ดังกล่าวได้ถ่ายทอดเรื่องราวชวานาในมิติหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึง มุมมองของชวานาที่มีต่อผู้คนในสังคมว่า กว่าจะได้ข้าวมาให้คนในสังคมลิ้มรส ชวานาต้องเผชิญกับความยากลำบากต้องแลกกับหยาดเหงื่อ และแรงใจที่ชวานามีต่อข้าวทุกเม็ดทุกรวง แต่ในอีกมิติหนึ่งก็สะท้อนมุมมองของสังคม ที่มองชวานาเป็นชนชั้นผู้ใช้แรงงาน เป็นชนชั้นล่างในสังคมที่ถูกประทุษตราให้มีความด้อยหรือกลายเป็นอื่น ทั้งที่ชวานามีความเกี่ยวพันกับชีวิตของผู้คนจนถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตในสังคมไทย บทประพันธ์ ดังกล่าวจึงเท่ากับชี้ให้เห็นถึงความเข้าใจของสังคมที่มีต่อชวานาทำให้เห็นวิถีชีวิตของชวานา ในอีกมิติที่เกี่ยวข้องผูกพันกับคนในสังคมและอีกภาพหนึ่งก็ชี้ชวนให้เห็นว่าชวานามีความผูกพันกับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต เช่นเดียวกับงานของวิมลพรรณ ปีตรวัชชัย (2549, 23) ที่มองว่าประเพณีและวัฒนธรรมตลอดจนคติความเชื่อต่าง ๆ ของคนไทย ส่วนหนึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานวิถีปฏิบัติของชวานามาเป็นวิถีปฏิบัติของคนในสังคมไทย

อดีตที่ผ่านมาความเป็น “สังคมไทย” ถือว่าเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการทำนาปลูกข้าวเพื่อ การบริโภคเป็นหลัก เมื่อเหลือก็เก็บในยุ้งฉาง หรือไม่ก็นำไปแลกเปลี่ยนสิ่งของเฉพาะที่จำเป็น เพื่อการค้าจริง นัยหนึ่ง “ข้าว” จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความผูกพันกับสังคมไทย ซึ่งเอี่ยม ทองดี (2537, 5-9) ชี้ให้เห็นว่า คนไทยมีวิถีชีวิตผูกพันกับข้าวอย่างใกล้ชิดจนเป็นรากฐานแบบแผนของ พฤติกรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่อยู่ในรูปแบบของ ความเชื่อ ความคิด อุดมการณ์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จนกระทั่งถึงยุคสมัยของการทำนาที่มีการนำเอาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เพื่อการเกษตร ในช่วงสมัยหนึ่งเรียกความรู้ความทันสมัยที่เข้ามาในผืนนาว่า “การปฏิวัติเขียว” (The Green Revolution) ซึ่งเหตุการณ์นี้เริ่มเกิดขึ้นในทวีปยุโรปประมาณศตวรรษที่ 18 และ แพร่หลายสู่ทวีปเอเชียในเวลาต่อมา ส่งผลต่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงตามกระแสการปฏิวัติเขียวด้วย เช่นกัน และในขณะเดียวกันวัฒนธรรมตะวันตกก็เข้ามาพร้อมกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังกล่าวด้วย

กระแสการปฏิวัติเขียวในสังคมไทยแทรกซึมผ่านระบบ ความเชื่อ ความคิด และอุดมการณ์ อีกทั้งยังมีการสร้างค่านิยม การผลิตทางเศรษฐกิจในประเทศที่เน้นการผลิตเพื่อการขายมากกว่าการ ผลิตเพื่อการบริโภค นัยดังกล่าวทำให้เกิดการไหลเวียนของระบบทุนภายในประเทศ มีการ เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมเกษตรกรรม รูปแบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบ ทุนนิยม และสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ การล่มสลายของชนชั้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคม ชาวนา ซึ่ง วชิรศักดิ์ มัชฌิมภาโร (2549) พบว่า ชาวนาต้องเข้ามาทำงานในเมืองสืบ เนื่องมาจาก การล่มสลายการผลิตทางด้านเกษตรกรรม วิถีของการ เกษตรแบบยังชีพเป็นหนทางที่ไม่เพียงพอ ต่อการดำรงชีวิตภายใต้ยุคสมัยอุตสาหกรรมและการบริโภค ระบบอัตโนมัติและความทันสมัยต่าง ๆเกิดขึ้น เครื่องจักรเป็นเครื่องมือที่เข้ามาแทนคน ทำให้ชนชั้นกรรมาชีพกลายเป็นคนว่างงาน

การปรับตัวต่อสู้ ต่อรอง กับกลไกใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นส่วนจำเป็นที่นำไปสู่ การดำรงชีวิตประจำวัน ปราบกฎการณ์ ทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตชวานานั้นยังเต็มไปด้วยความเลือนไหลในบริบทต่าง ๆ ของสังคมที่ความซับซ้อนของระบบคิด มีมุมมองและมิติ ที่แฝงนัยของการดำรงอยู่ในสังคม ดังเช่นงานของ วีระศักดิ์ สุวรรณศักดิ์ (2542) ที่ศึกษา เรื่องการ ปรับเปลี่ยนพื้นที่นาข้าว เป็นการเกษตรแบบผสมผสาน ของชาวบ้านตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การปรับเปลี่ยนพื้นที่นา จากการทำนาเพียงอย่างเดียว เป็นการทำนา แบบผสมผสาน เพื่อให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและพื้นที่ที่จำกัดจึงจะสามารถดำเนินการผลิต และดำรงอยู่ได้ นั้นแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ที่จะต้องสอดคล้อง รับตามบริบทของสังคม หากเกิด มุมมองที่มีเป็นไปในลักษณะที่มีความขัดแย้ง อาจทำให้การดำเนินชีวิตไม่ราบรื่นได้เช่นกัน ดังเช่น



งานของ ธาณี สุขเกษม (2544) ที่ศึกษาเรื่อง รัฐกับชาวนา ศึกษากรณีการต่อต้านอำนาจรัฐของชาวนาไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 ที่พบว่า การเคลื่อนไหวของชาวนาในการต่อสู้กับรัฐบาล โดยใช้วิธีการชุมนุม เรียกร้อง เดินขบวน ประท้วง ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านฝ่ายอนุรักษ์นิยม จนนำไปสู่การปราบปรามของรัฐ มุมมองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการดำรงชีวิตของคนในสังคมจะมีทั้งบทบาทของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ที่อยู่ในลักษณะของการยอมรับ ยอมจำนน หรือขัดขืน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง สิทธิจากอำนาจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การปะทะประสานที่หลากหลายและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะในส่วนของ การสนทนาโต้ตอบ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการกระทำ การ ต่อรอง แข่งขัน ประชัน ประท้วง หรือต่อต้านผ่านอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องราวชีวิตที่มีอากมอมขำ

การดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน จาก มุมมอง อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548 , 4) มองว่า สังคมไทยมิได้ตกอยู่ภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเท่านั้น แต่เป็น ส่วนหนึ่งความเป็น “สมัยใหม่” (Modernity) ที่แสดงถึงความพยายามที่จะเปลี่ยนความคิดนามธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าและความหมายในชีวิตของผู้คนให้กลายเป็นเพียงวัตถุหรือสินค้า จนนำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) จนเกิดการแปลกแยกให้กลายเป็นคนอื่นในวัฒนธรรมของพวกเขาเอง และกลายเป็นการแสดงตัวตนและดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้ศักดิ์ศรี ทั้งนี้เพราะในด้านหนึ่งเกิดการจ้องจ้ำและแข่งแข่งพวกเขาไว้ด้วยการตีตรา และปิดป้ายอย่างตายตัว ในอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นการตอกย้ำให้ปัจเจกชนกลายเป็นเพียงผู้หลงใหลลัทธิบริโภคนิยมอย่างไม่ลืมหูลืมตา

ในขณะเดียวกัน Giddens (1990 อ้างใน วัฒนา สุกัญศีล 2543, 45-46) ก็มองว่า ลัทธิบริโภคนิยม ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ของคนทั่วโลกเป็นไปอย่างเข้มข้น เกิดการเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลกันเข้าด้วยกัน เทคโนโลยีที่มาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข่าวสาร ข้อมูล เงินทุน แนวคิด และอุดมการณ์ สามารถข้ามพรมแดนได้อย่างรวดเร็ว อำนาจที่เกิดมาจากรัฐไม่สามารถควบคุมได้อีกต่อไป สังคมที่เกิดขึ้นมีการเชื่อมโยงถึงกันหรือในบางครั้ง อาจมีแบบแผนเดียวกันกับวัฒนธรรมของโลกซึ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของการกระจายของสินค้า พฤติกรรม ธรรมเนียม การปฏิบัติและความคิดความเชื่อต่าง ๆ จากสังคมตะวันตกไปสู่สังคมอื่นทั่วโลก เกิดความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม มีการเชื่อมโยงระหว่างชีวิตส่วนตัวกับข้อมูลข่าวสาร จนก่อให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติที่หลากหลายทั้งในด้านบวกและด้านลบ มุมมองดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่าความจริงที่เคยเชื่อ อำนาจที่เคยยอมรับ ประเพณีที่ถือปฏิบัติ ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นภายหลังจากที่มาจากเทคโนโลยี การตระหนักรู้ถึงอิทธิพลและวิธิตัดสามารถช่วยให้นักในชุมชนท้องถิ่นมองเห็นและเข้าใจเสียงสะท้อนของตนเอง

ในส่วนของบริษัทชุมชนมีการเปิดรับความทันสมัยจากโลกภายนอกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ กาญจนา แก้วเทพ ( 2530) ที่ว่า เมื่อความทันสมัยเข้าสู่ชุมชน ชุมชนจะปรับเปลี่ยนรูปแบบของวิถีชุมชนที่เรียกว่า “กิ่งหมู่บ้านกิ่งเมือง” แต่ก็ยังคงหลงเหลือร่องรอยวิถีแบบชุมชนในลักษณะที่ยังคงพึ่งตนเองในบางส่วน ในมิติดังกล่าวก็เป็นส่วนที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในร่องรอยของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่และยังคงมีการต่อสู้ต่อรอง หรือตอบโต้กับสังคมภายนอก ภาพวิถีชุมชนจึงมีความซับซ้อนที่ถูกซ้อนทับด้วย ภาพของสังคมเมืองและภาพของวิถีชุมชนแบบดั้งเดิม ที่มีการปะทะประสานมีการปรับตัวกับวิถีแบบใหม่ ที่ผสมปนเปกันไปเพื่อรักษาอุดมการณ์ไว้อย่างแยบยล การปรับตัวกับวิถีที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากความหลากหลาย ที่อยู่ที่ทับซ้อนในชีวิตประจำวัน ดังเช่น เกษม เพ็ญภินันท์ (2550, 2-7) มองว่า การบริโภคนิยมในรูปแบบต่าง ๆ จะก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สิ้นไหลตามกระแสเศรษฐกิจ และ ผลที่ตามมาคือ การก่อรูปเป็น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของการบริโภค ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน อันเป็นผล ที่เกิดขึ้นจากสัมพันธภาพของการดำรงชีวิตกับพลวัตทางสังคมที่ระบบทุนนิยมกำลังเปลี่ยนผ่านความสำคัญ จากการผลิตไปสู่การบริโภคและแพร่ขยายไปยังทุกส่วนของสังคม

จากการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล ใน พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งในเบื้องต้น พบว่าพื้นที่คลองหอยโข่ง เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่กำลังขยายตัว ผู้การเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยกระแสบริโภคนิยม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เชื่อมโยงกับความเข้มข้นในการบริโภค จากพื้นที่รอบข้าง อย่างหลีกไม่พ้น กล่าวคือ พื้นที่คลองหอยโข่ง จัดเป็นพื้นที่ที่เป็นขอบของ เมืองเศรษฐกิจ อย่างเมืองหาดใหญ่ ซึ่งหาดใหญ่นั้นถือว่าเป็นศูนย์กลางและชุมทางในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเมืองที่หลากหลาย ด้วยเทคโนโลยี ความทันสมัยรวมถึง การบริโภคอย่างเข้มข้น ผนวกกับพื้นที่คลองหอยโข่งเองมีการรับกระแสการบริโภคที่เกิดขึ้นในลักษณะของการข้ามผ่านพื้นที่เข้ามา ไม่ว่าจะผ่าน การติดต่อสื่อสารของผู้คนที่เป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่อุดมการณ์ใหม่ ๆ ดังจะพบว่า การทำนาในคลองหอยโข่งลดน้อยลง มีการปรับพื้นที่จาก พื้นที่นาเป็นสวนยาง บ่อปลา นาบัว แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวนาอยู่จำนวนหนึ่งที่ยังคงทำนาอยู่

การบริโภคความทันสมัยของชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จัดเป็นกระบวนการที่ เกิดจากการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนระหว่างพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ( 2549, 164) ที่ว่า เมื่อเกิดการเคลื่อนย้ายของสิ่งของต่าง ๆ วัฒนธรรมเองก็ยังคงเคลื่อนย้ายไปด้วย และการบริโภคในปัจจุบัน มิใช่เพียงการบริโภคเฉพาะตัวสินค้าเท่านั้น อีกด้านหนึ่งยัง บริโภคความหมายหรือภาพลักษณ์ ที่ผูกติดกับสิ่งนั้นซึ่งสามารถสร้างสถานะ ค่านิยม ทางสังคมให้ได้รับ การยอมรับร่วมกันในสังคมด้วย นัยดังกล่าวแสดงให้เห็น ได้ว่า การข้ามพื้นที่ข้าม วัฒนธรรมจะทำให้วิถีการปฏิบัติและจิตสำนึกที่มีต่อการดำรงชีวิต วิถีชีวิต เริ่มเปลี่ยนแปลง และ สะท้อนกลับไปสู่พฤติกรรม

ที่มีวิถีคิดที่เปลี่ยนแปลงเฉกเช่นปรากฏการณ์เบื้องต้น ในคลองหอยโข่งที่ผู้วิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ของครอบครัวมีการปรับจากครอบครัวขยายสู่ครอบครัวเดี่ยว เวลาในการพูดคุยของสมาชิกในครอบครัวน้อยลง มีการสร้างร้วบ้านเป็นเส้นแบ่งความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ มีการแยกแยะเวลาทำงานและเวลาพักผ่อน การพบปะของคนในชุมชนน้อยลงหรือ หากมีก็จะต้องมีหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

นอกจากนี้การเก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่า คนในชุมชนคลองหอยโข่งให้ความสำคัญเรื่องความสะดวก ความรวดเร็ว บริบทต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน เน้นค่าตอบแทนที่อยู่ในรูปของเงินทองมากยิ่งขึ้น เช่น นำเครื่องจักรไถนามาใช้ในกระบวนการผลิตการบริโภคเครื่องใช้ส่วนตัวหลากหลายยี่ห้อ เช่น สบู่ ยาสระผม ยาสีฟัน เครื่องสำอาง น้ำหอม สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตารีด สิ่งที่เป็นที่จำเป็นที่ใช้ ในการเดินทางใช้บรรทุกขนส่ง ต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนน้อยลง หรือ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ ที่ ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์โดยปราศจากการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากการรับรู้ การสื่อสาร แต่เป็นเพียงการพูดคุยผ่านเทคโนโลยีเท่านั้น

วิถีชีวิตของชาวนาในพื้นที่คลองหอยโข่ง จึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความซับซ้อนในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะกับกระแสบริโชนิยมที่ปรากฏในพื้นที่ การทำความเข้าใจชุมชนชาวนาท่ามกลางกระแสบริโชนิยมดังกล่าว จัดเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่พยายามเผยให้เห็นความไม่ราบเรียบ ในวิถีของความเป็นชุมชนชาวนา วิถีชีวิตของชาวนาในบางมิติที่ไม่ได้มีวิถีปฏิบัติตามระบบสังคมหรือภาพรวมของสังคมโดยทั้งหมด แต่จะมีการเลือกรับ การต่อสู้ต่อรอง หรือเลือกที่จะนิ่งเฉย และปรับตัวกับ บริบทของสังคมก็ได้ ซึ่ง เป็นการขยายมุมมองเกี่ยวกับการสร้างตัวตน การต่อสู้ต่อรอง การขัดขืน ต่ออำนาจในวิถีชีวิตประจำวันของชาวนาและมิติการเป็นผู้กระทำการจากระบบโครงสร้างทางสังคม โดยที่ผู้วิจัยเลือกอำเภอคลองหอยโข่งเป็นพื้นที่ศึกษาเนื่องจาก

ประการแรก อำเภอคลองหอยโข่งอยู่ใกล้กับพื้นที่เมือง อย่างอำเภอหาดใหญ่และอำเภอสะเดา ด้วยนัยของความเป็นเมืองย่อมแสดงให้เห็นความเกี่ยวโยงของกลุ่มคนที่มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลากหลายมีทั้งอำเภอที่มีความเจริญ ทางเศรษฐกิจอย่างหาดใหญ่ ความทันสมัย ความเจริญทางเทคโนโลยีที่สร้างความสะดวกสบายให้คนคลองหอยโข่ง จากกระแสบริโชนิยมที่มาจากพื้นที่ต่าง ๆ คลองหอยโข่งเป็นอำเภอที่อยู่ใกล้ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งการเข้ามาของผู้คนดังกล่าว อาจจะมาในหลากหลายรูปแบบที่ขยาย ออกสู่บริเวณพื้นที่ศึกษา การเข้ามานั้นก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่นำกระแสการบริโภคเข้ามาในพื้นที่ การผสมผสานเป็นวิถีชีวิตประจำวันในเรื่องของการเน้นความสะดวกสบาย เช่น การซื้อแกงถุง หรือการเดินทางมายังเมืองเพื่อมารับประทานอาหารและรับเอาการใช้ชีวิตในวิถีแบบคนเมือง เป็นต้น

ประการที่สอง อำเภอลองหอยโข่งถูกรายล้อมด้วยอำเภออื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำเภอหาดใหญ่ที่มีลักษณะของความเป็นเมืองเศรษฐกิจ อำเภอสะเตาะที่เป็นลักษณะของเมืองชายแดนเป็นอำเภอที่อยู่ติดประเทศมาเลเซีย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล จะเห็นได้ว่าพื้นที่ศึกษาถูกรายล้อมล้อมด้วย ด้วยอำเภอต่าง ๆ เป็นพื้นที่ที่ถูกแบ่งขอบเขต และถูกกำหนดขีดตราให้คนอยู่ในพื้นที่ที่ได้กำหนดให้อยู่ในขอบเขตที่แน่นอนภายใต้การกำหนดโดยรัฐเป็นหลัก ทว่าในการศึกษาครั้งนี้มองว่ากลุ่มคนไม่ได้ถูกจำกัดความสัมพันธ์อยู่ในพื้นที่เดียวกันนั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มคนนั้นยังคงมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่อื่น และลองหอยโข่งก็เป็นพื้นที่ที่เปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ประการที่สาม ปรากฏการณ์ภาคสนามเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ลองหอยโข่งมีบริบทของการใช้ชีวิตที่มีลักษณะความเหมือน และแตกต่างไปจากชุมชนอื่น เช่น การก่อรูปเป็นชุมชนจากความรู้อยู่ของตนเอง และการกำหนดขอบเขตจากรัฐ หรือความเป็นชุมชนชานานาที่ไม่ได้มีแต่ชานานาในพื้นที่ หากแต่มีคนกลุ่มต่าง ๆ และเรื่องราวที่หลากหลายอยู่ในพื้นที่ ชานานาในพื้นที่ศึกษาก็ปรากฏภายในหลายแบบ เช่น การเป็นชานานาที่มีกรรมสิทธิ์ในผืนนา ชานานาที่ไม่ได้เป็นเจ้าของผืนนาแต่ลงมือทำนาในผืนดินของเครือญาติ คนสนิท เพื่อน หรือบ้านใกล้เรือนเคียง และชานานาที่รับจ้างทำนา บางช่วงเวลาชานานาเหล่านั้นก็มีฉากชีวิตของการ เป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ทำสวนยาง เป็นพนักงานบริษัทเอกชน เป็นนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น ทว่ากลุ่มคนดังกล่าวก็ยังคงมีการต่อรองเพื่อการดำรงอยู่ในพื้นที่ของผืนนาเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองจากกระแสการบริโภคจากพื้นที่ สังคม หรือจากกระแสของโลกก็ตาม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ชุมชนชานานาท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม” ในอำเภอลองหอยโข่งเป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ การวิจัยดังกล่าวเป็นความพยายามในการทำความเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชานานาท่ามกลางกระแสการครอบครองทั้งในแง่ของวัตถุและค่านิยมการบริโภค ซึ่ง เกี่ยวพันกับความทันสมัยอย่างแนบแน่นเช่นกัน ชานานา ในพื้นที่ของการศึกษามีการต่อรองกับระบบสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ในสังคม และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการให้ความหมายปรากฏการณ์ที่ศึกษาถือว่าเป็นความพยายามที่จะเข้าใจในโลก และชีวิตของชานานาในอำเภอลองหอยโข่ง ในฐานะที่ลองหอยโข่งเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความคิด ความหมาย และอุดมการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนมีความเกี่ยวเนื่องกับเราทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

### วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม
2. เพื่อศึกษาพลวัตของชาวนากับการปรับตัวในกระแสบริโภคนิยมในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

### คำถามการวิจัย

1. ชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่งมีการสร้างความเป็นชุมชนชาวนาอย่างไร
2. ชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่งมีพลวัตและปรับตัวกับกระแสบริโภคนิยมในพื้นที่อย่างไร

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจความซับซ้อนในการสร้างความเป็นชุมชนของชาวนาที่เกิดขึ้นในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา
2. เข้าใจความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

### นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

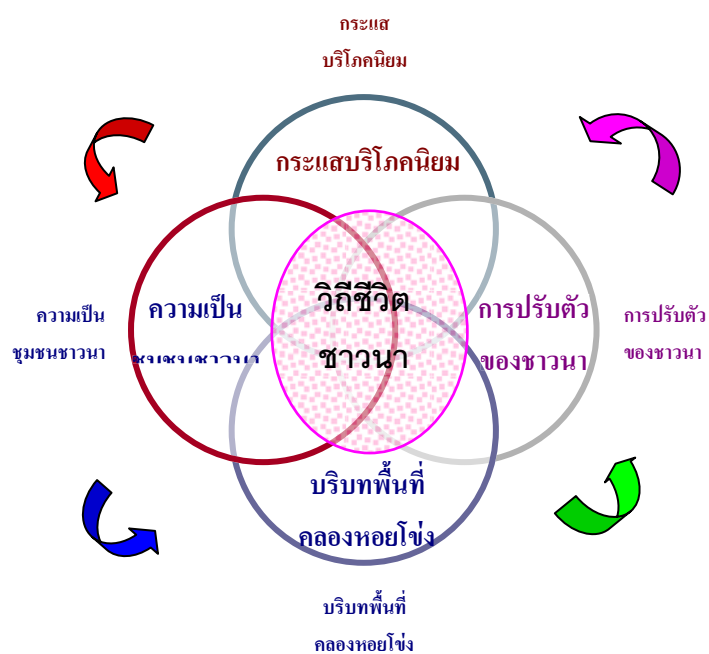
ชาวนา หมายถึง กลุ่มคนที่ทำนาทั้งในแง่ของ กลุ่มคนชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา ชาวนาที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา และชาวนาที่รับจ้างทำนา

ชุมชนชาวนา หมายถึง พื้นที่ของการก่อตัวทางความคิดการมีความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ความเป็นชาวนาร่วมกันและการสร้างหรือการต่อรองเกี่ยวกับความเป็นตัวตนเพื่อบ่งบอกถึงความแตกต่างสร้างความเหมือนระหว่างชาวนาด้วยกันเองและชาวนากับกลุ่มคนอื่น

กระแสบริโภคนิยม หมายถึง กระแสค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสัจนิยม ความอยากได้ อยากมี และมีผลต่อการดำเนินชีวิตทางสังคม

## กรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่งท่ามกลางกระแสของการบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พลวัตของชาวนากับการปรับตัวในกระแสบริโภคนิยมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อเข้าใจความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ในชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ตลอดจนเป็นเรื่องราวความผูกพัน วัฒนธรรมในคุณค่า และความดีงามของชาวนาที่เสียสละตัวเอง ขอมอดทนต่อความเหนื่อยยากและความลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งข้าวและเลี้ยงชีวิตของคนไทยทุกคน โดยมุมมองที่ศึกษาแสดงให้เห็นถึงพลวัตของการศึกษาดังภาพ



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแง่ของการให้ความสำคัญกับชาวนา ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการ เป็นผู้เลือกหรือมีการต่อรองกับระบบ โครงสร้างทางสังคมผ่านการสร้างความหมายในแบบของชาวนาหรือภายใต้ความคิดหรืออุดมการณ์ของชาวนา ที่มีลักษณะ ของการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมอย่างเป็นพลวัต ภายใต้ความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคม และขณะเดียวกัน มีวิธีการสร้างความหมาย หรือปฏิบัติการที่แฝงเร้นด้วยอำนาจที่เป็นฐานการปฏิบัติการที่ปรากฏ ซึ่งจะแสดงถึงความสัมพันธ์ของบริบท และช่วงเวลาที่เกิดโดยขึ้นอยู่กับบริบทและเวลาที่เกิดเป็นสำคัญ

การศึกษาเรื่อง “ชุมชนชาวนาทำมกลางกระเสabri โภคนิยม” ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดโครงสร้าง -ผู้กระทำการและแนวคิดบริโภคนิยม ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ภายใต้ระบบโครงสร้างทางสังคมในการกำหนดการดำรงอยู่ ชวนาในคลองหอยโข่งมีการเลือกที่จะมีบทบาทในการกำหนดตัวเองจากระบบโครงสร้างทางสังคมโดยใช้แนวคิด 3 แนวคิดเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว คือ

### 1. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” ของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534) มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยแนวคิดดังกล่าวมีนัยสำคัญ คือ ความเป็นชุมชนไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับขอบเขตหรือลักษณะทางกายภาพแต่จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมบริโภคที่เข้ามาสู่ชุมชน แม้สภาพชุมชนส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะถูกครอบงำหรือถูกทำลายจากสังคมเมือง แต่ทว่าร่องรอยของชุมชนก็ยังคง หลงเหลืออยู่ และมีไม่น้อยเช่นกัน ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้าน หรือตอบโต้กับการครอบงำจากสังคมภายนอก ภาพวิถีชีวิตของชุมชนจึงเป็นภาพที่ซับซ้อนและซ้อนทับไปด้วยภาพของสังคมเมืองและชีวิตแบบชุมชนดั้งเดิม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรมชุมชน” มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายการสร้างชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทางสังคมรวมทั้งความสัมพันธ์ที่เกิดจากความแตกต่างหลากหลาย เป็นการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนในมิติของความเคลื่อนไหว เพื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และปรับตัวภายใต้บริบทของสังคมที่มีความหลากหลาย เน้นความเป็นกลุ่มหรือความเป็นชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากมีกระเสabri โภคนิยมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในสังคม

### 2. แนวคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำการ

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องโครงสร้าง-ผู้กระทำการของ Anthony Giddens (เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 92) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญของแนวคิดคือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับมนุษย์ โครงสร้าง (Structure) และ การกระทำ (Action) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออกหรือการกระทำจะเกิดขึ้นได้ก็เฉพาะต่อเมื่อคนในฐานะปัจเจกบุคคลมีความรู้ที่ถูกกำหนด โครงสร้าง โดยสังคมจำนวนหนึ่งหรือมนุษย์เป็นผู้กำหนดชีวิตทางสังคมขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับอิทธิพลและถูกกำหนดโดยการจัดระเบียบทางสังคมที่มีอยู่ด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “โครงสร้าง-ผู้กระทำการ” มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมกับชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ที่มีอยู่

อย่างซับซ้อนในระบบสังคม ผู้วิจัยเชื่อว่าชาวนาในฐานะที่เป็นผู้กระทำกรกลุ่มหนึ่งในสังคมกับระบบสังคม มีการสร้างตัวตน มีการต่อต้าน การขัดขืนต่ออำนาจในวิถีชีวิตประจำวันและมิตการเป็นผู้กระทำกรจากระบบสังคม ท่ามกลางบริบทและภายใต้โครงสร้างระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตในปัจจุบัน

### 3. แนวคิดบริโภคนิยม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดบริโภคนิยมของ Longhurst and Savage 1997; Thomson and haytko (อ้างใน วัฒนา สุภัทศีล 2543, 25) มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยแนวคิดดังกล่าวมีนัยสำคัญ คือ การบริโภคนิยมเป็นปรากฏการณ์ร่วมสมัยที่ทรงอิทธิพลยิ่งต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งการนิยามตัวตน การตีความและการให้ความหมายกับสิ่งที่ตัวเองบริโภคอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องและรู้สึกถึงความ เป็นพวกเดียวกันของคนในสังคม รูปแบบและความหมายต่างๆ ของการบริโภคถูกสร้างขึ้น อย่างแยกโดยมีสื่อตัวกระตุ้น โน้มน้าว ก่อให้เกิดความต้องการในการบริโภคอย่างไม่รู้ จกจบจักสิ้น จนในที่สุดก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สิ้นไหลไปตามกระแสทุนนิยม ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดตามมาจากพลวัตทางสังคมดังกล่าว คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของการบริโภคที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน หรืออีกนัยหนึ่งคือ การบริโภคนิยมเกิดขึ้นจากสัมพันธ์ภาพระหว่างการดำรงชีวิตของเรา กับพลวัตทางสังคมที่มีระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้กระแสการบริโภคนิยมแพร่ขยายไปยังทุกส่วนของสังคม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “บริโภคนิยม” ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายอิทธิพลของกระแสบริโภคนิยมที่มีต่อชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกๆด้าน และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบหนึ่งสู่การผลิตอีกรูปแบบหนึ่ง นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนยังเกิดความเข้าใจในเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้เกิดการอธิบายและสร้างความเข้าใจในระบบการบริโภคที่ผ่านเข้าสู่ระบบกลไกทางตลาดในรูปแบบต่างๆ ทาง การโฆษณา และระบบสื่อมวลชนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการบริโภค โดยที่ไม่รู้ตัว โดยแฝงมากับการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆทางการตลาดที่สำคัญ การรับวัฒนธรรมบริโภคที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการกระตุ้นของสื่อมวลชน และจากกลุ่มต่างๆ การบริโภคสิ่งของในปัจจุบันทำให้เกิดการยอมรับของกลุ่มคนในสังคมการบริโภคเชิงสัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของสิ่งนั้นๆด้วยเพื่อสร้างให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของฐานะทางสังคมของคนในชุมชนและการสร้างบทบาทในการใช้กลยุทธ์จูงใจให้เกิดความต้องการของสิ่ง ที่นำไปสู่พฤติกรรมผู้บริโภคในที่สุด



## บทที่ 2

### การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจเรื่องชุมชนชาวนาทำมกลางกระแสบริโกลนียม ที่ชาวนามีการต่อรองกับระบบโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่าง หลากหลายและสลับซับซ้อน รวมทั้งการต่อรอง ต่อต้าน และขัดแย้งต่ออำนาจกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวนา โดยใช้ 3 แนวคิด ประกอบด้วย วัฒนธรรมชุมชน โครงสร้าง-ผู้กระทำการ บริโกลนียม และงานวิจัยเกี่ยวกับชาวนาดังนี้ คือ

1. การศึกษาเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมชุมชน”
2. การศึกษาเกี่ยวกับ “โครงสร้าง-ผู้กระทำการ”
3. การศึกษาเกี่ยวกับ “บริโกลนียม”
4. งานวิจัยเกี่ยวกับ “ชาวนา”

#### 1. การศึกษาเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมชุมชน”

ทัศนะของ “วัฒนธรรมชุมชน” เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและมีผลต่อชุมชนอย่างชัดเจน เริ่มปรากฏในช่วงพ.ศ. 2398 ที่มีการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง เพื่อเปิดประตูการค้าให้กับประเทศตะวันตกเข้ามาค้าขายภายในประเทศไทยได้ โดยไม่มีกำแพงภาษี ทั้งนี้เพื่อการติดต่อและการรับวัฒนธรรมตะวันตกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ที่มีการปฏิรูปการปกครองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่สมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบันซึ่งจากนโยบายการทำสนธิสัญญาดังกล่าว มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนอย่างกว้าง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเริ่มปรากฏชัดในปี พ.ศ.2524 โดยการประชุมสัมมนาของสมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาในเรื่อง “วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2534, 205-259) เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดกระแสตื่นตัวต่อพลังของชุมชน และมีความหลากหลายทั้งในแง่ของแนวทางในการวิเคราะห์ หรือแม้แต่ข้อเสนอต่อการพัฒนาชุมชนบท ยุคติมุกดาวิจิตร (2538, 39-40) มีมุมมองเรื่องของชาวนาว่าเมื่อช่วงปี 2525 เป็นต้นมา เป็นช่วงเดียวกับการแตกหักพังทลายทางความคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นการเริ่มต้นนำเสนอแนวคิดเรื่องชาวนาหรือเศรษฐกิจชาวนาได้ปรากฏอยู่ในงานพัฒนาชนบท ซึ่งมีจุดสรุปที่เสนอเป็น

คำขวัญว่า “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” แนวคิดนี้เป็นบทเริ่มต้นสำคัญที่ทำทลายแนวคิดอื่นๆ ในช่วงเวลานั้น และได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางความคิดอย่างแพร่หลายนับแต่ปี 2525 เรื่อยมาเนื้อหาของการวิวาทะเป็นเรื่องของรูปแบบจำลองอันหลากหลายที่ถอดมาจากวิถีชีวิตชาวนาที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534, 172-183) ได้สรุปสำคัญของ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ออกเป็น 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดแรก ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนและวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด แนวคิดที่สอง การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมสองกระแสคือ วัฒนธรรมชาวบ้านและวัฒนธรรมทุนนิยม โดยวัฒนธรรมของชาวบ้านมีความเป็นอิสระเนื่องจากผูกพันอยู่กับความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบสังคมที่มีความคงทนยืนยาว แนวคิดที่สาม เน้นคุณค่าทางจริยธรรมของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอิสระและยังดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันในสถาบันหมู่บ้านมากกว่าการเสนอให้หมู่บ้านต่อต้านวัฒนธรรมของรัฐและระบบทุนนิยม การพัฒนาคือการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและการพึ่งตนเองที่เคยมีมาแต่ในอดีตแต่กำลังสูญหายไป แนวคิดที่สี่ เน้นการต่อต้านกระแสการพัฒนาของรัฐและส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานศาสนธรรม แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่ถกเถียงเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เน้นการมองความต่อเนื่องและความคงทนของต้นแบบทางวัฒนธรรมว่าสืบทอดมาจากลักษณะดั้งเดิมเป็นวิถีชีวิตที่ทำให้มองมิติวัฒนธรรมอย่างหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว ในขณะที่วิถีคิดในการพัฒนาวัฒนธรรมปัจจุบันเน้นการศึกษาวัฒนธรรมในมิติความเคลื่อนไหวให้มากที่สุด กล่าวคือ มองวัฒนธรรมในแง่การคิด เพราะมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิดิใหม่ และปรับตัวภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน เนื่องจากสังคมต่าง ๆ รวมทั้งสังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2534, 333-334) ดังเช่นงานของ

ขรรค์ชัย วัลลิโภดม (2 538) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวนา อันเนื่องจากการขายที่ดิน กรณีศึกษา:ชาวนาในตำบลบางพระครู อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบว่า การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาความเจริญสู่ชนบทในรูปแบบต่าง ๆ ได้เข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านบางพระครู จึงเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ การรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากภายนอกเข้าสู่ชนบท จึงทำให้วัฒนธรรมเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงและยังรวมไปถึงผลกระทบทางด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในชุมชนซึ่งผลกระทบเหล่านี้สามารถเห็นได้ชัดเจนในระบบครอบครัว และเครือข่ายจากที่เคยอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ความสัมพันธ์ของเครือญาติ ทำให้เกิดการห่างเหิน ไปประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่เคยมีอยู่ในชุมชนลดบทบาทลง นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการ

ปรับเปลี่ยนตามบริบทที่เกิดขึ้นโดยมีการนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาหยิบใช้ผลิตซ้ำ หรือมีการปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป

การให้ความสำคัญในการศึกษาชุมชนต้องดำเนินการควบคู่ระบบวัฒนธรรมชุมชนพร้อมกับการค่อย ๆ ให้ออกาสชุมชนได้จัดตั้งตนเองในรูปองค์กรชุมชนที่หลากหลายต่อเนื่องกันภายใต้ชุมชนโดยไม่ใช่เป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมหรือหวนกลับไปสู่อุดมคติ แต่เป็นการผสมผสานความเชื่อแบบเก่าที่เชื่อว่าเป็นพลังตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันซึ่งชุมชนมิได้เป็นฝ่ายตั้งรับเพียงอย่างเดียวหรือยึดติดกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่ชุมชนมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมีความซับซ้อนและการขยายไปสู่ชุมชน

ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน คือ ทำให้เกิดการรวมพลังของประชาชน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำไปสู่ความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน ก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วมในวัฒนธรรมของตน ทำให้คนในสังคมเห็นความสำคัญทางด้านคุณค่าจิตใจและความรู้สึกของคนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดทางศาสนา นอกจากนี้ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนนำไปสู่แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองแบบพึ่งตนเอง และก่อให้เกิดระบอบประชาธิปไตยแบบกระจายอำนาจ อีกทั้งก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการดูแลรักษาธรรมชาติเพื่อคงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติอย่างสมดุล เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2534, 172-199)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้ปรับเปลี่ยนมุมมองให้ผู้คนในสังคม จากเดิมที่มองชุมชนผูกติดอยู่กับหน่วยของพื้นที่เป็นหลัก ต่อมาได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนในแง่ความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยมิติต่างๆ หลายด้านเริ่มจากมิติในด้านระบบคุณค่าและด้านทุนทางสังคมซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของความเป็นชุมชนมิติต่างๆเหล่านี้ก็ไม่ได้หยุดนิ่งแต่จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามระดมหรือสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในชุมชนหรือในสังคม เพื่อแสวงหาความชอบธรรมในชุมชนนั้นๆ รวมไปถึงประกอบพิธีกรรมต่างๆของชุมชนไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น หากแต่ได้กลายเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อดึงความสนใจของสาธารณชนให้เพิ่มมากขึ้นอีกในทุกโอกาส นอกจากนี้อำนาจ กัญจนพันธุ์ (2536) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาชุมชนว่าจะต้องคำนึงถึงมิติต่างๆ โดยเฉพาะมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของการศึกษาชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความสำคัญต่อแนวคิดต่อวงวิชาการไทย 2 ประการด้วยกัน ประการแรก ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนส่งผลสะท้อนโดยตรง ต่อวงการการศึกษา เพราะเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับชุมชน หมู่บ้านและชาวบ้านในวาทกรรมเกี่ยวกับไทยศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาแต่

เรื่องของราชสำนักและราชการเป็นสำคัญเป็นการศึกษาที่มีรัฐเป็นแกนกลาง ทำให้ละเลยเรื่องของชาวบ้านและท้องถิ่นไป ในเอกสารต่างๆจะเลือกบันทึกหรือพูดถึงหมู่บ้านเฉพาะใน 2 ประเด็นหลักๆ เท่านั้น คือ เรื่องของการปราบปรามโจรผู้ร้ายชนบทและการเก็บภาษีจากหมู่บ้าน ไม่สนใจเรื่องของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวบ้านเลย ( จักรทิพย์ นาถสุภา 2534, 3-51)

การนำแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวมาเป็นแนวทางการศึกษา เพื่ออธิบายถึงความเป็นชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทางสังคมรวมทั้งความสัมพันธ์ที่เกิดจากความแตกต่างหลากหลายทางปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชน เป็นการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนในมิติของความเคลื่อนไหว เพื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ ผลผลิตใหม่ และปรับตัวภายใต้บริบทของสังคมที่มีความหลากหลาย เน้นความเป็นกลุ่มหรือความเป็นชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีบริโศคนิยมเข้ามามีบทบาทในสังคม

## 2. การศึกษาเกี่ยวกับ “โครงสร้าง-ผู้กระทำการ”

ในงานเขียนของ Anthony Giddens ได้ให้ความสำคัญกับการพยายามที่จะยกเลิกวิธีคิดในการแบ่งขั้วและเน้นการประสานมโนทัศน์โดยเฉพาะเรื่องของผู้กระทำการ ( Agency) และโครงสร้าง (Structure) ให้อยู่ในลักษณะของการทับซ้อนกันอยู่ในมโนทัศน์ ( Paradigm) อันเดียวกัน โดย Giddens ได้เริ่มวางขอบเขตของทฤษฎีโครงสร้าง ( Structuration) ที่จะประสานและสังเคราะห์แนวคิดหลายสายที่ดูเหมือนจะเข้ากันไม่ได้เข้าด้วยกันเพื่อให้สอดคล้องเป็นเอกภาพ โดยจุดเน้นที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจของข้อถกเถียงทางทฤษฎีทางสังคมวิทยา ความเข้ากันได้ของทฤษฎีนี้กับแนวศึกษาวิเคราะห์ที่มีอยู่หลากหลายก็สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการถูกนำไปอ้างอิง นอกเหนือไปจากการที่ทฤษฎีนี้วางบนพื้นฐานอยู่บนขั้วตรงข้ามทั้งสองขั้วของวิาทะว่าด้วยทวิลักษณ์นิยม โดยในมุมมองที่ผ่านมานั้นมีมุมมองเกี่ยวกับแนวคิด โครงสร้าง-ผู้กระทำการ ดังนี้

### 2.1 โครงสร้างกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ในสังคม

จุดเริ่มต้นในทฤษฎีทางสังคมหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ ที่เน้นโครงสร้างเป็นตัวกำหนดรูปแบบทางสังคมในยุคแรกความคิดของ Parson ได้รับความนิยมสูงสุด ซึ่ง Parson จะมอง สังคมในลักษณะที่เป็นลำดับชั้นที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันหรือที่เรียกว่า “ระดับของระบบ” (System Levels) ในทรรศนะของ Parson เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม จึงเป็นการชี้ให้เห็นถึงกลไกหน้าที่หลักในการโยงยึดระดับที่แตกต่างเหล่านี้

เข้าไว้ด้วยกัน Parson เชื่อว่าบทบาททางสังคม (Social role) มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการเชื่อมโยงบุคลิกภาพของบุคคลเข้ากับระบบต่างๆของสังคม บทบาท (Role) เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับส่วนอื่นๆ ของสังคมที่อยู่ในรูปแบบของระบบสังคมและวัฒนธรรมจากการที่บทบาทของสังคมซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักของสังคมสามารถทำหน้าที่ของมันได้ ความต้องการและแรงจูงใจอันเป็นลักษณะเฉพาะจะเป็นไปตามการจัดระเบียบของสังคม ในทางกลับกันค่านิยมทางวัฒนธรรมและปทัสถานที่ทำให้สังคมมีลักษณะเฉพาะนั้น จะปรากฏให้เห็นในวิถีของคนโดยผ่านระบบของบทบาททางสังคม (เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 25) ดังเช่น

เพ็ญศรี จุลกาญจน์ (2541) ได้ศึกษาเรื่องการผลิตซ้ำอุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของหญิงและชาย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สร้างความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย และโรงเรียนทำหน้าที่ถ่ายทอดระบบคิด ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของชายและหญิงผ่านตำราเรียนและวัด มีระบบปฏิบัติการจัดสถานที่แวดล้อมในวัด การสั่งสอน การประกอบพิธีพิธีกรรมตามแนวทางศาสนาซึ่งสะท้อนถึงการสั่งสอนควบคุมพฤติกรรมทางเพศ

ภุชิต ไชยเศรษฐ์ (2524) ที่ศึกษาเรื่องชุมชนป้อมมหากาฬ : การสร้างและการต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม ผลจากการศึกษาพบว่า พื้นที่ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐเท่านั้นแต่ยังมีความขัดแย้งภายในชุมชนด้วยการผลิต การสร้างความหมายของพื้นที่โดยรัฐเป็นความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้แบบแผนอำนาจในการกำหนดสร้างพื้นที่โดยไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมกำหนด หรือให้มีการสร้างพื้นที่ที่สามารถต่อรองกัน

ในทัศนะของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้เสนอแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าทางประวัติศาสตร์และชี้ให้เห็นว่าสังคมต้องพัฒนาตามกระบวนการรูปแบบของสังคมที่เป็นผลผลิตของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์โดยเฉพาะในปริมณฑลทางเศรษฐกิจ โดย Marx เน้นการจัดระเบียบทางสังคมก็เป็นผลมาจากผลผลิตของมนุษย์ด้วยเช่นกัน ทฤษฎีมาร์กซ์จะเน้นโครงสร้างให้ความสนใจกับการวิเคราะห์กระบวนการแรงงาน และการผลิตของชนชั้นกรรมกร ในฐานะที่เป็นกลุ่มเบียดเบียนที่ให้อยู่ชายขอบ (Marginalized) และไร้อำนาจ เช่น คนป่วยทางจิต เด็ก ผู้หญิง รวมถึงกลุ่มคนอื่นๆที่ถูกมองข้ามไปด้วย เช่น ผู้บริโภคที่ตกเป็นเบียดเบียนอีกทั้งคนกลุ่มนี้ไม่สามารถถูกวิเคราะห์ในแง่ของความสัมพันธ์ที่พวกเขามีต่อการผลิตและกระบวนการแรงงานแต่เพียงอย่างเดียวก็ได้ แต่จุดเน้นดังกล่าวก็ไม่สามารถอธิบายให้เห็นถึงความหลากหลายของรูปแบบชีวิตซึ่งอยู่เหนือเครือข่ายของเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมทางสังคม ที่อยู่นอกเหนือกรอบจำกัด ที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์ความรู้สึกที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมมนุษย์ได้ (เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 47-48)

การศึกษาตามแนวทางดังกล่าว จึงเป็นศึกษาโดยให้ความสำคัญกับ โครงสร้างทางสังคมที่มีบทบาทในการกำหนดปัจเจกบุคคลให้เป็นไปตามระบบ โครงสร้างที่มีหน้าที่กำหนดกรอบให้บุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตามกรอบหรือหน้าที่ที่วางไว้ ในมุมมองของแนวคิดดังกล่าวเป็นการเน้นรูปแบบโครงสร้างที่มีอยู่อย่างตายตัว และเป็นไปตามขอบเขต ที่ทุกส่วนมีหน้าที่ชัดเจนและแยกเป็นองค์ประกอบที่ตัดขาดออกจากกัน ไม่มีความสัมพันธ์ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะมองโครงสร้างทางสังคมเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมเท่านั้น

## 2.2 ปัจเจกชนกับการเป็นผู้กระทำกรอย่างอิสระ

ในยุคต่อมาได้ให้ความสำคัญในแนวคิดมนุษยนิยม ที่มองกิจกรรมทางสังคมว่าเป็นประเด็นสำคัญอันดับแรก สำหรับการวิเคราะห์ทางสังคม มิใช่สิ่งอื่นนอกจาก การทำสิ่งต่างๆ ด้วยกันของมนุษย์ โครงสร้างที่อยู่ภายนอกจึงไม่มีบทบาทใดๆ ต่อการกระทำของชีวิตทางสังคม สิ่งต่างๆ เช่น โครงสร้าง ( Structure) และระบบ (System) ทั้งหลาย เป็นแค่สิ่งที่นักสังคมวิทยาสร้างขึ้นมานั้น ในแง่ชีวิตทางสังคมถูกสร้างขึ้นมาจากปัจเจกบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548, 53)

มุมมองแรกของการเกิดแนวคิดมนุษยนิยมคือแนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) โดย George Herbert Mead ถือว่าเป็นผู้เริ่มแนวคิดนี้โดยเน้นกระบวนการทางความคิดที่อยู่ภายในตัวปัจเจกบุคคลที่ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลทั้งหลายกับสังคม โดยเชื่อว่ามนุษย์ได้ถูกหลอมรวมกับจารีตประเพณีของสังคมและกลุ่มทางสังคมโดยผ่าน จิต (Mind) และตัวตน (Self) ดังเช่นงานของ สมศักดิ์ เจริญพันธ์ (2546) ที่ศึกษาเรื่องทัศนคติต่อการทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ของชาวบ้านในอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ที่พบว่าชาวนามีความเชื่อถือ ความรู้สึก และความพร้อมที่จะทำนาในแบบเกษตรอินทรีย์ในระดับดี การศึกษาดังกล่าวให้ความสำคัญกับระดับปัจเจกบุคคลมากกว่าระดับโครงสร้าง ซึ่งเป็นมุมมองการศึกษาที่มองว่ามนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าโครงสร้างทางสังคม ที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ในทฤษฎีของ Mead (1967) เป็นแนวคิดที่มองว่าไม่มีปัจเจกบุคคลใดที่แยกต่างหากออกจากสังคมได้ ทั้งสองอย่างนี้มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก แต่ในขณะเดียวกันนั้น การให้ความสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันนั้น ก็มีความสำคัญ และเกิดเป็นประเด็นที่แตกต่างอย่างชัดเจน นั่นก็คือ แนว ปรากฏการณ์นิยม ( Phenomenology) ที่ให้ความสนใจไปที่สำนึกและประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลก แต่กรอบแนวคิดจะให้ความสำคัญอย่างมากกับประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งไม่ได้พูดถึงประสบการณ์ชีวิตทางสังคม ความรู้สึก ความหวัง และแผนการรับรู้ของ

มนุษย์ชีวิตทางสังคมและความรู้ในลักษณะสร้างสรรค์เพื่อทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกว่าพฤติกรรมในชีวิตประจำวันดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นระเบียบเรียบร้อย (เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 55-65)

แนวทางการศึกษาแนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) เป็นสายที่เน้นในเรื่องมนุษย์นิยม ที่ให้ความสำคัญในเรื่องปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีกว้างขวางรวมทั้งในแง่ของการวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบทางสังคม เช่นองค์กร สถาบันการเมือง และเศรษฐกิจที่เป็น โครงสร้างอำนาจของรูปแบบทางสังคม จึงมีการวิเคราะห์ที่น้อยมาก และเป็นอิสระจากกิจกรรมของปัจเจกบุคคล เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

### 2.3 โครงสร้าง-ผู้กระทำการ

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดเน้นการประสาน มโนทัศน์ โดยเฉพาะเรื่อง โครงสร้าง ( Structure) และ ผู้กระทำการ ( Agency) ที่อยู่ในลักษณะทาบซ้อนกันอยู่ในมโนทัศน์เดียวกัน ไม่ได้แยกโครงสร้างและผู้กระทำการออกจากกัน แต่เป็นมโนทัศน์ที่มีสองมโนทัศน์เชื่อมประสานกันผ่านปฏิบัติการที่เกิดทางสังคมอยู่ในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวันโดยให้ความสำคัญในเรื่องของโครงสร้าง ที่เป็นตัวกำหนดการกระทำสิ่งต่างๆของปัจเจกบุคคล และในขณะเดียวกันก็ได้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพในการกระทำสิ่งต่างๆได้เช่นเดียวกัน

Anthony Giddens (อ้างใน เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 55-108) ได้นำเสนอมุมมองใหม่ที่เกี่ยวกับแนวคิดใหม่ขึ้นมา แม้ว่าจะไม่ได้ตอบโดยแสดงจุดยืนในแวดวงสังคมวิทยา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีโดยตรง เนื่องจากบรรดาทฤษฎีทางสังคมวิทยามีลักษณะที่ติดอยู่กับกับดักของวิธีคิดแบบทวิลักษณ์ (Dualism) ซึ่งทำให้มีปัญหาในการทำความเข้าใจชีวิตทางสังคมได้อย่างชัดเจน ในการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดมาร์กซิสม์และแนวคิดหน้าที่นิยม โดย Giddens มองว่า แบบแยกขั้วระหว่างฝ่ายที่เน้นเจตจำนงเสรีและ ฝ่ายที่เน้นการถูกกำหนดของกลุ่มตรงข้ามแบบ Individual/Society เพราะมนุษย์ถ้าไม่ถูกมองว่าเป็นผู้กระทำการที่มีเสรีภาพ ก็เป็นผู้ที่ต้องกระทำตามกฎเกณฑ์หรือผลประโยชน์ของชนชั้น โดยแทบ ไม่มีทางเลือกแต่อย่างใด เนื่องจากการกระทำของพวกเขาถูกกำหนดโดยความจำเป็นเชิงหน้าที่ หรือโดยกรอบกำหนดของชนชั้นทางสังคม

Giddens ยอมรับว่าทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่มีประโยชน์มีคุณค่าจะต้องพิจารณาประเด็นเรื่องผู้กระทำการ (Agency) โครงสร้าง (Structure) และการใคร่ครวญสะท้อนคิดทางสังคม (Social Reflexivity) กล่าวอีกนัยหนึ่งโครงสร้าง (Structure) และการกระทำ (Action) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก สังคม ชุมชนหรือกลุ่มต่างๆจะมีโครงสร้างปรากฏให้เห็นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนมีการกระทำหรือ มีพฤติกรรมในลักษณะที่สม่ำเสมอและสามารถคาดการณ์ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งการกระทำจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลถูกกำหนดโครงสร้างโดยสังคมจำนวนหนึ่งกับการที่มนุษย์เป็นผู้

กำหนดชีวิตทางสังคมขึ้นมา และในขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลและถูกกำหนดโดยการจัดระเบียบทางสังคมที่มีอยู่ด้วยเช่นกัน (เชษฐา พวงหัตถ์ 2548, 55-108) ดังเช่น

เจษฎาภรณ์ พจนา (2548) ที่ศึกษาเรื่อง ผู้คุมหญิง : ชีวิตกับการใช้อำนาจในสถาบันแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้คุมหญิงเป็นตัวแทนในการปฏิบัติการด้านภารกิจ จึงมักเกิดความขัดแย้งกับผู้คุมที่ปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้คุมชาย นอกจากภารกิจที่แตกต่างกันแล้ว เรื่องเพศก็เป็นปัจจัยสำคัญของการไม่ยอม ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสภาพของผู้หญิงในเรือนจำ ถึงแม้ว่าผู้คุมหญิงจะมีบทบาทน้อยมากในเรือนจำแต่ผู้หญิงก็ยังมีบทบาทในการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง รวมทั้งภารกิจควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่ง กฎหมายราชทัณฑ์ไม่ยอมให้ผู้คุมชายควบคุมผู้ต้องขังหญิง ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงก็ยังสามารถต่อรองอำนาจในเรือนจำได้

บางภารกิจ

จะเห็นได้ว่ามุมมองของแนวคิดมีนัยที่ให้ความสำคัญเรื่องของคนและขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญเรื่องของโครงสร้างด้วยเช่นกัน โดยมุมมองที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่ได้แยกคนออกจากโครงสร้างทางสังคมอย่างชัดเจน แต่เป็นไปในลักษณะที่คนและโครงสร้างมีหน้าที่ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างอิสระแต่มิได้หมายถึงคนตัดขาดออกจากสังคม คนสามารถปฏิบัติหรือเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามสังคม และขณะเดียวกันโครงสร้างทางสังคมก็มีอิทธิพลต่อการกระทำของคนในสังคมด้วยเช่นกัน

การศึกษาครั้งนี้นำแนวคิดนี้เพื่อความอธิบายการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมกับชุมชนชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ที่มีอยู่อย่างซับซ้อนในระบบสังคม ผู้วิจัยเชื่อว่าชาวนาในฐานะที่เป็นผู้กระทำการกลุ่มหนึ่งในสังคมกับระบบสังคมมีการสร้างตัวตน การต่อต้าน การขัดขืนต่ออำนาจในวิถีชีวิตประจำวันและมีการเป็นผู้กระทำการจากระบบโครงสร้างทางสังคมในท่ามกลางบริบทและภายใต้โครงสร้างระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างพลวัตในปัจจุบัน

### 3. การศึกษาเกี่ยวกับ “บริโชนิยม”

การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่ผ่านมาในช่วง 2-3 ที่ผ่านมานั้น เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเข้มข้นในหลายประเทศในโลก เป็นสิ่งที่รับรู้ เช่น กรขยายตัวของเศรษฐกิจประเทศ ระบบตลาด การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเติบโตของระบบสื่อสารการคมนาคมที่ทันสมัย การโฆษณาที่ดึงดูดใจ การวางเครือข่ายครอบคลุมข่าวสารครอบคลุมไปทั่วทุกมุมโลก ซึ่งนำไปสู่ความคาดหวังของผู้คนและความต้องการอยากมีอยากได้ในภาพลักษณ์และรูปแบบการใช้ชีวิตที่สะดวกสบายและทันสมัยที่ได้แทรกซึมไปในทุกซอกมุมของชุมชน ก่อให้เกิดความต้องการในการบริโภคอย่างไม่รู้จบจนในที่สุดก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ล้นไหลไปตามกระแสทุนนิยม ส่วนผลลัพธ์ที่เกิด



ตามมาจากพลวัตทางสังคมดังกล่าว คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของการบริโภคที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน หรืออีกนัยหนึ่งคือ บริโภคนิยมเกิดขึ้นจากสัมพันธภาพระหว่างการดำรงชีวิตของเรา กับพลวัตทางสังคมที่มีระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้เกิดกระแสการบริโภคแพร่ขยายไปยังทุกส่วนของสังคม

แบบแผนการบริโภค ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่การซื้อ ครอบครองและใช้ประโยชน์หรือบริโภค สิ่งใดหนึ่งเท่านั้น หากรวมไปถึงการให้ความหมายและผนึกรวมสิ่งนั้นๆ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน และแนวคิดดังกล่าวจึงถูกแทนที่ด้วยสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมบริโภค (Consumer Culture) พร้อมด้วยมุมมองใหม่ๆ ซึ่งถือว่าผู้คนหาใช่เป็นผู้บริโภคที่ไร้ความคิดความอ่าน หากเป็นคนที่รู้จักขบคิด ตีความ และให้ความหมายกับสิ่งที่ตัวเองบริโภคอยู่ตลอดเวลา Longhurst and Savage 1997; Thomson and Haytko 1997 (อ้างใน วัฒนา สุทัศน์ศิล 2548, 39-40)

ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเข้มข้นในหลายประเทศในโลก เป็นสิ่งที่รับรู้และเข้าใจกันได้ไม่ยากนัก เช่น การขยายตัวของเศรษฐกิจ ประเทศและระบบตลาดการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเติบโตของระบบสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัย การวางเครือข่ายข้อมูลข่าวสารครอบคลุมทั่วทุกมุมโลก ความคาดหวังและความอยากได้ของผู้คนในสถานที่ต่างๆ ภาพลักษณ์และรูปแบบที่สะดวกสบายและทันสมัยที่แทรกซึมเข้าไปเกือบทุกซอกมุมของชุมชนที่ห่างไกล การอพยพย้ายถิ่นฐานรวมถึงการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่หลั่งไหลสัญจรไปยังประเทศต่างๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและซับซ้อน การปรากฏของ สินค้าไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ได้ทำให้รูปแบบการบริโภคและความนิยมชมชอบในสินค้าจากประเทศอุตสาหกรรม กลายเป็นปรากฏการณ์ระดับโลกที่เรียกว่า “วัฒนธรรมบริโภค” (Consumer Culture) ได้รับความสนใจ และมีผลกระทบเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ที่ขยายตัวและมีความเข้มข้นทุกขณะ (วัฒนา สุทัศน์ศิล 2543, 22-23)

ที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและมี การขยายพื้นที่ตัวเมือง ออกสู่ชนบทและการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น จากครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ มาสู่ครอบครัวเดี่ยว จากการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า มีการแข่งขันทางการค้า และทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย (ยูนิ นากามูระ , 2539) นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการขยายวัฒนธรรมบริโภคนิยมไปยังกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตทางความเป็นอยู่ของไทยมีซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ปรากฏการดังกล่าวนี้ยังทำให้เกิดสำนึกใหม่ของผู้คนที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ คือ “จิตสำนึกแห่งการบริโภค” โดยเน้นให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของผู้คนที่ได้มาจากการบริโภค ความสุขของมนุษย์ถูกทำให้เหลือเพียงแค่ความรื่นรมย์ที่ได้จากการบริโภควัตถุ ถึงแม้ว่าทุกคนในสังคมมีโอกาสในการบริโภคไม่เท่ากัน และการตอบสนองต่อการบริโภคอาจจะไม่เพียงพอเท่ากับความต้องการ แต่การบริโภคก็ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทุกคนได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนและการโฆษณาช่วยผลักดันให้ผู้คนเกิดความต้องการในการบริโภคอย่างไม่สิ้นสุด (อริคม โกลมวิทยาธร 2538)

ณรงค์ สินสวัสดิ์ และ ชัยชนะ พิมาน (2519) กล่าวในรายงานการวิจัยเรื่อง ลักษณะนิสัย และแนวพฤติกรรมของชาวนาไทย โดยการศึกษาในระดับหมู่บ้านจังหวัดนครสวรรค์ ชาวนาไทยนั้นไม่ได้มีรายได้จากการทำนาเพียงอย่างเดียว และการทำงานมิใช่ว่าจะมีผลผลิตพอเหลือขายทุกปี ชาวนาจำนวนมากทำนาไม่เหลือขาย เพราะที่นามีจำนวนไม่มากนัก ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าหมู่บ้านหนองหม้อ การทำนามุ่งทำนาที่จะทำเพื่อเอาข้าวไปขายไม่ใช่ทำเพื่อเอาข้าวมาบริโภคในครอบครัว เมื่อขายแล้วก็ไม่เหลือเก็บไว้เพื่อบริโภคตลอดทั้งปี ทั่วๆข้าวก็ผลิตได้ผลิตได้มาเพียงพอสำหรับการบริโภค ในที่สุดต้องไปซื้อข้าวมาเพื่อบริโภค ชาวนาหมู่บ้านหนองหม้อใกล้ชิดกับความทันสมัยในตัวเมืองมากกว่าโอกาสที่จะซื้ออาหารมาบริโภคหรือเลือกซื้ออาหารแปรรูปมีมากหรืออาจจะกล่าววนิสัยการบริโภคเริ่มเสีย

นอกจากนี้สุริชัย หวันแก้ว (2540, 1-3) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันซึ่งใช้วิธีการเน้นผ่านการตลาด การบริโภคสินค้าและบริการ ดังนั้นการบริโภคจึงเป็นลักษณะประการหนึ่ง (Modernity) ในทุกสังคมทั่วโลกสามารถตั้งข้อสังเกตในเชิงสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Sociology of culture) ได้แก่

1. การหล่อหลอมรสนิยมและการสร้างความต้องการนั้นมีพยายามและมีการดำเนินโดยผู้ผลิตสินค้าซึ่งเป็นผู้ที่ได้กำไร โดยในบางครั้งมีการอาศัยความเข้าใจต่อภาวะจิตวิทยาของความต้องการในหมู่ชนชั้นกลาง ที่ต้องการในหมู่ชนชั้นกลางที่ต้องการตอบสนองด้วยสินค้าที่สมมุติขึ้น เช่น ในกรณี ของการบริโภคของชั้นกลาง ผู้ผลิตพยายามหาวิธีเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของชนชั้นกลาง ซึ่งในบางครั้งการบริโภคไม่ได้เน้นที่ประโยชน์ใช้สอยของสิ่งของนั้นๆ แต่เพื่อแสดงให้เห็นถึงรสนิยมในการบริโภคสินค้าชนิดนั้น

2. กระบวนการผลิตมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะอย่างที่การโฆษณากระตุ้นขึ้น โดยเสมือนว่าเปิดช่องทางให้มีความหลากหลายและให้ปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีตัวเลือกมากขึ้นพร้อมกับให้เจ้าตัวรู้สึกว่ามีโอกาสแสดงความเป็นตัวเองหรือปัจเจกภาพมากขึ้นในกระบวนการเลือกซื้อเลือกหาสินค้านั้นๆ ด้วย โดยนัยนี้จึงกล่าวได้ว่า การบริโภคสินค้าเกี่ยวข้องกับถึงการสร้างความเป็น

ตัวตนด้วย เพราะถ้าบริโภคอยากให้ตัวเองมีภาพลักษณ์ (Self-identity) ของตนอยู่ที่สินค้ายี่ห้อนั้นๆ ด้วย เพราะถ้าบริโภคอยากให้ตัวเองมีภาพลักษณ์ (Image) ใดๆ ก็บริโภคสินค้านั้น

3. บ่อยครั้งเราจะสังเกตเห็นการบริโภคเป็นเรื่องของการใช้สินค้าเฉพาะอย่าง เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ในสังคมสมัยใหม่ระยะหลัง เราจะเห็นความต้องการและความพยายามของผู้คนที่บริโภคทั้งชุดคล้ายกับ “อยากมีรสนิยมแบบชนชั้นมีระดับ” หมายถึง ความต้องการจะมีวิถีชีวิตไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) อยากครอบครองสิ่งต่างๆ ครบถ้วนต้องการมีวิถีชีวิตแบบมีรสนิยมครบถ้วนเหมือนวิถีชีวิตของชนชั้นที่ตนเองอยากก้าวไปถึงลักษณะวัฒนธรรมการบริโภค เช่นนี้ อาจเรียกว่า “การบริโภคไลฟ์สไตล์” (The consumption of lifestyle)

Mike Featherstone (1991) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษชี้ว่าในสังคมทุนนิยมสมัยนี้ การบริโภคนับว่าเศรษฐกิจสังคมที่ทวีความสำคัญเป็นอย่างมากและชัดเจนยิ่งกว่าสมัยก่อนในหลายด้าน กล่าวคือ

1. การบริโภคได้รับการผลักดันและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องโดยไม่ขาดสาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการผลิตจะได้ดำเนินไปตามปกติ คือ เมื่อมีการผลิตออกมาแล้วก็มีผู้ซื้อหรือผู้บริโภคซึ่งเป็นกลไกของตลาด และจะได้เป็นการจูงใจให้ผู้ผลิตผลิตสินค้าออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของบริโภคและทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกได้มากขึ้นและทำให้คนมีงานทำ

2. การบริโภคเป็นแหล่งที่มาของการจำแนกความแตกต่างด้านสถานภาพ (Status Differentiation) แก่กลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่นกลุ่มชนชั้นสูงจะบริโภคสินค้านั้นๆ ที่ทุกคนในชนชั้นนั้นนิยมกัน แต่ชนชั้นล่างอาจจะไม่สามารถบริโภคได้เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าการบริโภคจึงทำให้เห็นความแตกต่างของสถานภาพของคนในสังคม

3. การบริโภคเป็นแหล่งสำคัญของความบันเทิงและความใฝ่ฝันของสมาชิกในสังคมบางกลุ่ม เช่น กลุ่มชนชั้นล่างพยายามที่จะบริโภคสินค้านั้นๆ เหมือนกับกลุ่มชนชั้นสูงบริโภค เพราะถ้าพวกเขาได้บริโภคแบบเดียวกับชนชั้นสูง จะทำให้พวกเขามีรสนิยมแบบชนชั้นสูง ถือเป็นความใฝ่ฝันและทำให้พวกเขามีความสุข

จากประเด็นข้างต้นมีมติทั้ง 3 ด้าน ของวัฒนธรรมบริโภคดังกล่าวนี้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในหลายลักษณะ บางครั้งก็สนับสนุนกัน บางครั้งก็ขัดแย้งกันทำให้เห็นได้ว่าในปัจจุบัน

วัฒนธรรมบริโภคนิยมของคนในสังคม เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจมากกว่าการตอบสนองทางด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดความรู้สึกตัวเองและกลุ่มของตนแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ การบริโภคจึงไม่ใช่เพื่อประโยชน์ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการบริโภคสัญลักษณ์ของสินค้านั้น เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและความโดดเด่น ซึ่งการบริโภคสัญลักษณ์ของสินค้าเช่นนี้สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศทุกวัย ไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กที่ต้องการสิ่งของเพื่อเล่น

สนุก เพื่อเอาไว้รอดเพื่อน และทำให้เพื่อนอยากมีตาม นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความ เป็นพวกเดียวกัน เพราะการมีสิ่งของจะทำให้สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนได้ (In-Groups) เพื่อให้เพื่อน ยอมรับในตัวเด็ก การครอบครองสิ่งของจะทำให้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการต้องการให้ ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าโดยผ่านสิ่งของเพื่อให้เกิดการยอมรับ

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2538 , 131) กล่าวว่าลัทธิบริโภคนิยม คือ ความสามารถในการสร้าง ภาพลักษณ์โดยการโฆษณาชวนเชื่อให้ใครๆ เห็นว่าต้องมีสิ่งนี้ได้มากเท่าไร บริษัทต่างๆ ก็มี งบประมาณในการโฆษณาชวนเชื่อมาก และสามารถสร้างให้คนเชื่อว่าถ้าได้บริโภคละเอียดของนั้นแล้ว จะทำให้พบกับความสุขได้ นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมย่อมต้องการความเท่าเทียมไม่ว่า ไปในด้านใดของสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งสื่อก็พยายามสร้างความแตกต่างให้กับคนในสังคมเกิด การเปรียบเทียบสร้างค่านิยมให้เกิดการแบ่งแยกชนชั้นของคนในสังคมขึ้น ซึ่งถือได้ว่าสื่อที่ ล้อมรอบในสังคมมีส่วนสำคัญที่สร้างวัฒนธรรมการบริโภคให้ทุกคนมีวัฒนธรรมที่เหมือนกันหมด แต่ในทางกลับกันในอีกมิติหนึ่งสื่อไม่ได้ล้อมรอบอยู่ในชีวิตประจำวันก็ย่อมส่งผลให้เกิด วัฒนธรรมการบริโภคอีกรูปแบบหนึ่ง ดังเช่นงานของ

อัจฉา วงศ์วัฒนามงคล ( 2545) ที่ศึกษาเรื่อง การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชนที่ พบว่า แบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวัน การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมก่อนยุค พัฒนา พบว่ามีแบบแผนที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก การติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านเพื่อการดำรงชีพ การรวมกลุ่มการไปหาของป่า การพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมแรงร่วมใจกัน สิ่งของที่ใช้ก็เป็นสิ่งที่หาได้ใน หมู่บ้านเป็นความจำเป็นเพื่อการดำรงชีพ นัยดังกล่าวแสดงอย่างชัดเจนว่าภายใต้ระบบโครงสร้าง ทางสังคมในยุคสมัยก่อนมีการเน้นดำรงชีวิตมากกว่าเรื่องอื่นแสดงให้เห็นถึงมุมมองการใช้ชีวิตที่ แตกต่างทั้งด้านระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่แฝงอยู่ในระบบสังคม

แนวทางการศึกษาที่ผ่านมามีส่วนใหญ่นั้นจะเห็น ได้ว่ามีการเสนอมุมมองที่บ่งบอกถึง การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ต้องการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกๆด้านให้ความสำคัญ กับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคมและ วัฒนธรรมจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า มีการแข่งขันทางการค้า และทำ ให้เกิด ลัทธิบริโภคนิยมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรม ไทยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความพยายามที่จะบริโภคของสิ่งใหม่ๆให้คนอื่นอยากมีตาม และได้รับการยอมรับจากคนอื่นและนำไปสู่ พฤติกรรมผู้บริโภคนิยมในที่สุด

สังคมทุนนิยมเป็นสังคมที่มุ่งสร้างความต้องการให้เกิดการบริโภคสินค้ารูปแบบต่างๆ เป็น สัญลักษณ์ของความสุข ซึ่งไม่เพียงตอบสนองต่อความต้องการได้เพียงประโยชน์ของการใช้ และ มูลค่าของตัวสินค้าซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนเท่านั้น หากแต่สินค้าได้สร้างสัญลักษณ์ที่เป็นสัญลักษณ์

สะท้อนเกียรติภูมิ สถานภาพทางสังคมและสนองตอบต่อทางเลือกแบบจัดชั้นสูงต่ำด้วยคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของสินค้า บุคคลในสังคมบริโภคนิยมสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง ไม่ว่าจะเป็ผลจากรูปร่างหน้าตาหรือความสามารถ เขาสามารถฟื้นฟู (Restore) กลับมาใหม่ได้ด้วยการบริโภคสินค้าเชิงสัญลักษณ์ที่มีมากมายหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถฟื้นฟูบุคลิกภาพให้เกิดความแตกต่างหลากหลายช่วงชั้น หลายสถานะ ตามลำดับชั้นของราคา แต่แม้ว่าสินค้าจะมีมากมายให้เลือก ด้วยนัยดังกล่าว แสดงให้เห็นการบริโภคสินค้าในปัจจุบันมิใช่เป็นการบริโภคสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการ Baudrillard (1998 อ้างใน อธิคม โกมลวิทยาธร 2538, 92-96) แต่อีกนัยหนึ่งเป็นการตอบสนองในด้านกระบวนการคิดที่เน้นสถานภาพทางสังคมควบคู่กันไปด้วยเช่นกัน

การยอมรับสินค้าเชิงสัญลักษณ์ไม่ได้สร้างความแตกต่าง ความหลากหลายของสินค้า ทุกคนตกอยู่ภายใต้รหัส (Code) ชุดเดียวกัน เป็นรหัสการให้คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างสิ่งเทียบขึ้นทดแทน โดยอ้างความเป็นธรรมชาติ เป็นการสร้างการหน้าที่เทียม (Functionalization) เป็นแบบจำลองซึ่งไม่ใช่คุณค่าของการใช้งาน (Use Value) หากแต่เป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign value) ดังเช่น บ้านจัดสรรที่ปลูกท่ามกลางธรรมชาติ จำลองความเป็นสวนป่าเข้ามาในบริเวณที่พักอาศัยจัดสภาพแวดล้อมเลียนแบบธรรมชาติ ในระดับของสัญลักษณ์ไม่มีสิ่งตรงข้ามกันแบบสัมบูรณ์ไม่แบ่งแยกสัญลักษณ์ สำหรับความยากจนหรือร่ำรวย ไม่มีสัญลักษณ์ของคนจนและคนรวย กล่าวคือเราถูกทำให้สามารถรับรู้สัญลักษณ์ได้โดยไม่แยกสถานภาพความแตกต่างแต่สัญลักษณ์ถูกใส่ลงในตัวสินค้าที่สร้างขึ้นความแตกต่างทางสถานภาพภายใต้รหัสของสัญลักษณ์ Baudrillard (อ้างใน อธิคม โกมลวิทยาธร 2538, 92-96)

การบริโภคสินค้าถูกทำให้มีการหน้าที่ในอีกแบบที่ต่างไปจากอดีต สินค้าได้สร้างเกียรติภูมิสถานะทางสังคม เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน ภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนทางสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดถึงกันผ่านภาษา ทำให้คนได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) รับรู้ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ยึดโยงกับเกียรติภูมิ เป็นอุดมการณ์ และวัฒนธรรมที่ใช้ควบคุมทางสังคมสร้างระบบที่ทำให้เราซึมซับและมีผลกระทบต่อเราโดยไม่รู้สึกรู้สึ แม้จะเกิดบูรณาการ (Integration) ภายใต้รหัสเดียวกัน แต่ก็ไม่เคยจะเท่าเทียมกัน ในชั้นสูงต่ำของการบริโภค Jean Baudrillard กล่าวว่า วัฒนธรรม ภาษา ในรูปแบบของการบริโภคนิยมนี้ เป็นการครอบงำในระดับลึกที่สุด Baudrillard (1998 อ้างใน อธิคม โกมลวิทยาธร 2538, 92-96)

Jean Baudrillard (อ้างใน อธิคม โกมลวิทยาธร, 2538) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสคนสำคัญยังปัจจุบันมองว่าการบริโภคสินค้าไม่ได้ตั้งอยู่พื้นฐานของทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility) หรือทฤษฎีแห่งความพึงพอใจ (Pleasure) แต่มองว่าการบริโภคสินค้านั้นวางอยู่บนพื้นฐานที่แตกต่าง (Difference) และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนก้าวสู่การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (the Consumption of Sign)

แต่ก็มุมมองหนึ่งสุริชัย หวันแก้ว (2540) ได้มองว่า การบริโภคสินค้านั้นไม่สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพออีกต่อไป โบคริยาร์ด ถือว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการบริโภค เช่นนี้ประโยชน์ใช้สอยของสินค้าต่างๆ ถูกทำให้หมดบทบาทอย่างสิ้นเชิง สินค้าซึ่งเป็นวัตถุถูกกำหนด กำหนดในฐานะที่เป็นส่วนประกอบในการสร้างบรรยากาศของระบบคุณค่าหนึ่ง ที่มีอยู่ในสังคมสมัยใหม่ (สุริชัย หวันแก้ว 2540) เช่น การนิยมใช้สินค้าบางยี่ห้อ การใช้สินค้านั้นไม่ใช่เพื่อประโยชน์แต่เป็นเพราะยี่ห้อหรือตราสินค้านั้นสามารถสร้างศักยภาพ ในการแสดงความแตกต่างให้ผู้อื่นเห็นว่าเรามีสภาพทางสังคมหรือสภาพเศรษฐกิจเป็นที่ยอมรับในทางสังคม

การสร้างรหัสเชิงสัญลักษณ์ที่บรรจุอยู่ในสินค้า เป็นการให้ความหมาย (Signified) ไล่ลงไปในตัวสัญลักษณ์ (Signifier) ทำตัวสัญลักษณ์ให้มีการหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นมา เป็นการหน้าที่ซึ่งเทียบได้กับความจริง ในรูปแบบของการเป็นตัวแทน (Representative equivalence) ในกรณีนี้จึงการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ที่มีมากกว่าความเป็นจริง หากแต่อยู่เหนือความเป็นจริง เป็นความเหนือที่สร้างขึ้นจากสิ่งเทียมเลียนแบบ เป็นความจริงเสมือน (Simulation) ความจริงเสมือนเป็นการผลิตซ้ำ (Reproductions) ของวัตถุ เหตุการณ์ ที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นจริงกับความจริงเสมือนเป็นการ จัดระเบียบโดยสร้างช่วงชั้น (Hierarchy) ของสัญลักษณ์ลำดับและตำแหน่งทางสังคม ความจริงเสมือนเป็นสิ่งแทนความจริงจากสิ่งเทียมเลียนแบบ (Baudrillard 1998 อ้างใน อธิคม โกมลวิทย์ธร 2538, 55-60)

เกษียร เตชะพีระ (2540, 21-23) กล่าวว่า บริโคนิยมเป็นการบริโภคเพื่อวัฒนธรรมบริโภค สัญลักษณ์ของสิ่งของนั้น เช่น ชี้อรรถไม่ใช่เพราะมันเป็นรถ แต่ชื้อเพราะมันเป็นยี่ห้อเบนซ์หรือวอลโว่ นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บริโคนิยมเป็นสังคมที่มีการบริโภคไม่เท่าเทียมกัน เช่น ในสังคมอเมริกันที่มีตั้งแต่คนรายจนถึงจนมารวมทั้งสังคมไทยด้วย ที่เห็นความแตกต่างระหว่างการบริโภคมากขึ้น จะเห็น คนที่บริโภคได้มากและคนที่บริโภคน้อย เพราะความยากจนและความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น จากเงื่อนไขนี้ทำให้เกิดช่องว่างมากขึ้นและได้ตระหนักถึงความจริงว่า คนที่ยากจนลงไม่สามารถบริโภคสินค้าได้เท่าเดิมแต่ก็ยังพบกับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการบริโภคที่เผยแพร่มาตามสื่อตามแนวทางของสังคมบริโคนิยม ในอีกมุมมองหนึ่งคือ

ประภาพร ชินวงศ์ (2546) ที่ศึกษา เรื่อง Pretty boy : ปราบกฏการณ์ความเป็นชายอีกรูปแบบหนึ่งในสังคมไทย ที่พบว่า อิทธิพลส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ อิทธิพลจากการบริโภค โดยเฉพาะการบริโภคในเชิงสัญลักษณ์ (Consumption of Sign) และนิตยสาร คือ เครื่องมือหนึ่งในการมีส่วนกระตุ้นความต้องการในการบริโภคสัญลักษณ์ไปสู่ผู้บริโภคในสังคม มุมมองที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงนัยของสื่อที่มีผลต่อการรับรู้การรับรู้ตลอดจนเกิดการสร้างความหมายที่แฝงเร้นด้วยนัยบางประการไว้

ดังนั้นบริโคนิยมในแง่นี้เกิดจากการพัฒนาของระบบทุนนิยมที่ต้องการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกๆด้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบเกษตรกรรมไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรม นอกจากนี้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้ความสามารถในการผลิตสินค้าที่มีศักยภาพสูงและรวดเร็วตามไปด้วย สินค้าที่ถูกผลิตออกมามีเป็นจำนวนมากทำให้เกิดสินค้าล้นตลาดจึงจำเป็นต้องหาวิธีที่จะระบายสินค้าไปยังแหล่งต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งแสวงหากำไรโดยผ่านกลไกทางตลาด วิธีการหนึ่งก็คือ ต้องให้เกิดการบริโภคมากที่สุดเพื่อรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การบริโภคจึงถูกส่งผ่านทางการโฆษณาและระบบสื่อมวลชนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้เกิดการบริโภคโดยที่ไม่รู้ตัว โดยแฝงมากับการโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ การบริโภคสิ่งของคนในปัจจุบัน อาจเห็นเพื่อนมีจึงอยากจะมีบ้างหรือเพื่อให้เพื่อนยอมรับเข้ากลุ่ม การบริโภคของจึงเหมือนเป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของสิ่งนั้น ๆ ด้วยเพื่อสร้างให้เห็นถึงความแตกต่างได้ โดยพยายามที่จะบริโภคของสิ่งใหม่ๆเพื่อให้คนอื่นอยากมีตามและได้รับการยอมรับจากคนอื่นและนำไปสู่พฤติกรรมผู้บริโภคนิยมในที่สุด

#### 4. งานวิจัยเกี่ยวกับ “ชานา”

ในการศึกษาเกี่ยวกับชานาที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญในการศึกษาถึงชานาในหลายลักษณะด้วยกันซึ่งงานศึกษาดังกล่าวได้ให้ภาพของชานาในหลายมิติที่แตกต่างกันไป

สำหรับกระบวนทัศน์ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของ “ชานา” ที่ผ่านมามักจะมองผ่านวิธีคิดแบบกระแสหลักที่พยายามชี้ให้เห็นว่า “ชานา” ตกอยู่ภายใต้โครงสร้างการกำหนดของสังคมหรือตกอยู่ในฐานะที่เป็นรองจากชนชั้นอื่นๆของสังคม และงานบางส่วนก็พยายามศึกษาวัฒนธรรมของชานาในฐานะที่ชานาเป็นกระดูกสันหลังของชาติที่มีความสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตคนกลุ่มต่างๆในสังคม งานจำนวนหนึ่งก็พยายามที่จะพัฒนาวิธีการทำนาของชานาเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากหรือนำผลผลิตนั้นมาเป็นฐานทางเศรษฐกิจของชาติ แม้งานการศึกษาที่ผ่านมาจะพยายามแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและความหลากหลายของวิถีชีวิตของชานา แต่ผลงานจำนวนมากก็มีมุมมองต่อชานาในลักษณะการมองแบบคู่ตรงข้าม การมองแบบเหมารวม การมองแบบความจริงที่ปรากฏ และการมองแบบชายขอบ ดังเช่น

ประการแรก การมองแบบคู่ตรงข้ามหรือการมองเป็นสองด้านไม่ว่าจะเป็นในด้านของนโยบายของการพัฒนาและการขยายตัวของนายทุน เศรษฐกิจทุนนิยมในท้องถิ่น รวมทั้งการปรับยุทธศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน ดังเช่นงานของ เข้ม มฤคพิทักษ์ (2530) ที่ศึกษาถึงนโยบายภายใต้การเข้าสู่ระบบการค้าของชานาภาคเหนือ พ.ศ. 2427-2476 โดย

ศึกษาถึงนโยบายการเก็บภาษีในช่วงปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2427-2476 ที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการแบ่งแยกชนชั้นขึ้นหรือในมุมมองอีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับต่อรัฐ ดังเช่นงานของ วิโรจน์ ภูจินดา (2508) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแรงงานของชาวนาไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ มุมมองที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการมองคู่ตรงกันข้ามระหว่างรัฐกับชาวบ้านที่ด้านหนึ่งมีหน้าที่ออกกฎระเบียบต่างๆ แต่อีกด้านเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎที่วางไว้ นัยดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกที่เน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ผลที่ตามมานี้อาจเกิดการเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิต

ประการที่สอง การมองแบบเหมารวมที่ยึดติดความหมายที่ตายตัว มองว่าชาวนาที่มี วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เหมือนกันหมด ดังเช่นงานของ สอาด ทุนภิรมย์ (2532) ที่ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมการทำงานของชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ และงานที่ศึกษาในด้านความเชื่อเรื่องของการทำนาดังเช่น ปก แก้วกาญจน์ (2542) ศึกษาถึงวัฒนธรรมการทำงานของชาวนาภาคใต้ ศึกษาถึงวิธีการทำนา มีรูปแบบ มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา และความหมายของแต่ละพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา มุมมองที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการมองแบบเหมารวมว่าชาวนามีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่สอดคล้องอยู่กับการดำเนินชีวิตหรือมีผสมผสานในวิถีชีวิตที่เป็นแบบเดียวกันหมด แท้จริงแล้วชาวนาในบางครั้งอาจไม่ได้นำเอา ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เข้ามาในการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบเดียวกันหมด ชาวนาในพื้นที่ต่างๆก็มีความแตกต่างกัน เพราะแต่ละชุมชนนั้นมีความเฉพาะของแต่ละชุมชนรวมทั้งมีความเชื่อมโยง การผสมผสาน การเปลี่ยนผ่านทางสังคมที่เข้ามา

มีบทบาทในบริบทต่างๆ ที่มีในสังคม นัยดังกล่าวจึงมีความเฉพาะและแตกต่างกันซึ่งเป็นการหลากหลายของชาวนาที่หยิบใช้บริบทต่างๆเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต แต่อีกด้านหนึ่งชาวนามองข้ามผ่านบริบทต่างๆที่มีในสังคมทั้งนี้ ย่อมแฝงเร้นด้วยนัยบางอย่างเพื่อดำรงอยู่ในสังคมและขึ้นอยู่กับพื้นที่ในแต่ละสังคมด้วยเช่นกัน

ประการที่สาม การมองแบบความจริงที่ปรากฏ การมองตามปรากฏการณ์ที่ศึกษาในเรื่องของ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีต หรือมุ่งเพื่อหาทางแก้ปัญหาตามเหตุแห่งปัญหา ดังเช่น สุริยา เผ่าจินดา (2536) ศึกษาความสำเร็จของเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มาจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำนา มาลินี สมงาม (2543) โดยศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่ยากจนของชาวนากับการพัฒนาด้านเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มุมมองที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการมองความจริงที่ปรากฏแบบมองลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน



สังคม เป็นการมองที่ไม่สามารถอธิบายถึงความซับซ้อนและความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในสังคมว่า ภายใต้อุปการณณ์หรือบริบทที่เกิดขึ้นนั้นมีความจริงที่ซ่อนทับอะไรซ่อนอยู่

อีกประการหนึ่งคือ การมองแบบชายขอบ การมองที่ถูกเบียดขับจากสังคมว่าเป็นผู้ที่อยู่ ชายขอบในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชายขอบของความร่ำรวย ชายขอบของการศึกษา ชายขอบของ เทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากงานของ สุเทพ แสนมงคล (2543) โดยศึกษาการก่อตัวของ “ความสัมพันธ์เชิงหนี้สิน” ในหมู่ชาวนาผู้ผลิตพืชพาณิชย์ เขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ มีการศึกษารูปแบบของการผลิตการทำนาที่เป็นสาเหตุหลักของปัญหาหนี้สินที่มาจากระบบ การผลิต และการตลาดเชิงพาณิชย์ การศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการมองจากสังคมว่าชาวนานั้นเป็นชายขอบ เรื่องของความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมที่สังคมตีตรา หรือการมองจากระบบของ สังคม ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาในเรื่องที่เกิดขึ้นแต่ก็ยังไม่มีการศึกษาใดที่มุ่งศึกษาถึงการผสมผสาน วัฒนธรรม คุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุให้เกิดความหลากหลายได้อย่างกลมกลืน ทำให้การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด ภายใต้วิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

ในอีกมิติหนึ่งการศึกษาเกี่ยวกับชาวนาก็ยังให้ความสำคัญ ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กระบวนการทำนาหรือการพัฒนากรรมวิธีของการทำนา ภูมิปัญญา และการ ปรับเปลี่ยนของชาวนา ความเชื่อ กรรมวิธีการทำนา หรือแม้กระทั่ง ที่มีวิถีชีวิตผูกโยงอยู่กับสิ่ง ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งในงานศึกษาดังกล่าวในมิติที่แตกต่างกันไป คือ

ในเรื่องมิติของประวัติศาสตร์ ที่ สมชาย หลั่งเจริญ (2521) ที่ศึกษาเรื่อง “ปัญหาชาวนาและ นโยบายของรัฐในรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ที่นโยบายของรัฐบาลมีผลต่อ ชาวนาในต้นของรัชกาลและเริ่มมีปัญหายุ่งยากมากขึ้นในช่วงกลางรัชกาล เนื่องจากปัญหาการ คุกคามจากต่างชาติ ทำให้รัฐบาลเน้นการป้องกันประเทศจึงไม่เอาใจใส่ชาวนา จนชาวนาต้อง แก้ปัญหาด้วยตนเองจนถึงช่วงปลายรัชกาล รัฐบาลให้ความสนใจปัญหาชาวนามากขึ้นกว่าเดิม และ สอดคล้องกับ ศิวรักษ์ ศิลารมย์ (2527) ที่ศึกษาเรื่อง การแบ่งชนชั้นชาวนาไทยในชน : ศึกษาเฉพาะ ชาวนาภาคกลาง พ.ศ. 2485 – 2524 ที่พบว่า ก่อนที่สังคมไทยจะเข้าสู่เศรษฐกิจระบบทุนนิยมที่ต้อง เกี่ยวข้องกับตลาดโลกนั้นชาวนาไม่มีความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจ แต่หลังจากที่ชาวนา เปลี่ยนมาผลิตเพื่อขายปรากฏว่ามีชนชั้นเกิดขึ้นในสังคมชาวนา โดยชนชั้นปกครองมีส่วนในการ สร้างความแตกต่างโดยร่วมมือกับระบบทุนนิยมดึงปัจจัยการผลิตไปจากชาวนา เริ่มตั้งแต่การ กระจายปัจจัยการผลิตไปสู่ชนชั้นขุนนางและเจ้านาย

การศึกษาในมิติวัฒนธรรมของชาวนา เช่น โกวิท ชลสุวรรณ ( 2538) ที่ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมของชาวนาที่ปรากฏในอาชีพทำนา : ศึกษาเฉพาะบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ ในเขต พื้นที่จังหวัดสงขลา ที่พบว่า การทำนามีทั้งนาคำและนาหว่านการทำนาในสองลักษณะ แบ่ง

ออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการปลูกข้าว ขั้นตอนการบำรุงต้น ขั้นตอนเก็บเกี่ยวข้าว และ ขั้นตอนการนวดข้าว ดำรง กองสมบัติ ( 2543) ที่ศึกษาเรื่อง การป็นมูลนาชาวนาลุ่มน้ำชี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่พบว่า การป็นมูลนาสะท้อนถึงการดำรงชีพเกษตรกรรม เป็นการรักษาระบบคุณธรรม จริยธรรม ต่อบุพการี เป็นเครื่องวัดในการพัฒนาจิตใจให้รู้จักเอื้อเฟื้อให้คนรุ่นต่อไปสืบสายตระกูลให้คงอยู่ในสังคมได้ นับเป็นการขัดเกลาทางสังคม ทำให้เครือญาติถ้อย โยง ความรู้สึกผูกพันอย่างเข้าแข็งและยั่งยืน

นอกจากนั้นมิติของเศรษฐกิจของชาวนา ก็มีงานที่ศึกษาที่หลากหลายเช่น วิทยา สุदानิช (2545) ที่ศึกษาเรื่อง การค้าข้าวของชาวนาในเขตลุ่มน้ำชี ตำบลดิงงาม กิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว และเครือญาติ มีลักษณะพึ่งพากันน้อยลง มีการแยกย้ายไปประกอบอาชีพต่างถิ่นฐานมากขึ้น เปลี่ยนแปลงการทำนาเพื่อขาย ทำให้การลงทุนในการทำนาเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมทำให้เกษตรกร มีการประกอบอาชีพหลากหลายและต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาใช้ในครอบครัวที่มีการพึ่งพิงจายภายนอกมีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น ชัชวาล วงษ์ประดิษฐ์ (2543) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพทางเศรษฐกิจครอบครัวชาวนาไทย : กรณีศึกษาบ้านหนองประดู่ ตำบลหนองชุมพล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่พบว่า พื้นฐานการผลิตเป็นเศรษฐกิจระบบเมล็ดข้าว ครอบครัว ชาวนาดำรงอยู่บนพื้นฐานการใช้แรงงานของตนเองตามฤดูกาลผลิตและในการศึกษาถึงกระบวนการผลิตข้าวทางเศรษฐกิจระบบเมล็ดข้าวไม่สามารถตอบสนองความต้องการการบริโภคของสมาชิกภายในครอบครัวได้

ด้านกระบวนการทำนาที่เน้นกรรมวิธีของการทำนา ที่หลากหลายซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นกระบวนการผลิต เช่น วีรพล นนตรี ( 2543) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชาวนาลุ่มน้ำชี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2504-2539 ที่พบว่าชาวนาต้องปรับเปลี่ยนจุดหมายการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนค้าขายในระบบเงินตราที่ส่งผลให้มีการใช้เครื่องทุ่นแรง เทคนิคการผลิตใหม่มากขึ้น จึงทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอีกระดับหนึ่งแต่ชาวนายังขายผลผลิตข้าวในราคาต่ำ เพราะไม่สามารถกำหนดราคาข้าวได้เอง กลไกตลาดถูกกำหนดโดยพ่อค้าและเจ้าของโรงสี ชาวนาต้องลงทุนการทำนาจะใช้วิธีกู้เงินจากแหล่งต่างๆ ในอัตราดอกเบี้ยสูง ในขณะที่เดียวกันชาวนาก็หันไปบริโภคสินค้าจากภายนอกมากขึ้น บางส่วนเป็นกรรมกรขายแรงงานและมักถูกเอาเปรียบค่าแรงจากการดำเนินนโยบายรัฐบาลที่ผ่านมาซึ่งได้มีการแก้ปัญหาให้กับชาวนา เช่นส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิ ออกสู่ตลาดโลก การพยุงราคาข้าว การรับจำนำข้าวเปลือก แต่ชาวนาส่วนมากก็ยังคงมีหนี้สินและยากจนเหมือนเดิม

ในบางแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา เช่น ผ่องพรรณ ตรียมงคล ( 2541) ที่ศึกษาเรื่อง จากวิทยาการพื้นบ้านสู่วิทยาการแผนใหม่ในการทำนาข้าว บทสะท้อนการปรับตัวของชาวนาไทยในที่

รากลุ่มภาคกลาง ที่พบว่า บ้านเกาะแห่งทุ่งมหาธาตยั้งคงระบบการทำนาที่ปลูกข้าวเป็นหลัก วิทยาการพื้นบ้านที่สืบทอดกันนับวันจะเสื่อมสลายไป บ้านเกาะแรด ที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบก้าว กระโดดสู่ระบบการทำนาแผนใหม่ การไหลบ่าของชุดเทคโนโลยีแผนใหม่ และปัจจัยเกื้อหนุนทาง สังคม

หรือแม้กระทั่งเรื่องราวของ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชาวนาให้เข้ากับบริบท สังคมเช่น พวงทอง กุลธวัชศิริ ( 2550) การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนา ในเขตชลประทาน ลำปาง อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่พบว่า ชาวนาในเขตชลประทานลำปางสามารถปรับตัว ในการผลิตได้อย่างเหมาะสมกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของ ครอบครัว การยอมรับการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมใหม่ หรือ ประสพสุข ฤทธิเดช ( 2550) ที่ศึกษา เรื่อง การปรับตัวของชุมชนชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ที่พบว่าประวัติศาสตร์ชุมชนของคนทุ่งกุลา ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณ 2,500 ปี จากหลักฐานโบราณคดีที่พบ และในชุมชน ทุ่งกุลาร้องไห้ในปัจจุบันเป็นชุมชนชาวไทยลาว ไทยเขมร และไทยส่วยที่อพยพย้ายถิ่นฐานอยู่อาศัย ซ้อนทับชุมชนโบราณตั้งแต่ 200 ปี และ โครงสร้างสังคมของชุมชนที่ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัว ในสังคมเกษตรกรรมแบบพื้นบ้านและแบบใหม่ คือ ในสังคมเกษตรกรรมพื้นบ้านมีโครงสร้าง สังคมเป็นครอบครัวแบบขยาย ระบบเครือญาติ มีอัตลักษณ์ร่วมกันทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทย ลาว

งานที่ศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการศึกษาในเชิงโครงสร้างที่ศึกษาเรื่องราวของ ชาวนาที่อยู่ในรูปแบบเชิงโครงสร้างสังคมที่ตัวชาวนาถูกกำหนดบทบาทและแบบแผนการกำหนด ชีวิตให้เป็นไปตามการจัดวางปัจเจกชนในแบบของการจัดระเบียบทางสังคม หรือบางส่วนของ การศึกษาเป็นเรื่องราวของคุณลักษณะบางอย่างที่สร้างความเป็นตัวตนของความเป็นชาวนาเพื่อใ้ คนภายนอกเข้าใจชาวนามากขึ้น

## บทที่ 3

### วิธีการดำเนินการวิจัย

ในงานศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจ เรื่อง “ชุมชนชาวนาท่ามกลางกระแสนิโคโนม” ซึ่งเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) และให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. วิธีการศึกษา
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา
3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา
4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา
5. หน่วยการวิเคราะห์

#### 1. วิธีการศึกษา

วิธีวิทยาของการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) และให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยศึกษาผ่านแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ แหล่งที่หนึ่ง ศึกษาข้อมูลเอกสาร ซึ่งเป็นการศึกษาผ่านเอกสาร บทความ งานวิจัย รายงานทางวิชาการ ประวัติชุมชนที่เกี่ยวข้องในอำเภอคลองหอยโข่งรวมทั้งแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล แหล่งที่สอง ศึกษาผ่านการ สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมบางกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้หรือได้มีโอกาสเข้าร่วม เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ตามสถานการณ์และเวลา นอกจากนี้ยังศึกษาผ่านการพูดคุยจากผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งจะเป็นการพูดคุยถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม การให้ความสำคัญกับผู้คนในกลุ่มต่างๆ โดยประเด็นของการพูดคุยนั้น ผู้วิจัยไม่ได้ต้องการให้ผู้ถูกศึกษาพูดคุยเรื่องจริงหรือเป็นเรื่องที่สามารถพิสูจน์ได้ เนื่องจากการเกิดขึ้นของความจริงนั้นไม่เหมือนกัน การรับรู้ความจริงของคนแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน แต่จะให้ความสำคัญถึงเรื่องที่พูดคุยกัน ทำให้ผู้ที่พูดคุยด้วยพูดเรื่องที่ต้องการให้ผู้วิจัยรับรู้ มิมอง หรือ ต้องการสื่อความหมายให้รับรู้ถึงเรื่องอะไร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในความคิด มุมมอง อุดมการณ์ ที่เกิดจากการพูดคุย การปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างๆ ในสังคมภายใต้บริบทสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวของผู้คนในแต่ละยุคสมัยในการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา

## 2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้สำรวจภาคสนามในเบื้องต้น โดยเลือกอำเภอคลองหอยโข่งเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ โดยมีเหตุผล สามประการ ดังรายละเอียด คือ

ประการแรก อำเภอคลองหอยโข่งอยู่ใกล้กับพื้นที่เมือง อย่างอำเภอหาดใหญ่และอำเภอสะเดา ด้วยนัยของความเป็นเมืองย่อมแสดงให้เห็นความเกี่ยวโยงของกลุ่มคนที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน อย่างหลากหลายมีทั้งอำเภอที่มีความเจริญ ทางเศรษฐกิจอย่างหาดใหญ่ ความทันสมัย ความเจริญ ทางเทคโนโลยีที่สร้างความสะดวกสบายให้คนคลองหอยโข่งจากกระแสนวัตกรรมที่มาจากพื้นที่ต่าง ๆ คลองหอยโข่งเป็นอำเภอที่อยู่ใกล้ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งการเข้ามาของผู้คนดังกล่าวอาจจะมาในหลากหลายรูปแบบที่ขยายออกสู่บริเวณพื้นที่ศึกษา การเข้ามานั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่น่ากระแสนวัตกรรมเข้ามาในพื้นที่ การผสมผสานเป็นวิถีชีวิตประจำวันในเรื่องของการเน้นความสะดวกสบาย เช่น การซื้อแกงถุง หรือการเดินทางมายังเมืองเพื่อรับประทานอาหารเช้าและรับเอาการใช้ชีวิตในวิถีแบบคนเมือง เป็นต้น

ประการที่สอง อำเภอคลองหอยโข่งถูกรายล้อมด้วยอำเภออื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำเภอหาดใหญ่ที่มีลักษณะของความเป็นเมืองเศรษฐกิจ อำเภอสะเดาที่เป็นลักษณะของเมืองชายแดนเป็นอำเภอที่อยู่ติดประเทศมาเลเซีย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล จะเห็นได้ว่าพื้นที่ศึกษาถูกรายล้อมล้อมด้วย ด้วยอำเภอต่างๆ เป็นพื้นที่ที่ถูกแบ่งขอบเขต และถูกกำหนดขีดตราให้คนอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้อยู่ในขอบเขตที่แน่นอนภายใต้การกำหนดโดยรัฐเป็นหลัก ทว่าในการศึกษาครั้งนี้มองว่ากลุ่มคนไม่ได้ถูกจำกัดความสัมพันธ์อยู่ในพื้นที่เดียวกันเท่านั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มคนนั้นยังคงมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่อื่น และคลองหอยโข่งก็เป็นพื้นที่ที่เปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ประการที่สาม ปรากฏการณ์ภาคสนามเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าพื้นที่คลองหอยโข่งมีบริบทของการใช้ชีวิตที่มีลักษณะความเหมือนและแตกต่างไปจากชุมชนอื่น เช่น การก่อรูปเป็นชุมชนจากชุดความรู้ของตนเองและการกำหนดขอบเขตจากรัฐ หรือความเป็นชุมชนชาวนาที่ไม่ได้มีแต่ชาวนาในพื้นที่ หากแต่มีคนกลุ่มต่าง ๆ และเรื่องราวที่หลากหลายอยู่ในพื้นที่ ชาวนาในพื้นที่ศึกษาก็ปรากฏกายในหลายแบบ เช่น การเป็นชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในผืนนา ชาวนาที่ไม่ได้เป็นเจ้าของผืนนาแต่ลงมือทำนาในผืนดินของเครือญาติ คนสนิท เพื่อน หรือบ้านใกล้เคียง และชาวนาที่รับจ้างทำนา บางช่วงเวลาชาวนาเหล่านั้นก็มีฉากชีวิตของการ เป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ทำสวนยาง เป็นพนักงานบริษัทเอกชน เป็นนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น ทว่ากลุ่มคนดังกล่าวก็ยังคงมีการต่อรองเพื่อการดำรงอยู่ในพื้นที่ของผืนนาเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองจากกระแสนวัตกรรมจากพื้นที่ สังคม หรือจากกระแสของโลกก็ตาม

การเลือกพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 ประการ ด้วยเหตุที่ว่า การเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้เมืองเศรษฐกิจนั้นจะทำให้เห็นถึงมิติของกระแสบริโภคนิยม ภายใต้ความทันสมัยที่มีอยู่ในพื้นที่รอบๆ ผูกโยงชุมชนในพื้นที่คลองหอยโข่งจนนำไปสู่การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาในพื้นที่ซึ่งไม่ว่าจะมาจากทิศทางใดก็ตามรวมทั้งการปะทะปะสานของผู้คนที่เกิดจากการรับวัฒนธรรมที่หลั่งไหลมาจากในพื้นที่และนอกพื้นที่จนนำไปสู่ความแตกต่างและหลากหลายโดยมีมุมมองที่ว่าการศึกษาพื้นที่นั้นย่อมมีความแตกต่าง ซึ่งอาจจะแตกต่างทั้งในลักษณะกายภาพหรือแตกต่างด้านบริบทของชุมชน ดังภาพที่ 2



(ที่มา <http://www.panteethal.com>)

ภาพที่ 2 แผนที่อำเภอคลองหอยโข่ง

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพื้นที่ศึกษาอยู่ใกล้กับพื้นที่เมืองที่เป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจ ความเจริญและความทันสมัย เมื่อบริเวณ ใกล้กับพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่เมือง ความเป็นเมืองย่อมมีการ ข้ามไปมาของผู้คนและบางครั้งผ่านการปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากพื้นที่ ใกล้เคียงอย่างอำเภอหาดใหญ่ และพื้นที่ใกล้เคียงอย่างอำเภอสะเดาเองก็ถือเป็นอำเภอที่มีการ ท่องเที่ยว และเป็นเมืองเศรษฐกิจที่มีชาวมาเลเซียเข้ามาท่องเที่ยวมากเมืองหนึ่งที่สัมพันธ์อยู่อำเภอ คลองหอยโข่ง หรือแม้กระทั่งจากพื้นที่อื่น ๆ อย่างประเทศมาเลเซีย ที่มีพรมแดนด้านอำเภอสะเดา ติดกับมาเลเซีย ก็ยังมีข้ามไปมาของผู้คน การแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการชิมช้อปเอา วิถีชีวิตของมาเลเซียไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เข้ามายังในพื้นที่ ดังจะเห็น จากปรากฏการณ์ที่คนมาเลเซียเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทอดผ้าป่า ทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ หรือในบางครั้งก็เข้ามาเพื่อทำบุญโดยไม่ได้อะไรเป็นโอกาสใดโอกาสหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์ที่ทิ้งร่องรอยให้เห็นเด่นชัด คือรูปภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดในพื้นที่ ที่แฝงด้วย นัยความเชื่อของคนมาเลเซียไว้ด้วยเช่นกัน ในอีกด้านหนึ่งพื้นที่คลองหอยโข่งก็ติดอยู่กับจังหวัด สตูลทำให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในคลองหอยโข่ง ที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตของคนสตูลอย่าง แยก ไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวไปมา หรือเพื่อเศรษฐกิจ ที่มีการผสมผสาน ปะทะปะสาน ของหลายๆบริบทเข้าไว้ด้วยกัน

การเก็บข้อมูลในภาคสนามในเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า ความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น เป็นสิ่งที่กลุ่มชาวนาในพื้นที่มีการเลือกรับ การต่อรอง การช่วงชิง การให้ความหมายอย่างใดอย่าง หนึ่ง พื้นที่ของการศึกษาในแง่มุมมองหนึ่งก็คือที่ครอบคลุมไปด้วย วัฒนธรรม ความเชื่อ คติ และ ค่านิยม ที่สอดคล้องทางสังคมให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างหลากหลาย และมีความสลับซับซ้อน รวมถึงเป็นพื้นที่ที่มีการข้ามไปมาทางวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆในท้องถิ่น และเห็นถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งจากกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มคนเดียวกัน หรือกลุ่มคนอื่นๆที่มีอยู่ในพื้นที่ ตัวของผู้วิจัยเองไม่ได้มองพื้นที่เป็นลักษณะทางกายภาพเพียงด้าน เดียวและมีได้ตราตรึงหรือยึดติดผู้คนให้แนบแน่นอยู่กับพื้นที่ตลอดเวลา ในอีกมิติหนึ่งนั้นชาวนา สามารถเลือกที่จะสร้างความเหมือนหรือความแตกต่างกับกลุ่มคนอื่นๆให้เหมาะสมตามกาลและ เทศะหรือตามบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ในพื้นที่เพื่อดูภายใต้ความสัมพันธ์ ทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นชาวนามีวิถีคิดหรือมีอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ เป็นปรากฏการณ์ในวิถีชีวิตประจำวันที่มีการเคลื่อนไหวและมีการข้ามไปมาของคนในพื้นที่ ตลอดเวลา ทำให้เห็นถึงการต่อรองของชาวนาผ่านปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันชาวนา ผ่าน เรื่องราว ที่สื่อความหมาย ให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของชาวนาและสะท้อนให้เห็นถึง การพยายาม

ต่อรอง การปะทะปะ ะสาน ท่ามกลางกระแสสังคมที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการต่างๆ ที่เสนอผ่านสายตาของผู้คนที่ต้องการให้สื่อให้เห็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการพัฒนาและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวนาอย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น

### 3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา

สำหรับการศึกษารั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นชาวนาและทำนา ใน 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา กลุ่มที่สองคือ ชาวนาที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา และกลุ่มสุดท้ายคือ ชาวนาที่รับจ้างทำนาในการเลือกชาวนาทั้งสามกลุ่มนี้ด้วยเหตุที่ว่า ในอำเภอคลองหอยโข่งซึ่งเป็นชุมชนชาวนา แต่ด้วยสภาพปัจจุบันผู้คนต่างเปลี่ยนการดำเนินชีวิตไปสู่การทำสวนยาง ทำนาบัว บ่อปลาและส่วนหนึ่งเข้าสู่การทำงานในเมือง แต่สำหรับชาวนาทั้งสามกลุ่มนี้ยังคงดำเนินชีวิตด้วยการเป็นชาวนาอยู่ในชุมชนคลองหอยโข่ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในกลุ่มชาวนานี้และใช้วิธีศึกษาโดยผ่านการพูดคุย สัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เพื่อเห็นถึงวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ที่ ชาวนาที่มีกับชาวนาด้วยกันเอง ชาวนามีกับกลุ่มคนอื่น และชาวนากับบริบททางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งในช่วงเวลางานและเวลาส่วนตัว หรืออยู่กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ได้มากที่สุดเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่มชาวนาอื่น ๆ และกลุ่มคนอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มพ่อค้า ชาวสวนยาง กลุ่มพ่อค้าโรงสี ทั้งนี้เพื่อสังเกตความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ โดยศึกษาผ่านการพูดคุยและ การสังเกตพฤติกรรมเพื่อที่จะทราบถึงความคิดรวมทั้งพฤติกรรมที่มีความหลากหลาย

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาจากบริบทแวดล้อมรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม สถานการณ์การเมือง สภาพเศรษฐกิจ ทั้งมาจากสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ ป้ายโฆษณา เรื่องเล่า และตำนานต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ และสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้



กลุ่มข้อมูล	แหล่งข้อมูล	ลักษณะข้อมูล	วิธีการ
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)	ชาวนาที่ทำนาใน 3 ลักษณะ -ชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา -ชาวนาที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา -ชาวนาที่รับจ้างทำนา	การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุด	สัมภาษณ์แบบเจาะลึก สังเกต การเข้าร่วมในบางกิจกรรม
ผู้ให้ข้อมูลรอง	ชาวนาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากผู้ให้ข้อมูลหลัก	ชาวนาที่มีพบเจอในพื้นที่	พูดคุย ทั่วไป สังเกต
	คนกลุ่มอื่น ๆ ผู้นำ พ่อค้า คนนอกชุมชนที่มีโอกาส	ผู้นำชุมชน คนในชุมชน คนนอกชุมชนที่มีโอกาสพบเจอในพื้นที่	พูดคุยทั่วไป สังเกต
บริบททางสังคม	สื่อ แผ่นพับ โบปลิว	เรื่องเล่า ตำนาน	เข้าร่วมในบางกิจกรรม

### ตารางที่ 1 ตารางการแบ่งกลุ่มข้อมูลและวิธีการศึกษา

ผู้วิจัยพยายามเข้าถึงข้อมูลจากกลุ่มข้อมูลที่หลากหลายให้ได้มากที่สุด เพราะผู้วิจัยมองว่าภายใต้กลุ่มข้อมูลที่หลากหลายนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวิถีคิด และทุกคนย่อมมีแนวทางที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ล้อมรอบ เหตุการณ์ รวมทั้งเวลาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆไม่ว่ากลุ่มคนใด อาชีพใด วัยไหน มีการศึกษาระดับใด ทุกคนย่อม มีการต่อรองปะทะประสาน ที่แตกต่างกันไป และในขณะเดียวกันในการศึกษารุ่นนี้ไม่ได้ต้องการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของชาวนาที่มีวัยต่างกันเพราะผู้วิจัยมองว่ามุมมองการมองในแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวิถีคิด ค่านิยม อุดมการณ์ ตามช่วงเวลา และโอกาสที่พบเจอในบริบทของสังคมที่แตกต่างกัน

การศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยไม่ได้เป็นผู้รู้ตัวตนอยู่ในงานที่ศึกษาและในขณะเดียวกันตัวของผู้วิจัยเองก็เคยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับชาวนา จน ผู้วิจัยมีชีวิตที่ผูกโยงกับชาวนาและบางครั้งผู้วิจัยเองก็เคยเป็นชาวนาด้วยเช่นกัน มีประสบการณ์ และประสบพบเจอเรื่องราวที่เกิดตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันเห็นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่ดูเหมือนเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้วิจัยเองก็ไม่สามารถปฏิเสธ และยกเอาความรู้สึกนึกคิดของตัวเองออกจากงานที่ศึกษาไปได้ทั้งหมด แต่จะพยายามสร้างความเป็นกลางของการ ศึกษาให้ได้มากที่สุดด้วยการรับฟัง และไม่ละ

ทั้งเรื่องราวทุกแง่มุม ตามที่ ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวที่มาจากคนใกล้ชิด หรือ แม้กระทั่งเรื่องราวที่มาจากคนอื่น ๆ ก็ตาม ในขณะที่เดียวกันก็มิได้ละความสำคัญของผู้ที่ถูกศึกษา (Insider's View) โดยเชื่อว่าผู้ถูกศึกษานั้นก็มีความรู้สึกรู้สึก (Subjectivity) และไม่ใช่นุ้ยนนต์ หรือ มนุษย์ที่ถูกแช่แข็งเอาไว้ มีความเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงไม่อาจมองข้ามกลุ่มคนเหล่านี้ แต่จะเปิดรับข้อมูลทุกข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ ถึงความเกี่ยวข้องที่สัมพันธ์กันภายใต้การให้ข้อมูลที่เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและความ ขัดแย้งทั้งในมิติการปรับตัวของสังคมซึ่งรวมถึงกระบวนการในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อผลักดันให้เกิด การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

#### 4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ศึกษาโดยผ่านการสังเกต พูดคุย สอบถาม จากกลุ่มคน และบริบทที่อยู่ พื้นที่ศึกษา โดย ผู้วิจัยไม่ได้วางกรอบการเก็บข้อมูลของพื้นที่ศึกษาเฉพาะที่ใดที่หนึ่งในอำเภอ คลองหอยโข่ง แล้วตัดขาดจากพื้นที่อื่นๆ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าชีวิตย่อมมีความเคลื่อนไหว ไม่ผูกติด กับพื้นที่ เฉพาะที่ใดที่หนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้วิจัยต้องการทำความเข้าใจชีวิตที่หลากหลายที่ เกิดขึ้นกับชานา ซึ่งในการศึกษาดังกล่าวยังหมายถึงชีวิตของผู้ศึกษาส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์อยู่พื้นที่อื่น ๆ ไม่ได้แยกออกจากสังคม ในกระบวนการของการเข้าไปศึกษานั้นผู้วิจัยต้องการตอบคำถามที่ว่า ใครคือชานา และอยู่ในที่ใดของชุมชน โดยมีกระบวนการศึกษาและเรียนรู้ คือ

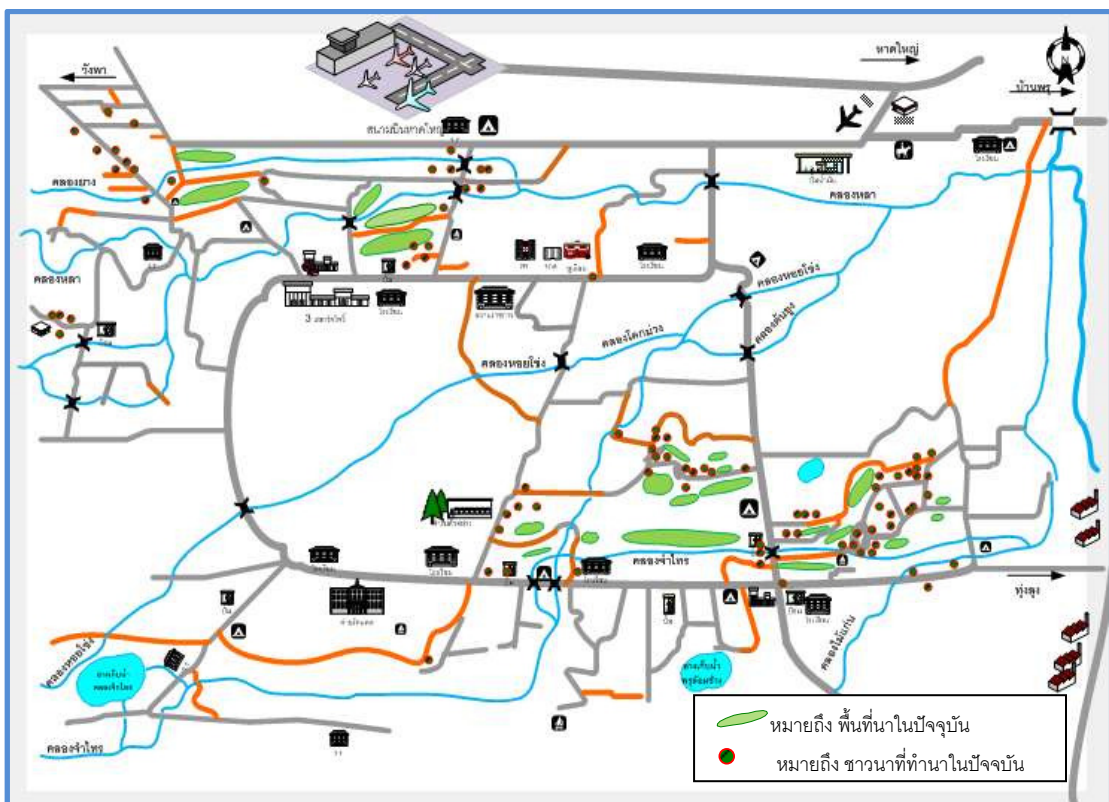
ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามกับตัวเองว่า มีอะไรที่สามารถเชื่อมโยง เกี่ยวข้อง สัมพันธ์ ไปสู่การเผย ตัวของชานาได้บ้าง และสิ่งแรกที่นึกถึง คือ ชานาต้องมีที่นาแต่ที่นาเป็นของใครบ้างนั้น ผู้วิจัยเอง ก็ต้องหาคำตอบโดยสิ่งที่สังเกตได้โดยง่ายคือ การเริ่มเข้าไปคุยกับคนที่มีย่านใกล้ที่นาก่อนเป็น เบื้องต้น

ในการลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อการค้นหาวีถีชีวิตชานา การที่จะเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของ ชานานั้นเป็นเรื่องที่ง่ายในการเรียนรู้วิถีชีวิต แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าเป็นเรื่องยากในการค้นหา นั้นก็คือวิถีชีวิตของชานา ณ ปัจจุบัน ที่ผู้วิจัยมิได้มองว่ามีรูปแบบการดำเนินชีวิตของชานา เหมือนดังเช่นในอดีตที่มีวิถีชีวิตที่ผูกโยงกับเรื่องราวของการทำนาเพียงอย่างเดียว แต่ ณ ปัจจุบัน กาลเวลาหมุนเปลี่ยนทำให้วิถีชีวิตที่ผูกติดอยู่พื้นที่ และมีได้นิยามความเป็นชานาโดยที่สวมงอบใส่ เสื้อผ้าเก่าๆ เดินจูงควายอยู่ตามท้องนา อีกต่อไปแต่วิถีชีวิตของชานาจะหมุนเปลี่ยนตามกระแส ของห้วงเวลาที่พัดผ่าน

การเข้าไปพบเจอชานาในพื้นที่ศึกษาเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะลำบากในการแยกแยะหรือ คาดเดาถึงการเป็นชานาว่ามีใครบ้างแต่ในเบื้องต้นผู้วิจัยเข้าใจว่าการปรากฏตัวของชานานั้น

ย่อมจะปรากฏอยู่ในที่นา โรงสี หรือร้านขายปุ๋ยเคมีต่างๆ แต่สุดท้ายกลับพบว่านั่นเป็นเพียงแค่ช่วงเวลาหนึ่งที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวนา การปรากฏตัวของชาวนาในชุมชน นั้นอาจหมายถึงการที่ชาวนามีการปฏิสัมพันธ์กับชาวนาด้วยกันเอง ชาวนากับกลุ่มคนอื่น และชาวนากับบริบททางสังคม เช่น ตลาดนัด ร้านขายของชำ ร้านตัดผม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านต่างๆ

พื้นที่ส่วนแรกที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเพื่อสืบหาใครมีที่นาบ้าง ผู้วิจัยได้เลือกบ้านที่ติดอยู่กับที่นาเป็นที่แรกของการลงพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูลจากเจ้าของบ้านดังกล่าวเป็นนี่ของใครเพราะผู้วิจัยมีความเชื่อว่าที่ดินใดที่มีเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ชัดเจนย่อมปรากฏผู้ทำประโยชน์ ที่ดินนั้นหรือหากไม่ใช่ก็สามารถเชื่อมโยงไปสู่เจ้าของกรรมสิทธิ์นั้น โดยง่าย ดังภาพประกอบ



ภาพที่ 3 พื้นที่ทำนาในปัจจุบันในอำเภอคลองหอยโข่ง

จากภาพลักษณะของวงกลมแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งที่อยู่อาศัยของชาวนาที่อยู่ในอำเภอคลองหอยโข่งและพื้นที่สีเขียวคือพื้นที่นาที่ยังคงมีการทำนาอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลภาคสนามของการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยพยายามเข้าไปใช้ชีวิตในฐานะคนหนึ่งในพื้นที่ด้วยวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญในส่วนของชุมชนหรือทางการที่ผ่านการรับรู้ทางสังคม

เพื่อดูบริบทและความเคลื่อนไหวในพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นการสังเกตบรรยากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่และการปฏิสัมพันธ์ที่ชาวนามีกับกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังทำการสำรวจพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น ทั้ง ลักษณะทางกายภาพและความสัมพันธ์ของผู้คนด้วยวิธีการพูดคุยสนทนาในเรื่องทั่วไป พร้อมทั้งทำแผนที่ชุมชนเพื่อเห็นถึงการเคลื่อนไหวของผู้คนในการลงสนามผู้วิจัยพยายามเข้าสู่พื้นที่โดยพยายามอยู่ในปรากฏการณ์ให้มากที่สุดและพยายามเข้าไปในทุกสถานการณ์ เพื่อให้ได้เห็นถึงชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองทางสังคม การปะทะประสาน การต่อรองที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคม นอกจากนี้การเปิดรับข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเข้าไปพูดคุย การโทรศัพท์ หรือเข้าไปร่วมทำกิจกรรมที่มีในพื้นที่เพื่อเป็นการเปิดรับข้อมูลในฐานะผู้รับฟัง เพื่อทราบถึงวิถีชีวิตรวมถึงวิถีชีวิตในช่วงเวลาที่ได้เข้าศึกษาข้อมูลที่ได้นั้นอาจจะเป็นเรื่องราวที่ผ่านคำบอกเล่าจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่างๆ และข้อมูลที่ได้ อาจเป็นข้อมูลที่เกิดจากการถกเถียง เพื่อต้องการให้เห็นถึงบางแง่มุมหนึ่งที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลต้องการเปิดเผยพร้อมทั้งนำข้อมูล ที่รวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ มาสรุปและวิเคราะห์วันต่อวัน

## 5. หน่วยการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลที่มาจาก ประสบการณ์ เอกสารอ้างอิง หรือแม้กระทั่ง เรื่องเล่า ตำนาน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ ชาวนามีกับชาวนามีด้วยกันเอง ชาวนามีกับกลุ่มคนอื่น และชาวนามีกับบริบททางสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจถึงความซับซ้อนที่เกิดขึ้นของการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อรองที่มีต่อ โครงสร้างทางสังคม โดยผ่านการปฏิบัติการที่อยู่ในเรื่องราวในชีวิตประจำวัน แล้วนำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อดูว่าภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นในวิถีชีวิตประจำวัน มีวิถีคิดหรือมีอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เป็นปรากฏการณ์ที่มีการเคลื่อนไหว มาตีความเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ที่มีการต่อรองที่แฝงเร้นอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวนามี เป็นการศึกษาเพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีปฏิบัติของชาวนามีที่มีในแต่ละวัน โดยมีหน่วยการวิเคราะห์ 2 ระดับ คือ ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและระดับพื้นที่ทางกายภาพ ดังนี้

### 1. ระดับพื้นที่ทางกายภาพ

หน่วยการวิเคราะห์พื้นที่ทางกายภาพ คือ พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวความสัมพันธ์ของกลุ่มชาวนามีด้วยกันเอง กลุ่มชาวนามีกับคนอื่น และกับบริบททางสังคม การวิเคราะห์พื้นที่ทางกายภาพครั้งนี้ไม่ได้เป็นการจำกัดขอบเขตพื้นที่ที่ตายตัว

ที่ตรงติดผู้คนที่ไว้กับพื้นที่ เนื่องจาก ทั้งความคิด ความสัมพันธ์ และอุดมการณ์ของผู้คนมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ ผู้คน ความสัมพันธ์ ความคิดและความเชื่อ ดังนั้นในงานศึกษาครั้งนี้จึงวิเคราะห์ระดับพื้นที่ทางกายภาพเพื่อเข้าถึงผู้คนที่มีการปะทะปะสานกันในพื้นที่ โดยเฉพาะวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่สามารถมองเห็นถึงความเคลื่อนไหว การต่อสู้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมมากกว่าพื้นที่ทางกายภาพ

## 2. ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในความสัมพันธ์ของกลุ่มชานากับกลุ่มชานาด้วยกันเอง ชานากับกลุ่มคนอื่นและบริบทสังคม เพื่อให้เห็นถึงความซับซ้อนของอำนาจในความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ที่มีการต่อรองที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ระบบคิด ในวิถีชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นชานามีวิถีต่อรอง เลือกรับ และปฏิเสธ กับ โครงสร้างที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมที่มี อยู่อย่างหลากหลาย และเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่สามารถมองเห็นถึงความเคลื่อนไหวการต่อสู้ต่อรองที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมมากกว่าพื้นที่ทางกายภาพโดยศึกษาผ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแง่มุมเชิงปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

การศึกษาครั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เกิดจากการต่อรองระหว่างกลุ่มชานาและชานากับกลุ่มคนอื่นในสังคม โดยศึกษาเป็น 2 ระดับเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผู้คนที่มีการข้ามไปมาทางด้านกายภาพ และในขณะเดียวกันก็แฝงด้วยอำนาจของความสัมพันธ์ของกลุ่มในสังคมที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย เห็นมิติของการเคลื่อนไหวและเลื่อนไหลตามบริบทที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อเกิดอำนาจระหว่างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคมที่เกิดขึ้นในสังคม

## บทที่ 4

### พื้นที่ ผู้คน และความสัมพันธ์ของคนกับผืนนา

การวิจัยเรื่อง “ชุมชนชาวนาทำกลางกระแสนริโศคนิยม” ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญคือ เปิดประตูสู่คลองหอยโข่ง ที่ประกอบด้วย การเล่าเรื่องพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่เป็นลักษณะทางกายภาพ ที่แสดงให้เห็นบริบทโดยรวมในอำเภอคลองหอยโข่งซึ่งจะเห็นถึงความเคลื่อนไหวในพื้นที่ ผู้คนและความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่นา ที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้สัมพันธ์ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มชาวนา การใช้ชีวิตในชุมชนที่ผูกโยงกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ของชาวนากับพื้นที่นาในพื้นที่คลองหอยโข่ง

#### 1. เปิดประตูสู่คลองหอยโข่ง

คลองหอยโข่งเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ด้านหนึ่งติดกับเทือกเขาสนกาลาศิริ เชื่อมต่อกับจังหวัดสตูล ส่วนอีกสองด้านถูกขนาบด้วยเมืองหาดใหญ่ ซึ่งจากลักษณะทางกายภาพดังกล่าวทำให้พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งเป็นชุมชนชายขอบของเมือง และอีกด้านหนึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปะทะประสานกับความหลากหลายทั้งผู้คน สังคม และวัฒนธรรมที่ผูกโยงเข้าไว้ด้วยกันจนได้รับการกล่าวขานทั้งจากคนในและคนนอกเองว่ามีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติที่อยู่ร่วมกันในอำเภอสะเดา ดังนั้นอำเภอคลองหอยโข่งเองก็มีอาจที่ปฏิเสธ หรือหลีกเลี่ยงที่จะไม่ปะทะประสานกับผู้คน สังคม และวัฒนธรรมที่หลายหลากอันเกิดจากการไหลข้ามผ่านพื้นที่ หรือแทรกซึมจากสู่พื้นที่ที่ถูกรายล้อมไปด้วยบริบทต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

เมื่อเข้าไปสัมผัสพื้นที่ศึกษาสภาพพื้นที่ที่พบเห็น คือ มีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นพื้นที่ป่ารายล้อมหมู่บ้านเกือบทุกหมู่บ้าน และยังปรากฏที่นาอันเว้งว่างและกว้างใหญ่เต็มไปด้วยพื้นที่นาร้างสลัดกับพื้นที่การปลูกต้นยางพาราในพื้นที่นาที่เริ่มจะเติบโตขึ้นทีละน้อย ซึ่งในพื้นที่ใกล้เคียงกันนี้ก็ยังพบเห็นการทำนาอยู่ซึ่งสังเกตจากร่องรอยของการทำนาที่มีน้ำขังเจิงนองเต็มอยู่ตามร่องหลุมขนาดใหญ่ ผู้วิจัยหลับตา ก็พอจะนึกภาพออกว่ากระดุกสันหลังของชาตีกุ่มหนึ่งได้ปรับและรับเอากระแสบริโศคนิยมเข้ามาโดยอาจจะรู้หรือไม่รู้ตัวก็ตาม เมื่อมองกลับมาอีกด้านหนึ่งก็ ยังคงจะเห็นรอยเท้าในดินที่แข็งแกร่งล้วนจินตนาการถึงรอยเท้าเล็กใหญ่ที่ย่ำอยู่ในท้องนา ณ เวลาที่เกี่ยวข้องชาวดอนท้องนาและ

พร้อม ๆ กับการจินตนาการของผู้วิจัยที่นึกย้อนถึงเรื่องการทำนาที่เป็นภาพของ ความแตกต่างในอดีตในเรื่องกระบวนการทำนาของชาวนาที่ต้องพึ่งพิงอิงแอบอยู่กับลมฟ้าอากาศที่ประกอบกับการมีพายุหะที่สำคัญและถือเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในการทำนา ซึ่งนั่นก็คือ วัวหรือควาย ที่เป็นกำลังหลักในการไถ-พรวน แต่ ณ ปัจจุบันบทบาทของวัวหรือควายได้ถูกลดทอนความสำคัญลง ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ เอี่ยม ทองดี ( 2547 : 29-30) ที่ว่า

“วัวควายกลายเป็นสัตว์เลี้ยงตัวใหม่ที่คิดค่ากันด้วยน้ำหนักที่ปรากฏบนตาชั่ง บทบาทวัวควายที่เคยเป็นมาในอดีตต้องสิ้นสุดลง ชีวิตวัวควายสั้นลง มีวัวควายน้อยนักที่จะอยู่รอดจนหมดอายุขัย”

อีกแง่มุมหนึ่งนอกจากเป็นกำลังหลักในท้องนาแล้ว วัว ควาย ในอดีตยังถูกนำเสนอ ผ่านเรื่องราวที่เกิดจากความเชื่อ การเคารพบูชา ของชาวนา ในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณ คุณค่าของวัว ควาย หลังจากที่ผ่านการใช้งานมายาวนาน โดยจะฆ่า หรือขายจะปล่อยให้แก่เฒ่าอีกทั้งหากล้มตายไป ชาวนาก็จะนำเขาของวัว ควาย ไปเก็บไว้ที่ขุ้ณาง นั้นแสดงให้เห็นว่า วัว ควาย มิได้เป็นเพียงกำลังหลักในการทำนาเท่านั้น อีกด้านหนึ่งก็เปรียบเสมือนเครื่องหมายที่คอย กระตุ้นเตือนให้ผู้เป็นเจ้าของมีสำนึกและระลึกถึงคุณค่าของวัว ควาย ที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนผู้นำผลผลิต(ข้าว) มาสู่ครัวเรือนของผู้เป็นเจ้าของด้วยเช่นกัน

เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในคลองหอยโข่งนั้นส่วนใหญ่จะผ่านความทรงจำของผู้คนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งในบางครั้งเรื่องราวเหล่านั้นจะค่อย ๆ เลือนหายไปตามกระแสของห้วงเวลา พร้อม ๆ กับห้วงชีวิตของผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดความทรงจำสู่เรื่องเล่า เหมือนดังเช่นผู้ที่รับรู้เรื่องราวของการตั้งรกรากของคนในคลองหอยโข่งที่เล่าถึง การ ปลุกสร้างบ้านเรือนบ้านในสมัยก่อนว่า การตั้งบ้านเรือนนั้นจะ ห่างกันไม่มากนัก เนื่องจากว่า ที่ดินในสมัยก่อนมีการครอบครองน้อย หรือพุดง่าย ๆ ว่า มีการถือสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินมีน้อย และที่ดินส่วนใหญ่ก็ยังเป็นที่ดินที่ไม่มีเจ้าของในการถือสิทธิ์การครอบครอง ทำให้ผู้คนมาต่างที่ต่างถิ่นฐานมาตั้งรกรากและทำการจับจองที่ดินเพื่อปลุกสร้าง บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย โดยวิธีการครอบครองที่ดินในสมัยก่อนนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“ที่ดินของยายที่พ่อขายให้ยาย เบ่อ(เมื่อ)ในสมัยก่อน พ่อขายเขาแค่ออกปากกันหรือว่า อี(จะ)เอาตรงไหนกัน เขา เท่าแต่(แค่)ชี้ขอบตรงไหนก็ชี้ตรงนั้น แล้วถางถางปักหลักไว้ สักหืด(นิด)หน่อยก็ได้แล้ว เขาสักไรสองไรก็พอให้พอได้ทำกิน”

(แบบ คงชนะ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

“...หากใครต้องการที่ดินก็ไปจับไปจองเอา ชวนเพื่อนสักสองสามคน แล้วมาแผ้วถางป่าที่อู่(จะ)เอา จากนั้นกะ(ก็)แบ่งปันกัน แล้วเอาต้นม่วง ต้นพรวัว ต้นปริง หรือต้นไม้ที่เป็นไม้ยืนต้นมาปลูกให้รู้ว่าดินตรงนี้ยัง(มี)เจ้าของแล้ว ยัง(มี)คนจองแล้วและเพื่อนเขาก้(ก็)ไม่เอาดินตรงนี้แล้ว เพราะว่าเห็นต้น ไม้ก้(ก็) รู้แล้วว่าตรงนี้ยัง(มี)เจ้า(เจ้าของ)เข้าก้(ก็) ไม่หาญ(กล้า) ไปเอาตรงอื่น (ที่อื่น)แทน...”

(สมบูรณ ขาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการใช้สิทธิในการครอบครองเป็นเจ้าของที่ดินในอดีตจะเน้นเรื่องของการทำประโยชน์ของพื้นที่ที่ผู้โยงอยู่กับวิถีชีวิตของเจ้าของที่ดิน เกี่ยวกับมุมมองของการให้ความสำคัญของการทำมาหากิน หรือ ขึ้นอยู่กับความขยันในการทำกินเพื่อจับจองพื้นที่ตามกำลังกาย ที่มีอยู่ และในอีกมิติหนึ่งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มคน หรือจุดเริ่มต้นของชุมชนที่มีความซ้อนทับเรื่องราวความผูกพันของกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน หรือคนรู้จักที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์สู่การสร้างชุมชนขึ้น

ต่อมาคลองหอยโข่ง เริ่มขยายบ้านเรือนจากหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่มีไม่กี่หลัง มีป่าล้อมรอบ เริ่มมีการจับจองพื้นที่เพิ่มมากขึ้นและปรากฏการจับจองพื้นที่ชัดเจน ในสมัยนั้นเริ่มมีการใช้เอกสารสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่ที่ทางการนำกฎหมายเข้ามาใช้ในพื้นที่ศึกษาซึ่งในขณะนั้นโดยในสมัย พ่อขุนคล่อง คลองหอย ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นกำนันในตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอหาดใหญ่ และได้แต่งตั้งเป็นอำเภอ โดยที่ทำการตั้งชื่ออำเภอ มี สองกระแสด้วยกัน กระแสแรกมีที่มา จากคำเล่าลือที่เกี่ยวกับพ่อขุนคล่อง คลองหอย ที่ว่า ท่านได้ชี้เขตบริเวณป่าทุ่งยูง ไว้เพื่อเป็นทุ่งสงวนเพื่อเลี้ยงสัตว์ (ค่ายรัตนพลในปัจจุบัน)และตานิตย์ซึ่งเป็นหลานที่สืบเชื้อสายพ่อขุนคล่อง ได้เล่าถึงที่มาของชื่ออำเภอคลองหอยโข่งว่า

“...ในสมัยแต่แรก(เมื่อก่อน)ในครั้งที่ยังไม่ได้ตั้งเป็นอำเภอคลองหอยโข่ง พ่อขุนคล่องในตอนนั้นได้ดำรงตำแหน่งเป็นกำนัน(กำนัน) ได้ไปชี้ดินไว้ที่ทุ่งยูงประมาณ ร้อย หว่า(กว่า)ไร่ เพื่อเป็นดินสงวนไว้ใช้ทำไถเอื้อน (เพื่อประโยชน์อย่างอื่น) พอหลังจากนั้น พอได้ตั้งเป็นอำเภอเขาก็เลย ให้เกียรติพ่อขุนคล่องที่ได้เสียสละดินทุ่งสงวนของพ่อขุนคล่องให้เป็นดินของอำเภอ เขาก็เลย ตั้งชื่อว่า “คลองหอยโข่ง...”

(นิตย บำรุงศักดิ์ วันที่ 18 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)



อีกด้านมุมหนึ่ง ยายเนี่ยว ได้เล่าให้ฟังว่า

“...เด็กแต่ก่อน (สมัยก่อน) ในสายคลองหลังอำเภอมีสายคลองอยู่สายหนึ่ง ยัง(มี)หอย โง่งมาก เขาก็เลยเรียกว่า “คลองหอยโง่ง” ...”

(เนี่ยว พงศ์สุวรรณ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

“พื้นที่คลองหอยโง่งเป็นพื้นที่ที่มีความทุรกันดาร ห่างไกลชุมชนเมือง ประกอบกับประชาชนมีความแตกแยกทางความคิดในการเมืองการปกครองและด้วยเหตุผลความมั่นคงของชาติ สถาบัน ศาสนา พระมหากษัตริย์ กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศเรื่องแบ่งเขตท้องที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาตั้งเป็นกิ่งอำเภอคลองหอยโง่งตั้งแต่วันที่ 2 เดือน เมษายน พ.ศ. 2536 และได้ยกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา”

(โครงการสืบทอดค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : 2544, 15)

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ไม่ได้ให้ความหมายเพียงแค่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้นเพราะในขณะที่เดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนก็มีการติดต่อสื่อสารที่ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้ขอบเขตตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งเห็นได้จากพื้นที่ชนบทที่อยู่ใกล้เมืองเกิดสภาวะการกำกวมระหว่างความเป็นเมืองและความเป็นชนบททำให้ผู้คนมีวิถีชีวิตผูกพันกับความเป็นเมืองและความเป็นชนบทในเวลาเดียวกันทั้งในด้านเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมรวมไปถึงวิถีคิดของคนในชุมชนที่ปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งชุมชน สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

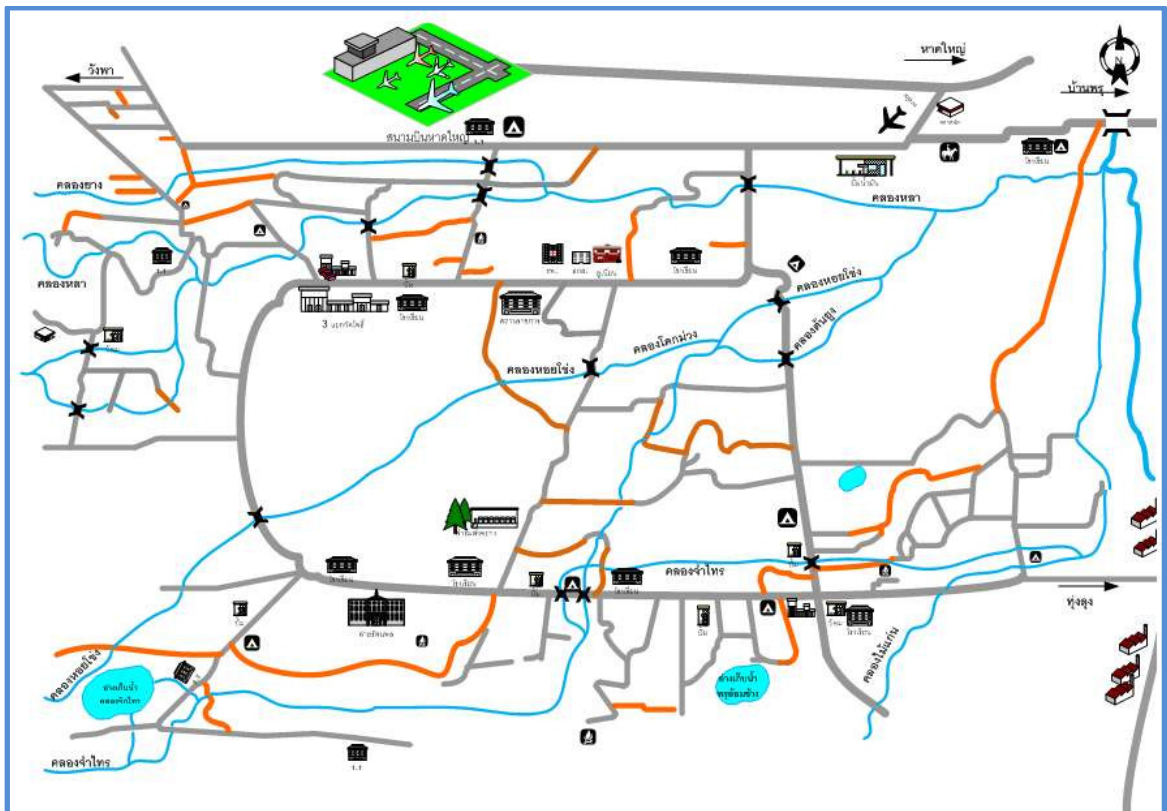
ชุมชนในปัจจุบันมีการตัดถนน มีการสร้างเขื่อนดินกั้นน้ำ การวางระบบชลประทาน และในการวางระบบชลประทานดังกล่าวมีความเชื่อมโยงไปสู่การทำงานในสมัยใหม่มีเส้นทางหลักไป ยัง ตลาด ศูนย์ราชการ และสถานที่ต่าง ๆ มีถนนคอนกรีตสลับกับถนนลูกรังเป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านรวมทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงการตัดถนนดังกล่าว ยังเป็นตัวกำหนดทำเลที่ตั้งของชุมชนใหม่ ๆ การเดินทางไปยังหาดใหญ่ค่อนข้างสะดวก โดยเฉพาะสำหรับลูกหลานชาวบ้านที่นั่งรถประจำทางมาเรียนในระดับต่าง ๆ ในหาดใหญ่ แต่สำหรับชาวบ้านส่วนใหญ่แล้วตลาดนัดดูจะมีความสำคัญมากกว่าตลาดในตัวเมืองหาดใหญ่ ซึ่ง ชาวบ้านจะไปหาดใหญ่เพื่อซื้อข้าวของและเครื่องใช้ต่าง ๆ เพราะมี สินค้าให้เลือกหลากหลายและราคาถูก เนื่องจาก ว่าหาดใหญ่ยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า ของภาคใต้มีทั้งห้างสรรพสินค้า โรงแรม โรงงาน ร้านอาหาร สถาบันเทิง นอกจากนี้บนถนนเส้นทางหลักนั้นยังเป็นที่ตั้งหน่วยงานราชการ อบต. โรงเรียน สถานวิจัย และพัฒนาประมงน้ำจืด กองพลพัฒนาที่ 4 ศูนย์ราชการ โรงพยาบาล รวมทั้งวัด ต่าง ๆ ที่เรียงรายตลอดสองข้างทาง

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านในคลองหอยโข่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านยกพื้น ค่อนข้างเก่า และบางบ้าน มีการต่อเติมบริเวณบ้าน ขยาย ขนาดบ้านให้กว้าง ต่อเติมห้องครัว ซึ่งในการปรับปรุงบ้านจะสร้างติดกับพื้นและใช้วัสดุอิฐ ปูน แทนไม้เกือบทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีบ้านอีกจำนวนไม่น้อยที่เป็นบ้านชั้นเดียวซึ่งจะสังเกตว่าเป็นบ้านที่สร้างใหม่เกือบทั้งหมดและส่วนใหญ่จะมีสีสรรูปทรงที่ทันสมัย ในขณะที่เดียวกัน ขนาดของบ้านยังบ่งบอกฐานะความเป็นอยู่ อาชีพการงาน และการดำรงชีวิตของแต่ละครอบครัว

ในแง่นี้แสดงให้เห็นว่าความเหมือนกันในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ผู้คนมีวิถีชีวิตที่อีกด้านหนึ่งของวิถีปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่หยิบใช้ความทันสมัยเพื่ออำนวยความสะดวกสบายที่รองรับการบริ โภคเพิ่มมากขึ้นเกือบทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับมุมมอง วัฒนา สุกัณศีล (2548, 37-38) ที่ว่า

“กระบวนการที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเหมือนกันหรือต่างกัน ได้รับอิทธิพล จากสื่อ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่เปิดโอกาสให้ทุกคน ได้สัมผัสเรื่องราวภาพและเหตุการณ์เดียวกันในเวลาเดียวกันทั่วโลก นำไปสู่ความคล้ายคลึงและความกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างใน ทุกที่ทุกแห่งเหมือนกัน ในแง่ของรสนิยมและความชอบพอสิ่งต่าง ๆ จะกลืนกลายคล้ายคลึงกันมากขึ้นทุกขณะ”

ในอีกแง่มุมหนึ่งพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่นำไปสู่ความแตกต่างของวิถีชีวิตของชุมชน ที่มีพื้นที่ที่มีการทำกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละสถานที่ และในบางครั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่แต่ละสถานที่นั้นก็เป็นแหล่งรวมของผู้คนที่หลากหลาย ที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ดังภาพประกอบ



ภาพที่ 4 แผนที่สถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่คลองหอยโข่ง

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เมื่อเริ่มเข้าสู่พื้นที่คลองหอยโข่งทางขวามือจะเป็นกองบิน 56 ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากทางเข้าตัวอำเภอมากนัก และเมื่อเดินทางมาอีกระยะหนึ่งก็จะพบสนามกีฬาชนโค บ้านท่าหรั่ง ถัดจากสนาม กีฬาชนโคไปจะเป็นปั้มน้ำมันที่คนคลองหอยโข่งมาใช้บริการบ่อยที่สุด มีรถเข้ามาใช้บริการมากไม่ว่าจะเป็นคนที่ออกเดินทางไปนอกพื้นที่ หรือแม้กระทั่งผู้คนที่ในพื้นที่ที่ขับรถทั้งรถกระบะ รถเก๋ง และรถจักรยานยนต์ที่มาเติมน้ำมันที่นี้เกือบทุกช่วงเวลา

สองข้างทางตั้งแต่ปั้มน้ำมันเป็นต้นมาจะปรากฏภาพร้านอาหาร ร้านซ่อมรถยนต์ ร้านขายวัสดุก่อสร้าง เล็กบ้างใหญ่บ้าง สลับกับบ้านเรือนของผู้คนที่ส่วนใหญ่บ้านเรือนเหล่านั้นเป็นบ้านที่ปลูกสร้างใหม่ ทาสี สวยงาม ตามความนิยม และความทันสมัยที่เกิดขึ้นในชุมชน ปรากฏอยู่เรียงรายตลอดสองข้างทาง กระทั่งถึงสามแยก ซึ่ง ในบริเวณนี้ก็จะมีร้านอินเทอร์เน็ตที่เปิดให้เด็ก ๆ เล่นเกมส์ในตอนเย็นของทุก ๆ วันและโดยเฉพาะในช่วงวันเสาร์อาทิตย์จะเห็นว่าร้านนี้มีทั้งรถจักรยาน และรถจักรยานยนต์ จอดอยู่เต็มหน้าร้านซึ่งข้างในเห็นเด็ก ๆ นั่งเล่นเกมสั้อยู่เต็มทุกที่นั่ง จากสามแยกนั้นหากเลี้ยวซ้ายจะเป็นทางเข้าหมู่บ้านที่เรียกว่า “บ้านปลักคล้า” ส่วนแยกไปทางขวาจะเป็น

เส้นทางสู่ “บ้านวัดโพธิ์” เส้นทางไปหมู่บ้านปลักคล้าทางซ้ายมือในรูปจะสังเกตเห็นว่ามีรูปปั้นรูปช้างขนาดเท่าตัวจริงอยู่หน้าวัดโคกม่วงซึ่งรูปปั้นนี้ที่มีมาโดยมีผู้เล่าให้ฟังว่า

“...ช้างนี้ชื่อช้าง “พลายสวัสดิ์” เป็นช้างของ พ่อท่านครูเฒ่า เด็กสมัยก่อนได้ (สมัยก่อน) เป็นช้างที่รู้สา(เขื่อง) ใครไปใครกะ(ก็)เห็นท่านผูกอยู่ข้างกุฏิวัดท่านโย๊ะ(เสมอ) ...”

(กัญญาภัก ไพบยศาสตร์ วันที่ 15 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากตำนานช้างพลายสวัสดิ์ทำให้คนบ้านโคกม่วงเคารพช้างเชือกนี้เนื่องจากเป็นช้างที่แสนรู้และเมื่อตายไปได้เกิดปรากฏการณ์ที่มีคนมาบนบานขอสิ่งต่างๆจากช้างพลายสวัสดิ์ ทั้งยังประสิทธิ์ผลในคำขอ นั้น ๆ จน ในที่สุดมีการก่อสร้างรูปปั้นเหมือนของช้างพลายสวัสดิ์ขึ้น เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของคนในหมู่บ้านโคกม่วงและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก และเมื่อถึงช่วงของการทำบุญวัดจะมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งนำข้าวปลาอาหารมาทำบุญให้กับ ช้างพลายสวัสดิ์อยู่เสมอ ๆ

จากวัดโคกม่วงมาจะมีพื้นที่นาซึ่งถูกปล่อยให้รกร้างตามสองข้างทางสลับกับการปลูกยางพารา รวมทั้งบ้านผู้คน ตลอดสองข้างทางถนน จำนวนหนึ่ง และปรากฏ ชุมชนบริเวณข้างถนน ถัดมาเรื่อย ๆ ที่ทำการเทศบาลตำบล บ้านเรือนของผู้คน ร้านถ่ายเอกสาร ร้านทำขนมเค้ก เบเกอรี่ และวัดที่มีพระใหญ่ปางนั่งสมาธิอยู่ไกล ๆ ตา ซึ่งเรียกว่า “วัดปลักคล้า” ก่อนที่จะถึงวัดสังเกตได้ว่า บริเวณสองข้างทางจะเต็มไปด้วยพื้นที่นา โดยพื้นที่บางส่วนยังทำอยู่และบางส่วนปรับเปลี่ยนเป็นสวนยางและอีกบางส่วนปรับเปลี่ยนเป็นสวนแก้วมังกร สลับกันไป ในบริเวณนี้ และเมื่อ เข้าใกล้วัดปลักคล้าจะเต็มไปด้วยพื้นที่นาบริเวณรอบ ๆ วัดเป็นทุ่งกว้างใหญ่ ที่มีทั้ง การเลี้ยงสัตว์ การทำนา และการปลูกยางพาราสลับกันไป เป็นระยะ ๆ ในด้านตรงกันข้ามกับวัดปลักคล้าจะมีทางเล็ก ๆ ที่รถยนต์สามารถขับผ่านไปได้ซึ่งบริเวณนี้จะมีพื้นที่นาปริมาณมากและยังคงเห็นร่องรอยของการทำนาที่แสดงให้เห็นว่าในบริเวณนี้ยังคงทำนาอยู่เกือบทุกพื้นที่บนผืนนา

เมื่อตรงไปทิศเหนือเรื่อย ๆ จะมี สถานีบริการน้ำมันเล็กๆหนึ่งสถานีและบริเวณข้าง ๆ มี โรงสีข้าว ร้านเสริมสวย และร้านซ่อมรถอยู่บริเวณใกล้กัน และรวมไปถึงในบริเวณข้าง ๆ จะมีพื้นที่นาที่ปล่อยทิ้งร้างจากการทำนาอยู่หลายไร่ ซึ่ง จากการสังเกตของผู้วิจัยพื้นที่นาดังกล่าว น่าจะปล่อยให้รกร้างเป็นเวลาหลายปีแล้ว ตรงไปจนถึงสี่แยก ที่มีชื่อว่าแยก “เสกัก” ซึ่งบริเวณนี้จะมีร้านขายยา ป้อมตำรวจ โรงเรียน ร้านอาหาร(คาราโอเกะ) ตลาดนัด ร้านเช่าวิดีโอ สถานีบริการน้ำมัน ร้านขายของชำ รวมทั้งคาร์แคร์ ที่อยู่ถัด ๆ กันไป ซึ่งบริเวณนี้ในช่วงเช้าและช่วง เย็นของทุกวันจะปรากฏภาพการจราจรที่คับคั่งของผู้คนที่หลากหลายอาชีพ เนื่องจากว่าถนนเส้นนี้จะถนนเส้นทางที่เชื่อมต่อไปสู่ตลาดทุ่งลูง ซึ่งที่ตลาดทุ่งลูง จะมีโรงงานอุตสาหกรรม อยู่หลายโรงงาน เช่น เซฟสกิน สยามแชมเปอร์เมด มีพนักงานโรงงานต่าง ๆ เหล่านี้ สัญจรไปมาเพื่อไปทำงานที่ทำงาน โรงงาน

อุตสาหกรรม โดยสังเกตจากการสวมใส่ชุดยูนิฟอร์มของโรงงานในแต่ละสถานที่ได้ผ่านไปผ่านมา อยู่บ่อยครั้ง

มาทิศเหนืออีกระยะหนึ่งก็จะเห็นวัด หมูบ้าน สลับกับร้านขายของชำ อยู่เป็นระยะๆ ผ่านมาจากหมู่บ้านหนึ่งสู่อีกหมู่บ้านหนึ่งจนถึงบ้าน โคนสัก การตั้งบ้านเรือนของผู้คนก็จะอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย และที่บริเวณหลังหมู่บ้านก็ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ทั้งยังเป็นที่ตั้งของ “เขาวังชิง” ซึ่งสามารถเห็นได้ชัด และมีตำนานเรื่องเล่าจนเป็นที่มาของวิถีปฏิบัติเมื่อถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน สาม ของทุกปี จะมีประเพณี “ขึ้นถ้ำ” โดยลุลงทาบได้เล่าเกี่ยวกับที่มาของประเพณีดังกล่าวให้ฟังว่า

“...บนเขายัง(มี)ทวดเขาวังชิงที่ดูแลให้ชาวบ้านได้อยู่เย็นเป็นสุข ในเดือนสามของทุกปี โบ้ (พวก)บ้านเราเอาเหนียวหลาม (ข้าวหลาม) ไปทำบุญโดยออกเดินทางร่วมกับพระขึ้น ไปบนเขาวังชิงจนถึงลานกว้างบนเขาจึงร่วมกันถวายอาหารเพลพระสงฆ์และรับประทานอาหารร่วมกันบนเขาวังชิง...”

(ทบ นวลวิไล วันที่ 27 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

ตาเขียว เล่าเสริมเรื่องที่มาของชื่อ “เขาวังชิง” ให้ฟังอีกว่า

“...สมัยแรก (สมัยก่อน) เมื่อขึ้น ไปบนเขาจะหลงป่า และจะพบกับบึงขนาดใหญ่มีต้นชิงอยู่ตรงบริเวณสระหนึ่งต้น ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า “เขาวังชิง” ชาวบ้านพูดกันติดปากว่า “เขาวังชิง แก้วขำ มีถ้ำพระยา มีนกเคล้ากัน ถ้าหาไม่พบ ให้ ก้มแลหวางขา (ดูใต้หว่างขา)” ถ้าใครแก้ปัญหานี้ได้จะได้พบบึงเขาวังชิง...”

(เขียว พุทธแก้ว วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากบ้าน โคนสักผ่านบ้าน โคนเหรียญ ซึ่งจะมีสหกรณ์การเกษตรที่เปิดทำการเพื่อให้นักมารับฝากเงินและปล่อยสินเชื่อเงินกู้ให้กับคนคลองหอยโข่งได้ใช้บริการ ซึ่งที่บ้าน โคนเหรียญในสมัยก่อนมีการทำนาทุกคร้วเรือน โดยจากคำบอกเล่าของ ปานี เล่าให้ฟังว่า

“...สมัยแรก (สมัยก่อน) ป้ายกขึ้น(ลูกขึ้น)ตั้งแต่หัววันไม่รุ่ง(ฟ้าสว่าง) หุงข้าวทำแกง พาหอ (ข้าวกล้อง)ตามแม่แก ไปนา ถึงเวลาไปเขาเดินกัน ไปเป็นย่าน (แถว) ตอนหัววันรุ่งๆ(เช้าๆ...)”

(ปราณี เกตุสุวรรณ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

บ้าน โคนเหรียญเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีพื้นที่นาในอดีต แต่ ณ ปัจจุบันมีคนที่ทำนาเพียงไม่กี่ครัวเรือน พื้นที่นาส่วนใหญ่ถ้าไม่ทำเป็นสวนยาง เขาจะถมที่นาเพื่อปลูกบ้านให้กับลูก ๆ หลาน ๆ โดยมียายนุ้ย เล่าว่า

“...หวางนี้ (ตอนนี้) ไม่ใคร่ทำกันแล้ว เหน้อย (เหน้อย) กะ(ก็)เหน้อย (เหน้อย) ร้อนกะ(ก็)ร้อน ชื่อสาร (ข้าสาร) ดีหว่า (ดีกว่า) ไม่ต้องเหน้อย (เหน้อย) ทำให้ซัด (เมื่อย) เอวซัด (เมื่อย) หลัง...”

(นุ้ย พุฒช่วย วันที่ 22 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากโคกเหียงก็มีหมู่บ้านทุ่งนนท์และต่อมาที่หมู่บ้านทุ่งนนท์ ในปี พ.ศ. 2549 ได้มีหน่วยงานทางราชการมาตั้งใหม่ เป็น ฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระราชินีโดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นตัวอย่างการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ซึ่งได้มีเสียงหนึ่งได้สะท้อนถึงการมีหน่วยงานดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ว่า

“...ดีแท้ (ดีแล้ว) ที่ฟาร์มมาตั้งแถวนี้ แถวบ้านเราจะ ได้เจริญเหมือนเหมือนเพื่อนเข้า มั่ง (บ้าง) ...”

(สมชาติ เพ็ชรวิสัย วันที่ 25 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติเกี่ยวกับการมองตนเองเรื่องของความล้ำหลังของพื้นที่ที่ไม่มีความเจริญเหมือนที่อื่น การเข้ามาของฟาร์มที่คาดหวังว่าการมีฟาร์มมาตั้งในพื้นที่จะทำให้พื้นที่มีความเจริญ หรือนำความเจริญเข้ามายังในพื้นที่ให้เทียบเท่ากับพื้นที่อื่นที่อยู่โดยรอบๆอำเภอคลองหอยโข่ง ซึ่งสอดคล้องกับมุมมอง Weyland 1993 ; Warde 1997 ( อ้างใน วัฒนา สุกัญศีล 2543,37) ที่ว่า

“ชนบทไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยด้านเกษตรเพียงด้านเดียว หากยังต้องการสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักของคนอื่น โดยการให้ความหมาย ดีความ ใช้ประโยชน์ภายใต้สภาพสังคมและชุมชนในเชิงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โอกาส และข้อจำกัดที่ไม่เท่าเทียมกันและดำรงอยู่กระบวนการสร้างดีความหมาย ปรากฏให้เห็นเป็นลักษณะต่างๆ”

จากหมู่บ้านทุ่งนนท์ตรงไปประมาณ 500 เมตร เป็นโรงเรียนรัตพลวิทยาและติดกับรั้วโรงเรียนก็จะเป็นสถานีวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสงขลา เขื่อนทางซ้ายมือจะเป็นค่ายรัตนพล ที่เพิ่งก่อตั้งไม่นาน และ ที่บริเวณที่ค่ายดังกล่าวนี้ก่อนที่จะมีการก่อตั้งค่าย ณ บริเวณนี้ ในสมัยก่อนจะมีชาวบ้านนำสัตว์ เช่น วัว ควาย มาเลี้ยงปล่อยทุ่ง ตรงที่บริเวณนี้ รวมทั้งการหาของป่า จำพวกหน่อไม้ เห็ด ต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณนี้มาใช้ประโยชน์หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าบริเวณดังกล่าวที่พื้นที่ของการพึ่งพาในเรื่องของการทำมาหากิน และพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวพันกับคนในชุมชนที่กลายเป็นส่วนพื้นที่ของการใช้ชีวิตของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมาช่วงเวลาหนึ่งผ่านจากค่ายก็จะเป็นบ้านเหนือ หาก เลี้ยวซ้ายผ่านบ้านเหนือจะเป็น บ้านจัดสรร ซึ่งที่มาของชื่อ

หมู่บ้านนี้ คือจะเป็นบ้านที่มีการแบ่งที่ดิน ประมาณ 1-2 ไร่ แบ่งให้กับผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดิน ในกรณี การมาตั้งค่ายรตณฑล ให้ย้ายออกจากพื้นที่เพื่อการสร้างค่ายและได้จัดสรรที่ดิน ณ ที่บ้านจัดสรร ให้แทนที่ดินเดิมที่ได้ถูกเวนคืนไป บ้านต่อมาคือบ้านหน้าวัดโพธิ์ ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยมองว่าเป็น ชุมชนที่มีความคับคั่งเรื่องการค้าขายมากที่สุด มีทั้งตลาดนัด ร้านขายยา คลินิกหมอ ร้ายขายของชำ ต่างๆ ร้านขายอุปกรณ์เฟอร์นิเจอร์ ร้านเสริมสวย ฯลฯ ซึ่งที่นี้ถือว่าเป็นตลาดย่อยๆของอำเภอที่ว่า ได้

ผ่านมาสักระยะหนึ่งหากเลี้ยวซ้ายจะเป็นบ้าน โหนดเป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้ไปลงพื้นที่ เบื้องต้นก่อนการทำวิทยานิพนธ์ ที่จุดประกาย แนวความคิดจนนำไปสู่การให้ความสนใจเรื่องนี้ ทั้งลักษณะทางกายภาพเบื้องต้น ที่ยังมีการทำนาที่ถือว่าเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีพื้นที่การทำนาที่กว้างใหญ่ โดยเมื่อเข้ามาสัมผัสในพื้นที่แล้วก็พอจะสังเกตได้ว่ามีการทำนามากที่สุดในอำเภอก็ยังมี ความ เป็นอยู่ และค่านิยม อุดมการณ์บางอย่าง ที่สัมผัสได้ในเบื้องต้น หากตรง ไปประมาณ 500 เมตร เป็น โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง เมื่อผ่าน โรงพยาบาลไปจะ เป็นสามแยกตรงวัด โคม่วงอีกครั้งหนึ่งซึ่งก็ ถือได้ว่าสิ้นสุดการเดินทางเยี่ยมชมบนเส้นทางสายหลักของอำเภอคลองหอยโข่ง

ลักษณะของพื้นที่ที่มีความหลากหลายในคลองหอยโข่ง ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญ ใน 3 ประเด็นด้วยกัน คือ 1. พื้นที่แห่งการเพิ่มมูลค่า ที่เป็นสถานที่บันเทิงนอกเหนือที่ทำให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะคนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่แวะเวียนเข้ามาอยู่เสมอ ประกอบด้วย สนามกีฬาชนโค : แหล่งรวม ผู้คนอุดมการณ์เดียวกัน และสนามชนไก่ : สถานบันเทิงของผู้สูงอายุ 2. โรงพยาบาล : เสี่ยงลือ เสี่ยง เล่าอ้าง “ซำร่า รักษาทุกโรค” 3. พื้นที่ที่มีความหลากหลายมาพบปะกัน ในแง่เศรษฐกิจ ประกอบด้วย ตลาดคนทำงาน ค่ายรตณฑล : รวมพลคนต่างถิ่น, ร้านอาหารจำพิศ : รวมพลคนไม่มี หมอน, สามแยกวัดโพธิ์ : สามแยกเศรษฐกิจ

**1. พื้นที่แห่งการเพิ่มมูลค่า** ที่เป็นสถานที่บันเทิงนอกเหนือที่ทำให้เกิดรายได้ไม่ว่าคนในท้องถิ่น ประกอบด้วย สนามกีฬาชนโค : แหล่งรวมผู้คนอุดมการณ์เดียวกัน และสนามชนไก่ : สถานบันเทิง ของผู้สูงอายุ

1. สนามกีฬาชนโค : แหล่งรวมของผู้คนอุดมการณ์เดียวกัน

หากใครได้เข้ามาเยือนคลองหอยโข่งก็จะรู้ว่ามีสนามกีฬาชนโคอยู่หนึ่งสนาม ซึ่งเป็นสนาม ที่เห็นได้ชัดเพราะว่ามีป้ายบอกทางเข้าสนามชนโคค่อนข้างใหญ่ทางซ้ายของถนน สนามกีฬาชนโค ฟังก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ปี 49 ภายใต้การนำของ แก้ว สนามบิน การที่จะก่อตั้งสนามกีฬาชนโคได้ นั้น น้ำชาญ ได้เล่าให้ฟังว่า



ภาพที่ 5 สนามกีฬาชนโค

“...บ่อนวันนี้เวลาตั้งต้องขออนุญาตตั้ง ในนามของ สนามกีฬาชนโค ถ้าขอตั้งเป็นบ่อนไม่ได้เขาไม่ให้ตั้ง สนามกีฬาชนโคนี้มีที่มาจาก การไปขอซื้ออนุญาตมาจาก นาวิ(อำเภอนาทวี) ที่โน้(ที่โน่น) ไม่มีนายบ่อน ไม่ค่อยมีใครเป็นตัวตั้งในการบริหารเขาก็เลยซื้อมาแล้วมาตั้งที่นี่ แล้วเสียค่าอนุญาตประมาณล้านเหลือๆ เพื่อให้เขาอนุญาตตั้งบ่อนได้...”

(ชาญศักดิ์ ทองศิริ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2552: สัมภาษณ์)

สนามกีฬาชนโคจะเปิดเดือนละหนึ่งครั้งและก่อนที่จะมีการชนโคกันนั้นจะต้องมีการ “เปรียบเทียบ” ซึ่งหมายถึงการนำโคสองตัวมาเปรียบเทียบรูปร่างเพื่อดูชั้นเชิงการต่อสู้ โดยพิจารณาว่าเหมาะสมกันหรือไม่ และภายใต้การดำเนินการ ในการนำโคมาเปรียบเทียบนั้น จะต้องผ่านการติดต่อสื่อสารไม่ว่าจะเป็นการเจรจาต่อรอง หรือบ่อยครั้ง ที่ผ่านการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้กลุ่มคนทั้งสองฝ่ายสามารถติดต่อประสานงานได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นคนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรือในบางครั้งเป็นคนต่างถิ่น เช่น สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต กระบี่ หรือตรัง ก็สามารถติดต่อกันได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ นิติ ภาวครพันธ์ (2550, 207) ที่มองว่า



กิจกรรมในแต่ละที่แต่ละแห่ง (Localized Activities) มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ (Modernity) และความทันสมัยได้ทำให้ชีวิตทางสังคมของผู้คนในที่ต่างๆ เป็นอิสระจากข้อจำกัดของแต่ละท้องถิ่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน “พวกอื่นที่ไม่อยู่ไม่เห็น” ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงแค่การติดต่อ ที่ต้องเจอหน้าค่าตากันแบบเดิม ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความทันสมัย (หรือโลกาภิวัตน์) ทำให้ผู้คนในแต่ละที่สร้างความสัมพันธ์กับคนในสังคมอื่นที่ห่างไกลออกไปได้ ไม่ใช่มีความสัมพันธ์แค่ระดับท้องถิ่นหรือสังคมเล็กเท่านั้นแต่สามารถติดต่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้คนที่ตนเองไม่ได้เห็น

หากใกล้วันที่ชนโค ก็จะเห็นบรรยากาศที่มีความคึกคักที่เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงช่วงเวลาใกล้ชนโคอีกครั้งหนึ่ง โดยสังเกตจะมีกลุ่มคนและวัวชนเดินเรียงแถวยาวจนสุดสายตาทั้งสองฟากฝั่งถนน ผู้คนต่างๆ ที่พูดถึงนั้น ได้มาจากหลากหลายถิ่นฐานตามที่ตั้งต่าง ๆ ทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่มาพักค้างแรมก่อนวันเริ่มการแข่งขันในบริเวณใกล้ ๆ กับสนามกีฬาชนโค และเมื่อถึงวันชนโค จะเห็นรถจอดตามสองข้างทางถนนตลอดแนวยาว เพื่อมาชมหรือนำวัวมาชน ณ สนาม กีฬาชนโคแห่งนี้ และ บริเวณรอบนอกของสนามชนโคเต็มไปด้วยร้านขายอาหาร เช่น ก๋วยเตี๋ยว ลูกชิ้น น้ำ ข้าวแกง แม่ค้าส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนในพื้นที่แถวนั้น และผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปพูดคุยในพื้นที่ และสังเกตว่าบริเวณสองข้างทางใกล้ ๆ สนามชนโคจะมีสถานที่ฝากรถเป็นจำนวนมากตลอดทาง โดยผู้วิจัยถามเรื่องราวของการฝากรถและดูบูรณณ์เล่าให้ฟังว่า

“...แต่แรก(เมื่อก่อน)แถวนี้มันหม้าย(ไม่มี)ที่รับฝากรถมันเพิ่งยัง(เริ่มมี)ไม่นานที่ ที่มันมาก เพราะว่ารถโบ้(พวก)ที่มาชนวัวมันหายหลายคันแล้ว เข้ากะ(ก็)เลยคิดอ๊(จะ)เปิดที่ฝากรถกัน...”

(ไพบุรณ์ รัตนพันธ์ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2552: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าว ชี้ให้เห็นการมีสนามกีฬาชนโคก็เปรียบเหมือนการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนที่หลากหลายและได้เอื้อประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่นั้นก็คือ การสร้างรายได้ให้กับในชุมชนในแง่ของการค้าขายให้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวในสนามกีฬาชนโคแต่อีกด้านหนึ่งก็ยังมีผลเสียให้กับชุมชนที่มีการโจรกรรมขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ อานันท์ กาญจนพันธ์ ( 2544, 148) ที่ว่า “ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ส่งผลทำให้เกิดวิกฤตทางวัฒนธรรมผลกระทบต่อสังคม และทำให้ผู้คนขาดจิตสำนึกที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่วางผลประโยชน์ของตัวเองเป็นที่ตั้ง โดยขาดความรับผิดชอบต่อสังคม และปรากฏบ่อยครั้ง ตรงกันข้ามกับอุดมคติสังคม ทำให้คนไม่รู้สึกละอายต่อการกระทำของตนเอง”

สนามกีฬาชนโค ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ใหม่สำหรับคนในคลองหอยโข่งที่สามารถ ชมการชนโค ได้ง่ายแต่อีกด้านหนึ่งการเปิดพื้นที่ให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่

เองก็ตามได้เข้ามาในพื้นที่ย่อมนำพา ความแตกต่างและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็น ภาษา ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เข้ามาด้วย เหมือนเงาตามตัวที่เข้ามาในพื้นที่ทำให้คนในพื้นที่รับ หรือไม่รับ ก็ตามในบางครั้งอาจจะรู้ตัวหรือไม่ก็ไม่รู้ตาม แต่นั่นหมายถึง การปรับเปลี่ยนหรือการแลกเปลี่ยนเอาความเชื่อหรือค่านิยมซึ่งกันและกัน และเห็นถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คน ที่ไม่ว่าจะไปชมการชนโค ไปเชียร์ หรือไปเล่นพนันการชนโค ผู้คนเหล่านี้มีการข้ามไปข้ามมาทั้งพื้นที่ที่อยู่ใกล้ หรือไกล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงนัยคนและพื้นที่ ที่มองว่าคนไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่คนก็ ยังมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ และจากการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่นั้นผู้คนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่ง ณ สนามกีฬาชนโคแห่งนี้ทำให้ก็เปรียบเทียบกับที่พบปะผู้คนทำให้คนที่แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

## 2. สนามชนไก่ : สถานบันเทิงของผู้สูงอายุ

สนามชนไก่ (บ้าน โคนกหรือยง) เกิดขึ้นในช่วงแรก นายอนันต์ หยดย้อย ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกจังหวัดสงขลา (สจ.) การชนไก่ จะชนทุกวันเสาร์ สนามนี้ จะเป็นที่รู้จักของคนชุมชน ในนามของ “บ่อนไก่ของ สจ.” ซึ่ง นั้นหมายถึง การเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนและคนนอกชุมชน มาเล่นไก่ชนได้อย่างอิสระซึ่งนัยของการเป็นบ่อนของสจ. นั้น จะชี้ให้เห็นถึงการ ไม่ต้องกังวลกับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับใด ๆ ซึ่งแตกต่างจากบ่อนไก่ในอดีตมาก โดยนำคำ เล่าให้ฟังว่า



ภาพที่ 6 การชนไก่

“...เด็กโน่น(สมัยก่อน)ต้องหอบ(แอบ)กันเล่นไก่อชน ไปเล่นตามป่า ตามบ้านคน เปลี่ยนที่ไปเรื่อย ๆ พอ นาย(ตำรวจ)มาที่หนึ่งวิ่งกันแหละ ไปคนทิศคนทาง ใครวิ่งไม่ทันถูก นายจับ(ตำรวจจับ)ก็(ก็)ต้องให้พี่น้องไปประกันตัวที่โรงพักกัน...”

(คำ คชวรรณ วันที่ 25 เมษายน 2552: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนการชนไก่อถือว่าเป็นการเล่นการพนันอย่างหนึ่งหากใครต้องการชนไก่อที่ต้องแอบซ่อน ปกปิด การเล่นชนไก่อเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดแผกไปจากสังคม หากใครชนไก่อก็จะถูกจับ แต่ ณ ปัจจุบันมุมมองเรื่องของการชนไก่อเป็นสิ่งที่ไม่ปกปิดและ ไม่ใช่เป็นเรื่องของความลับอีกต่อไป อีกนัยหนึ่ง เรื่องการพนันถือเป็นเรื่องปกติในสังคม เป็นการ แสดงให้เห็น อำนาจ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้และขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคมใน แต่ละช่วงเวลา ซึ่งทำให้ผู้คนหิบบใช้อำนาจนั้นมาต่อรองเป็นกฎเกณฑ์ที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งสอดคล้องกับ รัตนา โตสกุล (2548, 11) ที่มองว่า

“อำนาจที่เป็นข้อสรุปสากลเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นนามธรรมแบบตายตัวหนึ่งเดียวจึงไม่มี เนื่องจากความหมายของอำนาจอยู่ในกระบวนการของการประชันทางความคิด (Contested view) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างผลิตซ้ำและตีความใหม่โดยกลุ่มต่างๆ ในสังคมอยู่ตลอดเวลา”

ในช่วงวันเสาร์ จะเห็น บรรยากาศที่มีผู้คนจากทั้งคนในและคนนอกอุ้มไก่อบ้าง เดินกอดไก่อมาบ้าง เลี้ยวเข้าสู่ สนามชนไก่อตั้งแต่เช้า มีทั้งวัยเด็ก วัยกลางคน และวัยชรา ทุกคนใจจดใจจ่ออยู่กับการชนไก่อโดยมีการลงทะเบียนเพื่อชนไก่อก่อนแล้วหลังจากนั้นก็จับฉลากเพื่อจับคู่ไก่อมาชนกัน ในบางอาทิตย์มีการชนไก่อจนถึง 4 คู่ โดยเหตุผลที่เลิก 4 คู่ เพราะในวันนั้นมีไก่อมาชนมาก และเหตุผลนอกเหนือจากนั้นผู้วิจัยได้เคยเข้าไปคุยว่าทำไมต้องเลิกตีกันขนาดนี้ ป้าสนิท ได้เล่าให้ฟังว่า

“ ...เขา(ทางการ)ให้เปิดชนไก่อวันเดียว ชนสองวันไม่ได้เขา(ทางการ)ไม่ให้...”

(สนิท สุขะธาน วันที่ 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวย่อมแสดงนัยของการอะลุ่มอล่วยของทางราชการที่สื่อให้เห็นว่าหน่วยงานบางหน่วยงานที่ถือกฎหมายอยู่ ไม่มีกฎหมายใดที่ยึดถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด ย่อมสามารถอะลุ่มอล่วยตามความต้องการของสังคมได้บางส่วน และ นัยหนึ่งโครงสร้างอำนาจจากบนสู่ล่างที่ถือกรอบของสังคมกรอบที่ถูกปิดตายก็สามารถเปิดเป็นช่องทาง หรือยอมเปลี่ยนแปลงตาม เหตุการณ์ของสังคมได้แต่เพียงบางส่วนหรือไม่สามารถกระทำตามความต้องการได้ทั้งหมด

ในทัศนะของผู้วิจัยสนามชนไก่ก็เปรียบเสมือนการสร้างเครือข่ายและความเป็นชุมชน และเป็นเหมือนโรงละคร โรงใหญ่ที่ค่อยๆเติมความสนุก ความบันเทิง ที่คอยให้ความสนุกและเป็นเหมือนสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เรื่องของโรคที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งเคล็ดลับและตัวยาที่ใช้ในการรักษาโรคนั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นยาสมุนไพร

การชนไก่ในปัจจุบันนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งถูกกฎหมายและมีการจัดตั้งสนามชนไก่ที่ชัดเจน ภายใต้การควบคุมของท้องถิ่นซึ่งทำให้ผู้คนมีโอกาในการเล่นไก่ชนมากขึ้นและการชนไก่ก็อีกด้านหนึ่งก็ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มคนหนึ่งที่เป็นสิ่งที่สามารถเปิดเผยในสังคมได้แต่อีกด้านมุมหนึ่งของชุมชนก็ไม่เห็นด้วยกับการยกระดับการชนไก่ให้เป็นการเล่นที่ถูกกฎหมายแต่อย่างไรก็ตามกลุ่มคนหนึ่งก็ยังมีทัศนะที่แตกต่างกันไปและไม่สามารถห้ามปรามความต้องการเล่นชนไก่ ดังกล่าวให้เลือนหายไปชุมชนคลองหอยโข่งได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ยุคติ มุกดาวิจิตร (2548, 39) ที่มองว่า

“ วิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ยังไม่ได้ถูกสังคมใหม่ที่ซุ่มทับเข้ามาลบหรือทำลายไปหมด แต่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่ได้มีการปะทะกับสังคมใหม่แล้วมีการปรับตัวเพื่อหาพลังของอุดมการณ์ของชาวบ้านไปด้านกับอุดมการณ์ภายนอก”

ซึ่งจะเห็นได้ว่า อำนาจที่เกิดขึ้นไม่ได้แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิงในบางครั้งความหมายก็ซุ่มทับและเชื่อมโยงกันไปมาจนยากที่แยกออกจากกัน ในบางครั้งก็เกิดข้อเสนอใหม่ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบการเชื่อมซุ่มทับ สั้นไหล ย่อมมีการผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามกระแสบริโภคของชุมชนย่อมมีกระบวนการต่อช่องทางสังคมและท้ายที่สุดก็นำไปสู่ความต้องการของสังคมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้และบางครั้งเกิดก็สร้างความพอใจ หรือ ในระดับกลุ่มคนในสังคมได้เช่นกัน

## 2. โรงพยาบาล : เสียงลือ เสียงเล่าอ้าง “ซาร์ร่ารักษาทุกโรค”



ภาพที่ 7 โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง

โรงพยาบาลคลอง หอยโข่ง เป็นโรงพยาบาลขนาดปฐมภูมิ และได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 มีจำนวนเตียงประมาณ 20 เตียง เป็นโรงพยาบาลเป็นอาคารชั้นเดียวที่ได้ถูกดัดแปลงมาจาก อาคารสำนักงานของท่าการกึ่งอำเภอเก่า ลักษณะอาคารด้านหน้าเป็นอาคารสองสองชั้นและเชื่อมต่อด้วยทางเดินไปยังส่วนด้านหลังที่เป็นอาคารชั้นเดียว และมีห้องผู้ป่วยสามห้องใหญ่และห้องพิเศษห้าห้องเท่านั้น ซึ่งหากมองภายนอกก็ถือได้ว่าเป็นโรงพยาบาลที่มีขนาดเล็ก และในส่วนของ การบริการก็มีผู้ป่วยก็ประมาณ วันละไม่ถึง 50 คน

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยกับคนในพื้นที่ศึกษาได้มีบางมุมมองของชาวบ้านที่สะท้อนทัศนคติของการใช้บริการที่โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง

“...ยายไม่หอน(ไม่เคย)ไปโรงพยาบาล(โรงพยาบาล)คลองหอยโข่งยายไปหาหมอคลินิก ยาที่โรงพยาบาล(โรงพยาบาล)กินแล้วไม่หาย เสียเวลาเปล่า(เปล่า) ...”

(แนบ คงชนะ วันที่ 18 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าในทัศนะของคนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงโอกาสการรักษาพยาบาลที่แตกต่างกันและขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ผู้คนที่ต้องปรับตัวให้เข้าพื้นที่ที่เต็มไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและยังเป็นช่องทางที่จะทำให้เห็นวิถีชีวิตซึ่งเป็นบริบทของการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันไปพร้อมกัน โดยโรงพยาบาลนี้ถูกมองจากคนในพื้นที่เองว่าผู้คนส่วนใหญ่ที่เข้าไปรักษาตัวจะเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนขาดโอกาสหรือตัวเลือกในการรักษาน้อยกว่าผู้ที่มีฐานะที่หากมีเงินและความพร้อมก็จะเลือกที่จะไปรักษาในเมืองขนาดใหญ่เป็นส่วนใหญ่ และในบางครั้งความเข้าใจระหว่างผู้รับบริการกับผู้ให้บริการมีความเข้าใจไม่ตรงกัน หรือขาดความ

กระจำง ในเรื่องการรักษา ความเอาใจใส่ หรือการทำความเข้าใจ ในการเข้ารับการรักษาไม่เพียงพอ จนมีคำพูดที่ว่า

“...ถ้าใช้บัตรประกันสุขภาพ 30 บาท ต้องใช้ที่ โรงพยาบาล(โรงพยาบาล)ที่คลองหอยโข่งที่เดียวที่อื่นใช้ไม่ได้ถ้าอี(จะ)ไปโรงพยาบาล(โรงพยาบาล)หาดใหญ่ต้องยัง(มี)ใบส่งตัวถ้าหม้าย(ไม่มี)เขา(โรงพยาบาลหาดใหญ่)ไม่รับ...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 15 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...โรงพยาบาลนี้หม้าย(หรือ)ใคร(ก็)ให้แต่ซาร่า...”

(โกศล นวลบุญ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

“...ถ้าไม่บายหืดหืด(นิดหน่อย) ก้า(ก็)ไปหอยโข่ง(โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง)ได้ ค่ายาไม่แพง สามสิบบาท แต่ว่าถ้า อี(จะ)หาหมอเฉพาะทางให้ไปที่อื่นดีกว่า(ดีกว่า)โรงพยาบาลนี้เขาตรวจไม่ค่อยรู้ เพราะหม้าย(ไม่มี)หมอเฉพาะยังแค่ สามสิบบาท รักษา ซาร่า ทุกโรค...”

(วันทนา สุวรรณรงค์ วันที่ 17 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับมุมมองของรัตนา โตสกุล (2548, 5) ที่ว่าต้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับภาครัฐนั้น การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และการวิเคราะห์วัฒนธรรมชนชั้น ควบคู่ไปกับพลวัตของการเคลื่อนไหวในระดับภาค ที่ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำความเข้าใจ ที่แสดงออกในรูปแบบความเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับมหภาคที่เกี่ยวกับความร่วมมือของประชาชน ที่แสดงความคิดเห็น โครงการพัฒนาโดยภาครัฐ ที่เกี่ยวกับโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม มุมมองที่เกิดขึ้นที่ผู้วิจัย ไม่ได้ต้องการเสนอในด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียวแต่ทัศนคติที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเสียงส่วนหนึ่ง ที่ผู้วิจัยเสนอเพื่อให้เห็นกระบวนการคิดของกลุ่มคนในพื้นที่ศึกษาภายใต้ความเชื่อในนโยบายของรัฐที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางความรู้สึของผู้รับบริการที่นำไปสู่กระบวนการต่อเติมความเชื่อมั่น และความไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่ต่อไป

3. พื้นที่ที่มีความหลากหลายมาพบปะกัน ในแง่เศรษฐกิจของการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ และมีคนต่างถิ่นที่มาพบกันหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย กองบิน 56 : ตลาดคนทำงาน ค่าयरัด นพล : รวมพลคนต่างถิ่น ร้านอาหารจำพิศ : รวมพลคนไม่มีหมอน วัดโพธิ์ : สามแยกเศรษฐกิจ นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวผูกโยงกับวิถีชีวิตชาวนาในพื้นที่ศึกษา

#### 1. กองบิน 56 : ตลาดคนทำงาน



ภาพที่ 8 ตลาดนัดหน้ากองบิน

เมื่อเข้าสู่พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งทางซ้ายมือก็จะเห็นกองบิน 56 อยู่ไม่ห่างจากทางเข้ามากนัก กองบิน 56 เป็นค่ายทหารที่มีหน้าที่ในการฝึกรบ หรือหน่วยรบทางอากาศ โดยประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสนั้นก็คือในวันเด็กของทุกปีทางกองบิน 56 จะเปิดค่ายให้บุคคลทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคนในพื้นที่ และนอกพื้นที่ได้เข้าไปชมการบินผาดโผนของทหารอากาศ และอนุญาตให้เด็กขึ้นไปลองนั่งบนเครื่องบินได้ ดังนั้นในวันเด็กของทุกปีก็มีบรรยากาศที่เนืองแน่นไปด้วยเด็กๆที่เข้ามาชมการบินผาดโผนของทหารกองบิน 56 ซึ่งผู้วิจัยสามารถพบเห็นได้ทุกปี

แต่อย่างไรก็ตามบริเวณหน้ากองบิน 56 ในช่วงวันธรรมดาที่ยังมีตลาดเปิดทำขายของในช่วงตอนเย็นถึงค่ำจะมีผู้คนมาเดินตลาดในช่วงเย็นๆของทุกวัน ผู้คนส่วนใหญ่ที่มาจับจ่ายใช้สอยจะเป็นกลุ่มคนที่ทำงานในภาคใหญ่ รัตภูมิ สงขลา เพื่อซื้อสินค้า กับข้าวกลับบ้านในช่วงหลังเลิกงาน ผู้คนส่วนหนึ่ง ยังมาจากคนในพื้นที่ที่เดินทางมาเพื่อซื้อกับข้าวในตอนเย็น และอีกจำนวนหนึ่งมาจากที่ต่างๆ เช่นมาจากเที่ยว เขียมญาติ ชูระ กลับจากงานต่างๆที่อยู่ข้างนอกแล้วต้องการซื้อเครื่องใช้สอย กับข้าว ขนม ซื้อกลับไปบ้าน สินค้าที่ขายส่วนใหญ่ก็จะเป็นประเภทกับข้าว แกง ขนม

เสื้อผ้า และต้นไม้ ใน บริเวณดังกล่าวก็ยังมีร้านขายยา ร้านขายโทรศัพท์ ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องมือทางการเกษตรต่าง ๆ ซึ่งร้านเหล่านี้ได้เปิดขายตลอดทั้งวันจรดค่ำ

ในส่วนของผู้ชายของนั้นมีทั้ง แม่ ค้า พ่อค้า และ บางคนมีหลายอาชีพในเวลาเดียวกัน มีทั้ง ค้าขายเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมในยามเลิกงาน กลุ่มคนที่ขายของส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเกษตรกร ไร่ข้าง ข้าราชการ แม่บ้านทหาร ซึ่ง จะอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับตลาด การขายผลิตผลพวกผัก โดยส่วนใหญ่จะปลูกเองบ้าง ซ้อมมาจากที่ตลาดหาคใหญ่ ส่วนผลไม้พ่อค้าก็จะรับมาจากหาคใหญ่ หรือบางคนก็จะรับมาจากพื้นที่ใกล้เคียง จากสะเดา ยะลา แต่ก็มีอีกกลุ่มคนหนึ่งที่ผลิตเองและขายเองซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสำเร็จรูป เช่น แกง ขนมหวาน น้ำสมุนไพร ส้มตำ ยำต่าง ๆ กลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นภรรยาของทหารอากาศ การตั้งร้านของกลุ่มคนเหล่านี้จะตั้งร้านขายของในช่วงเย็น พ่อค้าแม่ค้าที่มาขายของในตลาดส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงและมีอาชีพหลักที่หลากหลาย แต่ก็ยังมีอาชีพเสริมในการขายของช่วงเย็นของทุกวัน ที่ตลาดกองบิน 56 จะเห็นได้ว่าคนขายของมีทั้งชาวบ้านและข้าราชการ ซึ่งในมุมมองของการหารายได้เสริมที่เกิดขึ้นดังกล่าว ส่วนหนึ่งก็สอดคล้องกับ ยุคติ มุกดาวิจิตร (2548, 33) กล่าวว่า

“บริโภคนิยม กระตุ้นความปรารถนาให้มีการบริโภคไม่รู้จักจบสิ้นส่งเสริมการฟุ่มเฟือยในการบริโภคทั้งยังยิ่งเร่งให้ชาวบ้านทำการผลิต เพื่อจะได้นำเงินที่ได้มาหาความสุขจากการบริโภค เป็นวัฏจักรของวัฒนธรรมทุนนิยมที่ไม่ได้รู้จักจบจักสิ้น”

แต่นับจากที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบบริเวณชายแดนภาคใต้บริเวณดังกล่าว ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน โดยสังเกตได้จาก การจับจ่ายใช้สอยของผู้คนบริเวณสถานที่ดังกล่าวที่ถือว่ามีความคึกคักและได้รับความนิยม ก็มีบรรยากาศเงียบลงหลังจากการวางระเบิดบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ยิ่งไปกว่านั้น ได้เกิดข่าวลือ กระแสของการวางระเบิดบริเวณหน้ากองบิน 56 จนเป็นที่มาของการตัดสัญญาณโทรศัพท์มือถือ ตั้งแต่เวลา 18.00 – 20.00 น.พร้อมทั้งจะเห็นบรรยากาศของทหารที่ยืนถือปืนและมีการตระเวนเพื่อรักษาความปลอดภัยในบริเวณดังกล่าวซึ่งเป็นภาพที่เห็นควบคู่กับจับจ่ายใช้สอยของผู้คนที่เดินปะปนกันในพื้นที่จนเป็นภาพที่ชินตาและเกิดเสียงที่ว่า

“...ไปสนใจไอไหน(อะไร)เขาก็มายืนแบบนี้ทุกวัน...”

(สงบ จันทวี วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศของการจับจ่ายในพื้นที่ปะปนอยู่กับความไม่ปลอดภัยที่เชื่อมโยงอยู่กับเหตุการณ์ไม่สงบจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้คนในพื้นที่ที่มีความเคยชินกับการเห็นภาพบรรยากาศของทหารยืนถือปืนเพื่อดูแลความปลอดภัยในบริเวณดังกล่าว และอีก



นัยหนึ่งชี้ให้เห็นว่าถึงจะมีเหตุการณ์ที่บั่นทอนความรู้สึกของผู้คน ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุที่นำไปสู่การบั่นทอนความรู้สึกแต่อย่างไรก็ตามผู้คนที่รู้จักที่จะเรียนรู้และปรับตัวอยู่ในสถานการณ์นั้นได้

พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งเชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหวในกระแสสังคมไปยังพื้นที่ของความเป็นเมืองและพื้นที่ของความเป็นชนบทที่มีการปะทะประสานทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลายในพื้นที่ จนนำไปสู่การไหลผ่านและการปะทะประสานของสิ่งของ ๆ ที่เกิดจากการบริโภคระหว่างความเป็นเมือง ที่มีวิถีชีวิตอยู่กับความเป็นเมืองอย่างหาดีใหญ่ และความเป็นชนบทของพื้นที่ที่คลองหอยโข่ง ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยน การเคลื่อนย้ายผู้คนที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การผูกติดพื้นที่ แต่มีการแลกเปลี่ยนเอาวัฒนธรรมเมืองแทรกซึมสู่ชนบทโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ผู้คน สิ่งของ เครื่องใช้ ที่แลกเปลี่ยนซึ่งกัน และกันทำให้เกิดกระแสจากจุดไปยังจุดหนึ่งแล้วแพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ในคลองหอยโข่ง

## 2. ค่ายรัตนพล : รวมพลคนต่างถิ่น



ภาพที่ 9 ค่ายรัตนพล

“...ค่ายรัตนพลเพิ่งมาตั้งเด็ก(เมื่อ)ไม่กี่ปีหรือก ที่เข้าได้ตั้งเห็น หวางนั้น(ในอดีต)มันยัง คอม (คอมมิวนิสต์)มากแถวนี้เขาก็เลยมาตั้งเพื่อไม่ให้คอมมาอยู่ บัวคอม (คอมมิวนิสต์) ก้า(เก็)เลยย้ายไป โหย(อยู่)ที่ผาดำแทน...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ในพื้นที่ เรื่องของการมีกลุ่มคนในพื้นที่ที่หลากหลาย ซึ่งนัยหนึ่งของการมีคอมมิวนิสต์ในพื้นที่จะทำให้พื้นที่ดังกล่าว ถูกมองจากสังคม

ภายนอกว่าเป็นพื้นที่ที่แปลกแยก และนัยของการแปลกแยกรัฐเองมีหน้าที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่คล่องลอยโง่งที่จัดกระทำ แต่กระนั้นก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวก่อนที่จะมาก่อตั้งค่ายรัตนพลนั้น ผู้คนในพื้นที่ยังคงมีความเชื่อมโยงผูกพันกับการใช้ชีวิต เพื่อการ ช่างชิงความหมายระหว่างคนสองกลุ่มที่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลที่ต้องการแสดงถึงอำนาจที่มีต่อคนในท้องถิ่น แสดงนัยของความสัมพันธ์ที่ซ่อนอยู่ภายใต้การช่างชิงความหมายของพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ สุรพงษ์ ยิ้มละมัย (2550, 58) ที่ว่า

ความไม่เป็นเอกภาพในพื้นที่ ถูกมองว่าเป็นอันตรายความมั่นคงของรัฐ รัฐจึงมีการดำเนินการต่อเพื่อทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว แต่ด้านหนึ่งของพื้นที่เกิดการต่อต้านหรือช่างชิงการควบคุมจากรัฐเพื่อแสดงอธิปไตยหรือดินแดนรัฐชาติ อีกด้านหนึ่งความไม่เป็นหนึ่งเดียวของพื้นที่จึงสะท้อนถึงการสูญเสียอำนาจการควบคุมของรัฐ ขณะเดียวกันก็เป็นเงื่อนไขที่รัฐใช้ในการจัดการกับพื้นที่หรือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น

ดังจะเห็นได้จากสภาพบริเวณนี้เมื่อก่อน ก่อนที่จะตั้งค่ายรัตนพล พื้นที่ บริเวณนี้ ตานิตย์เล่าให้ฟัง ว่า

“... เด็กโน้(สมัยก่อน)แถวนี้ป่ายุ่งทั้งเพ(ทั้งหมด) หม้าย(ไม่มี)ไม้ไผ่(อื่น)ปนเลยเป็นทุ่ง (ทุ่ง)ยุ่งกว้างนี้...”

(นิตย บำรุงศักดิ์ วันที่ 18 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

เมื่อมีค่ายรัตนพลตั้งขึ้นที่ทุ่งยุ่งความเปลี่ยนแปลงของผู้คนก็เริ่มเห็นได้ชัดขึ้น จากผู้คนที่มิวิถีอยู่กับป่าเช่น หาเห็ดเสม็ด เห็ดดอกขอม เห็ดไข่เป็ด หาหน่อไม้ ไม้ไผ่ ตัดต้นไม้ เพื่อสร้างบ้านเรือน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เริ่มขยับเคลื่อนผ่านเวลาให้กลายเป็นอดีต และเป็นภาพอันเลื่อนกลางในเวลาต่อมา ผู้คนเริ่มหันวิถีโยงชีวิตให้ข้ามผ่านทุ่งยุ่งโดยมิได้เหลียวแลอดีตอีกต่อไป จากตำนานความเชื่อที่เกี่ยวกับทุ่งยุ่งเรื่องพระรถเมรีจีเมา ก็เริ่มคลายความเชื่อให้เป็นเพียงนิยายของคนเฒ่าคนแก่ ที่ไม่สามารถผลิตซ้ำ และกลับถูกทำลายเนื่องจากบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตามห้วงเวลาเท่านั้น ดัง หลวงปู่ยี่ได้เล่าเรื่องตำนานของนางเมรีอกแตกที่ ทุ่งยุ่งให้ฟังว่า

“...เมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่แล้วมีตำนานเล่าเรื่องเกี่ยวกับนางยักษ์เมรีกับพระสุรณที่ได้กล่าวเล่าขานกันว่าพระสุรณได้หนีนางยักษ์มาที่ทุ่งยุ่ง(ค่ายรัตนพลในปัจจุบัน) เมื่อนางยักษ์ตามมาทัน ณ ที่แห่งนี้นางยักษ์ไม่พอใจที่พระสุรณทิ้งนางยักษ์จึงถอนต้นยุงที่มีอยู่ตามกลางทุ่ง โดยถอนเอารากขึ้นชี้ฟ้าและเอาปลายของต้นลงดินจึงทำให้ต้นยุงมีลักษณะที่ยอดของต้นนั้นคว้นไม่มีปลาย และนางก็ตรอมใจตาย ณ ที่แห่งนี้...”

(ประมวล ช่างกะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากตำนานความเชื่อของการสร้างค่าย ส่วนหนึ่ง ส่งผลให้ความทรงจำในพื้นที่ เรื่องตำนานนางเมรีอกแตกตายที่ทุ่งยุงถูกลบเลื่อนออกไปจากความทรงจำของคนในพื้นที่ ทั้งที่เป็นคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวและหากนับเนื่องมาจนถึงคนรุ่นหลังก็ยากที่จะมีใครทราบตำนานนี้ การสร้างค่ายที่มีอาณาเขตปิดล้อมพื้นที่ให้มีเพียงทางเข้าออกด้านเดียวและที่สำคัญ การเข้า-ออก ไปทำธุระในค่ายรัตนพลนั้น จะต้องได้รับการตรวจค้นและต้องแต่งตัวให้เหมาะสมที่สำคัญต้องมีภารกิจเท่านั้นถึงจะเข้าไปเขตค่ายทหารได้

นัยดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าคนทั่วไปไม่สามารถที่จะเข้าไปทำกิจกรรมในค่ายเหมือนกันดังเช่นอดีต หากไม่มีภารกิจที่ติดต่อกับทางราชการจริง ๆ อีกนัยหนึ่งการข้ามผ่านพื้นที่ที่มีกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดย่อมมีผลกับวิถีคิดของคนในชุมชน ที่มองว่าค่ายทหารไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชุมชน แต่เป็นสถานที่ที่ของการฝึกทหาร ความปลอดภัยรวมทั้งทหารในค่ายเอง ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่เกือบทั้งหมดที่อยู่ภายในค่ายนั้นทำให้ความสัมพันธ์และความผูกพันของคนระหว่างชาวบ้านกับทหาร ที่ผ่านเสียงสะท้อนที่บ่งบอกนัย เรื่องการจัดการน้ำจากชลประทาน ว่า

“...ไป(พวก)ทหารเห็นแก่ตัวอี(จะ)ตายเวลาเราอี(จะ)ใช้น้ำต้องถ้าให้อม(เต็มที่)น้ำก่อนหรือว่าเหลือแล้วถึงเราอี(จะ)ได้ใช้น้ำมั่ง(บ้าง) ...”

(ชิตวงศ์ ทองกำจร เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม ค่ายรัตนพล เริ่มมีบทบาททางสังคมมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมกับคนพื้นที่ไม่ว่า จะช่วยงานสาธารณะ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ วัด โรงเรียน แต่ทว่าปัจจุบันเมื่อเวลาผ่านไปสังคมทหารเข้ามาช่วยในงานพัฒนาสังคมต่างมากขึ้น และส่วนหนึ่งที่สื่อนัยของความพยายามที่ค่ายรัตนพลพยายามเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นก็คือ การเปิดร้านขายของบริเวณหน้าค่ายรัตนพล ร้านบริเวณหน้าค่ายที่มีทั้งร้านขายข้าวแกง ร้านตัดเสื้อ ร้านขายต้นไม้ ร้านขายของชำ ร้านตัดผม ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสัมผัสได้ว่าประตูค่ายรัตนพลเริ่มเปิดออกแล้ว โดยเชื่อมผ่านการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างทหาร-ชาวบ้าน ในช่วงเวลาจับจ่ายซื้อของนั่นเอง แต่กระนั้นก็ตามผู้วิจัยในฐานะคนในชุมชนก็อดที่จะเคลือบแคลงสงสัยไม่ได้ว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าว ใช้การเปิดประตู สู่ชุมชนหรือมีนัยบางอย่างซ่อนเร้นอยู่ก็มีอาจคาดเดาได้

ค่ายรัตนพล ก็เปรียบเสมือนการนำนโยบายรัฐมาใช้พื้นที่ ที่ถูกกำหนดพรหมแดนความเป็นรัฐกับความเป็นท้องถิ่นด้วยการแยกพื้นที่ออกจากพื้นที่ของการใช้ชีวิตของคนในชุมชนและกำหนดสิทธิกลุ่มหนึ่งกลุ่มให้ ได้ใช้พื้นที่ ด้วยนโยบายดังกล่าวก็ยังสะท้อนให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับพื้นที่ที่ถูกแยกออกจากกัน โดยมีสร้างเงื่อนไขในการสัมผัสกับตำนานและไม่สามารถหยิบใช้ตำนานนางเมรีได้โดยง่าย มีการนำเสนอค่ายรัตนพลแทนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และนำเสนอ

มุมมองที่เกิดขึ้นด้วยนโยบายรัฐที่มีต่อท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการบริหารงานที่ผ่านการปกครองทหาร รูปแบบการปกครองบ้านเมืองที่อยู่ภายใต้การควบคุมทหารแทน

### 3. ร้านอาหาร จำพิศ : รวมพลคน ไม่มีหมอน



ภาพที่ 10 ร้านอาหารจำพิศ

ร้านอาหาร ครัวจำพิศ มีที่มาของชื่อที่ว่าเมื่อเจ้าของร้าน เคยเป็นทหารมาก่อน ชื่อว่า มียศเป็นจำ ซึ่งประจำการอยู่ที่ค่ายรัตนพลและได้ลาออก เพื่อกลับมาอยู่ที่บ้าน บริเวณดังกล่าว จนในประมาณ พ.ศ. 2548 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดของอำเภอคลองหอยโข่ง มีผู้เข้าแข่งขัน 2 คน คือนายอนันต์ หยค้อย และ นายพิศ สุวรรณรัตน์ ในการเลือกตั้งสมัยนั้นนายอนันต์ หยค้อย ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด (พ.ศ.2548) แต่กระนั้นก็ตามถึงแม้ว่าผู้ลงสมัคร (จำพิศ) สอบตกก็ตาม แต่คนในชุมชนยังเรียกว่า จำพิศ ทั้งที่ได้ลาออกจากการดำรงตำแหน่งแล้ว รวมทั้งยังนำมาเป็นชื่อร้านอีกด้วย ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปนั่งพูดคุยกับหลานชาย ซึ่งเป็นวัยรุ่นที่มีบ้านในใกล้กับการตั้งร้านอาหาร จำพิศ ได้เล่าที่มาของการตั้งชื่อร้านว่า

“...ร้านนี้ยัง(มี)หูนหลายหูน(หูนส่วน) ที่เขาได้ชื่อว่าร้าน จำพิศ เพราะว่าเขาให้เกียรติ จำพิศ หูนส่วนของร้าน กู้(ก็)ไม่มีใครที่พี่น้องกัน แต่ว่าจำพิศนั้นดัง ใครใครก็รู้จัก(รู้จักทั้งนั้น) ...”

(สมชาย แก้วเพชรสกุล วันที่ 5 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวการตั้งร้านอาหารชื่อจำพิศชี้ให้เห็นถึงอำนาจที่แม้กระทั่งคนในครอบครัวยังสัมพันธ์และไม่อาจหลีกเลี่ยงอำนาจที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งอำนาจในที่นี้ หมายถึงอำนาจที่อยู่นอกเหนือการปกครองแต่จะหมายถึงอำนาจในเชิงหน้าที่ทางสังคมที่เกิดขึ้นในมิติของอำนาจใน

ความสัมพันธ์ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อใจ การเกรงใจต่อผู้อื่นที่มีต่อคนในชุมชน ซึ่งอำนาจดังกล่าว สอดคล้องกับมุมมองของ รัตนา โตสกุล (2548, 5) ที่ว่า

“ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นบริบทที่สำคัญในชีวิตประจำวันตั้งแต่การใช้อำนาจที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่คุ้นเคยและใกล้ชิดที่สุด คือ อาณาบริเวณบ้านและครอบครัว”

ร้านอาหารนี้เป็นทั้งร้านอาหารพื้นบ้านที่เน้นอาหารป่า เช่น หมูป่า ตัณิม ตะพานน้ำ และเวลาเปิดร้าน ประมาณ 6 โมงเย็นเป็นต้นไป ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาในร้านจะมาเพื่อรับประทานอาหารหรือร้องคาราโอเกะ และช่วงเวลาที่ลูกค้าจะเฝ้าแน่นมากที่สุดประมาณ หลัง 4 ทุ่ม ลูกค้าที่นั่งในร้านส่วนหนึ่งเป็นลูกค้าที่ มาจากที่อื่น แล้วมาต่อที่นี้ ทั้งนี้เพราะการปิดร้านสามารถยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับลูกค้าว่าจะเลิกกันกี่โมง บางครั้งก็สว่าง แต่ในส่วนของร้องเพลงนั้น จะเปิดให้ร้องกัน ถึงตี 2 เท่านั้น และการดื่มกินก็ขึ้นอยู่กับลูกค้าว่าจะเลิกประมาณกี่โมง

กลุ่มคนที่เข้ามาใช้บริการในร้านนี้จะมีทั้ง วิทยุ วิทยุทำงาน และวิทยุกลางคนแต่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นวิทยุกลางคน ที่มีบ้านอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับร้านอาหาร มาดื่ม เพื่อพบปะสังสรรค์กัน โดยมีพนักงานเสิร์ฟเป็นคนคอยเสิร์ฟเหล้าเบียร์ให้ พนักงานเสิร์ฟ ส่วนใหญ่ไม่ใช่จะมาจกต่างจังหวัดเกือบทั้งหมด เช่น เชียงใหม่ เชียงราย อุบล ขอนแก่น อุดรธานี การมาทำงานของพนักงานเสิร์ฟนี้ไม่แน่นอน เพราะในบางครั้งพนักงานเสิร์ฟก็จะไปทำงานที่ร้านอาหารที่อื่น ที่อยู่แถวนี้ แต่ที่สำคัญหากร้านไหนที่ขาดทุนจนต้องปิดกิจการลง ที่นี้ก็จะเป็นที่พักพิงหรือที่ทำงานหลักของพนักงานเสิร์ฟเหล่านั้นอยู่ตลอด

การสังเกตบรรยากาศในสถานที่ดังกล่าวนี้พบว่าลูกค้าจำนวนหนึ่งเดินทางมาจากหาดใหญ่แต่ลูกค้าจำนวนหนึ่งเป็นคนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันกับที่ตั้งร้านอาหารเป็นร้านอาหารที่มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดที่มีลูกค้าเข้าออกอยู่เป็นระยะ คือ คาราโอเกะ จึงได้รับความนิยมนอกจากคนในคลองหอยโข่งเป็นพิเศษ ลูกค้าที่มาส่วนใหญ่ มาเพื่อ ดื่มเหล้า ร้องเพลง รับประทานอาหาร การฟังเพลงจากเพื่อนร่วมวง และรับฟังเสียงเพลงตามความต้องการของ ลูกค้าคนอื่นๆที่เปิดให้รับฟังเป็นบางช่วงเวลา

บริเวณตรงข้ามร้านอาหารจะเป็นบ้านพักของ จำปาศ ซึ่งบริเวณที่บ้านดังกล่าว จะมีผู้คนเข้าออกอยู่ตลอด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะเป็นที่สำหรับอ่านหนังสือของเด็กในหมู่บ้าน ที่มักจะเห็นเด็กวัยรุ่นมานั่งอ่านหนังสือที่นี่ หรือพูดง่าย ๆ ว่าห้องสมุดชุมชนและในขณะที่เดียวกันบ้านก็ยังเป็นที่ที่พบปะของบรรดาเพื่อนของ จำปาศ ซึ่งใช้บ้านหลังนี้เป็นที่หลับนอน เพื่อน โดยส่วนใหญ่ก็จะเข้าหน้าที่ของทางราชการหรือนักธุรกิจ

การนำเสนอพื้นที่ดังกล่าวข้าง เพื่อชี้ให้เห็นว่าอำเภอคลองหอยโข่งในด้านหนึ่งเป็นชายขอบของอำเภอหาดใหญ่ การยึดถือกฎระเบียบเกี่ยวกับนโยบายรัฐที่ว่าเปิดและปิดสถานบันเทิงต่างๆ ต้องปิด ในเวลา 02.00 น.ติดสองนั้นไม่สามารถมาควบคุมให้อำเภอที่อยู่ชายขอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบตามเมืองใหญ่ได้ยึดถือและปฏิบัติตามได้ ทั้งยังเป็นสิ่งที่ยากต่อการหลีกเลี่ยง ต่อ นโยบายดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีตตรา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (2545, 12) ที่มองว่า

“ความเป็นชายขอบไม่ใช่เรื่องของการถูกกั้นให้ไปอยู่ในตำแหน่งในสังคมที่ด้อยทางเศรษฐกิจหรืออำนาจ หากแต่เป็นเรื่องของ สามัญสำนึก ที่รับรู้และเข้าใจกันได้ รวมทั้งมีการต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธในเวลาเดียวกัน”

#### 4. วัดโพธิ์ : สามแยกเศรษฐกิจ



ภาพที่ 11 สามแยกวัดโพธิ์

หากมองด้วยสายตาจะสังเกตเห็นว่าสามแยกวัดโพธิ์เป็นย่านเศรษฐกิจของคนคลองหอยโข่ง เนื่องจากว่า บริเวณนี้จะมีร้านค้า ขนาดใหญ่หลัก ๆ ประมาณ สามร้านด้วยกัน สองร้านจะเป็นขายของชำซึ่งขายทั้งปลีกและส่ง ส่วนอีกหนึ่งร้านจะขายเฟอร์นิเจอร์อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน ซึ่งทั้งสามร้านเป็นที่รู้จักของคนทั้งอำเภอว่าเป็นร้านขายของชำที่มีราคาถูกและที่สำคัญถูกกว่าสรรพสินค้าบางห้างที่อยู่ในหาดใหญ่ และบริเวณย่านเดียวกันมีร้านขายโทรศัพท์ ร้านขายเครื่องมือทาง

การเกษตร ร้านซ่อมรถ ร้านอุปกรณ์ก่อสร้าง ร้านเสริมสวย ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านขายยา และคลินิกหมอ ในบริเวณดังกล่าวด้วยเช่นกัน

สามแยกวัดโพธิ์ยังเป็น คิวของรถโดยสาร หาดใหญ่-บ้านเหนือ ที่ทุกคน ทุกเพศทุกวัย จะต้องผ่านหรือมาขึ้นรถที่นี่เพื่อเดินทางไปหาดใหญ่หรือกลับมาจากหาดใหญ่ก็จะลงรถที่นี่ จำนวนรถที่เข้าคิวก็ประมาณ 15 นาทีจะออกจากที่นี่ 1 คัน ซึ่งมีรถออกทุก 15-30 นาทีโดยประมาณซึ่งถือว่าเป็นเวลาที่ผู้โดยสาร ไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องรอนานจนเกินไปนัก

และอีกสถานะหนึ่ง สามแยกวัดโพธิ์ก็ยังเป็นตลาดนัดที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอคลองหอยโข่ง ตลาดนัดนี้จะมีทุกวันพฤหัสบดี ตั้งแต่เช้าถึงบ่ายโมงเท่านั้น ผู้คนที่ซื้อของที่ตลาดแห่งนี้ ก็จะมีหลากหลายจากวัยเด็ก จนถึงวัยชรา สินค้าที่ขายก็มีมากมายหลายประเภท และลูกค้าที่มาซื้อของส่วนใหญ่ก็จะบอกว่า

“...ของที่นี่มันถูกไม่ต้องไปซื้อถึงหาดใหญ่ก็ได้ แค่นี้แค่นี้(ใกล้ก็ใกล้) ค่านึงก็ ไม่เปลือง (ประหยัด...)”

(เหลียว สุขบุรณ์ วันที่ 17 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...สินค้าที่นี่มีหลากหลาย ตามใจเออ(แล้วแต่จะเลือก) ...”

(เทียน อ่อนดี วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

สามสถานะดังกล่าวข้างต้นแสดงถึงบทบาทของ 3 แยกวัดโพธิ์ในช่วงเวลากลางวันแต่เมื่อในยามค่ำคืนสถานที่ดังกล่าวก็เป็นเหมือนจุดนัดพบของวัยรุ่นด้วยเช่นกัน โดยสังเกตได้จากจะเห็นวัยรุ่นมานั่งรับประทานกันเป็นกลุ่ม ๆ ไม่ว่าจะเป็น โรตีสายบัวหิมะเกี้ยว น้ำเต้าหู้ ใส้กรอกอีสาน เป็นกลุ่มด้วยเช่นกันและลักษณะร้านที่กล่าวมาส่วนใหญ่จะเป็นรถเข็น หรือรถมอเตอร์ไซด์สามล้อ ซึ่งเห็นได้จากเป็นพื้นที่ที่รับเอากระแสบริโภคนิยมเข้ามาทับซ้อนกับชีวิตประจำวันมากในวิถีชีวิต โดยสังเกตได้จากการวิถีชีวิตของผู้คนที่ได้รับการตอบสนองความต้องการได้ง่ายไม่ว่าจะ ต้องการใช้สินค้าแบบใดก็สามารถตอบสนองความต้องการได้ทุกช่วงวัย อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมในสามพื้นที่ดังกล่าว คือการเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นในแง่ของจำนวนสถานที่และผู้คนที่มาหลายช่วงอายุ ตลอดจนการพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ การกลายเป็นชุมชนเมือง

## 2. ชีวิตและเรื่องเล่าของชานา

“...อี(จะ)ทำก็ทำไม่ได้ ทำไม่ รอด(ไหว)แล้ว ให้ลูกทำลูกก็ไม่ทำ ให้เขาทำ ดีหว่า(ดีกว่า) ดีหว่า(ดีกว่า) ปล่อยให้มันมันว่างเปล่าๆ ตายของ(เสียชีวิต) ...”

(แนบ คงชนะ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

“...เราพี่น้องแ่(ใกล้)กันหรือทะเลาะเบาะแว้งของย่าหลานเป็นที่ของพ่อหรือทะเลาะ...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 20 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...เห็นว่าอยู่แ่(ใกล้)บ้านเขาไม่ทำ ลูกเขากำห้าย(ไม่มี)หมาย(ไม่มี)ใครทำไปขอเขาทำ เขากั(ก็)ให้ทำ...”

(สมบุญรต์ ขาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

“...เขาให้ทำปลาปลาไม่ต้องเสียเบี้ย(เงิน)เท่าแต่เราแบ่งข้าวให้เขามั่ง(บ้าง)เท่านั้นแหละ ...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 5 ธันวาคม 2551 : สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนที่เรียกว่า “คนบ้านเดียวกัน” ที่มีความเชื่อมโยง เปรียบเสมือนคนที่ใช้ชีวิตร่วมกัน คลองหอยโข่ง ในสมัยก่อนเป็นชุมชนที่มีการผลิตเพื่อการยังชีพมาก่อนและ ณ ปัจจุบันชุมชนมีการปรับเปลี่ยนตามห้วงของเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ถึงอย่างไรก็ตามร่องรอยของการเป็นชุมชนในอดีตที่ไม่สามารถลบทิ้งให้หายไปจากสายสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งนั่นก็คือ การช่วยเหลือระหว่างคนในชุมชนที่อยู่ในลักษณะของการเป็นญาติหรือเป็นเพื่อนบ้าน ที่ มีความผูกพันฉันท์เครือญาติ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน จนเกิดการยึดโยงชุมชนให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเป็นพี่ และความเป็นน้อง ที่แม้ไม่ใช่ญาติกัน แต่ ก็อยู่ร่วมชุมชนเดียวกันนอกเหนือจากการใช้นามสกุลร่วมกันและที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยที่สัมผัสได้ในชุมชน นำไปสู่การช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็น การแบ่งที่พื้นที่นาให้ทำนาโดยไม่ต้องเช่า หรือในบางครั้งก็ทำร่วมกันแล้วแบ่งผลผลิตกัน

การทำความเข้าใจภูมิหลังของชานาจะช่วยให้เข้าใจและเห็นถึงความหลากหลายของชานาในแง่ที่ว่า การดำเนินชีวิตในสังคมที่ผ่านการรับรู้ในมุมมองของสังคมที่หลากหลาย ตามวิถีการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งนั้นก็มาจากประสบการณ์ชีวิต และความเป็นอัตลักษณ์ของสังคมที่มีรายละเอียดของแต่ละมุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าอัต



ลักษณะของกลุ่มคนหรือสังคมนั้นจะแตกต่างและตัดขาดจากสังคมอื่นๆอย่างสิ้นเชิง เพราะในบางแง่มุมนั้นก็แสดงให้เห็นถึงการมีอัตลักษณ์ร่วมอยู่ด้วยเช่นกัน

ภูมิหลังของชาวนาที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 13 คน จำแนกถึงความหลากหลาย ที่มีทั้งอาชีพ การศึกษา ฐานะครอบครัว การพบกลุ่มชาวนาเหล่านี้ในสถานที่ที่หลากหลายที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์ต่างๆ กล่าวคือ ผู้วิจัยมีโอกาสพบหลวงย้อยท์ในสถานีพัฒนาที่ดิน ที่ อ.จะนะ พบลุงบูรณ บริเวณที่ใกล้กับที่นา พบหลวงเคลียวที่กลางท้องนา เจอครูภาสที่โรงเรียนบ้านปลักคล้า เจอหลวงปุยที่กลุ่มน้ำยางบ้านทุ่งนนท์ เจอตาเขียวที่ร้านยาแดง เจอหลวงไสวที่กลุ่มผสมปุ๋ยบ้านควน เจอหลวงปองที่วังไฟ เจอหลวงรัชที่ว่าการอำเภอ เจอน้ำดินที่สวนผัก ภูมิหลังของชาวนาในแต่ละคนนั้นแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวันที่พบเจอหรือมีโอกาสได้พบเจอ

สำหรับการศึกษาภูมิหลัง และชีวิตของชาวนาจะทำให้เห็นถึงความหลากหลายของชาวนาในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งเรื่องของการใช้ชีวิต การปฏิสัมพันธ์ ชีวิตการทำงาน วิธีคิดและความเชื่อที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านการเล่าเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้รับรู้รับฟัง เป็นผู้มีส่วนในการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ทั้งในแง่ประสบการณ์และเรื่องราวการใช้ชีวิต ซึ่งภายใต้ ความคิดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเชื่อมโยงกับบริบทสังคม โดยผู้วิจัยสรุปจากการให้ข้อมูลของชาวนา (Key informant) ดังตาราง

ประเภทชานานา	ชื่อ-นามสกุล	คำเรียก	อายุ	สถานภาพ	การศึกษา	อาชีพ (ปัจจุบัน)	บทบาททางสังคม/เศรษฐกิจ	ฐานะทางเศรษฐกิจ
ชานานาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา	สายัญห์ คงชนะ	หลวงชัยห์	53	โสด	ป.6	-	หมอดิน อสม. อบพร.	ปานกลาง
	ประมวด มั่งคะโร	หลวงป๋วย	53	คู่	ป.6	ทำสวนยาง	หมอดิน ประธาน อสม. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มนำยาง กองทุนหมู่บ้าน	ปานกลาง
	สมปอง บุตรคง	หลวงปอง	60	คู่	ป.6	ค้าขาย	กรรมการหมู่บ้าน	ปานกลาง
	ประพาส สุวรรณรัตน์	ครูภาส	56	คู่	ป.โท	ข้าราชการครู	ประธานศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้	ร่ำรวย
	เจียว พุททแก้ว	ตาเจียว	82	คู่		-	หมอดำข้าว	ปานกลาง
	เกตุสิน สุวรรณรงค์	หลวงเกตุสิน	48	คู่	ป.4	ทำสวนยาง	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	ปานกลาง
	จิตนาภาพ พุดแก้ว	น้ำดิน	40	คู่	ป.4	ทำสวนยาง	กลุ่มแม่บ้าน	ปานกลาง
	ไสว คงชนะ	หลวงไหว	43	คู่	ม.3	ทำสวนยาง	กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มป๋วย	
	สมบุญ งามสุข	ลุงบุญ		คู่	ม.3	ทำสวน	กรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน สัจจะกลุ่มออมทรัพย์	ปานกลาง
	ชานานาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา	ไพฑูรย์ รัตนพันธ์	หลวงฑูรย์	57	คู่	ป.4	ทำสวนยาง	เลขานายก
สมพงษ์ สัมพันธ์		ยายชม		คู่	ม.6	ทำสวนยาง	-	ปานกลาง
ชุม รัตนพันธ์		หลวงชม		คู่	-	ค้าขาย		ยากจน
ธวัช พันธุเสน		หลวงวัช	47	คู่	ป.3	ทำสวนยาง (อปกร.)	สารวัตรหมู่บ้าน	ค่อนข้าง ยากจน

ตารางที่ 2 ภูมิหลังของชานานาที่เป็นกลุ่มข้อมูลหลัก

## 2.1 ชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา

ชาวนากลุ่มนี้จะเป็นชาวนาที่เป็นเจ้าของที่นา ส่วนใหญ่จะเป็นมรดกตกทอดที่มาจากรุ่นพ่อ รุ่นแม่ และได้สืบช่วงต่อถึงรุ่นลูกก็จะเป็นที่นาที่ไม่มากนักเพราะว่าต้องแบ่งกับลูกๆหลายคน อาจจะครอบครองพื้นที่นาคนละนิด คนละหน่อย ประมาณคนละ 2-3 ไร่ หรือไม่กี่แบ่งกันไม่พอ บ้าง ซึ่งหากแบ่งกันไม่พอจะผลัดเปลี่ยนกันทำปีต่อไป หรือในบางคนก็ซื้อพื้นที่นาเอาไว้นานตั้งแต่ สมัยก่อนโดยมีคำพูดหลายท่านที่บ่งบอกที่มาของพื้นที่นาว่ามาอย่างไร นั่นก็คือ

“...สมบัติของแม่แก่ แกแบ่ง(แบ่ง) ให้ ให้คน ไร่สองไร่ แบ่งแบ่ง(แบ่ง) กันที่ที่นี้เอง...”

(สมปอง บุตรคง วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

ส่วนนี้จะเป็นกลุ่มชาวนาที่มีพื้นที่นาที่เป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจะใกล้ชิดกับ เจ้าของมรดกหรือสืบทอดโดยตรงไม่ว่าจะมาจากของพ่อ หรือของแม่ก็ตามและจะมีมุมมองหนึ่ง ที่เกี่ยวกับพื้นที่นาที่ผู้วิจัยได้เข้าไปโดยผ่านเสียงสะท้อนจากตาเขียวเกี่ยวกับที่พื้นที่นาที่ว่า

“... ตายของ(เสียชีวิต)นา ถ้าไม่ทำเสีย ถ้าทำอยู่มั่ง ก็ ดีหว่า(ดีกว่า) ที่อีปดอย(จะปดอย)ให้นา มันร้าง...”

(เขียว พุทธแก้ว วันที่ 10 มกราคม 2552 : สัมภาษณ์)

อีกมุมมองหนึ่งกรณีที่เป็นเจ้าของที่นาที่ไม่มีกำลังแรงพอที่จะทำนา และมีลูก ๆ หลายคน มี งานประจำหรือมีงานอื่นทำอยู่จน ไม่มีเวลาที่จะทำนา ก็จะมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังคง ระลึกถึงผืนนาที่กำลังจะปล่อยให้ว่างเปล่าที่ว่า

“...ทำก็ทำไม่ได้ ทำไม่รอด(ทำไม่ไหว)แล้ว ให้ลูกทำลูกก็ไม่ทำ ให้เขาทำ ดีหว่า(ดีกว่า) ดี หว่า(ดีกว่า) ปดอยให้นามันว่างเปล่าๆ (เปล่า) ตายของ(เสียชีวิต) ...”

(แนบ คงชนะ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

นัยของคำพูดที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนออกมานั้นหลากหลายทัศนะ ด้วยกัน แต่ภายใต้ทัศนะที่สะท้อนออกมาส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องของการให้ความรู้สึกที่ยังคงมีความผูกพันกับพื้นที่นาในแง่ของการไม่ต้องการให้พื้นที่นาเป็นพื้นที่ว่างเปล่า และอีกทัศนะหนึ่ง คือ กำลังกายไม่สามารถทำนาได้ หรือหากหมดกำลังในการทำงานก็จะให้คนใกล้ชิดตัวสืบทอดการทำนา ต่อไป แต่ถ้าทายาทไม่สามารถสืบทอดการทำนาได้จะให้มอบกรรมสิทธิ์การทำนาให้คนอื่นทำนา แทนในลักษณะของการแบ่งพื้นที่นาซึ่งอาจจะคิดค่าเช่าหรือ ไม่มีการคิดค่าเช่าก็ตามก็ขึ้นอยู่กับ

มุมมองของเจ้าของพื้นที่นาในแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร โดยเจ้าของพื้นที่นาที่ผู้วิจัยพบเจอในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษและอยู่ในช่วงรุ่นที่สามของการตกทอดซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบเจอบ่อยในพื้นที่โดยเจ้าของที่นาเหล่านี้มีลักษณะสำคัญ คือ

### 1. หลวงชัย : เจ้าพ่อวงการเกษตร



ภาพที่ 12 สายัญห์ คงชนะ

หลวงชัย เป็นชาย โสดสูงอายุ (อายุ 53 ปี) มีลักษณะเป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ มีผมหยอก ประปราย มีอวัยวะค่อนข้างยืง่าย และลักษณะการพูดเป็นการพูดที่ค่อนข้างสุภาพ และมีวาจาที่อ่อนน้อม อาศัยอยู่กับครอบครัว ที่มีทั้งพ่อและแม่ รวมทั้งยังมีน้องสาวหนึ่งคน (อายุประมาณ 40 ปี) ที่ยังไม่ได้ออกเรือนเช่นกัน

ผู้วิจัยได้พบหลวงชัยครั้งแรกที่สถานีพัฒนาที่ดินสงขลา ซึ่งนำของผู้วิจัยแนะนำให้รู้จักในฐานะที่สถานีจะเป็นวิทยากรที่รับหน้าที่มาบรรยายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์-ชีวภาพ ให้กับเกษตรกรผู้มีความสนใจในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์-ชีวภาพ

อีกครั้งที่ผู้วิจัยได้พบหลวงชัย คือ ที่บ้านของหลวงชัยที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้ไปเยี่ยมในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นเจ้าของหน้าทีของภาครัฐเข้าไปสอบถามข้อมูลการผลิตปุ๋ยน้ำ และ ณ ที่บ้านของหลวงชัยก็ยังคงมีการทำนาอยู่โดยสังเกตได้จาก ที่หน้าบ้านมีกองข้าวหนึ่งกอง ซึ่งถือได้ว่ามีขนาดใหญ่ และในบริเวณใกล้กันก็มียุ้งฉางข้าวหนึ่งอยู่ใกล้ๆ กับบริเวณบ้าน

ผู้วิจัยเปรยว่า จะขอคุยเรื่องชีวิตของหลวงชัย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หลวงชัย ถึงกับหัวเราะและแสดงท่าทางตลกอย่างที่ไม่ยอมอยู่ ด้วยความมั่นใจว่าวิถีชีวิตของเขามันไม่เห็นมีความสำคัญอะไร จะเอาไปทำอะไรได้ มันไม่เห็นจะมีประโยชน์กับสังคมและแถมยังแนะนำให้ไปสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านดีกว่าเขาน่าสนใจกว่ามาก แต่ถึงอย่างไรก็ หลวงชัยเปรยมา หนึ่งประโยค ว่า

“...ถ้าอีอาม(ถ้าจะถาม)เรื่องการเกษตรเกษตรตอบได้แน่แต่ถ้าให้หลง(พูด)เรื่องอื่น(อื่น) นำว่าอีสูญ(เสียเรื่อง) ...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดที่ว่าเรื่องเกษตรเกษตรดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า หลวงชัยภูห้ เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นและมีความมั่นใจในการดำรงชีวิตในแบบวิถีการเกษตรของตน และมีความภาคภูมิใจในการ ตอบคำถามในแต่ละคำตอบแต่หากถามทัศนะในมุมมองเรื่องอื่น ๆ นั้นเป็นเรื่องยากที่จะตอบซึ่งผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าก็ไม่ใช่ไร ให้ ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับผู้ที่สนใจเรื่องราวการเกษตร หรือมุมมองของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในทัศนะใดทัศนะหนึ่งที่มีมองเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวิถีชีวิตเกษตรกรรม ในชุมชนคลองหอยโข่ง

หลวงชัยภูห้ เป็นคนบ้านพรุเตาะ (ม. 7 ต.โคกม่วง) มีพี่น้อง 3 คนเป็นพี่ชายคนโตและมีน้องสาว 2 คน ในสมัยเด็ก เรียนหนังสือถึง ป. 4 และออกมาใช้ชีวิตอยู่ในท้องไร่ท้องนา และเข้ารับการเกณฑ์ทหารอายุ 21 ปี เป็นทหารอยู่ 2 ปี หลังกาปลดประจำการก็กลับบ้านมา มาทำไร่ ทำสวน โดยอยู่บ้านกับพ่อและแม่ วิถีชีวิตในแต่ละวันคือ ตื่นตอนเช้า ประมาณ สามนาฬิกาฟังวิทยุ ดูข่าวทางโทรทัศน์ ห้านาฬิกาขุดดินปลูกผัก ดูแลต้นไม้ และพืชผักต่างๆ จนถึงเก้าโมงเช้าก็อาบน้ำ รับประทานอาหารเช้า ดูข่าว พักผ่อน ช่วงบ่ายก็พักผ่อน พอบ่ายคล้อยก็เริ่มทำงานดูและพืชผักอีก จนถึงเย็น อาบน้ำ รับประทานอาหาร หรือหากวันไหนมีงานหรือมีธุระนอกบ้านก็จะหยุดงานช่วง บ่าย พอตกลงเย็นก็กลับบ้าน กิจกรรมแบบนี้มาตลอดเรื่อยมา

หลวงชัยภูห้เป็นชาวนาที่ยังคงทำนา ด้วยวิธีการดำนา เกี่ยวข้าว โดยการ ใช้แรงงานด้วยกำลังกายของตนเองเป็นหลักและไม่ใช้แรงงานจากการจ้างงาน วิถีชีวิตจะปลูกผักสวนครัวพอเหลือกินก็ขายบ้างเล็กน้อยแต่ไม่ได้ยึดถือเป็นรายได้หลักที่ต้องนำมาสู่ครอบครัว หรือแทบกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตส่วนหนึ่งยังคงอยู่กับการปลูกผัก การเลี้ยงวัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่

## 2. หลวงปู่ย : เจ้าพ่อประธาน



ภาพที่ 13 ประมวล ช้างคะโร

หลวงปู่ย เป็นผู้ชายรูปร่างสันทัด ผิวพรรณ  
 ค่อนข้างขาวแต่ด้วยความกร้านแดดจึงทำให้เห็นว่า  
 หลวงปู่ยเป็นคนผิวคล้ำ ท่วงทีการพูดเป็น คนสุภาพ  
 แต่บุคลิกโดยรวมเป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้า และ  
 ค่อนข้างกว้างไกล จบการศึกษาม. 6 และดำรง  
 ตำแหน่งในสังคมที่หลากหลาย เช่น ประธานกลุ่มน้ำ  
 ยาง ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร รองประธานออมทรัพย์  
 กรรมการหมู่บ้าน กรรมการโรงเรียนวัดโคกเหียง  
 กรรมการร้านค้า กรรมการโรงน้ำ หมอดินหมู่บ้าน  
 กรรมการโรงปุ๋ย อนุกรรมการระดมความคิดเห็นในหมู่บ้าน

กรรมการเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน และเมื่อไม่กี่วันที่ผ่านมามีการตั้งกรรมการอีก  
 หลวงปู่ยเลือกที่จะปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่า

“...ตำแหน่งที่ทำอยู่หลวงปู่ย(ตอนนี้)ก็(ก็)เอาไม่ทันแล้ว เขาอี(จะ)ให้เป็นหลุย(อีก) ฮั่นแหละ  
 แต่ว่าเราบอกว่าเอาไม่ทัน(ไม่มีเวลา) ...”

(ประมวล ช้างคะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าหลวงปู่ยเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ชุมชนให้การยอมรับและอีกด้าน  
 หนึ่งหลวงปู่ย ก็เปรียบเสมือนบุคคลมีอำนาจการจัดการในชุมชนผ่านการรับรู้ของคนในชุมชนใน  
 ฐานะที่เป็นผู้นำคนหนึ่งในชุมชนด้วยเช่นกัน

หลวงปู่ยสมัยหนุ่มๆ อยู่ที่บ้านหูแร่ ต.ทุ่งคำเสา อ.หาดใหญ่ เมื่อแต่งงานก็ย้ายมาอยู่ที่บ้าน  
 ทุ่งนนท์และหากพูดเรื่องของการทำนานั้นหลวงปู่ยเล่าให้ฟังว่า ทำนามาหลายปี แล้ว ทำนาตั้งแต่ไม่  
 แต่งงานในการทำนาที่คลองหอยโข่งนั้นแตกต่างจากจากที่หูแร่ตรงที่ว่า คนที่นี่มีการคิดค่าแรงใน  
 การทำนา การทำนาที่ตีค่าเป็นตัวเงินเนื่องจากเศรษฐกิจที่นี่ดีซึ่งเป็นผลจากในสมัยนั้นยางแพง ไม่มี  
 ใครไปทำนาเขาจะคิดว่าเสียเวลา ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการกรีดยางเพราะได้เงินมากแล้วนำเงินที่  
 ได้ไปจ้างเกี่ยวข้าว ซึ่งแตกต่างจากการทำนาที่โนนที่เขาจะช่วยกันทำนาและช่วยซอข้าวด้วยเช่นกัน  
 หลวงปู่ยนั้น เป็นคนค่อนข้างอารมณ์ขัน ซึ่งจากการพูดคุย ผู้วิจัย ได้ยินหลวงปู่ยได้บอกวิธี  
 หรือเคล็ดลับการป้องกันหนูในนาให้เพื่อนบ้านฟังว่า

“...เห็นเขาว่าให้ไปขอหมายจับที่สถานีตำรวจ แล้วถ่ายเอกสารปึกไว้ให้รอบหัวนา ให้เอาหมายจับอะไรก็ได้เอาไปจับหนูพอหนูเห็นหนูก็ไม่กล้าที่จะมากินข้าวในนา เพราะหนูกลัวถูกจับ...”

ครั้งหนึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปคุยกับหลวงปู่ที่กลุ่มน้ำยางที่หลวงปู่เป็นประธานกรรมการ มีชาวบ้านคนหนึ่งถามว่า มาทำอะไรที่นี้ ผู้วิจัยก็ตอบว่ามาหาหลวงปู่ มาสัมภาษณ์ และทันใดนั้นก็มีความรู้สึกหนึ่งแทรกขึ้นมาว่า

“...เอ้อสัมภาษณ์ถูกคนแล้วแหละแหง(พูด)คิดนะ แกเป็นเจ้าพ่อไม่ว่าตำแหน่งไหน(อะไร) แกหมาขาด(หมด) ลองถามแล่อี้(จะ)เอาตำแหน่ง(ตำแหน่ง)ไปทำไหน(อะไร) ...”

(เทิดธรรม สุขะฐาน วันที่ 20 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหลวงปู่ก็เป็นบุคคลสาธารณะอีกคนหนึ่งทีคนในชุมชนเห็นถึงความเคลื่อนไหวของเขาและเห็นถึงการกระทำในบางมิติที่สามารถสะท้อนมุมมองของการใช้ชีวิตในสังคมที่ทำให้คนในชุมชนคล้อยตามการกระทำที่ชี้ชวนให้เห็นในมุมมองของการเป็นผู้นำในชุมชน

หลวงปู่ มีลูก 3 คน ผู้หญิง 1 คนเป็นพี่สาวคนโต และลูกชาย 2 คน พี่สาวคนโตแต่งงานแล้วแต่ยังไม่ได้ออกเรือน และขณะเดียวกันลูกชายทั้งสองก็ยังไม่มีการครบคร่าวอาศัยอยู่กับหลวงปู่ทั้งหมด ลูกสาวคนโตจะขายของให้กับร้านค้าชุมชนที่มีหลวงปู่เป็นประธานกรรมการดูแลอยู่ ส่วนลูกชายทั้งสองจะมีอาชีพกรีดยาง และเลี้ยงวัวชนเป็นงานอดิเรกด้วยเช่นกัน ส่วนภรรยาของหลวงปู่ ผู้วิจัยเรียกว่า น้ำจู้ย มีหน้าที่ทางสังคม เป็น อสม.ของหมู่บ้านด้วยเช่นกัน ในการเป็นประธาน หรือเป็นกรรมการแต่ละกลุ่มของหลวงปู่เมื่อก่อนน้ำจู้ย ไม่เห็นด้วยและจะห้ามไม่ให้รับหน้าที่ที่เป็นทั้งประธานหรือแม่แต่กรรมการเพราะไม่มีเวลา ห้ามเท่าไร หลวงปู่ก็ไม่ฟัง จนท้ายที่สุด น้ำจู้ยเล่าให้ฟังว่า

“...ยอมแพ้แล้วเบ่อ(ก็)แกคือ ถ้าแกอยาก อี้(จะ)ทำไไหน(อะไร)ก็ให้ทำไปจี้(ก็)ร้าน(จี้)เกียจ(จะ)ห้ามแล้วห้ามกัว(ก็)ไม่ฟัง เพราะแกชอบ อยากอี้(จะ)ทำตรงนั้นจริงๆ...”

(จู้ย นังคะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าหลวงปู่เป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้าและมีความตั้งใจ และมุ่งมั่นการทำงานเพื่อสังคมแต่ก็มุมมองหนึ่งนั่นก็คือ จากประสบการณ์และการทำงานที่เป็นกรรมการของกลุ่มต่างๆในหมู่บ้านทำให้เขามีโอกาสได้ไปดูงานตามสถานที่ต่างๆนอกชุมชนทำให้เขาเป็นส่วนหนึ่งที่นำกระแสบริโภคนิยมเข้ามาใช้ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด เทคนิคและวิทยาการ

ใหม่ๆเข้ามาปรับใช้ในพื้นที่ศึกษาหรือนำมาเผยแพร่ให้ผู้คนในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกชุมชน

### 3. หลวงปอง: ผู้เลี้ยงโชคและชะตา



หลวงปอง มีผิวก่อนข้างคล้ำ รูปร่างเล็ก อายุ 60 ปี เมื่อมองจากภายนอกเหมือนคนค่อมเกล้า และสูบบุหรี่จัด แต่อัธยาศัยดีของหลวงปองเป็นคนที่ไม่ค่อยพูดสักเท่าไร เงียบ ๆ ขรึม ๆ แต่ยิ้มง่าย

ผู้วิจัยพบหลวงปองครั้งแรก ที่ร้านขายของร้านหนึ่งที่บ้านทุ่ง โชน ซึ่งในตอนนั้นผู้วิจัยเดินเข้าไปในร้านเพื่อที่จะซื้อน้ำ พอหยิบขวดน้ำได้แล้วตั้งใจที่จะจ่ายเงิน แต่ไม่มีใครเก็บเงินค่าน้ำ ผู้วิจัยเดินไปที่หลังร้านซึ่งในบริเวณดังกล่าวมีวงไฟที่กำลังเล่นกันอย่างใจจดใจจ่อ ผู้วิจัยถามคนในวงไฟว่าจ่ายเงินค่าน้ำได้ที่ไหน ทันใดนั้นก็มีชายคนหนึ่งลุกขึ้นจากวงไฟและบอกราคาค่าน้ำ ว่า 5 บาท ซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้ได้เลยว่านั่นคือเจ้าของร้าน นั่นเอง

ภาพที่ 14 สมปอง บุตรคง

อีกครั้งหนึ่งที่ผู้วิจัยเจอหลวงปอง ที่ศาลา อเนกประสงค์ของ ม.7 ต.โคกม่วงซึ่งมีการจัดการประชุมผู้ที่ขอพันธุ์ข้าวจาก อบต. เพื่อที่จะมาหว่านในนา และนับจากนั้นเป็นต้นมาก็ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า นายสมปองก็เป็นผู้ที่ทำนา และทำอยู่ทุกปีด้วยเช่นกัน

ในกิจวัตรประจำวันที่หลวงปองทำในแต่ละวันนั้นตื่นขึ้นมาตอนเช้าก็เอาวัวไปผูกที่กลางท้องทุ่ง พอกลับมาก็จะมานั่งที่ร้านขายของ หรือไม่ก็ไปนั่งที่หลังร้าน และในช่วงเที่ยงก็ออกจากร้านเพื่อที่จะไปเอาน้ำให้วัวค่อมและกลับมาช่วงบ่ายก็จะไปนั่งอยู่ที่หลังร้านซึ่งบริเวณหลังร้านนั้นในช่วงบ่ายๆก็จะมีชาวกรพนันมานั่งกันเต็มทีหลังร้านเคยมานั่งเล่นไพ่กันเกือบทุกวัน

หลวงปอง มีภรรยา ชื่อว่า สาว อายุประมาณ 50 ปี มีบุตร สามคน ผู้ชาย สองคน ผู้หญิงหนึ่งคนและได้แต่งงานแต่ก็ยังไม่ได้ย้าย ไปอยู่ข้างนอก หลวงปองจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของครอบครัว เป็นตัวตั้งตัวตีในการทำนา ซึ่งยังคงทำนาอยู่ทุก ๆ ปี และไม่มีปีไหนที่ไม่ทำนา โดยผู้วิจัยได้ฟังน้ำเสียงที่หนักแน่นเมื่อพูดถึงเรื่องของการทำนา ว่า



“...พันพร้าว พันพร้าว (ถึงอย่างไร) กัว(เก) ไม่ให้ลูกขายถึง ถ้าลูกไม่ทำค้อยจ้างเขาเสีย เรายังนาดี แหล่(แหล๊ะ) เพราะว่าเวลาเรา หม้ายเบี้ย(ไม่มีเงิน) ถ้าเรายัง(มี)ข้าว ไม่พร้าว(ไม่เป็นอะไร) เราทำแต่(แค่)หาผักหาหญ้าแถมบ้านทำแกงกินได้ เราไม่อด แต่ถ้าเรา หม้าย(ไม่มี) นา ถึง หม้าย(ไม่มี)เบี้ย(เงิน) กัน(ด้วย) เราค...”

(สมปอง บุตรคง วันที่ 15 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวนี้ของการให้ความหมายการครอบครองพื้นที่นาของหลวงปองนั้นชี้ให้เห็นนัยของการให้ความสำคัญในเรื่องของการทำนา และถือว่าการทำนานั้นไม่ใช่เป็นเรื่องความลำบากในการทำนา แต่อีกทศนะหนึ่งหมายถึง การประกันชีวิตที่ถึงแม้ไม่มีเงินในการดำรงชีพแต่ก็มีชีวิตอยู่ได้ แต่อีกมุมมองหนึ่งของชีวิตของหลวงปองยังคงให้ความสำคัญกับการเสี่ยงโชค ที่ถือว่าเป็นสีสันของชีวิตของเขาด้วยเช่นกัน

#### 4. ครูภาส : พ่อพิมพ์ซี8



ภาพที่ 15 ประกาศ สุวรรณรัตน์

ครูภาส มีรูปร่างเล็ก ผิวคล้ำ สวมแว่น ทำทางเป็นผู้ใหญ่ และท่วงทีการพูดเหมือนที่พ่อพูดกับลูก ท่วงทีการพูดที่เป็นเสียงนึม ๆ และพูดเพราะเสนาะหู ฟังสำเนียงเป็นการพูดที่จริงจัง การแต่งตัวของครูหากไม่รู้จักภูมิหลังและหากดูเพียงลักษณะการแต่งตัวภายนอกเหมือนกับชาวบ้านธรรมดาทั่ว ๆ ไป คนหนึ่ง ที่ไม่ได้ใส่ใจกับการแต่งตัวมากนัก สังเกตว่าเป็นคนเรียบง่าย

ผู้วิจัยพบเจอครูภาสครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านปลักคล้า ซึ่งในขณะที่ครูภาสได้ เชิญให้เจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน ไปบรรยายเรื่องการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้เด็ก ๆ ฟังในรายวิชา การเกษตร และผู้วิจัยได้มีโอกาสไปบรรยายให้เด็ก ๆ ฟังเรื่องของการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

และหลังจากการบรรยายเสร็จครูภาสก็ได้ถามประวัติของผู้วิจัย ว่าบ้านอยู่ที่ไหน ตอนนี้อยู่ทำอะไรอยู่ พุดไปพุดมาก็ทำให้รู้ว่า ครูภาสเองก็ยังทำนาอยู่ ซึ่งการทำนาดังกล่าว ครูภาสก็ได้ทำเองและไม่จ้างให้คนอื่นช่วยเลย

ผู้วิจัยนำเสนอเรื่องราวและการดำเนินชีวิตชีวิตของครูภาสเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ครูภาสก็ไม่ขัดข้อง และถามถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการเป็นแบบใดบ้างและมีใครบ้างที่ได้เก็บข้อมูลมาแล้วซึ่งเป็นคำถามที่ค่อนข้างกว้างผู้วิจัยเลยตอบไปว่าการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยนั้นจะเป็นเรื่องราววิถีชีวิตของชาวนาที่จะพุดถึงวิถีชีวิตของชาวนาและการใช้ชีวิตของชาวนาในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไรและมุมมองการใช้ชีวิตของชาวนาว่าเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยจะอาศัยการพูดคุย การสังเกต และดูปรากฏการที่เป็นบริบทชุมชนร่วมด้วยในการศึกษาข้อมูล ซึ่งครูภาสก็ได้ชี้คำถามอะไรมา และเล่าเรื่องราวชีวิตให้ฟัง

ครูภาสเมื่อก่อนเป็นลูกเกษตรกรที่ครอบครัวค่อนข้างจน มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน และจากฐานะที่ค่อนข้างยากจนทำให้ครูภาสอยู่วัดจนเรียนจนที่โรงเรียนกอบกุล จากนั้นก็เรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ และต่อที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจนจบ ไฟฟ้า พอจบมาเป็นลูกจ้างไฟฟ้า ประมาณเกือบปี ก็ลาออกเพื่อมาเรียนประโยคครูประถมศึกษา 1 ปี พอจบก็สอบมาเป็นครูและแต่งงานตอนอายุ 29 ปี มีภรรยาชื่อ พนิดานัน สุวรรณรัตน์ ภรรยาเป็นนักวิชาการสาธารณสุขที่โรงพยาบาลคลองหอยโข่ง มีบุตร 3 คน ชาย 2 คน หญิง 1 คน ครูภาสสอนหนังสืออยู่ประมาณ 20 ปี และปัจจุบัน สอนอยู่ที่โรงเรียนบ้านปลักคล้าย ที่สอนวิชาเกษตร วิชาศิลปะ วิชาสังคมศึกษา วิชาคณิตศาสตร์ หรืออาจพุดได้ว่าเกือบทุกวิชา แต่ที่วิชาเน้นก็คือ วิชาเกษตรโดยให้เด็กนักเรียนปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา ปลูกกล้วย และผักชนิดต่างที่สามารถกินได้ที่เป็นผักสวนครัว จนได้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และต่อไปครูภาสเล่าถึงความคิดเรื่องการแปลงที่นาร้างว่า

“...จะปรับที่นาร้างให้เป็นไร่นาสวนผสม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน หรือว่าเพื่อเป็นชมรมที่นั่งคุยกันหนูกๆ(สนุก สนุก) ในทีมเกษตรด้วยกัน...”

(ประพาส สุวรรณรัตน์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

คำพุดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าครูภาสเป็นผู้ที่มีแนวคิดอีกมุมมองหนึ่งที่ต้องการเปิดพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนในชุมชนหรืออีกด้านหนึ่งเพื่อเป็นสถานที่ที่สามารถเป็นจุดนัดพบของกลุ่มคนในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงการเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในด้านเกษตรกรรมอีกพื้นที่หนึ่งด้วยเช่นกัน

## 5. ตาเขียว : เจ้าพ่อยอดอง



ภาพที่ 16 ชีว พุทธแก้ว

ตาเขียวเป็นคนที่อายุประมาณ 82 ปี ที่ดูจากรูป ภายนอกเป็นคนที่ร่างกายแข็งแรง รูปร่างสูงใหญ่ ผิว ค่อนข้างขาว ชอบใส่เสื้อเชิ้ต ลายดอก ขาว ๆ และนุ่ง ผ้าถุง

บ้านเดิมของตาเขียว เป็นคนบ้าน โศกเหริย พอแต่งงานก็ย้ายมาอยู่บ้านทุ่ง โชน ซึ่งเป็นบ้านของ ภรรยา ภรรยาชื่อ พรอย ตาเขียว มีบุตรทั้งหมด 6 คน ผู้ชาย 5 คน และหญิงอีก 1 คนออกเรือนไปหมดแล้ว แต่ ลูกสาวคนเล็ก พอออกเรือนแล้วยังอยู่กับตาเขียว ที่บ้าน ของตาเขียว ส่วนลูก ๆ ทั้งหมดก็อยู่บริเวณใกล้เคียงแถว ๆ นั้น ผู้วิจัยพบเจอตาเขียว ครั้งแรกที่ วงเหล้าบ้านหลวงว้ช ในครั้งที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ที่บ้านหลวงว้ชและได้เข้าไป

พูดคุยกับหลวงว้ช หลวงว้ชก็ได้มีการแนะนำตาเขียว

ให้ผู้วิจัยทราบว่าตาเขียวก็ทำนาอยู่ ผู้วิจัยก็มีความแปลกใจเป็นที่สุด เพราะหากมองและย้อนคิดแล้ว ด้วยวัยที่มีอายุประมาณ 80 กว่าปี ไม่น่าจะมาทำนาอีก เพราะด้วยวัยชราดูเหมือนว่าไม่มีเรี่ยวแรงใน การทำนา

ตาเขียวจะเป็นคนที่รักษาความสะอาดมาก โดยสังเกตจากที่ผู้วิจัยมองดูเสื้อ อีฟ้าจะแขวนอยู่ บนราวผ้า และมีหนังสือที่วางอยู่บนหัวเตียงวางเป็นชั้นเรียบร้อย และตำแหน่งการวางสิ่งของ ไม่ว่าจะ เป็น ถ้วยกาแฟ วิทยุ หนังสือ กระจเป่า ถุงยา ขวด ต่าง ๆ ถูกจัดวางอย่างเป็นระเบียบ ไม่เว้น แม้กระทั่งรองเท้า ที่วางอยู่ปลายเตียง 2 คู่ ถูกจัดเป็นแถววางทั้งสองคู่ ซึ่งของทุกสิ่งล้วนเป็นระเบียบ ทั้งสิ้น

ตาเขียวเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ดี แต่ชอบดื่มสุราเป็นนิจ และตอนนี้ตาเขียวก็เป็น เบาหวาน และ โรคความดัน หมอสั่งให้ตาเขียวเลิกดื่มเหล้า แต่ตาเขียวก็ไม่ฟังยังคงดื่มแต่ปริมาณการดื่มไม่ มาก เหมือนเมื่อก่อน หากใครห้ามตาเขียวดื่มเหล้า ตาเขียวก็จะ โกรธ แม้แต่ภรรยาที่ไม่สามารถห้าม ปราบตาเขียวหยุดดื่มเหล้าได้ ดังนั้นจึงเป็นที่รู้กันว่าห้ามใครพูดห้ามปราบตาเขียวดื่มเหล้า

มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับตาเขียว ตาเขียวชวนให้กินยาแดง ซึ่งในความเข้าใจของ ผู้วิจัยยาแดงหมายถึง เหล้าที่คองกับสมุนไพร แต่ตาเขียวบอกว่าดื่มได้ไม่เมาเพราะเป็นสมุนไพร หลากหลายชนิด ผสมน้ำแล้วดื่มเพื่อแก้เบาหวาน

“...ลองกินแลต้า(ซิมดู) ไม่เมาหรือก ไม่ไ้คองกับเหล่าที่ เค็ดวันนั้น(เมื่อวันก่อน)หมอ  
สาธารณสุขมาที่บ้าน เขายังมากินไม่พรีอที(ยังไม่เป็นไร) ...”

(เจิว พุทธแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

ตาเจิวเล่า ให้ฟังว่า ตาเจิวจะตื่นตั้งแต่ สาม นาฬิกาตอนเช้าตรู่ ตื่นขึ้นมาอ่านหนังสือ ดู  
ข่าวทางโทรทัศน์ หลังจากนั้นก็เดินออกกำลังกาย จากที่บ้านไปถึงฟาร์มตัวอย่าง(ระยะทางประมาณ  
3 กิโลเมตร ) แล้วเดินกลับซึ่งเป็นกิจวัตรในทุก ๆ วัน เพื่อเดินออกกำลังกาย หลังจากนั้น ก็นำวัวไป  
ผูกไว้ที่กลางทุ่ง แล้วกลับมาอาบน้ำดูข่าว และอ่านหนังสือต่อ ดังนั้นจึงทำให้ตาเจิวมีเรื่องเล่าต่าง  
ๆ มากมาย ซึ่งครั้งหนึ่งผู้วิจัยได้ไปที่บ้านตาเจิว ถามเรื่องราวในสมัยอดีต ของคลองหอยโข่ง ตา  
เจิวก็จะมีการเล่าอ้างถึงบุคคลต่างๆ ที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงเรื่องราวที่เป็นเอกสารต่าง ๆ ทั้งยัง  
บอก พ.ศ. ได้ชัดเจน ทำให้ผู้วิจัย สงสัยว่าทำไมถึงจำ พ.ศ. ได้แม่นยำ ตาเจิวก็ตอบให้ฟังพร้อม ๆ  
กับชี้ไปยังกองหนังสือ ประมาณ 5-10 เล่มที่อยู่บนหัวเตียง และบอกว่า ตาอ่านหนังสือทุกวัน

ตาเจิวเป็นคนวัยชราที่ยังคงทำนาอยู่ และอีกด้านหนึ่งก็ยังคงบั่นทอนกำลังกายด้วยโรคภัย  
ไข้เจ็บต่าง ๆ แต่ถึงกระนั้น ความตั้งใจ หรือความมุ่งมั่นที่เป็นแรงผลักดันให้ทำนาอยู่ยังคงมีพลัง  
ที่เหนือกว่า การให้ความสำคัญเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นแรงให้ไม่ละทิ้งการทำงาน

## 6. หลวงเคลียว : เจ้าพ่อแห่งท้องทุ่ง



ภาพที่ 17 นายเกล็น สุวรรณรงค์

นายเกล็น สุวรรณรงค์ หรือ เรียกสั้น ๆ ว่า “เคลียว”  
อายุ 48 ปี เป็นคนรูปร่างท้วม ผิวคล้ำ มีอัธยาศัยดี และยิ้ม  
ง่าย ทำทางการพูดจาเป็นคนพูดเสียงดัง ลักษณะนิสัยเป็น  
คนโผงผาง ตรงไปตรงมา

ผู้วิจัยเจอหลวงเคลียวครั้งแรกตอนที่ผู้วิจัยลง  
เก็บข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะทำวิทยานิพนธ์ ในขณะที่  
ผู้วิจัยกำลังเดินดูการทำนาในบริเวณบ้านโหนด ซึ่งถือ  
ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการทำนามากที่สุดในอำเภอเลยก็ว่า  
ได้ ผู้วิจัย ได้ไปพบเจอหลวงเคลียว ซึ่งในขณะนั้นกำลัง  
หว่านปุ๋ยอยู่ในนา อยู่ใกล้ๆตา

ของผู้วิจัย ผู้วิจัยเข้าไปหาหลวงเคลียว ซึ่งกำลังหว่านปุ๋ย  
อยู่และถามว่ามีใครที่คนในบริเวณนี้ที่ยังคงทำนาอยู่

และในขณะที่เดียวกันเองก็ขอถ่ายรูปเพื่อไว้เก็บเป็นข้อมูลเบื้องต้นซึ่งหลวงเคลียวก็ไม่ขัดข้องอะไร

ทั้งยังให้ความร่วมมือในการบอกรายชื่อผู้ที่ทำนาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงให้ผู้วิจัยรู้ พร้อมทั้ง เสนอการให้ความช่วยเหลือหากต้องการพูดคุยวัน ไหนก็เข้าไปหาที่บ้านได้เลย

อีกครั้งผู้วิจัยได้เจอหลวงเคลียว ที่กองทุนหมู่บ้าน ม. 3 บ้านใหม่ ซึ่งกำลังเก็บเงินกองทุนหมู่บ้าน ให้กับสมาชิกหมู่บ้าน หลังจากที่ได้เจอกับอีกครั้งหลวงเคลียวก็พูดทักทายอย่างกันเองและไม่ถามถึงที่มีวามาจากไหนเพราะหลวงเคลียวรู้แล้ว เพียงแต่ถามว่าวันนี้มาแถวนี้เหลือ ไม่เจอชื่อนาน นึกว่าจบการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยก็ตอบด้วยความเป็นมิตร ว่ายังไม่จบ ยังคงเก็บรายละเอียดของข้อมูลอยู่ในพื้นที่อีกและที่ไม่ได้เจอหน้าก็เพราะไม่ค่อยได้ลงพื้นที่บริเวณนี้ หลวงเคลียวก็แสดงสีหน้าที่เป็นมิตรและยินดีที่จะคุยด้วย พร้อมทั้งชวนให้ไปคุยที่บ้านเพราะในขณะนั้นเสร็จสิ้นภารกิจของหลวงเคลียวที่จะเก็บเงินแล้ว

ผู้วิจัยตามหลวงเคลียวไปที่บ้านซึ่งไม่ห่างจากที่เก็บเงินกองทุนหมู่บ้านมากนัก หลวงเคลียวเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนเป็นคนบ้านโหนด ย้ายมาอยู่ที่นี้หลังจากแต่งงานแล้วก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านภรรยา มีลูก 3 คน ผู้ชาย 2 คนและผู้หญิง 1 คน มีอายุ 25 ปี 20 ปี และ 16 ลูกสาวคนโตแต่งงานและอยู่ที่บ้าน ลูกชายเรียนที่โรงเรียนสงขลาเทคโนโลยี โดยจะขับรถจักรยานยนต์ช่วงเช้าไปโรงเรียนและช่วงเย็นกลับบ้านรวมไปถึงเล่าเรื่องราวการทำงานที่บ้านตนให้ฟังว่า

“...เวลาทำนาคนที่บ้านเขาช่วยกันหมดนั่นแหละ เวลาดำก็มาช่วยกันดำหมด เวลาเก็บก็มาช่วยกัน ทุกคนนั่นแหละ...”

(เกล็น สุวรรณรงค์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดแสดงให้เห็นว่าครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับการทำนา เรื่องราวของการทำนาในครอบครัวนี้ไม่ใช่เรื่องราวของการทำนามีเพียงพ่อและแม่ที่ทำอยู่เพียงลำพังเท่านั้น แต่คนในครอบครัวทั้งหมดล้วนให้ความสำคัญกับการทำนา ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงใดก็ยังคงให้ความสำคัญและช่วยเหลือตลอดจนให้การทำนาลุล่วงไปได้ด้วยดี

## 7. น้ำดิน : คนสังคม



ภาพที่ 18 จิตนาภาพ พุดแก้ว

นางจินตนาภาพ พุดแก้ว มีชื่อเล่นว่า ดิน ผู้วิจัยเรียกว่า น้ำดิน น้ำดิน เป็นคนรูปร่างผอมบาง ผิวยาวประป่า ผิวพรรณ ค่อนข้างขาว เป็นคนรักสวยรักงาม ซึ่งดูได้จาก การแต่งตัวและการทาเล็บที่มีสีส้นสวยงามอยู่ตลอดเวลา อุนิสัยโดยรวมของน้ำดินเป็นคนพุดใจดี เยอะ ยิ้มง่าย ครั้งแรกที่เจอ น้ำดินกำลังเก็บมะเขืออยู่บริเวณข้างๆ บ้านกับน้ำจู้ย (ภรรยาหลวงปุย) ผู้วิจัยก็เข้าไปช่วยเก็บมะเขือพอเก็บมะเขือผู้วิจัยก็เปรยว่าขอคุยเพื่อที่นำไปเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ น้ำดิน ก็ถามว่าแล้วเอาไปทำอะไรบ้าง มันจะเป็นเรื่องที่สำคัญได้หรือ ก็ชีวิตก็อยู่แบบบ้าน ๆ ไม่สำคัญอะไร ผู้วิจัยก็ตอบว่าได้และน้ำดินให้มานั่งคุยกันหน้าบ้าน และเปรยออกมาว่า

“...เสียดายจังกายหมดแล้วผึ่ง(เท็ง)ใส่हनเดียวหรือก เสียดายน้ำยาปรับผ้านุ่มจังก ใส่ยังไม่คุ้มที่อู่(จะ)ใส่ต่อก็ไม่ได้มันคาย(ระคาย) ..”

(จินตนาภาพ พุดแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

บ้านเดิมของน้ำดิน อยู่ที่บ้านกลาง อ.หาดใหญ่ ที่อยู่ปัจจุบันเป็นบ้านของสามี ชื่อว่า หลวงอุป มีลูก 2 คนอายุ 20 ปี กับ 18 ปี ซึ่งทั้งสองคนนั้นก็เรียนที่ในหาดใหญ่ทั้งคู่

น้ำดินเล่าให้ฟังว่าน้ำดินเป็นคนหนึ่งที่ยังคงทำงานอยู่ในบ้านทุ่งนนท์ ที่มีอยู่ประมาณ 5-6 คนทั้งหมดบ้าน แต่น้ำดินให้เหตุผลของการทำนาทุกปีว่าตนเองโชคดีที่บริเวณนี้บรรดาเพื่อนบ้านญาติของสามียังคงทำงานอยู่ทำให้ตนก็เลยทำนาด้วยเช่นกัน และนี่ก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ยังคงทำนาอยู่ น้ำดินเล่าให้ฟังอีกว่าหากบริเวณที่ตนเองทำนานั้น ไม่มีใครทำตนเองก็จะไม่ทำด้วยเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่าหากตนเองทำคนเดียวนั้นจะทำให้หนักมากกินข้าวของตนเองทั้งหมด แต่ถ้าทำหลายคนก็จะแบ่งแบ่งกันกินข้าว ข้าวก็จะหลงเหลืออยู่บ้าง

น้ำดินเป็นผู้ที่ค่อนข้างรักสวยรักงามและวิถีชีวิตจะสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย เพราะเป็นคนออกงานในสังคมและเป็นผู้ที่มีกลุ่มวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพรวมทั้งสุขภาพของคนในครอบครัวและก็เป็นเหมือนกระบอกเสียงของคนในชุมชนในบางเวลา

เพราะเรื่องราวในสังคมน้ำคั้นจะมีความรู้เท่าทันเหตุการณ์ในชุมชนละรู้จักช่วงวัยที่หลากหลายในชุมชน

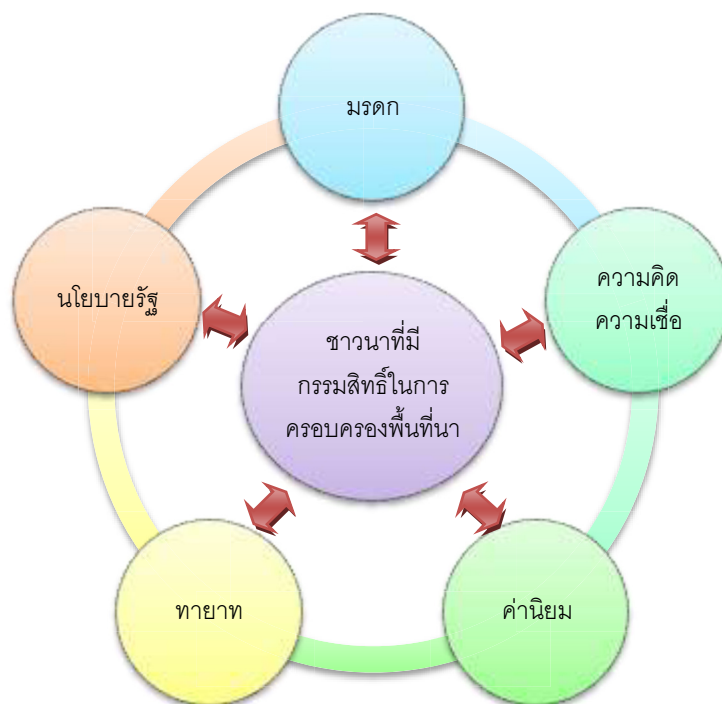
จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 7 ท่านสามารถสรุปประเด็นเรื่องราวของการเล่าเรื่องของชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นาในพื้นที่คลองหอยโข่ง โดยการแสดงออกผ่านทางเรื่องเล่าและการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกที่ชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอของบุคคลเมื่อเผชิญหน้ากับคนอื่นไม่ได้มีเพียงด้านเดียวเท่านั้น คนเรายังมีหลายด้านมุมทั้งนี้เพื่อแสดงความสัมพันธ์กับคนอื่นที่อาจซ้อนทับ และยึดโยงจากประสบการณ์หนึ่งในอีกประสบการณ์หนึ่ง ที่ผ่านการนำเสนอตัวตน ดังตารางที่ 3

คนเล่า	เรื่องเล่า	แก่นเรื่อง	สาระสำคัญ
สายัญห์ คงชนะ	ครอบครัว	การดำรงชีพ	วิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการ
	ภูมิปัญญา	เคล็ดลับด้านการเกษตร	ทำการเกษตร
ประมวล ชังคะโร	แนวทางพัฒนาหมู่บ้าน	การจัดการความรู้	แนวคิดใหม่เพื่อ
	เศรษฐกิจพอเพียง	การรู้จักใช้ของประมาณตน	การเกษตร
สมปอง บุตรคง	ครอบครัว	ชีวิตครอบครัว	ชีวิตครอบครัวเพื่อการ
	การทำงาน	ชีวิตการทำงาน	ทำงาน
ประพาส สุวรรณรัตน์	ฉายภาพกลุ่มคน	ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน	การจัดการความรู้เรื่อง
	การทำงาน	ชีวิตการทำงาน	การเกษตรให้กับคนในชุมชน
เจียว พุทธแก้ว	วิถีชีวิตโบราณ	การดำเนินชีวิตในสมัยก่อน	การใช้สมุนไพรในการ
	การใช้ยาสมุนไพร	สมุนไพร	รักษาโรค
เกล็น สุวรรณรงค์	ครอบครัว	ชีวิตครอบครัว	เรื่องราวของการทำงาน
	การทำงาน	ชีวิตการทำงาน	
จิตนาภาพ พุดแก้ว	ฉายภาพกลุ่มคน	ความเป็นอยู่ของกลุ่มคน	วิถีชีวิตของคนในชุมชน
	ครอบครัว	ชีวิตครอบครัว	

### ตารางที่ 3 การเสนอเรื่องเล่าของชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา

จากเรื่องเล่าของชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา ชาวนาในกลุ่มนี้ จะเป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการทำงาน โดยส่วนใหญ่ครอบครัวในกลุ่มนี้จะพื้นที่นาเป็นของตัวเอง และเติบโตมากับการทำงาน รับรู้เรื่องราว สัมผัส การทำงานตั้งแต่เด็กจนโต และสถานะของชาวนาส่วนใหญ่อยู่ในสถานะที่เป็นกลุ่มคนหนึ่งที่แสดงตนต่อสาธารณะ ในเรื่องของการมีบทบาท

ประสบการณ์ทางสังคม จนกลายเป็นการสร้างภาพแทน ให้อยู่ในฐานะที่มีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และมีประสบการณ์ความเป็นตัวตนในแง่มุมต่างๆ ดังภาพ



ภาพที่ 20 ความเชื่อมโยงชานากับความสัมพันธ์ทางสังคม

ภาพดังกล่าวเป็นภาพของความเชื่อมโยงของชานาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา โดยมีลักษณะที่สำคัญของการเป็นเจ้าของที่โดยมีลักษณะสำคัญคือ

1. การมีมรดกโดยมีกรรมสิทธิ์ชอบธรรมในการครอบครองพื้นที่นา และอีกด้านหนึ่งคือการมีจิตสำนึกในการรักษา สืบสาน และดำรง ความคิด ความเชื่อของชานาเอาไว้ แต่ก็ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ปล่อยให้หลุดลอยไป เช่น การจำหน่ายหรือ จำนองพื้นที่นา
2. การมีความคิดความเชื่อที่ส่วนหนึ่งมีวิถีชีวิตที่เติบโตควบคู่กับการทำนามาด้วย
3. ค่านิยมในชุมชนก็เป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้ยังคงทำนาอยู่
4. ทายาทที่เป็นผู้สืบทอดการทำนา ให้ความสนใจในเรื่องของการทำนาและสืบสานการทำนาต่อไป



## 5. นโยบายในภาครัฐ เช่น ในส่วนท้องถิ่น ได้มีการสนับสนุนเรื่องของการทำนา

ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นสำหรับชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา ที่ถือว่าเป็นพื้นที่เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์แต่ภายใต้การให้ความหมายการใช้พื้นที่นั้นก็เปรียบเทียบเป็นการตอกย้ำเรื่องราวของความเป็นพวกพ้อง เรื่องราวของการมีฐานะทางสังคม ที่เป็นเครื่องตอกย้ำทางสังคมอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นในนัยของการทำนาที่ว่า หากครอบครัวไหนได้ทำนาถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย แต่นัยกลับกันปัจจุบันการทำนาก็แสดงถึงการมีฐานะที่ยากจนด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้รับรู้เรื่องราวจากมุมมองของเจ้าของที่นาในพื้นที่ศึกษาที่เป็นปรากฏการณ์อีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ เจ้าของที่นาหลายท่านเดินทางจากการทำนาออกไปอยู่ทุกที่วณณะ

### 1.2 ชาวนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา

ชาวนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นาส่วนใหญ่จะเป็นในเชิงกลุ่มเครือญาติที่รู้จักกับเจ้าของที่นาและเจ้าของที่นาได้แบ่งให้มาทำนาในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด อีกส่วนหนึ่งก็มีพื้นที่นาที่ติดกันเจ้าของพื้นที่นาบางส่วนแล้วมีพื้นที่เหลือจากการทำนาหรือ ไม่มีความประสงค์ที่จะทำนาในปีนั้น ๆ เขาก็เลยบอกให้ทำนาด้วย และอีกส่วนก็จะมาจากการแจ้ง ความประสงค์ไปขอทำนาเนื่องจากมีบ้านใกล้กันหรืออยู่ห่างกันไม่มากนัก อีกส่วนหนึ่งก็จะมาจากเจ้าของที่นาไม่มีกำลังพอ หรืออย่างเข้าสู่วัยชราประกอบกับลูก ๆ หรือหลาน ๆ เองไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากมีงานประจำอยู่แล้วก็เลยไม่มีเวลาที่จะมาทำนา

“...เห็นว่าอยู่แค่(อยู่ใกล้)บ้านเขาไม่ทำ ลูกเขา ก้ำ(ก็)หม้าย(ไม่มี) ไม่ใครทำไปขอเขาทำ เขาก้ำ(ก็)ให้ทำ...”

(สมบูรณ์ ชาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

การทำนาในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะของการมีพื้นที่บ้านอยู่ใกล้กับพื้นที่นา ประกอบกับลูกของเจ้าของพื้นที่นามีงานประจำทำอยู่แล้ว ทำให้ไม่มีเวลากลับมาทำนา มักจะปล่อยให้พื้นที่นาว่างเปล่า และการให้ความสนใจกับผู้ที่ทำนาอยู่ทุกปี และการมีพื้นที่เอื้อต่อการทำนาโดยไม่ต้องเช่า ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...เขาบอกให้ เห็นว่าผมทำอยู่ทุกปี...”

(บุรินทร์ บำเพ็ญกาญจน์ วันที่ 25 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

“...นาแก่(เขา)กับนาผมอยู่แก่(ใกล้)กัน เห็นปีที่แล้ว หม้ายใคร(ไม่มี)ทำ ปีนี้ก็เลย ไปถามว่า  
ใครทำมั่ง หม้ายใคร(ไม่มี)ทำแก่เลยให้ผมทำ...”

(ดำรง เมืองแก้ว วันที่ 4 มิถุนายน 2551 : สัมภาษณ์)

มุมมองที่เกี่ยวกับการให้คำนิยามความหมายของการทำนา มีประเด็นสำคัญที่ว่า การทำนา  
ส่วนใหญ่จะทำงานบนพื้นที่นาของคนอื่นที่อยู่ในชุมชนซึ่งปรากฏให้เห็นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น  
ในเชิงเครือญาติ ในเชิงพื้นที่ที่มีบ้านหรือมีพื้นที่นาอยู่ใกล้กัน จนในที่สุดนำไปสู่การยินยอมให้ทำ  
นา ในพื้นที่ของคนอื่นซึ่งชี้ให้เห็นนัยที่ยังคงมีการพึ่งพากันและกันอยู่ในสังคมที่อยู่ในวิถีชีวิต  
ของคนในชุมชน ชาวนาในลักษณะนี้ จะมีเรื่องราวความสัมพันธ์เชิงอำนาจเข้ามาทับซ้อนกับใน  
เรื่องของสิทธิในการทำนาในพื้นที่ของคนอื่น โดยชาวนามีลักษณะสำคัญ คือ

### 1. หลวงไหว: นักล่าเงินทุน



ภาพที่ 21 ไสว คงชนะ

นายไสว คงชนะ อายุ 43 ปี หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “หลวง  
ไหว” มีรูปร่างท้วม ผิวค่อนข้างขาว ท่วงทีการพูดเป็น  
คนพูดเสียงดัง ฟังชัด บุคลิกเป็นคนชอบใส่เสื้อเชิ้ต  
นุ่งกางเกงสามส่วน และครอบหมวก 1 ใบเสมอ  
เวลาเดินทางไปไหนมาไหน ภายในบริเวณ  
หมู่บ้าน ใกล้เคียงที่ไม่ห่างจากหมู่บ้านมากนัก  
ผู้วิจัยเจอครั้งแรกที่กลางท้องนา ซึ่ง  
ขณะนั้นกำลังขุดร่องน้ำเพื่อที่จะระบายน้ำออก  
จากคันนา พร้อมกับเพื่อนร่วมงานอีกหนึ่งคนมีที่นา  
อยู่ติดกับ ในครั้งแรกหลวงไหวก็ไม่รู้จักผู้วิจัยแต่ผู้วิจัย  
เข้าไปแนะนำตัวและพูดคุยเบื้องต้น พอประมาณ

และปล่อยให้หลวงไหวได้ทำงานต่อไป และเริ่มที่จะรู้จักมากขึ้นจากการที่ได้พบหลวงไหว  
บ่อยขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่อบต. ที่ตลาดนัด ที่อำเภอ ที่กสน. ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสดูพบเจอและพูดคุย  
จนกลายเป็นคนสนิทกันมากขึ้น

บ้านเดิมของหลวงไหวเกิดที่บ้าน โคนอก สัก แต่งงานแล้วย้ายไปอยู่ที่บ้านควน ซึ่งเป็นบ้านของ ภรรยา หลวงไหวมีลูก ทั้งหมด 2 คน ผู้ชายหนึ่งคนผู้หญิงหนึ่งคน หลวงไหวมีอาชีพ กรีดยางพารา และเสร็จจากการกรีดยางส่วนมากก็จะทำงานส่วนรวม การใช้ชีวิตส่วนใหญ่ก็จะประชุมบ้าง อยู่ที่ กลุ่มปุ๋ยหมักบ้านควนบ้าง ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง โดยจะช่วยกันหาวัตถุดิบ และจะช่วยกันผลิตปุ๋ยหมัก พอเหลือจากการจัดสรรแบ่งปันกันแล้ว ส่วนหนึ่งก็จะขายให้กับคน ทัวไป

หลวงไหวเป็นบุคคลหนึ่งที่เข้า ๆ ออก ๆ สถานที่ราชการเป็นว่าเล่น เพราะเขาจะสนใจ ในเรื่องราวข่าวสารของทางราชการและวงการเกษตร โดยที่หน่วยงานไหนพอจะมีทุน หรือให้ เงินทุนเพื่อไปทำกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านหลวงไหวก็จะให้ความสนใจ และเป็นตัวตั้งตัวตีของ หมู่บ้านเกือบทั้งหมด เช่น โครงการ SML วิชากิจชุมชน สสส. กองทุนหมู่บ้าน กศน. พัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรที่กล่าวมานี้เป็นหน่วยงานที่ให้เงินอุดหนุน เกี่ยวกับการทำกิจกรรมในหมู่บ้าน โดยให้เงินทุนสนับสนุนแต่ต้องมีโครงการเสนอ ไปก่อนถึงจะมี การอนุมัติ และโครงการส่วนมากที่เสนอไปมักได้รับการอนุมัติเกือบทั้งหมด ดังคำพูดที่ว่า

“...วันก่อนไปอำเภอที่เขาให้เขียนโครงการอะไรก็(ก็)ได้ไปที่อำเภอเพื่อขอเบี่ย(เงิน) สาม แสน ทางอำเภอเขา(จะ)ให้เบี่ย(เงิน) มาลงทุนโครงการ SML หมู่บ้านว่า(จะ)เขียนโครงการขอโรงสี (โรงสีข้าว)มาตั้งในหมู่บ้านเราเพื่อว่า จะได้ไม่ต้องไปสีบ้านเพื่อนเข้า...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าหลวงไหว เป็นบุคคลที่สัมผัสกับเงินก้อนในระดับที่เป็นชาวบ้าน ธรรมดาสามัญถือว่าเป็นจำนวนเงินที่มาก แต่ในทัศนะของหลวงไหวการพูดเงินจำนวนสามแสน นั้นกลับเป็นเรื่องธรรมดาในการเข้าถึงหน่วยงานราชการเป็นเรื่องที่ง่าย และหน่วยงานราชการเอง รับรู้รวมทั้งรู้จักหลวงไหวเป็นอย่างดีในฐานะที่ได้ให้ความไว้วางใจในการเขียนโครงการของทาง ราชการด้วยเช่นกัน

## 2. ลุงบุญ : ผู้นำในความทรงจำ



ภาพที่ 22 สมบูรณ์ ชาวสุข

ลุงบุญมีรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ มีอัธยาศัยที่เป็นกันเอง การ  
แต่งตัวของลุงบุญนั้นแต่งตัวมีภูมิฐาน

ผู้วิจัยพบลุงบุญครั้งแรกตั้งแต่ที่ผู้วิจัยตัดสินใจทำ  
วิทยานิพนธ์ ในครั้งที่ลงพื้นที่ศึกษาเบื้องต้นที่ไป  
สำรวจดูว่าในพื้นที่ที่มีชวานอยู่มากแค่ไหน และได้เข้า  
ไปถามบ้านที่ใกล้ๆ ซึ่งนั่นก็คือ บ้านของลุงบุญ และ  
เมื่อพบครั้งแรกก็สัมผัสได้ว่า ลุงบุญเป็นคนที่  
อัธยาศัยดี พูดติดตลก แต่ยังมีลักษณะความเป็นผู้นำ ที่  
เห็นได้จากการเข้ามาคุยครั้งแรก ก็ยังมีคนเข้า ๆ ออก ๆ ที่  
บ้านเพื่อที่จะมาพูดคุยในเรื่อง การหาข้อมูลต่างๆ ทั้งเรื่อง

กองทุนหมู่บ้าน หรือเรื่องของการรวมตัวกันเพื่อทำงานบุญ การเป็นเจ้าภาพทอดกฐินที่  
โรงเรียนบ้านวัดเคียบ

ผู้วิจัยเปรยว่า จะขอคุยเรื่องราวชีวิตของลุงบุญเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ลุงบุญ  
ก็ยิ้ม และแสดงอาการแปลกใจนิดหน่อยเกี่ยวกับความสนใจเรื่องราวชีวิต ว่าทำไมต้องชีวิตของลุง  
บุญ มีความน่าสนใจอย่างไร เพราะโดยปกติแล้วในการทำวิทยานิพนธ์ที่ลุงบุญได้เคยให้ข้อมูล  
นั้นจะเป็นเรื่องราวของการสอบถามข้อมูลในเชิงการตอบแบบสอบถามหรือทำเครื่องหมายถูก ใน  
ข้อที่เห็นด้วย ข้อมูล เกี่ยวกับประวัติชีวิต เรื่องส่วนตัว หรือเรื่องทั่วไปที่แสดงความคิดเห็น เหมือน  
ดังเช่น ที่เคยให้ข้อมูล กับนักศึกษาพยาบาลที่ได้ให้ข้อมูลอยู่บ่อยครั้ง แต่หลังจากนั้นลุงบุญก็แสดง  
ความเต็มใจที่จะเล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้ฟัง โดยเป็นลักษณะการเล่าสู่กันฟังในฐานะ  
ที่ลุงเล่าให้หลานฟัง

ลุงบุญจบการศึกษาชั้น ป.4 มีบุตร 2 คน ชายหนึ่งคน หญิงหนึ่งคน บุตรทั้งสองยังไม่มี  
ครอบครัว เพราะฉะนั้นลูกทั้งสองก็ยังไม่ได้มีเรือน อยู่กับลุงบุญทั้งสองคน ลูกชายคนแรก  
ปัจจุบันเปิดร้านซ่อม วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องเสียง และเครื่องคอมพิวเตอร์ อยู่ที่บ้าน ส่วนลูกสาว จบ  
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ขณะนี้ทำงานอยู่ที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งและจะ  
กลับบ้านอาทิตย์ละครั้งในวันหยุดงาน โดยจะมีจักรยานยนต์หนึ่งคัน ขับรถไปมาระหว่างที่พัก  
บริเวณห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งกับบ้าน โหนด ที่อยู่ปัจจุบัน

ลุงบุญอยู่บ้านโหนดแต่กำเนิด ได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านวัดเลียบ และพอจบ ก็ได้เที่ยวอยู่พักใหญ่หลังจากนั้นก็บวชอยู่ 3 พรรษา ก็ออกมาที่อยู่บ้าน แต่งงาน พอแต่งงานก็ย้ายมาอยู่บ้านกรรยา และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ดำรงตำแหน่งอยู่ 8 ปี พอหมดวาระก็ไม่ลงสมัครต่ออีก และ จากนั้นก็ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน โดยให้เหตุผลว่า

“...เขาให้ประธานกองทุนหมู่บ้าน คนอื่นเขาไม่เอาเพราะว่าเวลาเก็บ เบี้ย(เงิน)เก็บยาก ของลุงเวลาอี(จะ)เก็บคนที่ เป็นหนี้ของเกรงใจ สักที(นิดหน่อย) ลุง เอาจิง(จริงจัง) เขา เกรียดเสีย ก้ำ (ก็)หลายคนแล้วเรื่อง เบี้ย(เงิน)นี้...”

(สมบุญ ขาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่า ลุงบุญบุคคลที่มี ความเที่ยงตรงในเรื่องการบริหารงาน และความโปร่งใสในเรื่องเงินทองทำให้คนในชุมชนให้ความไว้วางใจในเรื่องการทำงานและเป็นบุคคลค่อนข้างจริงจังในเรื่องการทำงานที่ต้องมีความเสมอภาคในการบริหาร ในขณะที่เดียวกันถึงแม้ว่าลุงบุญจะหมดวาระการเป็นผู้ใหญ่บ้านไปแล้วแต่คนในชุมชนก็ยังคงให้เชื่อถือและยังคงเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้านถึงแม้จะไม่ได้เป็นผู้นำที่ทางการ ได้แต่งตั้งแต่เป็นผู้นำที่ทุกคนยังคงให้ความไว้วางใจอยู่เสมอ

### 3. หลวงจรรย์ : เครือข่ายแห่งความเป็นพี่ ความเป็นน้อง



ภาพที่ 23 ไพฑูรย์ รัตนพันธ์

หลวงจรรย์ มีรูปร่างใหญ่ ท้วม ผิวคล้ำ อัยาศัยดี  
ยิ้มง่าย ท่วงทีการพูดจะพูดเสียงดัง

ผู้วิจัยพบครั้งแรกที่งานวัดที่วัดโลกกอก  
ในขณะนั้นกำลังมีงานอุปสมบท สามเณร รูป  
หนึ่ง ที่เห็นให้ความช่วยเหลือ ของบรรดา  
ญาติที่ให้ความสนใจอยู่กับถวายปัจจัยให้กับ  
พระสงฆ์

อีกครั้งหนึ่งก็เห็นหลวงจรรย์เดินอยู่  
ในท้องนา ดูท่าทางเหมือนกับกำลังฉีดยาพ่นยา  
หญ้าอยู่ในท้องนา ที่มีต้นข้าวอ่อน สูงประมาณ  
ตาตุ่ม ขึ้นอยู่ทั่วท้องนา ผู้วิจัยเห็นลักษณะท่าทาง  
พลันนึกถึงที่วัดโลกกอกที่เคยพบที่งานอุปสมบท เมื่อครั้ง

ที่ผ่านมาได้ดี จึงแน่ใจว่าเป็นชวานาในพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยอยู่ด้วยเช่นกัน

หลวงจรรย์เล่าให้ฟังว่าบ้านเดิมอยู่บ้านท่าหรั่ง เกิดที่นั่นในช่วงวัยหนุ่มชอบท่องเที่ยวและ  
เที่ยวไปนอนบ้านญาติ ประมาณหลังละ 2-3 วัน ต่อครั้งและไปครั้งละหลาย ๆ บ้าน ชอบที่จะไป  
เที่ยวนอนบ้านญาติ ๆ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเหนือ บ้านปลักคล้า บ้านโหนด บ้านทอนไม้ไผ่ บ้านช่างแก้ว  
ซึ่งบ้านเหล่านี้จะมีญาติอยู่ทุกๆพื้นที่ และในเวลาไปเที่ยวก็อาศัยการเดินเท้าไป โดยการแนะนำของ  
พ่อของหลวงจรรย์ ที่ว่า

“...ไม่ว่าอี่(จะ)ไปตรงไหนก็ที่น้องทั้งเพ(ทั้งหมด) ขอให้บอกว่าคุณใคร เขา รู้จักเพ(รู้จัก  
หมด) ...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หลวงจรรย์เป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนเป็น  
จำนวนมาก หรือในอีกมุมหนึ่งเป็นผู้กว้างขวางในพื้นที่ ไม่ว่าจะป็นนัยของการเครือญาติที่มี  
มากมายในพื้นที่หรืออีกด้านหนึ่งอาจจะเป็นกลุ่มคนที่คนรู้จักในพื้นที่ก็ตาม แต่ทั้งสองทัศนะนั้น  
แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายภายใต้การผูกโยง หรือการเชื่อมโยงไปยังบุคคลกลุ่ม  
อื่น ๆ ในสังคม

หลวงพูนัยเป็นผู้ที่ทำนาแต่ไม่มีสิทธิ์ในการถือครองสิทธิ์ที่นาในการทำนา แต่เมื่อก่อนหลวงพูนัยเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนซื้อที่นาไว้ 2 ไร่ อยู่ที่หลังวัดโคกเหรียญ และได้ทำตรงนั้นมาเรื่อย แต่จุดที่ทำให้ไม่ยอมทำนาก็เพราะว่า เมื่อมีชลประทานมาสร้างในพื้นที่ทำให้ที่นาของตนไม่สามารถทำนาได้อีก ก็เนื่องจากว่า เหมือนได้ตัดทางเดินน้ำเก่าที่เป็นทางน้ำไหล และตัดสายคลองจนน้ำไม่สามารถไหลได้ทำให้เป็นคลองตายที่บริเวณหลังวัดตนก็เลยเลิกทำนา และไม่นานก็ขายพื้นที่นาไป เพราะไม่สามารถทำนาได้อีก และเมื่อไม่นานนี้เห็นว่าข้าวสารแพง ประกอบกับมีพื้นที่นาของเครือญาติของภรรยาเปลี่ยนแปลงและเขาไม่ได้ทำนาจึงได้ไปขอเขาทำนา และเขาก็เลยแบ่งที่นาประมาณ 2 ไร่ ให้ทำนา

#### 4. หลวงพูนัย : นักการเมือง หัวใจไม่แพ้



ภาพที่ 39 สมพูนัย สัมภาษณ์

หลวงพูนัย มีรูปร่างเล็ก ผิวคล้ำ ไม่สูงมากนัก อายุ 49 ปี มีท่าทางการพูดที่ฉะฉาน มีท่าทางที่คล่องแคล่ว เป็นกันเอง มีภรรยาที่อายุ 52 ปี หลวงพูนัยมีลูก 4 คน ผู้หญิงสองคน ผู้ชายสองคน ผู้ชายแต่งงานออกเรือนไปหมดแล้วเหลือแต่ผู้หญิงที่กำลังเรียนอยู่และอีกคนก็กำลังจะทำงาน ซึ่งทำงานอยู่ที่ภูเก็ต

ผู้วิจัยเจอหลวงพูนัยครั้งแรก ซึ่งตอนนั้นกำลังเดินหาเสียง สท. ฐานะที่เป็นผู้สมัคร สท. คนหนึ่งในเทศบาลตำบลทุ่งลาน สมัครในนามพรรคอิสระ ที่ไม่ต้องการอยู่ในพรรคใดพรรคหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นกำลังเป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านการเลือกตั้งที่กำลังจะเลือกตั้งใหม่ ซึ่งก่อนหน้านี้หลวงพูนัยก็ได้รับการเลือกตั้ง

เป็น อบต. และต้องการลงเลือกตั้ง เป็นสท. อีกครั้งหนึ่งหลังจากนั้นผู้วิจัยก็เจออีกครั้งหนึ่ง ซึ่งตอนนั้นก็ในช่วงหลังการเลือกตั้งที่ได้เจออีกครั้งหนึ่งที่บ้านของหลวงพูนัย ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเยี่ยมอีกครั้งหนึ่งและเห็นมีงานเลี้ยงที่บ้านซึ่งมองจากภายนอกผู้วิจัยเข้าใจว่าน่าจะเป็นงานฉลองการเลือกตั้งตั้งแต่สิ่งที่คิดกลับผิด เขากำลังเลี้ยงฉลองลูกสาวคนหนึ่งของหลวงพูนัยสอบเรียนพยาบาลได้ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขาก็เลยเลี้ยงฉลองโดย การลืมหู 1 ตัวเพื่อกินเลี้ยงฉลองที่ลูกสาว

สอบเรียนต่อพยาบาลได้และขณะเดียวกัน หัน ไปดูข้างบ้านก็มีถังขวดเบียร์วาง อยู่ประมาณ 2-3 ถัง วางอยู่และอีกถังก็วางอยู่ใกล้ที่ตั้งวงเบียร์ ขณะที่คุยก็มีเสียง โทรศัพทเข้ามาเสียงหนึ่ง และหลังจาก การสนทนากับทางโทรศัพทจบ หลวงพงษ์ก็บ่นมาว่า

“...ตำแหน่งก็ไม่ได้ แต่ว่าเป็นคนที่ดีคน โยบายและต้องเขียนแผนงานให้เขาที่เทศบาล...”

(สมพงษ์ สัมพันธ์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากมุมมองดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าไม่ได้ดำรงทางการเมือง ในฐานะสมาชิกสภา เทศบาลตำบลทุ่งลานก็ตามแต่วิถีชีวิตที่ยังอยู่ในชุมชนวิถีชีวิตก็ยังคงผูก โยงและยังคงให้ความสำคัญ กับการเมืองที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของงานและยังคงมีการให้ความความช่วยเหลือและพึ่งพาการเมืองที่ ไม่ได้มีรูปแบบที่เป็นยื่นอยู่คนละด้านของสังคมเสมอไป

จากมุมมองของกลุ่มชาวนากลุ่มนี้สามารถสรุปประเด็นการพูดคุยของแต่ละท่านดังนี้

คนเล่า	เรื่องเล่า	แก่นเรื่อง	สาระสำคัญ
ไสว คงชนะ	โครงการของภาครัฐ	การให้ทุนของหน่วยงานรัฐ	การใช้ประโยชน์จาก โครงการภาครัฐ
	เหตุบ้านการเมือง	การอบรมของหน่วยงาน	
สมบูรณ์ ชาวสุข	ตำนานของหมู่บ้าน	เรื่องเล่าในอดีต	การจัดการ/บริหารกลุ่ม คน
	การทำงาน	ชีวิตของการทำงาน	
ไพฑูรย์ รัตนพันธ์	สายสัมพันธ์เรื่องเครือญาติ	ความเป็นเครือญาติในชุมชน	เครือข่ายของความเป็น เครือญาติ
	คนดังในสังคม	ภูมหลังของคนในสังคม	
สมพงษ์ สัมพันธ์	เส้นทางชีวิตการเมือง	ประสบการณ์ทางการเมือง	การเมืองที่ไม่สามารถ ตัดขาดจากสังคม
	ครอบครัว	ชีวิตครอบครัว	

ตารางที่ 4 การเสนอเรื่องเล่าของชาวนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา

จากเรื่องเล่าที่ในมุมมองของชาวนาที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา เป็นกลุ่ม ชาวนากลุ่มนี้ที่ผูก โยงเรื่องของความเป็นเครือญาติ หรือความเป็นเพื่อนบ้าน ที่ได้ให้พื้นที่นา กับ ชาวนากลุ่มนี้ทำนาซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัย และด้านหนึ่งอีกมุมหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นการแลกเปลี่ยน แรงงานที่ไม่ได้นำเงินมาเป็นตัวตั้งในสังคมเสียทั้งหมด อีกประการหนึ่งก็เป็นการสะท้อนถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมที่ยังคงผูก โยงเรื่องราวของความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะ เป็นระบบเครือ ญาติความเป็นเพื่อนบ้าน และความเชื่อใจในเรื่องของการให้ที่ทำกินเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมอีก เช่นกัน ดังภาพประกอบ





ภาพที่ 25 ความเชื่อมโยงชานากับความสัมพันธ์ทางสังคม

ภาพดังกล่าวเป็นภาพความเชื่อมโยงของชาวนาที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในการครองครองพื้นที่นาที่ส่วนหนึ่งมีองค์ประกอบหลายด้านด้วยกัน คือ

1. ระบบเครือญาติเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ให้การช่วยเหลือในรูปแบบของการให้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่นา
2. การมีพื้นที่นาติดกับคนที่มียี่พื้นที่นาเยอะหรือแม้กระทั่งมีพื้นที่บ้านติดกับพื้นที่นาทำให้ส่งผลต่อการได้ทำนา
3. การมีค่านิยมที่ยังคงอนุรักษ์ สืบสาน และให้ความสำคัญในเรื่องการทำนา
4. ฐานะทางครอบครัวที่ส่วนหนึ่งมีค่านิยมเกี่ยวกับการการทำนาเองที่ปลอดจากสารพิษ
5. ระบบเศรษฐกิจที่เน้นวงจรการทำนาให้ชัดเจนขึ้นจากปรากฏการณ์ราคาข้าวแพง

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์เงื่อนไขชีวิตครอบครัวให้ผูกโยงอยู่กับกลุ่มคนในสังคมที่ผ่านการให้ความหมายของการใช้พื้นที่นาร่วมกัน ซึ่งในบางครั้งการใช้พื้นที่ร่วมกันก็เปรียบเสมือนพื้นที่ทางสังคมของความเป็นกลุ่ม ซึ่งในบางครั้งการได้ใช้พื้นที่น่ายกสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในเรื่องของการใช้พื้นที่นาระหว่างเจ้าของพื้นที่นาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่

นากับคนที่ทำนาในมุมมองของความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังมุมมองของ  
 อานันท์ กาญจนพันธ์ (2543 อ้างใน รัตนา โตสกุล 2549, 26) ที่ว่า  
 “ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญของการมีอำนาจ และในขณะเดียวกัน  
 ก็เป็นภาวะหรือเงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็น  
 การบังคับ การครอบงำ การต่อรอง การขัดขืน การต่อต้าน การช่วงชิง การประชดประชัน ตามสภาพ  
 ความเป็นจริงที่เป็นวิถีของระบบความสัมพันธ์ที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์นั้น”

### 1.3 ชาวนาที่รับจ้างทำนา

ชาวนารับจ้างทำนาในพื้นที่ศึกษาจะอยู่ในลักษณะที่เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความจำเป็นต้อง  
 ต้องการทำนาไม่ว่าจะในเชิงผลประโยชน์ที่แลกเปลี่ยนเป็นค่าตอบแทนที่เป็นเงินตราหรือ  
 เปลี่ยนเป็นผลผลิตจากข้าวก็ตามส่วนมากการรับจ้างของชาวนาในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เช่าพื้นที่นา  
 เป็นเงินตรา แต่เป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่แบ่งผลผลิตจากข้าวเป็นส่วนใหญ่ เช่นคำพูดของ

“...นาที่ขายทำก็ไม่ใช่เป็นนาของยาย ส่วนใหญ่เป็นนาเช่า รับจ่านำ ทำหะกันบ้าง ยาย ทำ  
 นามาเรื่อยๆ เวลาให้ค่าตอบแทน กั่ว(ก) ให้เป็นข้าวเขามั่ง(บ้าง) ให้เป็นเบี้ย(เงิน)เขามั่ง(บ้าง) แล้วแต่  
 บางคน...”

(ชุม รัตนพันธ์ วันที่ 5 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การทำนารับจ้างในชุมชนนั้น ไม่ได้มีสูตรสำเร็จเรื่องการเช่าที่นา  
 ที่ต้องจ่ายเป็นเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การรับจ้างอาจจะหมายถึงการรับจ่านาคอื่นมาทำนา หรือ  
 การพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ที่ออกแรงและอีกฝ่ายหนึ่งก็ให้ใช้พื้นที่นาและจะแบ่ง  
 ผลผลิตที่ได้ให้กับเจ้าของที่นาส่วนหนึ่งและผู้ที่มีมือทำส่วนหนึ่ง ดังเช่นคำพูดของ

“...เขาให้ทำปลาปลา(ปลา) นี้ไม่ต้อง เสียเบี้ย(เงิน) ค่าเช่า เท่า(แค่)แต่เราแบ่งข้าวให้เขา  
มั่ง(บ้าง)เท่านั้นแหละ...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 5 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

ชาวนารับจ้างนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของการใช้เงินตราเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อีกมุมมองหนึ่งผู้ทำ  
 นารับจ้างก็ยังคงเป็นชาวนาที่ขาดซึ่งกรรมสิทธิ์ในการครองพื้นที่นาและขาดซึ่งเครือญาติที่จะแบ่ง  
 พื้นที่ให้ทำนาได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวนาเหล่านี้ก็ยังคงทำนาไม่ว่าจะต้องแลกด้วยเงินตรา หรือ  
 การแบ่งผลผลิตก็ตามบางส่วนอาจจะผูกพันกับการทำนาและอีกบางส่วนอาจจะต้องการผลผลิตที่ได้  
 จากการทำนาที่ได้เช่นกัน ชาวนารับจ้างที่พบเจอในพื้นที่ศึกษานั้นไม่ได้หมายถึงชาวนาที่ใช้แรงงาน

แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราโดยตรงหรืออยู่ในรูปแบบของการรับจ้างตั้งแต่กระบวนการเริ่มทำมาแล้ว  
สิ้นสุดกระบวนการทำมาแล้วรับเงินเป็นค่าตอบแทนเป็นเงินตรา แต่อีกด้านหนึ่งของชุมชนที่พบ  
ปรากฏการณ์นั้นก็คือ เป็นการรับจ้างทำนาที่เป็นเพียงกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งของการทำ  
นาเท่านั้นและในบางครั้งก็เป็นการแบ่งผลผลิตกันนั้นก็คือ ข้าว โดยมีเรื่องราวของชาวนาตาม  
รายละเอียด คือ

### 1. ยายชুম : ผู้ไม่แพ้ต่อโชคชะตา



ภาพที่ 26 ชุม รัตนพันธ์

นางชুম รัตนพันธ์ เป็นหญิง อายุ ประมาณ  
60 ปี มีรูปร่างผอมบาง ผิวค่อนข้างคล้ำ ผมหยา  
ประปร่า มีผมสีดำสลับกับผมหงอก มีอหิวาต์  
แต่ไม่ค่อยพูด หรืออาจพูดได้ว่าพูดน้อย และ  
เวลาพูด ยายชুমจะพูดเบา ซึ่งในบางครั้งผู้วิจัย  
ต้องเงี่ยหูฟังใกล้ๆ เวลาที่จะเข้าไปพูดคุย ยาย  
ชুমจะอาศัยอยู่กับลูกสาวสองคน ยายชুম มี  
อาชีพค้าขาย ที่มีร้านขายของอยู่ที่บ้าน  
ผู้วิจัยพบยายชুমครั้งแรกที่บ้านของหลวงปู่  
ซึ่งยายชুমไปทำธุระแถวนั้นพอดี และยายชুমก็  
เข้ามาแวะคุยกับน้ำจู้ย (ภรรยาหลวงปู่) ซึ่งเป็น  
ญาติกัน หลวงปู่แนะนำให้ผู้วิจัย และบอกด้วยว่ายายชুম  
ก็ทำนาคนหนึ่งด้วยเช่นกัน

ยายชুম เล่าชีวิตครอบครัวและเรื่องราวของการทำนาให้ฟังว่า ยายชুম นั้น อยู่บ้านทุ่งนนท์  
ตั้งแต่เกิด ไม่ได้ย้ายมาจากที่อื่น มีสามีชื่อ นายอ่อน มีลูกทั้งหมด 4 คน ลูกชาย 1 คน หญิง 3 คน  
สามีบ้านท่าหรั่ง เมื่อแต่งงาน สามีก็ย้ายมาอยู่กับยายชুমที่บ้านทุ่งนนท์ ที่บ้านทุ่งนนท์เมื่อก่อนมีการ  
ทำนากันเยอะ ยายก็ทำนาตั้งแต่สมัยเด็ก โดยเล่าให้ฟังว่า

“...ยายเพลิน(ชอบ)นี่ลูกกับทำนา ยายทำนามาแต่สาว ๆ นาที่ทำส่วนใหญ่เป็นนาดำ แต่นา ลือก้า(เก้)ทำ ทำนาลือก้า(เก้)ทำล้าบาก(ยากลำบาก) เขาถางกกกับมือ ยายเป็นคนเอาต้นกกขึ้นวางบนคันนา แล้วดำข้าวทั้งๆที่มีต้นกกอยู่ในท้องนา นาที่ยายทำก็ไม่ใช่เป็นนาของยายนี่ ส่วนใหญ่นา เพื่อนเขาเพ (นาของคนอื่น) นาเซ่ม้ง(บั้ง) รับจำนำม้ง(บั้ง) ทำหะก้า(เก้)ยัง(มี) ...”

(ชุม รัตนพันธ์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

คำพูดของยายชุมแสดงให้เห็นว่ายายชุมเป็นผู้ที่มีทำนาถึงแม้ว่าการทำนาดำจะเสียค่าเช่าหรือจะต้องทำวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่เลวมาซึ่งการทำนายายชุมก็จะทำ อีกมุมมองหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่ายายชุมถึงแม้ว่าจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเจ้าของที่นาก็ตาม แต่ด้วยมุมมองดังกล่าวอาจมองว่ายายชุมเป็นที่บุคคลที่รักการทำนาที่กว่าได้

ยายชุมเล่าให้ฟังว่า ยายทำนามานานแล้ว และยายหยุดทำนาไป พักใหญ่ ประมาณ 10 กว่าปี และในขณะที่หยุดทำนานั้น ยายก็ไปอยู่ที่สวน และทำสวน ทำไร่ ไม่ได้กลับมาทำนา ในขณะที่ทำสวนก็ปลูกข้าวไปด้วย แต่เป็นการปลูกข้าวไร่ควบคู่ไปกับการทำสวน ต่อมาก็นี้ก็อยากจะทำนาอีกก็เลยกลับบ้านไปทำนาอีกครั้งหนึ่ง ยายชุมทำนาคนอื่นอยู่ประมาณ 10 ปี และจะเสียค่าเช่าโดยการแบ่งปันผลผลิตให้เจ้าของที่นา โดยถ้านามี 4 ไร่ก็จะแบ่งให้เจ้าของนา 1 ไร่ ปีไหนข้าวผลผลิตน้อยเจ้าของก็ไม่เอา แล้วแต่ยายก็ให้แต่ให้เจ้าของเล็กน้อยและในเวลาต่อมาเมื่อชลประทานเข้ามายังบริเวณที่ยายทำนาอยู่ คนอื่นๆที่ทำอยู่ใกล้ๆ ยายก็เลิกทำนากันหมด แต่ยายก็ยังทำมาเรื่อยๆ เพราะไม่ต้องซื้อข้าวสาร และปัจจุบันนี้จะหว่านข้าวไม่ต้องดำนาเหมือนเมื่อก่อน ทำให้ง่ายในการทำนาขึ้นมาก

## 2. หลวงวัช : คนท้ายเหมือง



ภาพที่ 27 วัช พันธุเสน

หลวงวัชมีผิวคล้ำและมักจะ ไม่สวมเสื้อจะนุ่งเฉพาะ  
ผ้าขาวม้าและทำกิจกรรมที่ใกล้ ๆ กับบริเวณบ้านแถว ๆ นั้น  
และลักษณะเด่นที่เห็น ได้ชัดอีกอย่างหนึ่งนั่นก็คือ ไม่ว่า  
จะไปที่ไหน หลวงวัชก็จะมีวิทยุสมัคร เล่นแนบติดตัว  
ไปทุกที่ ไม่ว่าจะใส่กางเกง หรือนุ่งผ้าขาวม้าแต่ถึง  
อย่างไรก็จะมีวิทยุแนบติดอยู่ที่เอวเสมอ

ผู้วิจัยเจอหลวงวัชครั้งแรกที่ท้ายเหมือง ซึ่งใน  
ขณะนั้นผู้วิจัยกำลังเดินทางไปดูทุ่งนาที่ผู้วิจัยตั้งใจที่จะ  
ทำนาของผู้วิจัยโดยไปดูสภาพพื้นที่ก่อนที่จะทำนา และได้  
สวนทางกับหลวงวัช ซึ่งเห็นบรรทุยกวางแผ่นกลับจากสวนยาง

และเห็นว่าหลวงวัชก็เป็นอีกคนหนึ่ง ที่มีบ้านอยู่ใกล้กับทุ่งนา แต่ผู้วิจัยเจอในครั้งแรกก็ไม่  
ทราบเหมือนกันว่าหลวงวัชก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ทำนาอยู่ด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยได้เข้าไปคุยกับหลวงวัช ซึ่งอยู่ใกล้กับเหมืองใส่ไก่ สภาพของบ้านเป็นบ้านเล็ก ที่มีม้านั่ง  
อยู่ใต้ต้นไม้ที่หน้าบ้าน ผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยกับหลวงวัช และเปรยถึงเรื่องนำไปเป็นส่วนหนึ่ง  
ของการเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์ หลวงวัชก็ไม่ขัดข้องอะไรและได้เล่าชีวิตตนเองให้ผู้ศึกษาฟัง  
อย่างคร่าว ๆ ว่า

บ้านเกิดของตนเองอยู่ที่บ้านทุ่งนาหวาน มีพี่น้อง 5 คน ตัวหลวงวัชเป็นคนที่ 3 คน ใน  
ครอบครัวมีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อก่อนหลวงวัชทำงานที่ชลประทานอยู่ 4 ปี ก็ลาออก และกรีดยาง  
อยู่ที่ข้างอ่างเก็บน้ำควนโพ แต่งงานและย้ายบ้านเพื่อมาอยู่กินกับภรรยาที่เป็นหม้ายมาที่ทุ่งนา  
หวานที่เป็นบ้านในปัจจุบัน โดยมีอาชีพกรีดยางเป็นอาชีพหลัก สาเหตุของที่ผู้วิจัยทราบเรื่องราว  
ต่างๆนี้หลวงวัชพูดให้ฟังว่า

“...ลูกเพื่อนเขาแพ(ลูกคนอื่น) หม้าย(ไม่มี)ลูกเอง(ลูกของตัวเอง)สักคนนึง...”

(วัช พันธุเสน วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

อีกภาพหนึ่ง หลวงวัชยังเป็นตำรวจหมู่บ้านที่ทำหน้าที่คอยดูแลรักษาความสงบสุข และ  
ความปลอดภัยให้กับคนในหมู่บ้าน โดยหากมีอะไรก็จะแจ้งให้ตำรวจมาคอยจัดการดูแลอีกครั้ง

หนึ่ง และในขณะเดียวกัน หลวงวักก็ยังคงขายสุราเถื่อน ให้กับชาวบ้านที่อยู่ในละแวกใกล้บ้านแถว นั้นด้วย และหนึ่งในลูกค้าประจำของหลวงวัก นั่นก็คือ ตาเขียว มักจะมาดื่มสุรา ที่บ้านหลวงวักใน ตอนเย็นของทุกวันด้วยเช่นกัน

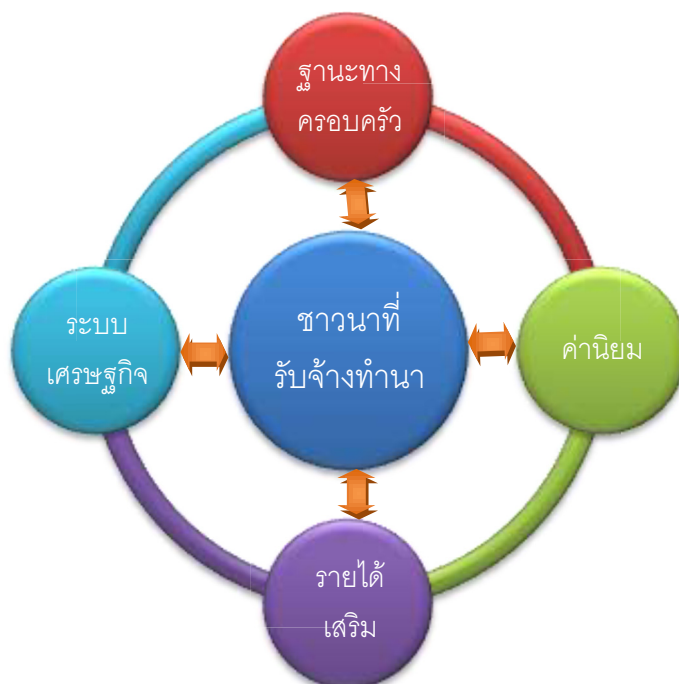
หลวงวักถือได้ว่าเป็นชวานาคนหนึ่งที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชนที่มีช่วงชีวิตที่ได้หลบหลีกกับ จารีตประเพณีของสังคมที่เกี่ยวกับจารีตในการไปรับเลี้ยงลูกและภรรยาในเชิงจารีตประเพณีแต่ก็ ด้านวิถีชีวิตของหลวงวักก็ยังคงดำเนินตามวิถีสังคมและหันเหวิถีชีวิตมาเป็นผู้ที่ให้ความสนใจเรื่อง ของสังคมและช่วยเหลือสังคมด้วยเช่นกันและ

จากมุมมองที่เกิดขึ้นผู้วิจัยสรุปประเด็นเรื่องราวของการพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ดังนี้

คนเล่า	เรื่องเล่า	แก่นเรื่อง	สาระสำคัญ
ชุม รัตนพันธ์	การทำนา	ความลำบากของการทำนา	ความยากลำบากต่อการทำนา รับจ้าง
	ครอบครัว	การย้ายถิ่นฐาน	
ธวัช พันธุเสน	ข่าวสารบ้านเมือง	นโยบายความปลอดภัย	ความปลอดภัยของคนในชุมชน
	ความปลอดภัยในชุมชน	ข่าวสารภายในชุมชน	

#### ตารางที่ 5 การเสนอเรื่องเล่าของชวานาที่รับจ้างทำนา

การทำนาถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา แต่อีกทางหนึ่ง ที่สามารถเลือกทำนาก็คือการทำนารับจ้างที่เป็นการแลกเปลี่ยน ไม่ว่าจะเงินตราหรือในบางครั้ง อาจเป็นการแลกเปลี่ยนเป็นผลผลิตตอบแทนให้กับเจ้าของพื้นที่นาที่ครอบครองกรรมสิทธิ์ แต่ไม่ว่าจะแลกเปลี่ยนแบบใดก็ตามภายใต้การเป็นชวานานั้นย่อมซ่อนนัยของความต้องการการทำนาเพื่อ บางอย่างเสมอ ไม่ว่าจะเรื่องผลผลิต ค่าตอบแทน หรือเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวก็ตาม โดยสามารถสรุปความเชื่อมโยงของการเป็นชวานาที่รับจ้างทำนา ได้ดังภาพ



ภาพที่ 28 ความเชื่อมโยงชาวนากับความสัมพันธ์ทางสังคม

ภาพดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของกลุ่มชาวนาที่รับจ้างทำนานั้น ส่วนที่เป็นเหตุผลที่มาจากหลายประการ คือ

1. เรื่องฐานะทางครอบครัวที่ส่วนหนึ่งมี ฐานะทางบ้านที่ค่อนข้างยากจนทำให้ต้องผู้และดิ้นรนเพื่อให้ฐานะทางครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม
2. ค่านิยมทางสังคมที่ส่วนหนึ่งมองว่าหากใครทำนาก็ทำนามีข้าวกิน ไม่อดข้าวหากมองว่าเราไม่มีเงินแต่เมื่อมองว่าหากมีข้าวเราก็สามารถหาผักบริเวณบ้านมาทำกับข้าวกินได้
3. รายได้เสริม ที่อีกด้านหนึ่งของครอบครัวที่สังคมมักมองข้ามผ่านการทำนารับจ้างที่ไม่ว่าจะรับจ้างเกี่ยวข้าว จ้างดำนา ที่ถูกมองผ่านแต่คนกลุ่มนี้สำหรับคนกลุ่มนี้ถือเป็นรายได้อีกทางหนึ่งที่ทำให้เกิดรายได้กับครอบครัว
4. ระบบเศรษฐกิจที่ค่าเงินแพงขึ้นทำให้เป็นตัวขับเคลื่อนให้ชาวนากลุ่มนี้ ทำนาอยู่จนถึงทุกวันนี้

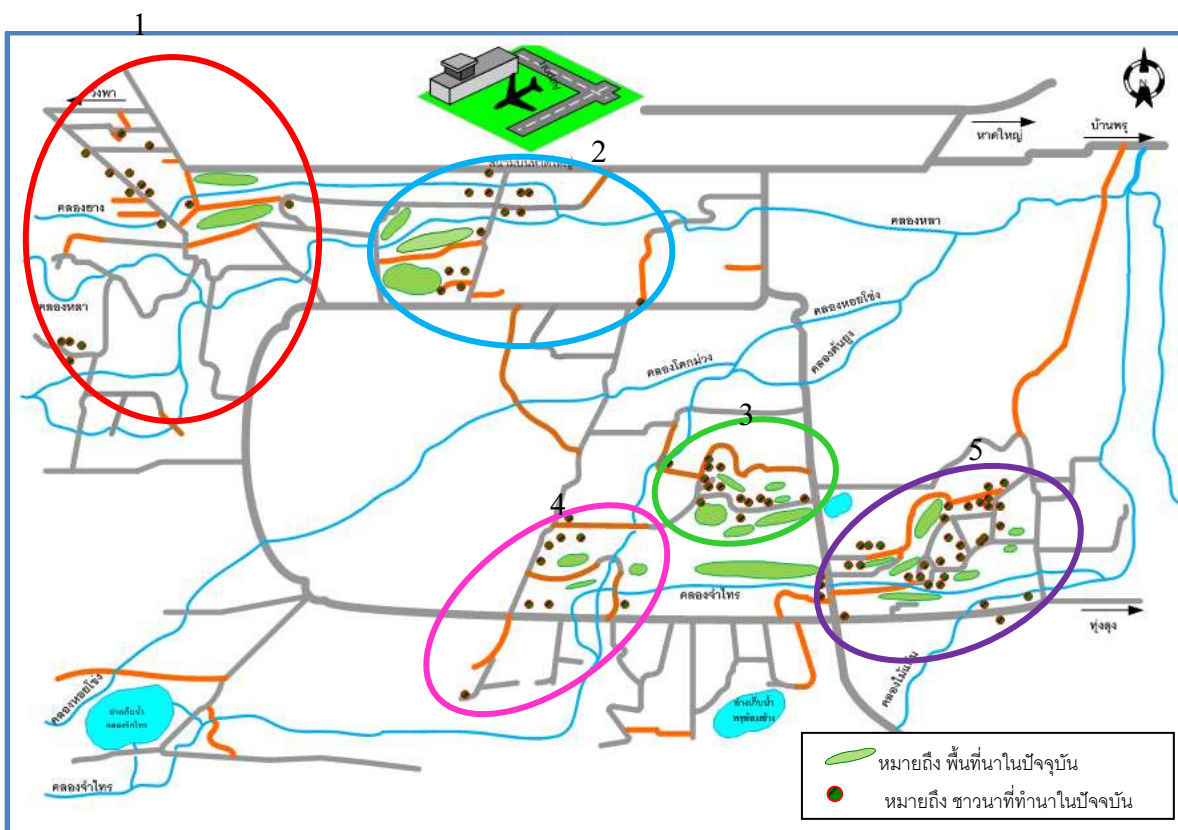
เรื่องราวของความสัมพันธ์ของชาวนารับจ้างที่มีอยู่ในพื้นที่คลองหอยโข่งนั้นมิได้เชื่อมโยงระหว่างอำนาจเงินตราที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวนารับจ้างเพียงอย่างเดียว แต่ภายใต้ความพันธ์ในระบบทุนนิยมนั้นก็มีความสัมพันธ์ในรูปแบบของการทำนา ในลักษณะนี้สอดคล้องกับ Sharp et al. (1953, 204 อ้างใน นฤมล อิทธิจิระจรัส (แปล) 2526, 251) ที่ว่า

“การแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันเป็นหลักประกันสำหรับแรงงานที่จะต้องใช้ในการปลูกและเกี่ยวข้าวซึ่งเป็นระยะที่ต้องใช้แรงงานมากที่สุด ชาวนาที่ยากจนและไม่มีที่ดิน มักจะไม่มีที่นาพอสำหรับการทำนาโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนแรงงานกันได้ ดังนั้นจึงรับจ้างเป็นแรงงานให้กับเจ้าของที่นาขนาดใหญ่ในหมู่บ้าน”

### 3.คนกับพื้นที่นา

คนกับนาเป็นพื้นที่ที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย ที่ประกอบด้วยแผนที่นา ที่แสดงถึงที่ตั้งของกลุ่มชาวนาที่ยังคงทำนาอยู่ในพื้นที่ และชาวนาใน 3 ลักษณะ คือ ชาวนาที่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา ชาวนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่นา และชาวนาที่รับจ้างทำนา ซึ่งการผูกพันหรือนัยของการประโยชน์พื้นที่นานั้น มีความแตกต่างกัน แต่ในบางครั้งก็อาจมีจุดประสงค์เดียวกัน โดยจากการลงพื้นที่การใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญ คือที่มาของที่นามาได้อย่างไร ประการที่สอง ใช้ทำอะไร ประการที่สามใครเป็นคนใช้ประโยชน์ซึ่งจะนำเสนอพื้นที่นาที่ปรากฏในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพบริบทของสังคมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยในปัจจุบันมีพื้นที่นาที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา โดยรวมดังภาพดังต่อไปนี้





ภาพที่ 29 พื้นที่นาและชาวนาในพื้นที่ศึกษา

จากภาพดังกล่าวเห็นได้ว่ามีพื้นที่นาอยู่ในบริเวณต่าง ๆ สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 พื้นที่ย่อยที่แบ่งตามลักษณะของพื้นที่ด้วยกัน โดยใช้สีเส้นแทนพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

หมายเลข 1 เส้นสีแดง บริเวณนี้เรียกว่า “บ้านใหม่” ในสมัยก่อนที่ตั้งของบ้านใหม่ไม่ได้อยู่บริเวณเส้นสีแดง แต่ที่ตั้งของบ้านใหม่จะอยู่ในบริเวณสนามบิน โดยมีผู้เล่าให้ฟัง

“...เมื่อก่อนเราไม่ได้อยู่แถวนี้ที่ บ้าน แดแรก(สมัยก่อน)อยู่ในสนามบินได้(โน่น) สนามบินเขามาเวนคืน แล้วเขาจัดสรรที่ใหม่ให้ที่ตรงนี้แทน เขาก็เลยเรียกว่าบ้านใหม่...”

(มนัส อินทสโร วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

การเวนคืนของสนามบิน ที่ได้มาตั้งในปี พ.ศ 2525 ซึ่งจากการตั้งของสนามบินทำให้ผู้คนอพยพ ย้ายจากสถานที่เดิมและมาตั้งรกรากใหม่ที่ บ้านใหม่ และลักษณะของบ้านใหม่เป็นพื้นที่ดอนลักษณะดังกล่าวทำให้การทำงานค่อนข้างลำบากอีกทั้งที่ตั้งพื้นที่นาส่วนใหญ่ก็จะอยู่ที่บ้าน โหนดมากกว่า และส่วนหนึ่งก็จะอยู่บริเวณข้างสนามบิน ที่อยู่ในวงกลมสีแดงด้วยเช่นกัน

พื้นที่ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นพื้นที่ใหม่สำหรับกลุ่มคนที่จะต้องโยกย้ายถิ่นฐานไปตั้งรกรากใหม่แต่ภายใต้ความใหม่ในเรื่องพื้นที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตนั้นยังคงทำนาอยู่เหมือน

ดังเช่น อดีตก่อนการโยกย้าย อีกทัศนะหนึ่งพื้นที่การใช้ชีวิตของกลุ่มคนไม่ว่าจะโยกย้ายไปอยู่ ณ ที่ใด ท่ามกลางความแตกต่างทางชีวภาพหรือทางกายภาพ การทำนาก็ยังคงอยู่

หมายเลข 2 เส้นสีฟ้า บริเวณนี้เรียกว่า “บ้านโนนด” ซึ่งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่เก่าและอีกส่วนหนึ่งบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีการทำนามากที่สุดในอำเภอ พร้อมกับเห็นการปลูกรักษาข้าวควบคุมไปกับการทำนา มีผู้เล่าให้ฟังเรื่องราวของการปลูกข้าวว่า

“...สมัยก่อนพัฒนาชุมชนเขามาส่งเสริมให้ปลูกข้าว โดยที่ว่าจะมานะนำถึงบ้าน แอมเอาพันธุ์มาให้พร้อมกับหาคาดให้ค้อย(ด้วย) ทำให้ โบ้(พวก)บ้านเราเลยหันมาปลูกข้าวกันเสีย ค้อย(ด้วย)...”

(สมบุรณ์ ชาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

มุมมองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นโยบายรัฐที่เข้ามาในพื้นที่ในบางครั้งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวนาต้องปรับเปลี่ยนไปตามกลไกที่รัฐได้วางไว้ ด้วยการปรับพื้นที่นาเปลี่ยนมาปลูกข้าว แต่อีกส่วนหนึ่งก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนตามวิถีทางที่รัฐได้ขีดเส้น ในมุมมองหนึ่งรัฐก็เปรียบเสมือนกลไกหนึ่งที่ขับเคลื่อนให้วิถีชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามโครงสร้างระบบสังคมที่ต้องการปรับเปลี่ยนวิถีชุมชนให้สู่สังคมแห่งการบริโภคมมากขึ้น

หมายเลข 3 เส้นสีเขียว พื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า “บ้านทุ่งโชน” พื้นที่บริเวณนี้เมื่อก่อน มีประวัติของพื้นที่ที่ว่า

“...บ้านทุ่งโชน เมื่อก่อนเป็นทุ่งกว้าง และมีเพี้ยนชนิดหนึ่ง เรียกว่า โชน ขึ้นเป็นทุ่งกว้าง และมีบ้านไม่กี่หลัง และมีวัดเก่า ที่เขื่อน อยู่หนึ่งวัด ซึ่งเพราะว่าได้พบซากถ้วยบริเวณนั้นเป็นถ้วยโบราณมากมาย...”

(สมัย กลุ่มปัญญา วันที่ 12 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

บ้านทุ่งโชน สภาพพื้นที่โดยรวมเป็นพื้นที่ปลายน้ำของคลองจำไทร และการเป็นพื้นที่ปลายน้ำซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อยามหน้าแล้งน้ำก็จะแห้งที่สุดและเมื่อยามหน้าฝนก็จะมีน้ำท่วมหนัก มีน้ำขังเมื่อพื้นที่ถูกจัดการโดยนโยบายรัฐโดยการสร้างเหมืองใส่ไก่ ทำให้พื้นดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งที่สุดเพราะมีคนให้เหตุผลเกี่ยวโยงไปถึงการทำนาที่ว่า

“...โป้(พวก)บ้านเราครั้งก่อน(เมื่อก่อน)ยังคนทำนาลุย(เยอะ)แต่ว่าพอเหมือนเข้าโป้(พวก)  
บ้านเราเขาก็เลิกทำนากันลุย(มาก)เพราะว่าหม้าย(ไม่มี)น้ำอี(จะ)ทำแล้วน้ำอี(จะ)กินก็หม้าย(ไม่มี)...”  
(ถวิล นวลวิทย์ วันที่ 12 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การสร้างชลประทานดังกล่าวยิ่งทำให้ระดับน้ำในพื้นที่ต่ำกว่าระดับน้ำในคลอง ทำให้ในหน้าแล้งน้ำในคลองก็แห้ง จนนำไปสู่ที่มาของการสร้างฝายกั้นน้ำที่คนในพื้นที่ช่วยกันสร้างเพื่อรักษาระดับหน้าดินเอาไว้ไม่ให้หน้าแห้งจนเกินไปในหน้าแล้ง และจากสภาพพื้นที่แสดงให้เห็นถึงมุมมองเรื่องของการปรับตัวของชาวนาเพื่อให้เข้ากับสภาพที่หรือภายในชุมชนยังคงมีการช่วยเหลือและหาแนวทางเพื่อดิ้นรนให้ดำรงได้ท่ามกลางความแห้งแล้งของสภาพพื้นที่

หมายเลข 4 เส้นสีชมพู พื้นที่บริเวณนี้เรียกว่า “บ้านทุ่งนนท์” เมื่อก่อนบริเวณนี้ถือได้ว่าเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของคนคลองหอยโข่งก็ว่าได้ เพราะเป็นบริเวณที่มีการทำนามากที่สุดในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง ซึ่งในสมัยก่อนมีคนเล่าให้ฟังว่า

“...แถวทุ่งนนท์สมัยก่อน เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของแถวนี้ ไม่ว่าข้าวที่สมบูรณ์เหลือเหตุ ปลากั๊ก(ก็)มาก ไม่ว่า โหล๊ะ(แอ่งที่มีน้ำขัง)ไหนปลาจะทั้งเพน(ทั้งหมด) แต่ หวางนี้(ในปัจจุบัน) หน้ามือเป็นหลังมือหมดพอเหมือน(ชลประทาน)เข้า...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปด้วยเนื่องจากการทำเหมืองใส่ไก่อเป็นการวางแนวเหมืองใส่ไก่อันั้นเส้นทางที่ผ่านเป็นเส้นทางที่ตัดกันลำคลองเกือบทั้งหมด ทำให้ผู้คนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากลำคลองเหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมาได้ และบางส่วนก็ละทิ้งการทำนาไปเลย และอีกบางส่วนก็พึ่งพิงน้ำจากเหมืองใส่ไก่อที่ตัดผ่านพื้นที่มาใช้ในการทำนาเป็นหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนกำลังลดความสำคัญของแม่น้ำ และทดแทนด้วยการใช้ประโยชน์เหมืองใส่ไก่อ

หมายเลข 5 เส้นสีม่วง พื้นที่ บริเวณนี้ เรียกว่า “บ้านควน” ถือได้ว่าเป็นพื้นที่หนึ่ง รองจากบ้านโนนด ที่มีการทำนามากที่สุดในอำเภอคลองหอยโข่ง ลักษณะของพื้นที่ เป็นเนินสูง ที่มีระดับน้ำลึกที่สุดในอำเภอคลองหอยโข่ง และเป็นพื้นที่สุดท้ายของการส่งน้ำ จากชลประทานที่ไหลผ่านมา จนในบางครั้ง ก็เกิดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งกับคนบ้านทุ่งโนน เรื่องของการใช้น้ำ ที่ต่างฝ่าย

ต่างก็ต้องการน้ำเพื่อให้เข้าไปในพื้นที่นา จนในบางครั้งเกิดข้อพิพาทเรื่องของการใช้น้ำกันขึ้น โดย มีผู้เล่าให้ฟังว่า

“...เรื่องน้ำนี้เป็นปัญหาใหญ่ของโบ้(พวก)บ้านเรา เพราะเขาใช้กันไม่พอ บ้าน โน้(โน้น)ก้า (ก็) อี(จะ)เอา บ้านนี้ ก้า(ก็) ไม่พอที่ อี(จะ)เอา หลย(อีก) ผมยังเคยไปนอนฝ่าน้ำ กัน ต้องแบก ปีนกัน ไปนอนฝ่า เลยหวางนั้น(ช่วงนั้น)...”

(บุญ บำเพ็ญกาญจน์ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นายของพื้นที่ยังคงมีความขัดแย้งในเรื่องระบบการใช้น้ำที่นำไปสู่การทำนาที่มีผลกระทบในการดำเนินชีวิตประจำวัน และนำไปสู่ความขัดแย้งของกลุ่มคนที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาบางมุมมองที่ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ เรื่องการทำนา และวิถีชีวิตที่ต้องแก่งแย่งแหล่งน้ำเพื่อช่วงชิงทรัพยากรแลกกับการได้ทำนา หรือภายใต้ความขัดแย้งในพื้นที่ที่มีต่อตำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

## บทที่ 5

### วิธีแห่งชุมชน ความเป็นชุมชน และการปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม

วิธีแห่งชุมชน ความเป็นชุมชน และการปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง โดยจะศึกษาพื้นที่คลองหอยโข่ง เพื่อให้เห็นถึงภาพรวม และความหลากหลายในเรื่องราวการใช้ชีวิตท่ามกลางความหลากหลายในชุมชนที่ศึกษา ซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ วิธีแห่งชุมชนที่นำเสนอวิถีชีวิตที่หลากหลายในชุมชน ความเป็นชุมชนชานา ที่มองผ่านกิจกรรมของชุมชน มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน มองผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคน ซึ่งจะให้เห็นบริบทของการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน และการปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม ศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่ชานากับบริบททางสังคม ชานากับบริบททางเศรษฐกิจ และชานากับกระแสบริโภคนิยม ซึ่งแสดงให้เห็นถึง การให้ความหมายในการใช้ชีวิตร่วมกัน ในบริบทของพื้นที่คลองหอยโข่ง ดังรายละเอียด คือ

#### 1. วิธีแห่งชุมชน

1. ชานากับชุมชน
2. ชานากับความเชื่อ
3. ชานากับชานาและคนอื่นๆ

#### 2. ความเป็นชุมชนชานา

1. มองผ่านกิจกรรมของชุมชน
2. มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน
3. มองผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคน

#### 3. การปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม

1. ชานากับบริบททางสังคม
2. ชานากับบริบททางเศรษฐกิจ
3. ชานากับกระแสบริโภคนิยม

## 1. วิธีแห่งชุมชน

ในการศึกษาเพื่อที่จะทำความเข้าใจชุมชนที่เป็นสาเหตุให้เกิดคนกลุ่มหนึ่งจำนวนหนึ่งที่กลายเป็นผู้ที่เรื่อก็องและเกิดเป็นอำนาจในกระบวนการก่อร่างเป็นกลุ่ม เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับชุมชน ว่า “ชีวิตของชุมชน” สิ่งใดที่หล่อหลอมให้เกิดอุดมการณ์ การสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนดำเนินการสู่กระบวนการสร้างวิถีชีวิตที่ซับซ้อนที่เป็นแรงผลักดันเกื้อหนุนให้ผู้คนมีพลังในการดำเนินชีวิตต่อไป เพื่อดำรงอยู่ในวิถีแห่งชวานาทำมกลางการเปลี่ยนแปลงในช่วงการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย ชุมชนที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนนั้นแม้จะมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นและลักษณะร่วมที่แต่ละท้องถิ่นมีเหมือนกันสามารถทำให้คนในชุมชนได้เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวของชวานากับธรรมชาติแวดล้อมชวานากับสิ่งเหนือธรรมชาติ และชวานากับกลุ่มคนอื่นในชุมชนคือ

### 1.1 ชวานากับชุมชน

มีกิจกรรมอีกหลายอย่างที่ผูกโยงความสัมพันธ์กับคนชุมชน ให้สัมพันธ์และให้คุณค่ากับทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น ป่าเขา สายน้ำ ทุ่งนา สัตว์ บ้าน และสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่มี “เจ้าของ” ซึ่งมองไม่เห็น แต่ “สัมผัส” ได้โดยผ่านพิธีกรรม ที่หากเมื่อใดที่ต้องการจะใช้ประโยชน์ก็ต้องบอกกล่าว ชวานาบ้านจะอธิบายคุณค่าเหล่านี้โดยใช้ตำนาน ปรัมปราหรือนิยายพื้นบ้านต่าง ๆ พิธีกรรม ที่ไม่ว่าในช่วงของฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือหลังฤดูกาลทำนา กล่าวคือ

#### 1.1.1 ชวานากับวิถีพื้นถิ่น

ยอนยอดไม้



ภาพที่ 30 แหย่ไข่มดแดง

กิจกรรมหนึ่งที่พบเจอได้ในช่วงเดือน มีนาคม – ต้นเดือนพฤษภาคม คือกิจกรรม หาไข่มดแดง ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในยามว่างหรือในช่วงเสรีจากท้องนา ซึ่งจากการลงพื้นที่ที่ผู้ศึกษาได้ไป เจอชาวบ้านคนหนึ่ง ที่กำลังเดินอยู่ริมคันนาพร้อมกับลูกชายเดินตามหลังหนึ่งคนในขณะที่พ่อก็กำลังเดินแบกไม้ไผ่ยาวประมาณ 5 เมตร ที่ปลายไม้ไผ่มีถุงกระสอบข้าวสารผูกอยู่ในลักษณะที่ปากของถุงกระสอบมีเหล็กเส้นเล็กอยู่ขอบด้านในกระสอบ ที่ทำเป็นรูปวงกลมเพื่อเป็นโครงยึดให้ปากกระสอบของถุงเป็นวงกลม ยื่นเงยหน้าอยู่ใต้ต้น ไม้ กำลังใช้ไม้แห่ที่รังของมดแดงอยู่ และมีลูกชายยืนดูอยู่ห่าง ๆ ซึ่งในช่วงเวลาไม่กี่นาที ก็เห็นมดแดงจำนวนมากเกาะอยู่ที่ปลายปากถุง จากนั้นก็นำไปใส่ตะกุงที่กำลังอยู่กลางแดดและเห็นไข่มดแดงจำนวนมากอยู่ในกระสอบ แล้วใส่ในตะกุงเพื่อให้แม่มดแดงออกจากไข่ เท่านั้นคือกระบวนการ แห่ไข่มดแดง ซึ่งจากการพูดคุย การแห่ไข่มดแดงก็มีมุมมองหนึ่งที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงผู้คนนอกถิ่นมาในพื้นที่ว่า

“...หวางนี้(ช่วงนี้)ยอน(แห่) ได้ไม่ค่อยมาก โบ้(พวก)อีสานที่ทำงานโรงงานมันมายอน(แห่)ขายหมด ไม่ทันไอ้โบ้(พวก)นั้น...”

(สุวิทย์ งามแก้ว วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์จากคนในพื้นที่เพียงอย่างเดียว คนที่อยู่ใกล้เคียงก็มาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมาสร้างรายได้โดยการแห่ไข่มดแดงขายอีกทางหนึ่งหรือหารายได้เพิ่มจากการมีงานประจำที่ทำอยู่ก่อนนี้แล้วด้วยเช่นกัน

### หนองน้ำแห่งชีวิตชุมชน



ภาพที่ 31 การหาปลา กบ หอย

เมื่อว่างจากการทำนาอีกกิจกรรมที่พบเห็นได้บ่อยครั้งในพื้นที่ศึกษานั้นก็คือ การหาปลา หาหอย และหากบ ปลาส่วนใหญ่ คือ ปลาดุกนา ปลาหมอ ปลาช่อน และอุปกรณที่เห็นในรูปด้ายบนซ้ายเรียกว่า “ลัน” ซึ่งในเป็นอุปกรณ์สำหรับจับปลาไหล โดยทั่วไปปลาไหลนั้นอยู่บริเวณที่น้ำขัง และแสงแดด ไปไม่ถึง ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการทำอุปกรณ์ในการจับปลาไหลขึ้น โดยมีผู้เล่าให้ฟังว่าเหตุผลของการทำอุปกรณ์ให้เป็นลักษณะนี้คือ

“...ปลาไหลมันชอบอยู่ในรู ที่แคบแคบ มีคมีด...”

(นิศย์ แก้วปาน วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

การเข้าใจธรรมชาติในวัฏจักรของธรรมชาติ ก็ทำให้ผู้คนในชุมชนรู้จักที่จะประยุกต์และนำมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์กับตัว นอกจากการหาปลาที่พบเห็นได้บ่อย การหาหอยก็มีบ้าง หอยขม มีลักษณะความใหญ่เท่าหัวแม่โป้ง อาหารที่นิยมปรุงที่มาจากหอยก็คือแกงคั่วหอยขม แกงเลียงหอยขม และหากว่าวันไหนที่อากาศครึ้ม ๆ มีฝนตก ในตอนค่ำของวันนั้น ก็จะเห็นแสงไฟสลัว เต็มท้องนา แสงไฟส่วนใหญ่ที่อยู่ในท้องนานั้นมีคนกำลังก้ม เหย ๆ เพื่อที่จะจับกบที่กำลังร้องลั่นอยู่กลางทุ่งนาในยามค่ำคืน

### ลมหายใจบนผืนนา



ภาพที่ 32 การเลี้ยงวัว

กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ศึกษานั้นก็คือ การเลี้ยงวัว ซึ่งวัวที่เลี้ยงนั้นจะมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ซึ่งนั่นก็คือ ประเภทแรกจะเลี้ยงไว้เพื่อขาย และประเภทที่สองจะเลี้ยงไว้เพื่อการพนันขันต่อ ที่ต้องดูแลพิเศษ ผู้ที่นำวัวมาผูกวัวที่นี้ส่วนใหญ่จะให้เหตุผลของการนำวัวมาผูกที่กลางทุ่งนี้ว่า



“...ที่เอน(บริเวณอื่น)มันหม้าย(ไม่มี)หญ้า หญ้ามันหายาก ที่ ยัง(มี)อยู่มั่ง(บ้าง)เขาก็คิดยา  
หญ้าหมด ถ้ามาลุ่ม(ผูก)ไว้นี้หม้าย(ไม่มี)ใครมายุ่ง พอยัง(มี)หญ้าให้วัวกินอยู่มั่ง(บ้าง)...”

(บุญญา บำเพ็ญกาญจน์ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าในบางครั้งหญ้าที่มีอยู่ในท้องถิ่นเองก็ยังไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงวัว จนนำไปสู่การ  
ปลูกหญ้าในท้องถิ่นทดแทนหญ้าที่มีอยู่ทั่วไปและการปลูกหญ้าก็นำมาสู่รายได้อีกทางหนึ่งเพราะ  
หญ้าที่ปลูกก็สามารถนำมาขายให้กับผู้ที่เลี้ยงวัวชนในพื้นที่หรือนำมาขายให้กับคนนอกพื้นที่ที่มา  
อาศัยในสนามกีฬาชนโค ก่อนการชนโค เนื่องจากไม่มีหญ้าเพียงพอสำหรับโคที่มาพัก ก่อนการชน  
โค ประมาณ 2-3 วัน

### การปลูกบัว ปลูกยาง ปลูกแก้วมังกร



ภาพที่ 33 การปลูกบัว ปลูกยาง ปลูกแก้วมังกร

การปลูกดังกล่าวจะปลูกมากบริเวณบ้านบ้านโหนด และจากการพูดคุยในพื้นที่เหตุของการ  
นิยมปลูกบัวนั้น มีเสียงหนึ่งจากคนในพื้นที่บอกว่า

“...ที่แถวนี้ได้ปลูกข้าวมากเหมือนเหมือนกันทุกบ้านนั่นเพราะว่าพัฒนาชุมชนเขามาแนะนำ  
ให้บ้านเราปลูกกัน แอมแจกพันธุ์ข้าวให้ คนบ้านเราก้า(เก้)เลยลองแล(ลองดู) ...”

(สมบูรณ์ ชาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

การปลูกข้าวดังกล่าวนั้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดที่ปรับเปลี่ยนจากการทำนาส่วนหนึ่งก็มา  
นโยบายรัฐที่ส่งเสริมให้คนในพื้นที่หันมาปลูกข้าวแทนการทำนาในส่วนพัฒนาชุมชนมีนโยบาย  
ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าวขายโดยการแจกจ่ายให้พันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรทำให้ส่วนหนึ่งของชาวนา  
หันเหและปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปปลูกข้าวแทน และอีกส่วนก็จะปลูกต้นแก้วมังกร แทนการปลูกข้าว  
ก็มี

ส่วนหนึ่งมาจากความคิดเกษตรกรที่เกิดจากการปล่อยให้พื้นที่นาร้างหลายปี ประกอบกับ  
ราคาขายเพิ่มสูงขึ้นทำให้คนในพื้นที่ทดลองปลูกยางพาราในพื้นที่นาแทนการปลูกข้าวซึ่งพบได้  
ทั่วไปในพื้นที่คลองหอยโข่ง หรือพื้นที่ใกล้เคียงเหมือนคำกล่าวที่ว่า

“...คนบ้านเราไม่ทำนากันแล้ว เขาปลูกยางกันหมด ตอโน้(เมื่อ) ตอ(เมื่อ)ยางถูกโค้(โน้น)  
เขาถึงรู้ต่อหม้ายไหร้อกีนโค้(เมื่อ)ไม่มีอะไรจะกิน)...”

(ประมวล ชังคะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่ทำนาในปัจจุบันนี้ได้ถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่ปลูกยาง  
ใหม่ที่กำลังให้ความสำคัญและเป็นกระแสความนิยมใหม่ที่ถูกนิยามความสำคัญมากกว่าการปลูก  
ข้าวและอีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการสร้างรายได้ที่เป็นผลผลิตจากยาง  
เป็นสำคัญพร้อม ๆ กับกระแสความนิยมปลูกแก้วมังกร ที่ ณ ขณะนี้กำลังจะได้รับความนิยมใน  
พื้นที่นาด้วยเช่นกัน

## 1.2 ชาวนากับความเชื่อ

ความเชื่อของชาวนาผสมผสานระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีกับศาสนา  
พราหมณ์และพุทธศาสนา แต่จะสังเกตได้ว่าผีมีอิทธิพลมากที่สุด ผีคือตัวแทนของอำนาจเหนือ  
ธรรมชาติ ซึ่งถูกกฎเกณฑ์สังคมให้ความชอบธรรมกับการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบ  
แผน ความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญบนผืนนา นั้น ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในสองลักษณะ  
ด้วยกันซึ่งประกอบด้วย พื้นที่แห่งความเชื่อ และพื้นที่แห่งพิธีกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

## 1. พื้นที่แห่งความเชื่อ

จอมปลวก : เชื้อ ศรัทธา สู่วางหวัง



ภาพที่ 34 จอมปลวก

ภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คลองหอยโข่งถึงแม้ว่าจะมีกระแสนิยมเข้ามาในพื้นที่ ไม่ว่าจะมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ภาพของชุมชนที่ยังคงผูกโยงอยู่กับเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในชุมชน มโนภาพเกี่ยวกับภาพจอมปลวกที่มีผ้าแพรหลายหลากสี มีพวงมาลัย ห้อยหรือวางไว้ข้างๆ มีโต๊ะสำหรับวางที่ปักธูป เทียน หรือที่วางดอกไม้ ก็ยังคงอยู่ ภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาที่คนในชุมชนที่อยู่รอดต่อระหว่างพื้นที่ตำบลโลกม่วงกับตำบลทุ่งลาน จอมปลวกลูกนี้มีผู้เล่าให้ฟังว่า

“...แต่ก่อน(เมื่อก่อน)เป็นปลวกธรรมดาหนวย(ลูก)หนึ่งที่อยู่ริมทาง ช้างนา มันเพิ่งมา ฮิต (นิยม)เอาตอนนี้หรอก เพราะว่า ยังคนเล่าให้ฟังว่า ผีที่ โหย(อยู่)ในปลวกหนวย(ลูก)นั้น ไปเข้าฝันเข้าที่บ้านควน แล้วบอก ห่วย(หวย) ทำให้ถูก 3 งวดติดๆ กัน พอหลังจากนั้นเหล่าเข้าลื้อกันใหญ่ ทำให้คนแห่(แห่)กันมาขอหวยเต็มชะหมด...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนในพื้นที่ยังคงมีความนิยมชมชอบในเรื่องการเล่นหอยสัตว์อยู่ทุก ๆ วัน และการเล่นหอยสัตว์นั้นในแต่ละวันสามารถเล่นได้ 2 ครั้ง หอยจะออกในช่วงเที่ยง 1 ครั้งและช่วงเย็นอีก 1 ครั้ง หอยที่เล่นอยู่ก็จะมีคนอื่นเป็นเจ้าของ อยู่นอกพื้นที่ และจะมีคนในพื้นที่มาขายอีกทอดหนึ่ง หอยที่เล่น นั้นจะเรียกในนามของ “หอยวังปริง”

## บัว : ปกปัก รักษา



ภาพที่ 35 การสร้างสถูปไว้ใกล้นา

บัวเป็นคำเรียกที่เป็นภาษาถิ่นของคนภาคใต้ ที่ไว้ใช้สำหรับเก็บเอ้ากระดูกของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วนำเอ้ากระดูกมาเก็บไว้ในสถูปแห่งนี้ และในเดือนห้าของทุก ๆ ปี จะมีลูกหลานจากทั่วทุกทิศจะกลับมาบ้านเพื่อทำพิธีวางบัว ซึ่งนัยดังกล่าวก็แสดงให้เห็นถึงการประชุม หรือการพบปะสังสรรค์ของบรรดาญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ไกลมาพบหน้ากันสักครั้งในรอบปี

อีกด้านหนึ่งของการให้ความหมายของการสร้างสถูปเพื่อเก็บกระดูกนั้นก็เพื่อให้บรรพบุรุษได้ดูแลปกปักรักษา ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข รวมทั้งเป็นที่อบอุ่นใจของลูกหลานเหมือนกับมีพ่อแม่ หรือมีบรรพบุรุษดูแลลูกหลาน รวมทั้งคุ้มครองให้ปลอดภัยจากสิ่งต่าง ๆ

การสร้างบัว หรือสถูป ไว้ที่บริเวณ ใกล้กับผืนนา สะท้อนให้เห็นในเรื่องนัยของ ความเชื่อเรื่องของบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้ว ยังกลับมาวนเวียน ดูแลคุ้มครองให้ความเป็นอยู่ของลูกหลานได้อยู่เย็นเป็นสุข และอีกด้านหนึ่งก็เป็นการแสดงถึงอำนาจที่ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ช่วยคุ้มครองดูแลที่นาอย่าให้มีอุปสรรคในการทำงานรวมทั้งช่วยคุ้มครองให้ข้าวเจริญงอกงามด้วยดีในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

### 2. พื้นที่แห่งพิธีกรรม

พิธีกรรมที่ชาวนาได้ถือปฏิบัติในท้องไร่ท้องนาที่ปรากฏชัดอยู่ในทุกวันนี้ นั้นจะมีการถือปฏิบัติอยู่ 2 พิธีกรรม ด้วยกัน คือ พิธีการแรกนาดำ และพิธีการแรกเกี่ยวข้าว ก็คือ

พิธีแรกนาคำ การแรกค่านา เป็นพิธีกรรมที่พบเจอในพื้นที่ศึกษา โดยส่วนใหญ่แล้วจะพบบริเวณ ที่บ้าน โหนด ซึ่งบริเวณนี้จะใช้วิธีการค่านา การเริ่มต้นของพิธีกรรมนั้นจะเริ่มด้วยการ การดูฤกษ์ที่เป็นวันดี หรือเลือกวันค่านาที่เป็นวันเกิดของเจ้าของพื้นที่นาก็ได้เพราะเชื่อกันว่าเป็นวันที่ดีอยู่แล้ว จากนั้นก็จะทำพิธีแรกนาคำในวันดังกล่าว เพื่อเป็นสัญญาณการเริ่มต้นของการค่านาและถือว่าเป็นวันที่ดีในการเริ่มต้น ของการค่านา ซึ่งจะเชื่อกันว่าจะทำให้ผลผลิตของเจริญงอกงามดีด้วยเช่นกัน



ภาพที่ 36 การแรกนาคำ

พิธีแรกเกี่ยวข้าว ในการแรกเกี่ยวข้าวของชาวนา ก็มีลักษณะของพิธีกรรมคล้ายกับการแรกนาคำ ที่เชื่อว่าจะต้องดูฤกษ์ที่เป็นวันดี หรือเลือกเป็นวันเกิดของเจ้าของที่นาก็ได้ จากนั้นก็จะทำพิธีแรกเกี่ยวข้าว เพื่อเป็นสัญญาณเริ่มต้นของการเกี่ยวข้าวที่ถือเอาวันดี มาเป็นวันเริ่มต้น ซึ่งจะเชื่อกันว่าจะทำให้ผลผลิตของของเจริญงอกงามดี และไม่มีอุปสรรคในการเก็บเกี่ยว



ภาพที่ 37 การแรกเกี่ยวข้าว

สำหรับพิธีกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องบนผืนนา นั้น ผู้วิจัยได้ลงสนามเพื่อพูดคุย กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลนั้น ได้พูดถึงการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับในพิธีอื่น ๆ ว่า

“...หวานี่(ในปัจจุบัน)เขาไม่ค่อยยัง(มี)ใครทำกันแล้ว ทำไม่ได้ เพราะว่า เวลาจะไถ จะเก็บส่วนมากเขาไถ(คอย)ให้ร่ว่าง ถ้าไถร่ว่างวันไหน วันนั้นก็ไถ หรือเก็บกับรถกันไปแล้ว...”

(สายัญท์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

พิธีกรรมโดยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในท้องนา นั้น ณ ปัจจุบันนับจะเลือนหายไป ในสังคมซึ่งสอดคล้องมุมมองของ เอี่ยม ทองดี ( 2537, 183-184) ที่ว่า

“แม่โพสพเทพเจ้าแห่งข้าวที่เคยเป็นมิ่งขวัญของสังคมไทย ของคนไทยมาแต่โบราณมา บัดนี้ชื่อของแม่กำลังเลือนหายจากความทรงจำของสังคมไทยแล้ว ทั้ง ๆ ที่ข้าวยังเป็นอาหารหลักที่สุด ข้าวยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด ข้าวเป็นบ่อเกิดและเสาค้ำวัฒนธรรมไทยที่สำคัญที่สุด เรื่องราวและพฤติกรรมต่าง ๆ กำลังกลายเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ไร้เหตุผล เป็นสัญลักษณ์ของการไม่พัฒนาไม่อยู่ในวิถีทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบการศึกษาของสังคมไทยก็ยังส่งเสริมให้สูญหายเร็วยิ่งขึ้นอีกด้วย”

### 3. ชาวนากับชาวนาและคนอื่น ๆ

เป็นความสัมพันธ์กันที่ “พี่น้อง” เดียวกัน ซึ่งล้วนแต่สามารถเชื่อมโยงกันได้ มีการเคารพผู้อาวุโส พ่อแม่ซึ่งเป็นตัวแทนของปู่ย่า ตายาย ผู้ถ่ายทอดคุณค่าดั้งเดิมและวิถีชีวิตแบบเดิมของหมู่บ้าน ชาวนาให้ความสำคัญระหว่างปัจเจกชนกับสังคมเท่ากัน จนหลายครั้งดังกับว่าไม่มีความเป็นปัจเจก

กระบวนการนิยามตนเองหรือสร้างอัตลักษณ์ของชาวนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยเกี่ยวข้องกับการคืนชนต่อผู้ร่วมทั้งการยอมรับ ความพอใจและความปรารถนาที่มากกว่านั้น คือ การยืนยันความหลากหลายของตัวตน และการสร้างตัวตนที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหรือในประสบการณ์ชีวิต (McDowell, 1996 : 41 อ้างใน รัชฎลักษณ์ ศรีสง่า 2550, 164)

การนิยามตัวตนของชาวนาแต่ละคนจะมุมมองของการให้ความหมายที่แตกต่างกันซึ่งส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับบริบทรอบข้างที่ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะที่เป็นสถาบัน เรื่องเล่า สาธารณะชน และปฏิบัติการทางสังคมที่นิยามตัวตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ทับซ้อนกับความหลากหลายของผู้คนที่ทับซ้อนมากกว่าการเป็นชาวนาในพื้นที่ที่อยู่ภายใต้บริบทในสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

### 3.1 ชาวนากับชาวนา

พื้นที่ทางความคิดและจินตนาการของชาวนามีทั้งลักษณะของการยอมรับและไม่ยอมรับในเรื่องของการเป็นชาวนา ความคิดหรือจินตนาการของชาวนานั้นเป็นสิ่งที่ผูกโยงอยู่กับสังคม การให้ความหมายทางด้านคุณค่า ความรู้สึก ผ่านบริบทรอบกาย ที่มองว่า ความคิดหรือเรื่องราวต่าง ๆ นั้น อาจจะเลือกหยิบใช้เพื่อนำเสนอหรือเลือกที่จะปกปิด ซ่อนเร้น ในแต่ละช่วงเวลา โดยสามารถแบ่งเป็นประเด็น

#### 3.1.1 จินเป็นชาวนา

ปรากฏการณ์ที่พบเจอเกี่ยวกับเรื่องราวของวิถีชีวิตของชาวนาที่นอกจากจะอยู่ในท้องนา หรือในชุมชน ชาวนาก็ยังการดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสสังคมที่มีหลากหลาย ที่ประกอบด้วย ความหลากหลายของผู้คน ความหลากหลายวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ทำให้เห็นว่าการมองตัวตนของชาวนาในแต่ละคนนั้นก็ย่อมมีความแตกต่าง หลากหลาย และส่วนหนึ่งก็จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ไม่ว่าจะมองผ่านกระแสของสังคมที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลานั้น ที่มีมุมมองที่แตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นการมองที่ผ่านความเป็นตัวตน ผ่านคนในครอบครัว ผ่านคนในชุมชน ที่ผสมผสาน ทับซ้อนอยู่ในหลายลักษณะ และภายใต้บริบทที่ซ้อนทับกับความหลากหลาย ดังเช่น คำพูดที่ว่า

“...เรารู้กลาน โบ้(พวก)ทำนาก็ทำนากันต่อไป อาชีพไหนๆก็ไม่ได้ทำคนทำนา เพราะว่าถึงเราจะไปทำอาชีพอย่างอื่นเราก็ต้องไปหาเบีย้(เงิน)มาซื้อข้าวกินแต่ถ้าเราทำนาแล้วเรายังซื้อข้าวกินไม่ต้องเปลื้อง(สิ้นเปลือง)เบีย้(เงิน)หาเบีย้(เงิน)มาซื้อข้าวก่อนอยู่แล้ว(อีก)...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...พันหรือพันหรือ(ยัง ใจยัง ใจ) ก้า(ก็)ไม่ขายที่นาจะเก็บไว้ให้ลูกให้หลานได้ทำนาเห็นคนหนึ่งเขาสนใจการทำนาอยู่ก็คิดว่าเขาจะหลบ(กลับ)มาซื้อทอการทำนาต่อไปในอนาคต...”

(ประพาส สุวรรณรัตน์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ภายใต้ความคิดความเชื่อที่อยู่ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมในปัจจุบันที่ผู้คนหาเงินมาเพื่อซื้อข้าวนั้นก็ยังคงผูกโยงเรื่องราวของความคิดความเชื่อที่ผูกติดอยู่กับความเรียบง่ายในอดีต และในขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งก็ยังสะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ความคิดความเชื่อดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นเรื่องราวของการต่อสู้ต่อรองในครอบครัวที่แอบซ่อนเร้นอยู่ด้วยเช่นกัน

### 3.1.2 ฉันทน์เป็นอย่างอื่น

การนิยามตัวตนด้วยจิตสำนึกนอกเหนือจากความเป็น “ชานา” ด้วยการเปลี่ยนการให้ความหมายตัวตนในพื้นที่ใช้ชีวิตอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นว่าการนิยามตัวเองของชานาไม่ได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของการทำงานในพื้นที่นาตลอดแต่ขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกของชานาที่มีต่อตนเองเช่นกัน

ปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่าชานาก็ยังมีมุมมองอีกด้านหนึ่ง ที่มองว่าเป็นงานที่เหนื่อย ยากลำบาก ยุ่งยาก ต้องใช้แรงกายและความอดทนในการทำงาน ส่วนหนึ่งก็รับรู้ถึงความยากจน ที่ถูกมองจากสังคม แต่กระนั้นก็ตามชานา ก็ไม่ได้เป็นไปในลักษณะที่เหมือนกันทั้งหมด ทว่าอีกด้านหนึ่ง ก็ยังเห็นถึงความรู้สึกบางอย่างที่ซ่อนเร้น แต่ในขณะที่เดียวกันนั้นชานาก็มีการต่อสู้ ต่อรอง จากตัวของชานาเอง ซึ่งในอีกบริบทหนึ่งชานาก็เลือกที่บอกกับคนอื่นด้วยเช่นกัน ดังคำพูดที่ว่า

“...อยู่บ้านตาไม่ได้ทำอะไร(อะไร)วันวันก็เลี้ยงวัว แก้วให้ไปกินหญ้าใน ท้อง(ทุ่ง)หวั้น (ตอน)เที่ยงเอาวัวมากินน้ำ พอหวั้น(ตอน)เย็นเอาวัวหลบ(กลับ)คอก...”

(เจียว พุทธแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

“...เวลาใครเดือดร้อนอะไร ไฟฟ้าหม้าย(ไม่มี)จะขอติดตั้งหม้อไฟ เขียนโครงการ เขียนนโยบายเขาขอช่วยให้เขียนให้เพน(ทั้งหมด) เราก็จำเป็นต้องทำให้ หล่าวเหล่(อีกแล้ว) เป่อ(ก็)ขอช่วยใครก็ได้ เป็นคนของประชาชนแล้วก็จำเป็นต้องทำให้เขหล่าว(อีก)...”

(สมพงษ์ สัมพันธ์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนในการนิยามตัวตนของชานา ซึ่งการนิยามตนเองมีอย่างหลากหลายของชานาในการเลือกใช้ชีวิตในแบบของตน ชานาจึงไม่เป็นเพียง “ชานาในพื้นที่นา” ที่ไร้อำนาจในการต่อรอง ในทางอีกด้านหนึ่งชานาก็ยังมีพื้นที่ที่แสดงออกถึงตัวตนเพื่อสร้างคุณค่าให้กับตัวเอง ผ่านการทำงานที่หลากหลาย และผ่านความสัมพันธ์ทั้งคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งในการให้ความหมายกับพื้นที่ใช้ชีวิตของชานาที่เกิดจากการนำเอาประสบการณ์ชีวิตมาผนวกกับการเรียนรู้ในช่วงเวลาในปัจจุบัน เพื่อการดำรงอยู่ในท่ามกลางวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา

การนิยามตัวตนผ่านการแสดงในพื้นที่ชุมชนจากการเป็น ผู้นำของคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความหมายใหม่กับประเพณีที่จัดขึ้นภายในหมู่บ้านในฐานะที่เป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดตัวตน ในมิติอื่นที่นอกเหนือจากการเป็นชานาและในขณะที่เดียวกันก็ใช้พื้นที่ชุมชนแสดง ความหลากหลายของอัตลักษณ์ที่ผันแปรไปตามสถานการณ์ และอัตลักษณ์ที่หลากหลายของชานา



ยังสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจที่แตกต่างกันไป เพราะการแสดงตัวในแต่ละบริบทย่อมมีนัยของการอำนาจในการกำหนดชีวิตของผู้คนมากกว่าการเป็นชานาที่อยู่ในฝันในแต่ละวัน

วิถีแห่งชุมชนของชานาในประเด็นของชานากับชานาด้วยกันเองผู้วิจัยได้สรุปประเด็นเรื่องราวของการปรับตัว ดังตาราง

เรื่องของการปรับชานากับชานา		การปรับตัว	ลักษณะที่แสดงออก
ฉันคือชานา	แสดงความเป็นตัวตนชานา	คนในครอบครัว	การต่อรองกับวิถีชีวิตครอบครัว
		คนในชุมชน	การต่อรองกับวิถีชุมชน
ฉันคือคนอื่น	แสดงความเป็นตัวตนในสถานะอื่น	คนเลี้ยงวัว	การใช้ชีวิตกับบริบทของการเลี้ยงวัว
		ผู้นำชุมชน	ให้ความช่วยเหลือคนอื่น

### ตารางที่ 6 สรุปประเด็นเรื่องของชานากับชานา

การปรับตัวเรื่องของชานากับชานาด้วยกันเอง ในบางครั้งชานาจะแสดงความเป็นตัวตนของชานาออกมาโดยการยอมรับสถานะว่าตัวเองเป็นชานา แต่ในขณะเดียวกันในบางครั้งชานาเองก็ต่อรองกับชานาด้วยกันเองโดยการแสดงตัวตนที่เป็นสถานะอื่น ๆ ออกมา และประเด็นต่อมาคือการปรับตัวของชานากับคนอื่น ๆ ในชุมชน หรือในสังคม ที่ชานาเองก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกรวมจากสังคมทั้งในแง่ที่เป็นบวกและในแง่ที่เป็นด้านลบซึ่งทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับ การต่อสู้ต่อรองในเรื่องของมุมมองนั้นกับคนอื่นด้วย

ในประเด็นของชานากับชานาที่ปรับตัวกับกระแสบริโณคนิยมในพื้นที่คลองหอยโข่งนั้น ภายใต้มุมมองของชานาที่แสดงตัวตนของความเป็นชานานั้นจะอยู่ในบริบทของการแสดงตัวในฐานะที่เป็นคนในครอบครัวที่อยู่ลักษณะของการใช้ชีวิตกับครอบครัวหรือแสดงตัวตนการเป็นชานากับคนในชุมชนเพื่อต่อรองกับชุมชนและในขณะเดียวกันในบางบริบทเช่น หากในสถานะที่เป็นผู้นำชุมชน หรือในบริบทเลี้ยงสัตว์ ชานาก็จะให้ความหมายอีกนัยหนึ่ง

### 3.2 ชานากับคนอื่น

ปรากฏการณ์ในภาคสนามที่ทราบถึงการนิยามความหมายของชานาที่ตกอยู่ภายใต้การนิยามความหมายจากคนอื่น ที่ให้ความหมายเกี่ยวกับชานา ภายใต้บริบทของชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่ง

ที่ทำให้ชาวนาเลือกที่จะต่อสู้ ต่อรองหรือสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาขึ้น การถูกนิยามจากคนอื่นก็มีหลากหลาย ซึ่งสามารถถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่า ดังเช่น

“...หลวงยัณฑ์ เขาเป็นคนแปลกนะเท่าที่สังเกตเห็น เขาเป็นคนที่ไม่ค่อยอยู่กับใครสักเท่าไรเป็นคนเงียบๆ ไม่แหลง(พูด)มาก แต่ว่าเรื่องการทำงานเขาทำจริง...”

(สมชาติ เพ็ชรวิไลย์ วันที่ 25 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...พ่อแถมเมื่อก่อนแถมไม่ค่อยออกไปงานไหนเลย โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนรวมแถมจะไม่ไปเด็ดขาด แต่ หวาง(ช่วง)นี่แถมเริ่มไปมั่งแล้วไม่รู้ว่าไปช(ทำไม)เหมือนกัน ไม่ว่าแถมคิด พันหรือ(อะไร)ขึ้นมาที่ได้อะไร...”

(บุรินทร์ บำเพ็ญกาญจน์ วันที่ 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีอีกด้านหนึ่งที่ผู้คนมองพฤติกรรมการปฏิบัติในวิถีชีวิตที่ดูเหมือนจะผิดแปลกไปจากชุมชน ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...หลวงยันต์เป็นคนบ้า ทำไปหรือ(ทำอะไร)ก็ไม่ค่อยเหมือนเพื่อน...”

(นันทกร ศรีประสิทธิ์ วันที่ 15 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...หลวงกรดแถมไม่ค่อยไปไหนแล้วหวาง(ช่วง)นี่ไม่รู้เมียทำ หรือ(อะไร) นาน่าเมีย หวาด(ตะหวาด)ให้แล้ว ถึงไม่หาญ(ไม่กล้า)ที่อู้(จะ)ไปไหน...”

(อาทิตย์ อินทรรัตน์ วันที่ 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการนิยามความหมายของชาวนาอีกด้านหนึ่งนั้นเป็นการนิยามความหมายตัวตนของชาวนานั้น ส่วนหนึ่งเป็นการนิยามตัวตนผ่านพฤติกรรมปฏิบัติที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันที่ถ่ายทอดเรื่องราวจากบริบทที่แวดล้อม หรือจากสังคมที่ชาวนาได้ดำรงอยู่หรือจากการแสดงตัวตนที่ผ่านคนรอบข้างในชุมชนและในอีกบางแง่มุมในเรื่องของการที่คนอื่นมองชาวนาในเรื่องพฤติกรรมปฏิบัติของชาวนา เช่น คำพูดที่ว่า

“...หลวงพงษ์แถมเจ้าอู้แล้วไป เด็กโน้(เมื่อก่อน)บอกเมียว่าไปข้างนอกแป็บเดียว(สักกระยะ)เมียแถมเห็นนุ่งผ้าถุงก็ให้ไป แลไปหรือ(อีกประเดี๋ยว)เห็นอีกทีแถมไปนั่งร้านอาหารที่ริมอ่าง ถามไปถามมาว่าทำหรือ(ทำอะไร)ได้หลอกเมียมาได้แถมบอกว่าแถมนุ่งผ้าถุงไว้ข้างนอก แต่ได้ผ้าถุงแถมนุ่งกางเกงไว้ หลอกเมียว่าไปแคะ(ใกล้ๆ)...”

(วินัย คงสวัสดิ์ วันที่ 22 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าชาวนาเองก็ไม่ได้มองว่าตนเองเป็น “ชาวนา” เพียงอย่างเดียวแต่ด้วยเหตุของการอยู่ภายใต้ปรากฏการณ์ของสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ทำให้ชาวนาเลือกที่จะต่อสู้ ต่อรองหรือการหยิบใช้ความหมายต่าง ๆ เพื่อสร้างความเหมือนและแตกต่างเพื่อให้อยู่ในสังคมนั้นได้ และอีกด้านหนึ่งชาวนาเองก็ถูกผู้คนในสังคมและบริบทรอบด้าน มีการสร้างความหมาย ให้กับชาวนาที่อาจมองผ่านภาพลักษณ์ที่ผ่านการยอมรับในสังคมอีกส่วนหนึ่งด้วยเช่นกัน

การมีบทบาทในพื้นที่ชุมชนก็เป็นอีกรูปหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนในการนิยามตนเองของชาวนา พื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการจัดการทางพื้นที่ในช่วงประเพณีที่เปรียบได้กับ พื้นที่เพื่อจัดแสดงวัฒนธรรม ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพื้นที่ทำงาน และพื้นที่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่หลบหนีจากสังคมที่มีโอกาสนิยามตนเองอย่างอิสระ ซึ่งในบางครั้งการนิยามตนเองกับชุมชนนั้น อาจจะผ่านการทำหน้าที่ทางสังคม ดังเช่น

“...หลวงไหวแก่เป็นประธานกลุ่มปู่ เขียนได้โครงการเห็นแก่เขียน โครงการส่งอำเภอ  
โหย๊ะ(บ่อย...)”

(นักขทพษ์ แก้วณรงค์ วันที่ 2 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดชี้ให้เห็นว่าชาวนาแสดงออกถึงความเป็นตัวตน โดยเป็นตัวตนที่อยู่บนวิถีคิด หรือภายใต้ฐานความคิดที่ต้องการการมีส่วนร่วมกับชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ท่ามกลางการนิยามตัวตนที่หลากหลายของชาวนา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ชุมชน ที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกัน หรืออาจเรียกได้ว่า การเป็นอัตลักษณ์ร่วมของความเป็นชุมชนซึ่งเป็นนิยามที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิดของชาวนา

การนิยามของชาวนาแต่ละคนแตกต่างกันตาม “วิถีสัมพันธ์” ( A relation setting”) รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสถาบัน เรื่องเล่าสาธารณะ และปฏิบัติการทางสังคม ( Somers และ Gibson,1994 อ้างใน ธัญลักษณ์ ศรีสง่า 2550, 164)

การนิยามตัวตนของคนชาวนา มีวิถีคิดหลัก ๆ คือ การนิยามตัวตนด้วยจิตสำนึกของความเป็น “ชาวนา” ด้วยการให้ความหมายอย่างเข้มข้นต่อพื้นที่นา สอง การนิยามตัวตนด้วยจิตสำนึกที่นอกเหนือจากความเป็น “ชาวนา” ด้วยการเปลี่ยนความหมายอย่างเข้มข้นต่อพื้นที่นาสู่พื้นที่อื่น ๆ ในชีวิต และสามการนิยามตัวตนด้วยอัตลักษณ์ร่วม

การสร้างพื้นที่ต่อรองชาวนาในบริบทสังคมนั้น ชาวนายังให้ความสำคัญกับ “การยึดหยุ่น” ในการดำรงชีวิตไปพร้อม ๆ กันด้วย การหยิบใช้ เลือกใช้ เรื่องของการต่อรองที่ไม่ได้อยู่ในสถานะของการทำนา หรือ การต่อสู้ต่อรองทางชนชั้นเท่านั้น ชาวนาสามารถเลือกเอาวิธีการที่หลากหลาย

ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์มาใช้ในการต่อรอง โดยที่การสร้างพื้นที่ต่อรองนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่มีต่อตัวตนของชานาที่ไม่ได้ติดอยู่กับอัตลักษณ์ของคนทำนา ที่ชานานำพื้นที่ของชีวิตที่หลากหลายที่เกิดจากการทำงานในแบบต่าง ๆ ของการบริโภค เรื่องราวประสบการณ์ของความรู้ การเข้าร่วมประเพณี พิธีกรรม ในชุมชน และบทบาทในพื้นที่บ้านมาผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน

การวิถิแห่งชุมชนของชานาที่เกิดขึ้นในเรื่องดังกล่าวผู้วิจัยได้สรุปประเด็นเรื่องราวของการปรับตัว ดังตาราง

เรื่องของการปรับ ชานากับคนอื่น	การปรับตัว	ลักษณะที่แสดงออก
ชานากับคนอื่น	แสดงความเป็นชานา	เลือกรับกับความเป็นชานา
	แสดงคนที่สาธารณะ	การร่วมทำกิจกรรมของสังคม
	แสดงตนเป็นผู้นำ	การติดต่อกับหน่วยงานราชการ

ตารางที่ 7 สรุปประเด็นเรื่องชานากับคนอื่น

ในประเด็นของชานากับคนอื่นในชุมชนนั้นชานาเลือกไม่ได้ที่จะบังคับให้คนอื่นในชุมชนให้ความหมายในเชิงบวกหรือเชิงลบแต่ชานาก็เลือกที่จะแสดงความเป็นชานา เมื่อเจอกับคนที่เป็นชานาด้วยกันเองแต่ในบางครั้งก็ต้องแสดงตนให้คนสาธารณะที่ต้องช่วยเหลือคนอื่นในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ และในบางครั้งชานาก็ถูกมองจากคนอื่นว่าเป็นผู้นำด้วยทั้งนี้เนื่องจากได้พบเจอชานาในสถานที่ราชการต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานะที่เป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ เช่น หัวหน้ากลุ่มผู้หมัก

## 2. ความเป็นชุมชน

“ความเป็นชุมชน” เป็นเรื่องของความเป็นตัวตน หรือบางคนอาจเรียกว่า “อัตลักษณ์” (Identity) ซึ่งความเป็นตัวตนอัน หลากหลายปรากฏในหลายรูปลักษณะที่มีความหมาย เพราะเป็นความพยายามจะบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธิ นั่นคือได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม (อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ 2544, 21) ความเป็นชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของ

ความเหมือนและความต่างนั้น สิ่งที่กำหนดความเป็นกลุ่มบุคคล มีการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น วัฒนธรรมและอุดมการณ์ที่แทรกซึมอยู่ในชุมชนอยู่ในสังคม เป็นส่วนผลักดันให้ยังคงมีการทำนาอยู่ แต่ในอีกมิติหนึ่งก็ยังคงมีการต่อต้านและตีความใหม่ โดยการหยิบยืมอุดมการณ์การทำนามาครอบงำโดย ปรากฏการณ์ในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนในพื้นที่ใน 3 ลักษณะสำคัญ โดยมีรายละเอียดคือ

## 2.1 มองผ่านกิจกรรมของชุมชน

### 2.1.1 มองผ่านกิจกรรมบนผืนนา

### 2.1.2 มองผ่านกิจกรรมในรอบชีวิต

### 2.1.3 มองผ่านกิจกรรมบนสายน้ำ

## 2.2 มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน

### 2.2.1 ชีวิตที่ผูกโยงกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์

### 2.2.2 ชีวิตที่ผูกโยงกับเครือข่ายสายตระกูล

### 2.2.3 ชีวิตที่ผูกโยงกับความทรงจำของปฏิทินบนท้องฟ้า

## 2.3 มองผ่านเรื่องเล่าชีวิตของกลุ่มคน

### 2.3.1 วิธีเศรษฐกิจโลก

### 2.3.2 วิธีเศรษฐกิจพอเพียงรัฐ

### 2.3.3 วิธีเศรษฐกิจชาวบ้าน

## 2.1 มองผ่านกิจกรรมของชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น การสร้างฝาย การช่วยกันเกี่ยวข้าว และการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะบริเวณพื้นที่ศึกษา เป็นอีกมุมมองหนึ่งที่ชาวนาได้เสนอตัวตนของชาวนาผ่านชุมชนที่ถือเป็นการสร้างอำนาจให้กับตัวของชาวนาในกระบวนการสร้างการความเป็นชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่สามารถนำไปต่อรองกับความร่วมมือกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในชุมชน หรือหน่วยงานของรัฐเพื่อสร้างสนับสนุนเอื้อประโยชน์ชุมชน ดังรายละเอียด คือ

### 2.1.1 ผ่านกิจกรรมบนผืนนา

“...เขาให้ทำเปล่าเปล่านี่ไม่ต้องเสียเบี้ย(เงิน)ค่าเช่า เท่าแต่(แค่)เราแบ่งข้าวให้เขามั่ง(บ้าง)เท่านั้นแหละ...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 5 ธันวาคม 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับมุมมองของ แจ็ค เอ็ม ฟ็อคเตอร์ ( 2526, 251) ที่ว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรเพื่อการค้าขนาดใหญ่จะไม่สนใจกับการแลกเปลี่ยนแรงงาน แต่อาศัยการว่าจ้างแรงงานในการทำเกษตรของตนในสังคมอื่น ๆ หลายแห่ง ได้หรือมีรายงานที่แสดงถึงการทำการเกษตรกรรมขนาดใหญ่ เป็นผลมาจากการที่การเปลี่ยนแปลงแรงงานแบบเก่าถูกลดความสำคัญของการเกษตรกรรมเริ่มกลายเป็นตลาด เริ่มมีความสำคัญกว่า ความสัมพันธ์ ทางสังคมกับเพื่อนชาวบ้านด้วยกัน เกษตรกรระดับกลางใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันเป็นหลักประกันสำหรับแรงงานซึ่งกันและกันและเป็นหลักประกันสำหรับแรงงาน ที่จะต้องใช้ในการปลูกและเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นระยะที่ต้องใช้แรงงานมากที่สุด ชาวนาที่ยากจนและไม่มีที่ดิน มักจะไม่มีที่นาพอเพียงสำหรับการทำนาโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนแรงงานให้กับเจ้าของที่นาขนาดใหญ่ในหมู่บ้าน

การแลกเปลี่ยนแรงงานของคนในชุมชนไม่ใช่เป็นเพียงการนำแรงงานที่แลกด้วยเงินตราเท่านั้นแต่เป็นไปในรูปแบบของการเอาแลกเปลี่ยนแรงงานกับการได้ทำนาของเจ้าของที่นาที่มีเนื้อที่มากในพื้นที่หรืออีกด้านหนึ่งก็จะเป็นเรื่องของเจ้าของที่นาไม่มีเวลามากพอที่จะทำนาได้ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ดังเช่น คำพูดที่ว่า

“...ช่วยช่วยกันทำให้เขา เห็นเขาไม่ทำ พอเสร็จก็แบ่งให้ค่าที่นาเขา มั่ง(บ้าง)...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 5 ธันวาคม 2551 : สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าภายใต้วิถีการดำรงชีวิตของชาวนายังมีอีกบางแง่มุมที่ซ่อนทับอยู่ภายใต้วิถีการดำรงอยู่ของชาวนาที่ทำนาและยังคงทำนาในพื้นที่นาของคนอื่นนั่นก็คือการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของที่นาที่มีพื้นที่นาเป็นทุนและคนที่ทำนาที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในครอบครองพื้นที่นาแต่จะแลกเปลี่ยนกับเจ้าของที่นาโดยการแลกเปลี่ยนเป็นแรงงาน อีกด้านหนึ่งการแลกเปลี่ยนแรงงานของคนในชุมชนจะเกิดขึ้นระหว่างชาวนาด้วยกันเองที่เป็นไปในรูปแบบของคนที่ทำนาคู่กันที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงานในรูปแบบของการรวมกลุ่มกันเพื่อกระบวนการของการทำนา ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจน บริเวณบ้าน โหนด เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว ซึ่งจากการเข้าไปพูดคุยในพื้นที่ จุดประสงค์ของการรวมกลุ่มนั้น จุดประสงค์หลักของการรวมกลุ่มนั้นเพื่อผลิตผลทางการเกษตร ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...มันเอาไม่ทัน(เกี่ยวข้าวไม่ทัน) ต้องช่วยกันขอ เป็นคนๆ ไป...”

(สมบูรณ ขาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผลผลิตของข้าวเมื่อออกรวงออกมาเมื่อปล่อยให้ไว้นานก็จะทำให้เกิดความเสียหายกับผลผลิตของชาวนา และทางออกที่เกิดขึ้นคือการรวมกลุ่มของชาวนาด้วยตนเอง แล้วทำการช่วยกันเกี่ยวข้าวผู้ที่มีผลผลิตที่ออกก่อนและจะค่อย ๆ ไล่ระดับการเก็บข้าวของชาวนาตามช่วงเวลาของข้าวที่ออกผลผลิตมา ดังภาพ



ภาพที่ 38 การรวมกลุ่มขอข้าว

กระนั้นก็ตามการที่ชาวนามีการรวมกลุ่มกันไม่ว่าจะด้วยนัยของการรวมตัวเพื่อช่วยเหลือกัน หรือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันก็ตาม แต่อีกด้านหนึ่งการรวมตัวกันเพื่อร่วมทำงานในผืนนา ดังกล่าว ก็ยังส่งผลให้พื้นที่นา กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีบรรยากาศที่สนุกสนานกับเพื่อนร่วมงาน มีบรรยากาศที่เหมือนบ้านหลังใหญ่ ที่มีท้องฟ้าเป็นหลังคา ผืนนาเป็นเก้าอี้ และมีสายลมเป็นเพื่อนรับรู้ ที่ผ่านการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของชีวิตที่เป็นทั้งนำเสนอ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ฟังไปด้วยเช่นกัน ในเรื่องราว บ่งบอกถึงความวิตกกังวลในชีวิตครอบครัว ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ไม่รู้ไ้บ่าว(ลูกชาย)เรานั้นอี(จะ)สอบได้โรงเรียนหลวง(รัฐบาล)หม้าย(ใหม่) ถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้มัน ได้โรงเรียนหลวง(รัฐบาล)...”

(เกล็น สุวรรณรงค์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

หรือกระทั่งเรื่องราวที่เป็นผู้นำเสนออย่างการยอมรับหรือร่วมรับรู้เพื่อแสดงความยินดี ดังเช่น

“...ไ้สาววชื่อ(เมื่อวาน)ไปสมัครงานที่บักซีเห็นมันบอกว่าได้ ก็พอได้โล่งใจไปว่าได้งานแล้วมันไม่ขัดใจแรง(เบื่อ)...”

(สมบุรณ์ ชาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องราวที่ถูกนำเสนอทั้งเรื่องราวที่ต้องการการแบ่งปันความรู้สึกปะปนกับเรื่องราวที่ต้องการแสดงความยินดีเรื่องราวเหล่านั้นด้วยเช่นกัน

การให้ความหมายกับพื้นที่นาในฐานะของพื้นที่ทางสังคมจึงสะท้อนให้เห็นว่าแม่ในพื้นที่ที่ดูเหมือนเป็นพื้นที่ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในการทำงานภายใต้ภาวะการบีบคั้นของเวลาที่ต้องเกี่ยวข้าวให้เสร็จในที่นาเพื่อที่จะไปเกี่ยวข้าวในพื้นที่นาคนอื่นต่อไปนั้น แต่มนุษย์ก็ไม่เคยล้มที่จะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในด้านคุณค่าชีวิตของตนเองเพื่อร่วมถักทอสายป่านของความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

### 2.1.2 มองผ่านกิจกรรมในรอบชีวิต

ชุมชนนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ถือว่าเป็นพื้นที่ทางสังคม และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมความเป็นสมาชิกชุมชน และความพร้อมที่ให้เพื่อนบ้านนับรวมตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งชุมชน ความเป็นชุมชนและความผูกพัน โดยกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับ งานเลี้ยง งานบุญต่าง ๆ จึงมีนัยของการสร้างและรักษาบรรทัดฐานความเชื่อในเรื่องของการช่วยเหลือพึ่งพากันในงานเลี้ยงต่าง ๆ ที่อาศัยการบริโภคนเป็นตัวแทนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความหมายทั้งส่วนตัวและส่วนรวมที่มีลักษณะกิจกรรมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกัน

จากปรากฏการณ์ที่พบเจอในพื้นที่เรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่ยังคงเป็นความเป็นชุมชนที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งนั่นก็คือ การไปงานแต่งงาน งานศพ งานบวช และรวมทั้งงานเลี้ยงน้ำชาต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนนั้น สิ่งแรกที่ผู้วิจัยสามารถสัมผัสเรื่องราวของความเป็นชุมชนเหล่านี้ นั่นก็คือ การที่ชาวบ้าน ไม่ว่าจะใกล้ หรือไกล เป็นญาติ หรือคนรู้จักกัน ที่มีความผูกพันกับเจ้าของงาน หรือแม้กระทั่งลูกหลานของเจ้าของงานก็ตาม เกือบทุกคนก็จะมาช่วยในงานดังกล่าว ซึ่งหากผู้ชายก็จะมาช่วยในลักษณะของงาน ดังภาพ





ภาพที่ 39 พิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบชีวิตของชุมชน

จากภาพที่แสดงถึงความหลากหลายของพิธีกรรมในพื้นที่แต่ภายใต้ความหลากหลายนั้นก็ยังมีเฉพาะสำหรับการจัดวางตำแหน่งหน้าที่เห็นได้ชัดเมื่อไปในงานพิธีต่าง ๆ ซึ่งมีการจัดวางลักษณะสำคัญหลายประการด้วยกัน และลักษณะที่พบเจอได้บ่อยในพื้นที่แบ่งได้ 3 ลักษณะสำคัญด้วยกัน ซึ่งนั่นก็คือ

ผู้ชายเช่น หม่าหมู หม่าวัว และชำแหละเพื่อให้ง่ายในการปรุงหรือสับกระดูกต่าง ๆ ขึ้นมะพร้าว การขูดมะพร้าว ผู้หญิง ถูกวางหน้าที่โดยเป็นที่รับรู้กันว่าผู้หญิงมีหน้าที่ คือ หั่นผัก หั่นตะไคร้ แกะพริก กระเทียม ตำเครื่องแกง แกง ล้างจาน สำหรับเด็กหรือวัยรุ่น ก็ถูกวางให้มีหน้าที่ในการเสิร์ฟน้ำให้กับคนในงานไม่ว่าจะอยู่ในนามของแขกที่มาในงานหรือแม้กระทั่งคนที่มาช่วยงานทั้งหลาย

การแบ่งงานกันทำระหว่างชายและหญิงสะท้อนให้เห็นร่องรอยของกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในอดีตที่นิยมการใช้ชีวิตของเพศชายและหญิง แต่ปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ ธัญลักษณ์ ศรีสง่า (2550, 155) ที่ว่า

“การเข้าร่วมงานในชุมชนระหว่างผู้ชายและหญิงนั้นเสมือนมีเส้นแบ่งแดนที่เกิดจากความแตกต่างที่ถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์ของ “ไปบ้านเดียวกัน” และพื้นที่ชุมชนยังเปิดโอกาสให้เป็นพื้นที่ที่ต่อเติมความเข้มข้นของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนซึ่งในชีวิตประจำวันที่ไม่ค่อยได้

สัมพันธ์กัน ภายใต้ “พื้นที่เฉพาะกิจ” ที่จัดขึ้นและผ่านการรับรู้ของคนในชุมชนและภายใต้งานที่จัดขึ้นก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ส่วนตัว ที่แสดงตัวตนของคนในชุมชนประการหนึ่ง”

การช่วยเหลือในงานชุมชนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นการช่วยเหลือเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน เพราะการไม่ไปช่วยงานในชุมชนผลกระทบที่ตามมานี้อาจนำมาสู่การนิทาว่า ไม่มีน้ำใจในการช่วยงานส่วนรวมหรืองานบุคคลอื่น โดยสังเกตได้ว่านายที่ซ่อนเร้นนอกเหนือจากการไปช่วยงานคนอื่นในชุมชนนั้นคือความคาดหวังจากชุมชนว่าตนเองจะได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชนและอีกด้านหนึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมต่างในชุมชนถูกร้อยรัดด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่สอดคล้องกับมุมมองของรัตนา โตสกุล (2548, 6) ที่ว่า

“อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว และลื่นไหลไปตามบนพื้นที่ทางสังคม อำนาจไม่ได้ผูกขาดเบ็ดเสร็จ โดยกลไกอำนาจรัฐที่ใช้บังคับ มันได้เคลื่อนตัวเข้าไปยังจุดที่เล็กและศูนย์กลางที่สุด และจุดที่มีขอบข่ายกว้างขวางที่สุดในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มันอยู่ทุกที่ อำนาจไม่ใช่สมบัติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันเป็นที่ของทุกคนและคนรวย เป็นของผู้อ่อนและผู้เข้มแข็งอำนาจเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการ ในการสร้างระบบควบคุมทางสังคมและการผลิตวัฒนธรรมอำนาจรูปแบบของการใช้กำลัง บังคับและความรุนแรงล้วนแล้วแต่เป็นผลผลิตของประดิษฐกรรมหรือการสร้างวัฒนธรรมในแต่ละสังคมในทางกลับกันการใช้กำลังบังคับและความรุนแรงก็เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ”

ซึ่งจะสังเกตได้ว่าภายใต้ของความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นในคลองหอยโข่งนั้นทุกคนที่ทำงานนั้นมีทั้งหลากหลายเหตุผลที่ผูกโยงเข้าไว้ด้วยกันดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ไม่ไปก็ไม่ได้มันโบล๊ะ(น่าอาย) พี่น้องกันนี้...”

(สมบุรณ์ ชาวสุข วันที่ 21 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

“...ต้องไปช่วยงานสักหีด(นิดหน่อย) แกมงานเราแล้ว...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 1 สิงหาคม 2550 : สัมภาษณ์)

“...ไม่ไปงานเขาไม่ได้อยู่แค่นั้น(ใกล้กัน) มันน่าเกลียด บ้านติดกัน...”

(จินตภาพ พุดแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นนั้นเป็นเสียงสะท้อนที่เกิดขึ้นในชุมชนให้ความหมายของการไปช่วยงานในแต่ละงานที่มีมุมมองการไปงานที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นการพูดถึงเรื่องราวของ

ความเป็นเครือญาติ เรื่องราวการถูกได้รับการช่วยเหลือมาก่อนและเป็นสิ่งที่จะต้องตอบแทนหรือแม้กระทั่ง การมีพื้นที่ที่ติดการมีพิธีกรรมก็ตาม ขึ้นอยู่กับการให้เหตุผลของการไปทำกิจกรรมร่วมกันแต่อีกด้านหนึ่งภายใต้ของการเข้าร่วมการทำกิจกรรมในทุกกิจกรรมในชุมชนนั้นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ทุกคนที่ดำรงอยู่ในสังคมก็ยังคงต้องการการแสดงผลตัวอยู่ในชุมชนเพื่อเรียกร้องหรือเพื่อดำรงซึ่งสิทธิในการได้รับการให้ความสนใจกับคนอื่นจากชุมชน ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ถ้างาน โบ้(พวก)บ้านเราต้องไปช่วยทำอะไรในงาน เขน้ง(ข้าง)แหล่ เดี่ยวถ้าเราไม่ไปงานเข้าเดี๋ยวเขา ก้ำ(ก็)ไม่มางานเรา...”

(จิตนาภาพ พุดแก้ว วันที่ 11 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเองที่จะต้องสัมพันธ์กับชุมชน โดยสอดคล้องกับมุมมองของ ธัญลักษณ์ ศรีสง่า (2550,154) ที่ว่า

“การช่วยเหลืองานชุมชน เป็นการช่วยเหลือเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน และเมื่อไปช่วยงานคนอื่นแล้วตนเองได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งเป็นการนิยามตนเองในฐานะคนในชุมชนจึงเป็นเหมือนการสร้างเชื่อมั่นให้กับผู้คนในชุมชนว่า หากตนเองและครอบครัวไม่ได้ดำรงชีวิตอยู่ถ้าพึ่งแต่ก็สามารถพึ่งพาระบบชุมชนที่ซ่อนอยู่ภายใต้พื้นฐานความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน (Reciprocity) ได้”

นัยหนึ่งการนิยามตัวตนเป็นการปรับพื้นที่ชีวิตให้สอดคล้องกับสังคม ที่แสดงถึงความประนีประนอมของการเป็นคนในชุมชนและในบางสถานการณ์ก็เปลี่ยนไปทำงานจากการทำนาไปสู่การช่วยงานในชุมชนซึ่งการทำงานเหล่านี้ทำให้ตัวตนของชาวนาไปสู่รูปแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็นครู สมาชิกเทศบาล แม่บ้าน หรือการเป็นคนในชุมชน ซึ่งศักยภาพในการนิยามตนเองที่เป็นอำนาจอย่างหนึ่งของชาวนามีทางเลือกของชีวิตท่ามกลางบริบทของสังคม ณ ปัจจุบัน

### 1.1.3 ผ่านกิจกรรมบนสายน้ำ

ชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับสังคมนอกบ้าน ของชาวบ้านจะขึ้นอยู่กับความเป็นเพื่อนบ้าน ความผูกพันทางเครือญาติทั้งสองฝ่าย กลุ่มย่อยที่มีความสนิทสนมกัน และความผูกพันระหว่างเพื่อน พี่เล็กน้องใหญ่ โดยที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในยามวิกฤตของชีวิต หรือช่วยหาคนรู้จักกันเวลาเดินทางไปหมู่บ้านอื่น ในข่ายสังคมเหล่านั้นความสัมพันธ์จึงเป็นลักษณะของการเข้าใจร่วมกัน (แจ็ก เอ็ม ฟ็อดเตอร์ 2526, 248)

ความเป็นชุมชนที่ผู้วิจัยได้มองผ่านเรื่องของการเป็นเพื่อนบ้านในชุมชนนั้น ความเป็นเพื่อนบ้านในชุมชนมิได้มีความหมายในเรื่องของการมีอาณาบริเวณของพื้นที่บ้านเพียงด้านเดียว แต่ในอีกด้านหนึ่งผู้วิจัยได้หมายรวมถึงการเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน อยู่ในบ้านเดียวกัน อยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือแม้กระทั่งอยู่ใกล้กับชุมชนที่มีนัยของความเชื่อมโยงและผูกโยงที่แสดงให้เห็นถึงนัยที่การเป็นเพื่อนบ้านในรูปแบบของจิตสำนึกที่เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมเพื่อช่วงชิงอำนาจอันชอบธรรมในสังคมที่ตนมีสิทธิชอบธรรมในชุมชน

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีหลากหลายกิจกรรมที่สอดคล้องกับความเป็นชุมชนภายใต้คำเรียก “ไปบ้านเรา” กิจกรรมที่เห็นดังภาพด้านล่างเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนกำลังร่วมมือกันเพื่อสร้างฝายกั้นน้ำ เพื่อให้มีน้ำกินน้ำใช้สำหรับคนในชุมชน โดยจากการเข้าไปสัมผัสกับกิจกรรมดังกล่าวนี้ จะพบเจอบรรยากาศที่มีตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา ณ ที่นี้ ซึ่งหากมองว่าการทำงานดังกล่าววัยที่เหมาะสมที่สุดวัยกลางคน แต่อีกด้านหนึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการแสดงให้เห็นการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วยเช่นกัน ดังภาพ



ภาพที่ 40 การสร้างฝายกั้นน้ำในชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้ที่มีร่วมกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยได้พบเจอผู้คนหลายช่วงวัย โดยเฉพาะคนชราที่ไม่มีกำลังแรงงานพอที่จะสร้างฝายกั้นน้ำ มาร่วมกิจกรรมนี้ด้วย คนชราให้เหตุผลของการมาร่วมกิจกรรมดังกล่าวว่า

“...มาเป็นกำลังใจให้เข้าหอรอกและถ้าอิ้ทำก้า(เก้)กั้น(เก็ดขวาง)เขาเปลาเปลา(เปล่า เปล่า)...”

(แนบ คงชนะ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงถึงนัยของการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนที่ถึงแม้ว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่วมแรงในการทำกิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งการนั่งดูหรือการเข้าร่วมในบรรยากาศของกลุ่มก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกทางหนึ่งที่แสดงให้เห็นความมีตัวตนของคนที่เป็นเครื่องต่อรองให้กับคนในชุมชนที่มีนัยที่ถึงความชอบธรรมในการใช้สิทธิภายใต้คนในชุมชนเดียวกันดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ถ้าไม่มาช่วยก็ โบ๊ะแล้ว(น้าอายุ) บ้านเองเพื่อนเขา มาเพ (มากันหมด) ไม่มาก็ไม่ได้ เพราะเวลาอี(จะ) ใช้น้ำก็โบ๊ะ(น้าอายุ)...”

(โกศล นวลบุญ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเปิดพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชานานในระดับชุมชนด้วยการทำงานส่วนรวมภายในชุมชน ที่เริ่มจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดมาจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งในอีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการทำงานเพื่อชุมชนที่จำเป็นมีการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น อบต เทศบาล สาธารณะอำเภอ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนด และในขณะเดียวกันการทำกิจกรรมในชุมชนนั้นก็เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนที่เป็นพลังในการต่อรองกับภาครัฐในบางเวลาด้วยอีกทางหนึ่ง

แต่กระนั้นก็ตามการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนนั้น ในบางครั้งก็เกิดมาจากกระบวนการทางเครือข่ายอย่างหนึ่ง และในบางประการก็เกิดจากความสัมพันธ์ในชุมชนที่เริ่มเลือนลาง และค่อย ๆ จะจางหาย โดยส่วนหนึ่งนั้นก็เป็ผลมาจากกระบวนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนเกิดการพึ่งพาสังคมภายนอกโดยการเน้นเรื่องของเงินตราที่เป็นค่าตอบแทนในเรื่องของการทำงานมากขึ้น อย่างคำพูดที่ว่า

“...วันนี้ช่วงเช้าไปไม่ได้ ไปขี้ดียง(กรีดยาง)ก่อน ค่อยมาช่วงบ่าย...”

(อาทิตย์ บุญรอด วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนนั้นอีกนัยหนึ่งก็เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่สาธารณะอีกพื้นที่หนึ่งของชุมชน อีกด้านมุนหนึ่งเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบสายสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับชุมชน และพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปและที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์แบบใหม่ภายในชุมชน ที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มคน การโยงผู้คน พื้นที่ กิจกรรม แสดงให้เห็นถึงการเปิดพื้นที่เพื่อให้กลุ่มคน ได้แสดงออกถึงการรับรู้ว่ามีพื้นที่มิใช่เพียงเป็นพื้นที่ทางกายภาพ แต่พื้นที่เองก็เป็นตัวแทนอัตลักษณ์ของความเป็นชุมชน ที่ผูกโยงอยู่กับความเชื่อ สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมด้วยเช่นกันดัง เช่นคำพูดที่ว่า

“...ในสมัยแรก(สมัยก่อน)บ้านเราที่ไม่เคยขาดน้ำ เป็นอยู่ช้ำอู่ช้ำเราอยู่กับน้ำตลอด ไม่ หอน(ไม่เคย)อี่(จะ)ขาดนี้ก็อยากอี่(จะ) ไปหาปลาในคลองก็ได้กินปลา เราไม่หอน(ไม่เคย)อด...”

(ถวิล นวลวิสัย วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามในอีกมิติหนึ่งชุมชนก็ไม่ได้มีพื้นที่ที่เต็มไปด้วยรูปแบบของความสัมพันธ์ เน้นการสะสมทุนและการหากำไรทุกพื้นที่ เพราะในชุมชนก็ยังมี การให้ความหมายที่เปรียบเสมือน บ้านหลังใหญ่ ที่เป็นพื้นที่ทางสังคม ที่ทุกคนมีจิตสำนึกของการทำงานร่วมกัน ที่สอดคล้องกับ รัชฎ์ลักษณะ ศรีสง่า (2550, 155) ที่ว่า

“การร่วมจัดงานในชุมชน ที่ถูกแทนความสัมพันธ์แบบ “คนบ้านเดียวกัน” และพื้นที่ชุมชน ยังเปิดโอกาสให้ความหมายของตนเอง ที่ถูกอธิบายความแตกต่างที่เป็น “พื้นที่เฉพาะกิจ” ซึ่งเป็นการยอมรับจากชุมชน แต่ภายในกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ได้แสดงถึงควมมีตัวตน ที่แสดงถึงความพยายามในการหา “ช่องว่าง” เพื่อแสดงถึงการมีตัวตน ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เช่น การทำนา การไปช่วยงานในชุมชน ซึ่งเป็นศักยภาพหนึ่งในการนิยามตนเอง ท่ามกลางบริบทของ สังคมที่เปิดทางเลือกชีวิตในทุก ๆ ทางเท่าที่จะทำได้ และสอดคล้องกับ Marcus, 1992 : 115 (อ้างใน วชิรศักดิ์ มัชฌิมมาภิโร 2549, 27) ที่ว่า

สังคมชาวนาเป็นสังคมที่มีความผูกพันในด้านวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น ในความผูกพันของ ชาวนาพยายามสร้างความเป็นอัตลักษณ์จากคน ๆ เดียว หรือคนกลุ่มหนึ่งจนถึงชาวนาทั้งสังคมเพื่อ จะนิยามตัวตนและเลือกแสดงตัวตนให้แตกต่างจากกลุ่มคนอื่นตามสถานการณ์ และช่วงเวลา ที่เผชิญอยู่ โดยอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น จะถูกสร้างใหม่ใน ลักษณะเป็นการประนีประนอม ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างพลังสังคมที่กำลังปฏิบัติการ ต่อต้านอำนาจครอบงำ และการยอมรับองค์ประกอบความเชื่อบางอย่าง วัฒนธรรมใหม่เข้าสู่บริบท ความเป็นท้องถิ่น การเกิดใหม่ของความสัมพันธ์ ภาวะแตกแยก และความแตกต่างของส่วนต่าง ๆ ในสังคม เป็นจุดกำเนิดความเป็นอัตลักษณ์ของสังคมชาวนาที่กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ไปสู่สังคมเมือง จากปรากฏการณ์ในการมองผ่านกิจกรรมชุมชนนั้นมิได้สรุปประเด็นในการทำ กิจกรรมในชุมชน คือ

เรื่องของชุมชน มองผ่านกิจกรรมของชุมชน		ความเป็นชุมชน	ลักษณะของความเป็นชุมชน
กิจกรรมบนพื้นน้ำ	การรวมกลุ่มคน	แลกเปลี่ยนแรงงาน	มีผลประโยชน์ร่วมกัน
		แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	ช่วยเหลือกัน
กิจกรรมในรอบชีวิต	การรวมกลุ่มคน	แลกเปลี่ยนแรงงาน	มีผลประโยชน์ร่วมกัน
		แสดงตัวตนต่อชุมชน	การต่อรองกับชุมชน
กิจกรรมบนสายน้ำ	การรวมกลุ่มชุมชน	แสดงตัวตนต่อชุมชน	การต่อรองกับชุมชน
		แสดงตัวตนต่อรัฐ	การต่อรองกับรัฐ

### ตารางที่ 8 สรุปประเด็นกิจกรรมของชุมชน

ในกิจกรรมของชุมชนที่มองผ่านรวมตัวของกลุ่มคนบนพื้นน้ำนั้น แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนแรงงาน และการแลกเปลี่ยนในเชิงของความคิด ที่แฝงเร้นด้วยนัยการมีผลประโยชน์ร่วมกันหรือในบางครั้งอาจจะเป็นการช่วยเหลือในชุมชน และอีกเรื่องราวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนนั้น คือการร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชนหลาย ๆ กลุ่มมาร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมบนพื้นน้ำ ซึ่งถือว่าเป็นของส่วนรวมและภายใต้ได้มาร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้นัยหนึ่ง เพื่อเป็นการแสดงตัวตนในการต่อรองกับชุมชน และอีกนัยหนึ่งนั้นเพื่อแสดงตัวในการมีสิทธิเพื่อต่อรองกับรัฐในเรื่องการจัดการเกี่ยวกับชุมชนที่คนในชุมชนมีสิทธิในการจัดการชุมชน โดยชอบธรรม

### 2.2 มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน

ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย ระบบความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ แต่มุมหนึ่งที่ยังถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวนาที่ไม่สามารถ ละเลย หรือละทิ้งไปจากวิถีคิด ซึ่งนั่นก็คือ ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ และถือว่าเป็นความเชื่อเรื่องของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่มีทั้งคุณ และโทษต่อผู้ที่ไม่ถือปฏิบัติซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ

### 2.1.2 ชีวิตที่ผูกโยงกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์

พิธีการไหว้ตายาย ที่เป็นวัฒนธรรมย่อยที่สามารถพบเจอในพื้นที่ศึกษาเมื่อถึง เดือนหก ของทุกปี วันไหว้ตายาย อาจใช้วันครุ (พฤษภาคม) เมื่อถึงวันฤกษ์ดี คือ วันที่กำหนดให้มีเวลามา พร้อมเพรียงกันของลูกหลาน เตรียมจำนวนหนึ่งที่ถูกรเรียกว่า “ตายายร่วมกัน” มาพบเจอกันครั้ง หนึ่งในรอบปี ณ ที่บ้านหลังที่ได้ชื่อว่า “คนทรง” และภายใต้การพบเจอในรอบปีนั้น คนบางกลุ่ม จะนำของมา แก้บน โดยก่อนการแก้บน คนนั้นอาจจะบนบาน ในเรื่องต่าง ๆ ที่บนบานแล้วได้ตาม ประารถา และลูกหลานจะนำของที่สัญญาว่าจะนำมาเส้นไหว้ หรือจะมาแก้บน

ประมะวญ ดิคินสัน (2539 , 143-149) อธิบายว่าการประกอบพิธีกรรม ( Ritual) เป็นการ ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ที่เกิดจากความเชื่อ (Myth) ของคนรุ่นก่อน ให้แก่เพื่อนมนุษย์และ คนรุ่นต่อมา และพิธีกรรมที่ผูกพันมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างดีที่สุด คือการบูชาบรรพบุรุษ ความ ตระหนักว่ามีบรรพบุรุษร่วมกัน ไหว้บรรพบุรุษเดียวกัน ทำให้มีความรู้สึกเป็น “พวกเรา” และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544, 156) มองว่า เป็นพิธีความเชื่อที่มนุษย์ มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นพิธีกรรม ที่ “ตอกย้ำศรัทธา” เชื่อว่าการไหว้ทำให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวและนำความสวัสดิมีชัยมาให้ ในภาคใต้ ของประเทศไทย

การบนตายาย เป็น สัญญาที่ไม่มีการลงชื่อ เช่นสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นให้ คำมั่นสัญญาไว้ในใจว่าจะไม่มีการบิดพลิ้ว ผู้ที่ไม่รักษาสัญญาจะไม่มีความสุข และทรมานใจมาก บางคนไม่แก้บน อาจมีอาการป่วยทางร่างกายได้ การบนตายาย เป็นการกล่าวความต้องการ หรือ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ให้ญาติพี่น้องที่ได้ยิน มีความเห็นอกเห็นใจ แบ่งปันความรู้สึกซึ่งกัน และ กัน (ที่มาเว็บไซต์: [www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=1801.0](http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=1801.0))

จากปรากฏการณ์หลายท่านที่สะท้อนเรื่องของการมาประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ดังเช่น คำพูด

“...ขอให้หายไม่บาย(ไม่สบาย) ไม่เจ็บ ไม่ไข้ ให้หายขาด(หายสนิท)...”

(ไชยณรงค์ จันทร์แก้ว วันที่ 13 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

ผู้คนที่มาทำพิธีกรรมดังกล่าวนี้ จะมีหลากหลายช่วงอายุวัย และผู้คนที่มาทำพิธีก็จาก หลากหลายพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนเองหรือคนนอกชุมชน ที่มาจากต่างอำเภอ ดังเช่นคำพูด ที่ว่า



“...ไม่ใช่ โบ้(พวก)บ้านเราอย่างเดียวที่เขามาไหว้ตายายังทั้งโบ้(พวก)ภาคใหญ่ โบ้(พวก) สะเดา โบ้(พวก)มาเล ที่เขามาส่วนใหญ่ บางคนเขาอี(จะ)มาบนตายาย บางคนเขาก็มาเก็บน...”

(เยี่ยม ไชยรัตน์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551 : สัมภาษณ์)



ภาพที่ 41 พิธีไหว้ตายาย

ภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้คนที่มาทำพิธีกรรมดังกล่าว นั้น จะมีหลากหลายช่วงอายุวัย และมาจากหลากหลายพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนเองหรือคนนอกชุมชน ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หมู่บ้านใกล้เคียงกันหรือต่างหมู่บ้านออกไป ภายใต้ของการมีพิธีกรรมร่วมกัน โดยการผูกโยงและเชื่อมร้อยเรื่องของความเป็นเครือญาติกับความเชื่อที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้การมาพบเจอกัน การพูดคุยกัน ระหว่างลูกหลาน ที่ผ่านการรับเรื่องราวต่าง ๆ โดยการถ่ายทอดเรื่องราวของความไม่สบายใจให้กับตายายผ่านคนทรงที่มีความเกี่ยวโยงกันในทางเครือญาติ ให้ตายายได้รับรู้เรื่องราวของความไม่สบายใจและช่วยปิดเป่าเรื่องราวที่ไม่สบายใจให้หมดไป เช่นคำพูดที่ว่า

“...มาขอให้ตายายช่วยให้ดูแลลูกหลานที่นอนไม่บาย(ไม่สบาย)อยู่ที่บาย(สบาย)ให้มันหายจากโรคร้ายที่เป็นอยู่หว่างนี้(ปัจจุบันนี้)กัน...”

(เยี่ยม ไชยรัตน์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551 : สัมภาษณ์)

การเก็บนตายาย คือ การทำตามสัญญาที่ให้ไว้ต่อตายาย (การบน) เก็บนโดยการพูดเรื่องที่ตนตั้งใจที่ตนทำได้สำเร็จแล้วญาติพี่น้องที่ได้ยินร่วมยินดีไปด้วย และเครื่องเก็บนก็จะเป็ประเภทเครื่องเช่น ไหว้ต่าง ๆ ยิ่งเก็บนตายายมากเท่าไรก็เป็นการนำอาหารมาถวายมากขึ้นเท่านั้น เมื่อเสร็จพิธี อาหารที่นำมานั้นก็จะได้นำมาแบ่งกันรับประทาน กันมากขึ้น และก่อนที่จะนำอาหารมาแบ่งกันนั้นก็ต้องทำพิธี การชักระเปาะ คือการนำใบมะพร้าวมาสานเป็นเงื่อน แล้วให้ผู้ทำพิธีใช้พระ

ขรรค์ทาบเปรียบเสมือน “การตัด” แล้วทำมาทาบที่หน้าผาก ท้องคาถา เสร็จแล้วให้คนเก็บบดถึง เสร็จออกพร้อมกับผู้ร่วมพิธีร่วมกันกล่าวคำว่า “ปล่อย” หมายถึงหลุดพ้นจากสัญญาแล้ว การชำระแยะเป็นอุบายที่ทำให้ผู้มาเก็บบดได้คลายโอบมะพร้าวสานออก ทำให้โล่งใจเหมือนได้คลายความผูกมัดออกไป (ที่มาเว็บไซต์: [www.siamsouth.com/smf/index.php](http://www.siamsouth.com/smf/index.php))

ในการบนบานต่าง ๆ เช่น คำพูดที่ว่า

“...ภาค(อธิฐาน)ให้ไอ้พ่คมัน ได้หลบ(กลับ)มาอยู่บ้าน มาทำงานที่บ้าน พอคมัน ได้ย้ายหลบ(กลับ)มาอยู่นี้ มาเก็บบ...”

(นอม ละอองโชค 13 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

ความเชื่อเรื่องพิธีไหว้ตายายนั้น มีความเชื่อกันว่า เป็นการทำพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อเรื่องของบรรพบุรุษ ที่ใช้บารมีของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นทีเคารพนับถือ ซึ่งเกิดจากความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้นจะช่วยปกป้องคุ้มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ในบางครั้งหากลูกหลานต้องการสิ่งใด ก็จะอธิษฐานถึงสิ่งที่ต้องการให้บรรพบุรุษช่วย และดลบันดาลให้สมความปรารถนา เมื่อการอธิษฐานดังกล่าวเป็นความจริงตามคำปรารถนาลูกหลานคนนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ของที่สัญญาว่าจะตอบแทนให้ไม่ว่าจะเป็น เหล้ายาอาหาร หรือ ตามความเหมาะสมที่ได้ให้คำมั่นสัญญากันไว้ในครั้งที่บนบานมาเก็บบดดังกล่าวด้วย

ในการจัดพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น สิ่งที่ซ่อนเร้นภายใต้การมาประกอบพิธีกรรมนั้นก็คือการช่วยผ่อนคลายทางจิตใจ ให้ลูกหลานที่กำลังไม่สบายใจได้มีกำลังใจอีกทางหนึ่ง และในขณะที่เดียวกันแม้ว่าจะเกี่ยวโยงเรื่องของความเชื่อเพียงใด พิธีกรรมดังกล่าวเริ่มมีการปรับเปลี่ยนและการเปลี่ยนแปลงไปตามห้วงเวลา และตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แม้สังคมภายนอกจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด ความเชื่อเรื่องตายาย ของลูกหลานกลับยังคงดำรงอยู่ในรูปแบบพิธีกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บบดที่มกระบวนกรรวบรัดมากขึ้นเช่นคำพูดที่ว่า

“...ไม่ต้องทำก็ได้ หฺนุ(ขนม)แดงหฺนุ(ขนม)ขาวถ้าทำไม่ทันนั้น ไปซื้อ หฺนุ(ขนม)ชั้นที่หน้าวัดก็ได้ใช้ได้เหมือนกัน...”

(แอบ ไชยรัตน์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้รูปแบบของพิธีกรรมจะเปลี่ยนแปลงไป หากความเชื่อเรื่องตายาย ยังคงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ของผู้คนอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ ความหมายของพิธีกรรมก็ยังเหมือนเดิม คือ ขอบคุนตายายที่ดูแลทุกข์ของพวกเขาตลอดมา

ประเพณีวันว่าง เป็นประเพณีที่คนในชุมชน มีการรวมตัวกันภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัวหรือภายใต้ความสัมพันธ์ของเครือญาติมาพบปะสังสรรค์กันซึ่งลูกหลานไม่ว่าจะอยู่ไกล หรือไกล ต่างจังหวัดก็จะกลับมาพบปะกันที่บ้าน หากบางคนมีลูก หรือหลาน อยู่ที่อื่น ๆ ก็จะมา แนะนำให้เป็นที่รู้จักในวันนั้นและจะร่วมพิธีกรรมการทำบุญร่วมกันดังคำพูดที่ว่า

“...นานๆหวางอู้(กว่าจะ) ได้พบกันที่หนึ่ง เป็นสิ่งที่ลูกหลานควรที่จะมาร่วมกันในวันว่าง ปีนึ่งสักหนนึ่ง(ปีละครั้ง)เพราะว่าเราจะ ได้รู้จักที่ๆน่องกันมากขึ้น เพราะคน หวางนึ่ง(ปัจจุบันนี้)ไม่รู้ใครเป็นใครหมดแล้ว ถ้าคนใหญ่ไม่พามารู้จักที่น่องก็ขาดกัน(สิ้นสุด)หมดต่อไป...”

(เอิ้น ปลายสิงหา วันที่ 14 เมษายน 2552 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นนัยของการมาร่วมทำกิจกรรมในวันว่าง ก็ยังแสดงนัยของความ เป็นเครือญาติที่นับวันจะเริ่มเลือนหายไป ในชุมชน แต่อีกนัยหนึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ ความสนใจในการทำกิจกรรมดังกล่าว ที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนให้ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ดังภาพ



ภาพที่ 42 ประเพณีวันว่าง

ประเพณีวันว่างจะมีการประกอบพิธีกรรมที่ป่าช้า ที่เป็นที่ตั้งของสุรูปของบรรพบุรุษ โดย ก่อนถึงว่างลูกหลานก็จะมาร่วมกันทำความสะอาดสุรูป โดยการ กวาด เช็ดถู มีการมุงหลังคา กระเบื้อง การปูพื้นด้วยกระเบื้อง การทาสีใหม่ และมีดอกไม้ประดับที่หน้าสุรูป มีรูปเทียน และใน

กลางคืนของวันนั้นในช่วงกลางคืนที่สฤปก็จะมีการประดับด้วยหลอดไฟกระพริบที่หลากหลายสี เพื่อให้ดูโดดเด่นในยามค่ำคืน

การสร้างสฤปถือว่าเครื่องหมายที่แสดงถึงนัยทางฐานะทางสังคมของลูกหลานผู้เป็นเจ้าของสฤปด้วยเช่นกัน โดยสฤปแต่ละหลังจะสร้างด้วยรูปแบบที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่จะมีความแตกต่างในเรื่องของการตกแต่งสฤปที่บางหลังก็จะมีการมุงหลังและบริเวณพื้นที่ของสฤปก็จะมีกรปูพื้นด้วยกระเบื้องหรืออาจจะมีการต่อเติมไว้เป็นที่สำหรับเป็นที่นั่งที่เป็นศาลาพักไว้สำหรับลูกหลานมานั่งคุยกัน ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...เวลาลูกหลานมาจะได้มีที่นั่ง ใค้ นั่ง แผลง(พูด)กันที่บัวไม่ต้องไปหาที่นั่งที่ตรงอื่น(อื่น) ถึงพอเวลาอี(จะ)กินข้าวร่วมกันก็มากินกันที่บัว แต่ถ้าให้คิดต้องยังหลังคา มั่ง(ข้าง) จะได้ไม่ร้อน ปูพื้นสักหีค(นิคหน้อย)จะได้คูคิ แลใหม่สักหีค(นิคหน้อย)...”

(อนันต์ วงศ์ชนะวันที่ 10 พฤษภาคม 2551 : สัมภาษณ์)

จากนัยของคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นเรื่องราวของการตกแต่งสฤปที่มีความหมายที่ซ่อนทับที่มีไว้เพียงเป็นการรักษาสภาพของสฤปให้มีความคงทน ยาวนานไม่โดนแดดโดนฝนจนดูสภาพที่ทรุดโทรมลง แต่อีกนัยเป็นการบ่งบอกถึงฐานะทางการเงินของลูกหลาน ที่สื่อผ่านการก่อสร้างสฤปของบรรพบุรุษอีกด้านหนึ่งด้วยเช่นกัน

หากมองเรื่องของ พิธีกรรมก็เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่พิเศษ ที่ผูกโยงเรื่องของความเป็นเครือญาติ ที่ทำให้คนเหล่านี้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่อยู่ในรูปแบบของการสร้างพื้นที่ที่มีความหมายจำเพาะของกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การมาพบปะสังสรรค์กันในอยู่ในสถานะที่เป็นพวกเดียวกัน เป็นเครือญาติกัน การได้มีความผูกพันร่วมกันทางสายเลือด รวมไปถึงการเปิดพื้นที่ที่ดูเหมือนอาจไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มาควบคุม แต่ในความเป็นจริง มีเงื่อนไขบางอย่างที่ผู้เข้าไปอยู่ร่วมกันนั้นจะต้อง “มีสายเลือดเดียวกัน” ภายใต้การมาพบปะกันนั้น ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่จะต้องมาพบเจอกันใน พิธีดังกล่าว แต่จะอยู่ภายใต้ความเชื่อที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตในเรื่องของความวิตกกังวลที่จะมีผลต่อวิถีชีวิตของลูกหลาน

เป็นกิจกรรมที่สื่อให้เห็นถึงเรื่องราวที่สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ผูกโยงกับวิญญาณของบรรพบุรุษซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตประจำวันที่ไม่ใช่เป็นเพียงประเพณี หรือพิธีกรรมที่สืบทอดกับมาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องราวของการรวมกลุ่มของเครือญาติเข้าไว้ด้วยกันในชุมชนหนึ่งด้วยเช่นกัน

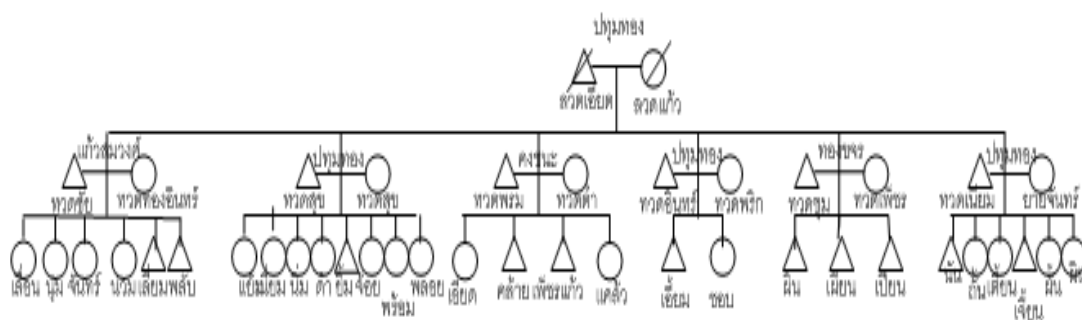
การประกอบพิธีกรรมนั้น นับว่าเป็นอีกทางหนึ่งที่ชาวนาถือปฏิบัติและยังมีพลังพิธีกรรม โดยการสร้างวาทกรรมด้วยภาษาและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่เน้นเรื่องของชาวนา ที่นิยามความหมายในการเกิดการรับรู้ทางเป็นจริงทางสังคมร่วมกัน ที่ถือเป็นปฏิบัติการที่เข้าถึงอำนาจ เพื่อ

ผลิตซ้ำ และสืบทอดความเป็นชานา ที่เปรียบเสมือนพื้นที่ที่สร้างวาทกรรมในการปรับโครงสร้างทางความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างพลังทางสังคมต่าง ๆ

### 2.2.2 ชีวิตที่ผูกโยงกับเครือข่ายสายตระกูล

เครือข่ายของความทรงจำเป็นเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้พบเจอในพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นที่ความเป็นนื่อง เรื่องราวของพี่เล็กน้องใหญ่ และเรื่องราวของน้องใหญ่ พี่เจ้า ที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวจากความทรงจำผ่านถ้อยคำที่มาจากช่วงชีวิตที่ผูกพันกับผู้คนที่หลากหลายแต่อยู่ภายใต้ของเรื่องราวที่เป็นเรื่องของ “เครือญาติ”

เรื่องราวดังกล่าว เปรียบเสมือนของความทรงจำที่ผ่านวงจรชีวิตของกลุ่มคนที่มีความทรงจำ ร่วมกันแล้วถ่ายทอดสู่ลูกสู่หลาน จนในบางเรื่องราวเหล่านั้นกลายเป็น “นิทานเรื่องหนึ่งที่ได้เล่าให้เด็กฟัง” โดยการเล่าเพื่อรับรู้ก็เปรียบเสมือนการเล่านิทานเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นคุณค่าของความทรงจำคนรุ่นเก่า และเป็นเพียง “นิยายของคนแก่แต่เป็นนิทานของเด็ก ๆ ” ที่มีการผูกโยงเรื่องราวของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบของความเป็นเครือญาติที่มาจากต้นสายตระกูลเดียวกัน ดังภาพ



ภาพที่ 43 แผนผังเครือข่ายสายตระกูล

จากภาพเป็นต้นสายตระกูลหนึ่ง ที่ผู้วิจัยได้สัมผัสในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง ที่มีถูกผูกโยง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กับต้นสายตระกูลดังกล่าว ที่ชี้ให้เห็นเรื่องราวของความทรงจำที่มีต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หรือเป็นต้นกำเนิดเรื่องราวของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ในช่วงชีวิตหนึ่งและในขณะเดียวกันก็ยังคงผูกพันกับเรื่องราวเหล่านั้นนำไปสู่ การเชื่อมโยงผู้คนในสังคมเข้าไว้ด้วยกันอีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงนัยของความสัมพันธ์ในเชิงเครือข่ายของชุมชน ที่แม้หากเป็นบุคคลที่ไม่รู้จักกันมาก่อนก็สามารถมีความผูกพันมี

ความคุ้นเคยกันในการพบกันครั้งแรก ด้วยการผูกเชื่อมความสัมพันธ์ที่ผ่านคำเรียกว่า “เราพี่น้องกัน” เช่นคำพูดที่ว่า

“...ทวดอยู่กับทวดของย่าลูกนั้นเป็นที่พี่น้องกันละ...”

(แคล้ว คงชนะวันที่ 10 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภายใต้อำนาจของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้คนยังให้ความสำคัญเรื่องราวของความเป็นเครือญาติที่ยังคงผูกโยงอยู่ในวิถีชีวิตและเรื่องราวของความเป็นเครือญาติก็สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของความเป็นพี่เป็นน้อง ที่มีสิทธิพิเศษเกินกว่ากลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ถ้าคิดว่าคนอื่นยืมเบีย(เงิน)ถึงไม่ให้หลบ(ไม่ใช่คืน)ถีบ(แตะ) โกง โกง ไปนานแล้ว แต่นี่เป็นพี่น้องไม่พรีอ(ไม่เป็นไร)ถ้าหม้ายเบีย(ไม่มีเงิน)ก็ค่อยให้หลบ(ใช้คืน)ก็ไม่พรีอ(ไม่เป็นไร) ยังต่อไค(มีเมื่อไหร่)ก็ค่อยให้ก็ได้...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 11 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

หรืออีกนัยหนึ่งก็สะท้อนภาพเรื่องราวของความผูกพันของช่วงวัยหนึ่งที่พูดถึงเรื่องราวของความเป็นตัวตนอีกด้านหนึ่งของผู้คน เช่นคำพูดที่ว่า

“...ลูกสาวกับตาเป็นพี่น้องแคะ(ญาติสนิท)กันหรือเพราะว่าพ่อเฒ่าลูกสาวกับตานี้เป็นน้ำหลวงตา ตาเห็นแกจวกหัวนา(ขุดคันนา) โหย๊ะ(บ่อย) แกหักนา(ขุดนา)เป็นว่าเล่น...”

(เชียว พุทธแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเรื่องราวกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนนั้นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนก็ยังมีความผูกโยงกับให้ความสำคัญเรื่องของเครือญาติที่ผ่านความทรงจำ แล้วถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับเรื่องราวของความเป็นเครือญาติ ซึ่งในบางครั้ง อาจจะสะท้อนในมุมมองของความเป็นตัวตนอีกคนหนึ่ง ที่ผ่านการรับรู้ของกลุ่มคน ในบางครั้งก็สะท้อนเรื่องราวของความเกี่ยวดองกันที่ส่งผลต่อการเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Somers และ Gibsons (1994) ที่ว่า

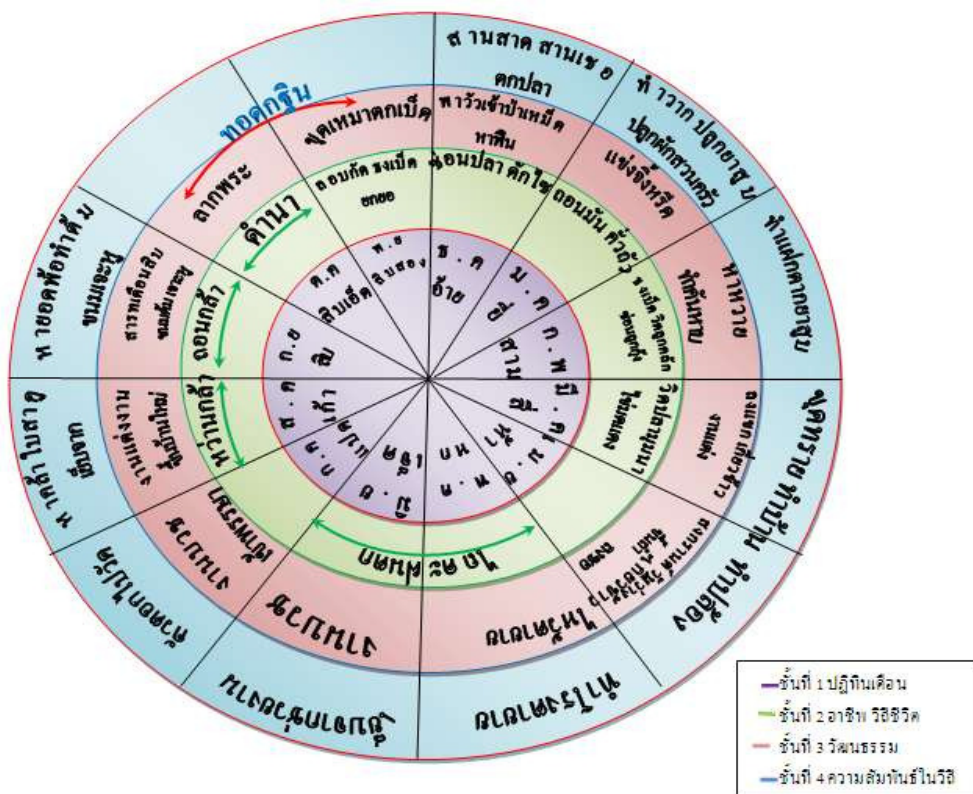
“อัตลักษณ์จากเรื่องเล่า (Narrative Identity) เป็นอัตลักษณ์ที่ส่งผ่านเรื่องเล่านั้นเป็นการเล่าเรื่องความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขของชีวิตทางสังคม การกระทำทางสังคม บริบททางสังคมที่ตัวตนสร้างขึ้น และสร้างใหม่ ในบริบทความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับเวลา สถานที่ และอำนาจที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา”

### 2.2.3 ชีวิตที่ผูกโยงกับความทรงจำของปฏิทินบนท้องฟ้า

หากจะพูดถึงเรื่องราวของชีวิตชาวนา หลายคนอาจจะนึกภาพของเรื่องเล่าชีวิตที่ชาวนาเล่า ในมุมมองของการทำนาที่สอดคล้องด้วยกรรมวิธีของการทำนา ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งอาจเสริมเรื่องราวความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ปะปนกันไปในการทำนา ซึ่งนั่นอาจเป็นเรื่องราวของชีวิตของการทำนาช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่ชาวนามีได้ใช้ชีวิตอยู่ในโลกของกระบวนการทำนาเพียงอย่างเดียว อีกด้านหนึ่งของชีวิตชาวนาก็ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เลื่อนกลางจากท้องนาและปรากฏตัวในสังคมหลากหลายรูปแบบในสังคม

ภาพที่แสดงถึงกิจกรรมในรอบปีของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่วิถีชีวิตผูกโยงกับเรื่องราวที่มีความหลากหลายทั้งผูกโยงวิถีชีวิตของตนกับคนอื่น และผูกโยงอยู่กับบริบทของชุมชนที่ผ่านการเล่าเรื่องราวของหลวงปู่ว่า

“...การทำมาหากินของชาวลองหอยโข่งไม่มีอาชีพหลักอย่างใดอย่างหนึ่งอาชีพเดียวแต่จะขึ้นอยู่กับฤดูกาลแล้วแต่ฤดูไหน แต่ถ้าบอกอย่างคร่าวๆ เดือนอ้าย เดือนยี่ ก็หาปลา ฆงเบ็ด ดักไซ เดือนสาม เดือนสี่ ลงแขกเกี่ยวข้าว วิตลูกปลาในมูมนา ขุดทราย เดือนห้าจะเกี่ยวข้าวขอ วิตปลา ขึ้นถ้ำ วันว่างเปลว ว่างเขื่อน เดือนหกจะไหว้ตายาย เดือนเจ็ดเดือนแปด เย็บจากช่วยงานบวช คั่วดอกไปวัด เดือนเก้าหว่านกล้า ช่วยงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เดือนสิบถอนกล้า ขนมต้ม ทำขนมเจาะหู ไปวัด เดือนสิบเอ็ดค่านา สิบสอง ลากเรือพระ ทอดกรู้น ลอบกัก ฆงเบ็ด ยกยอ ส่วนการกรีดยางจะกรีด สองช่วง คือช่วงแรกเดือนยี่ถึงเดือนสี่เดือนห้าหยุดยางผลัดใบเกี่ยวข้าวต่อเดือนหกถึงเดือนเก้าจากนั้นก็ทำนา ช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในชุมชนจะผันเปลี่ยนตามฤดูกาลของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามความผูกพันระหว่างคนและธรรมชาติ...”



ภาพที่ 44 แผนภาพปฏิทินชุมชน

จากภาพ เป็นภาพของปฏิทินเวลา ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในพื้นที่คลองหอยโข่ง และสอบถามเรื่องราวของความทรงจำของชาวบ้านที่ได้ถ่ายทอดความทรงจำของการใช้ชีวิต ส่วนหนึ่งที่ยังคงดำเนินรอยตามปฏิทินเหล่านี้ และในบางครั้งการปฏิบัติบางอย่างก็เลื่อนหายไปตามกาลเวลา โดยชั้นแรกของภาพเป็นเป็นการนับเดือนในสมัยก่อนและยังคงใช้อยู่ ชั้นที่สองเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่บางกิจกรรมยังคงปฏิบัติอยู่แต่บางกิจกรรมเลิกปฏิบัติไปแล้ว ชั้นที่สามเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน ชั้นที่สี่วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับการร่วมกิจกรรมชุมชนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เดือนอ้าย(ช.ค) ซ่อนปลา ดักไซ พาวัวไปเลี้ยงที่ป่าเสม็ด หาฟืน สานเสื่อ สานเชอ เพราะช่วงนี้ น้ำจะท่วม ที่ป่าเสม็ดน้ำจะท่วมไม่ถึงเพราะเป็นบริเวณที่มีเนินสูงน้ำจะท่วมไม่ถึง

เดือนยี่ (ม.ค) จะถอนมัน ก้าวถั่ว แข่งจิ้งหรีด ปลุกผักสวนครัว ทำหาวกและปลุกยาสูบ

เดือนสาม(ก.พ) ช่วงนี้จะเริ่มเข้าหน้าร้อนชาวบ้านก็จะ ชงเบ็ด วิดปลาตามหนองน้ำ ซ่อนลูกกุ้ง หาหาวยเพื่อเตรียมทำคันหาบไว้หาบข้าว พร้อม ๆ กับทำเผกไว้ตากยาสูบ

เดือนสี่ (มี.ค) เข้าหน้าร้อนชาวบ้านก็จะแห่ไข่มดแดงเพราะหน้านี้ไข่มดแดงจะเป็นไข่มากที่ใหญ่นำมาทำกินได้ วิดปลาที่มุงนา พร้อมไปกับการเกี่ยวข้าว และก็จะเริ่มมีงานแต่งงาน และในหน้าร้อนนี้ก็จะสามารถลงไปจุดทรายที่อยู่ท้องคลองมาเพื่อสร้างบ้าน ทำท่อ ได้



เดือนห้า (เม.ย) ข้าวในท้องนาจะเริ่มสุกหมดชาวบ้านก็จะเริ่มลงซอข้าว มีประเพณี  
สงกรานต์ การขึ้นถ้ำ และขณะเดียวกันก็ยังสามารถลงไปชุกทรายในท้องคลองได้อีก

เดือนหก (พ.ค) ฝนก็จะเริ่มตกอีกครั้งชาวบ้านก็จะไถนา ในเดือนนี้จะมีพิธีกรรมไหว้ดา  
ยายและก่อนที่จะไหว้ก็จะทำโรงตายายก่อนการไหว้

เดือนเจ็ด (มิ.ย) ยังสามารถไถนาได้อยู่พร้อมกับการมีงานบวชและก่อนที่จะมีงานบวช  
ชาวบ้านจะช่วยกันเย็บจากเพื่อใช้มุงหลังคาของที่ตั้งงานบวชด้วย

เดือนแปด (ก.ค) ชาวบ้านจะตากที่นาหลังจากไถไว้ก่อนประมาณหนึ่งเดือนก็ยังสามารถจัด  
งานบวชได้ซึ่งในช่วงเดือนนี้ก็จะเริ่มเข้าหน้าฝนชาวบ้านจะคว่ตอกไปวัดเพราะเป็นช่วงเข้าพรรษา

เดือนเก้า (ส.ค) ชาวบ้านจะหว่านกล้าในนาและจะมีพิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และในการจัด  
งานจะใช้ใบจากมาเย็บทำเป็นหลังคาในวันงาน

เดือนสิบ (ก.ย) เริ่มถอนกล้า และในเดือนนี้จะมีประเพณีวันสารทเดือนสิบชาวบ้านก็จะหา  
ใบพ้อเพื่อทำขนมต้ม และขนมเจาะหูไปวัด

เดือนสิบเอ็ด (ต.ค) ดำนา ประเพณีลากพระ พร้อมกับการทอดกฐิน

เดือนสิบสอง (ธ.ค) เป็นหน้าฝน จะลอบกัก ตกปลา การชุกแมลงเม่า มีการทอดกฐิน

กระนั้นก็ตาม รูปแบบหนึ่งที่อยู่ได้เข้าไปสัมผัส และไม่สามารถลบเลือนออกจากความ  
ทรงจำของชาวนาในช่วงชีวิตหนึ่ง ที่ยังคงผูกติดอยู่ในวิถีชีวิตได้ถูกถ่ายทอดเรื่องราว จากความทรง  
จำสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน ที่แม้กระทั่งตัวของชาวนาเองก็ไม่สามารถลบออกจากความ  
ทรงจำ และยังคงหลงเหลือความทรงจำ ที่เกี่ยวกับวันเดือนปีบนท้องฟ้า ที่ไม่ใช่วันเดือนปีบนหน้า  
ปฏิทิน ซึ่งมีชาวนาบางส่วนที่ยังคงปฏิบัติอยู่กับวิถีปฏิบัติ ในบางส่วนที่ยังคงหลงเหลือที่ติดอยู่ใน  
ความทรงจำของคนในคลองหอยโข่งอยู่เสมอ

หลายท่านที่ยังคงจดจำเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ในความทรงจำ และกิจกรรมส่วนหนึ่งก็ยัง  
ถูกหยิบใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตที่สามารถพบเจอได้ในพื้นที่ และส่วนหนึ่งก็ค่อย ๆ เลือนหายไป  
ตามปีปฏิทินที่เปลี่ยนช่วงชีวิตของทุก ๆ ปี ดังเช่นคำเรียก ช้างขึ้นช้างแรมที่ในบางครั้งก็อาจจะไม่  
สำคัญมากนัก เช่นคำพูดที่ว่า

“...เวลาเราถูกข่มขืนขึ้นบ้านใหม่เราจะใช้ช้างขึ้นก็ได้ช้างแรมก็ได้แต่ที่สำคัญให้เราแล(ดู)ว่า  
ให้ตรงกับวันศุกร์ได้ถึงที่สำคัญอย่าให้ตรงกับวันจรมหรือว่าวันทรุดเศ็ชขาด...”

(เขียว พุทธแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าภายใต้การดำเนินในวิถีชุมชน ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น คำเรียกข้างขึ้นหรือข้างแรม อาจไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญมากนักในบางพิธีกรรม แต่ก็ยังมีอีก พิธีกรรมหนึ่งที่ยังคงให้ความสำคัญ และก็ยังผูกโยงอยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะใน การจัดพิธีงานศพยังมีความสำคัญอยู่เช่นคำพูดที่ว่า

“...ถ้าคนตายข้างขึ้นให้จัดงานวันคู่แต่ถ้าตายข้างแรมก็ให้จัดงานวันคี่...”

(ไพฑูริย์ รัตนพันธ์ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2552 : สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนบางส่วน ก็ยังมีการหยิบใช้ความเชื่อที่มีมาแต่ในอดีต แต่อีก บางส่วนก็ปรับเข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมีผู้ให้เหตุผลของการเลือกที่จะหยิบใช้ หรือ เลือกที่จะมองข้ามผ่านไป โดยให้เหตุผลว่า

“...หลวงนี่(ปัจจุบัน)เวลาเขาจะไถ จะเก็บข้าวส่วนมากเข้าไม่ค่อยแฉ(ดู)ถูกกันแล้ว เขาเท่า แต่(แค่)แฉ(ดู)ว่ารถไถว่างวันไหน ก็ไถวันนั้น รถเก็บว่างวันไหน หรือได้คิววันไหนก็เอาวันนั้นเป็น เกณฑ์เขาไม่นิยมกันแล้วเพราะถ้าถูกบ้างที่เสียเวลา ไม่ทันใจ เราต้อง แฉ(ดู)ว่ารถไถว่างวันไหน ถ้าแฉ(ดู)วันอยู่ไม่ได้...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 20 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...สมัยก่อนกับ หลวงนี่(ปัจจุบัน)มันแตกต่างกันมาก จากที่เมื่อก่อนเราอยู่กับธรรมชาติเรา เรียนรู้ธรรมชาติและปรับตัวตามธรรมชาติแต่หลวงนี่(ปัจจุบัน)เราไม่สนใจธรรมชาติเราตามใจที่ อยากจะทำมันก้า(ก็)เลยทำให้ธรรมชาติลงโทษเรา...”

(ประมวล ผนังะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ที่ปรับเปลี่ยนวิถี ชีวิตตามความต้องการของตัวเอง และมองข้ามเรื่องของการดำรงชีวิตของบริบททางสังคม โดยจะ ให้ความสำคัญกับปฏิบัติเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตก็ยังผูกโยงกับความความเร่งรีบใน สังคมที่ต้องพึ่งพาและนิยมเอาช่วงที่สะดวกเป็นเกณฑ์การตัดสินใจของการทำงานที่เป็นอย่างไรอย่าง หนึ่ง และก็ยังมียังมีเพียง บางเวลาที่ชาวนายยังคงระลึกถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่ไม่สามารถละเลย หรือ มองข้ามผ่านความเชื่อเหล่านั้นได้เสียทั้งหมดจากปรากฏการณ์ในการมองผ่านพิธีกรรมชุมชนนั้น ได้สรุปประเด็นในการทำพิธีกรรมในชุมชน คือ

เรื่องของชุมชน มองผ่านพิธีกรรมของชุมชน		ความเป็นชุมชน	ลักษณะของความเป็นชุมชน
ชีวิตที่ผูกโยงกับ พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์	กลุ่มคนใน ชุมชน	แสดงตัวตนในกลุ่มคน	การต่อรองกับกลุ่มคน
		แสดงตัวตนในชุมชน	การต่อรองกับชุมชน
ชีวิตที่ผูกโยงกับ สายตระกูล	กลุ่มเครือญาติ	การไหว้ตายาย	เชื่อเรื่องวิญญาณที่ดูแล ปกป้อง รักษา
		ประเพณีวันว่าง	เชื่อเรื่องวิญญาณที่คุ้มครองลูกหลาน
ชีวิตที่ผูกโยงกับ ปฏิทินบนท้องฟ้า	ชีวิตที่ผูกกับ กาลเวลา	การดูฤกษ์ยามต่างๆ	พิจารณาฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรม บางพิธีกรรม
		ความสะดวกในวิถีปฏิบัติ	พิจารณาเรื่องความสะดวกในการปฏิบัติ

### ตารางที่ 9 สรุปประเด็นพิธีกรรมของชุมชน

ในพิธีกรรมของชุมชนที่มองผ่านพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในกลุ่มเครือญาติที่แสดงนัยของความเป็นชุมชนคือพิธีการไหว้ตายาย ที่เป็นพิธีกรรมของลูกหลานในเครือญาติมาร่วมกัน ด้วยความเชื่อและอุดมการณ์ที่วิญญาณของตายายจะช่วยแก้ปัญหา ปัดเป่า เรื่องสุขภาพ การงาน และเรื่องต่าง ๆ ให้หมดไปจากลูกหลาน ในขณะที่เดียวกันในประเพณีวันว่างก็มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข และอีกมิติหนึ่งในเรื่องของพิธีกรรมในรอบชีวิตที่มีการรวมตัวกันในพิธีกรรมดังกล่าวนั้นคนในชุมชนมาร่วมพิธีกรรมดังกล่าวก็เพื่อแสดงตัวตนให้กับกลุ่มคนและชุมชนได้รับรู้การมาร่วมพิธีกรรมดังกล่าว เป็นการต่อรองกับกลุ่มคน และชุมชนไปในขณะเดียวกัน เครือข่ายของความเป็นพี่และความเป็นน้องของกลุ่มคนในแต่ละชุมชน ที่เชื่อมร้อยจากความทรงจำที่บอกถึงความเป็นเครือญาติ

พิธีกรรมของชุมชนที่มองผ่านเครือข่ายแห่งสายตระกูลในกลุ่มเครือญาติ ที่แสดงนัยของความเป็นชุมชน คือพิธีการไหว้ตายายที่เป็นพิธีกรรมของลูกหลานในเครือญาติมาร่วมกัน ด้วยความเชื่อและอุดมการณ์ที่วิญญาณของตายายจะช่วยแก้ปัญหา ปัดเป่า เรื่องสุขภาพ การงาน และเรื่องราวดังกล่าว ให้หมดไปจากลูกหลาน และในขณะที่เดียวกันในประเพณีวันว่าง ก็มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ จะช่วยปกป้องดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข และอีกมิติหนึ่งในเรื่องของพิธีกรรมในรอบชีวิตที่มีการรวมตัวกันในพิธีกรรมดังกล่าว นั้น คนในชุมชนมาร่วมพิธีกรรมดังกล่าว ก็เพื่อแสดงตัวตนให้กับกลุ่มคน และชุมชนได้รับรู้การมาร่วมพิธีกรรมดังกล่าว เป็นการต่อรองกับกลุ่มคนและชุมชนไปในขณะเดียวกัน

ชีวิตที่ผูกโยงกับปฏิทินบนท้องฟ้า ชาวนาจะผูกโยงเวลาใช้ในการดูฤกษ์ยามต่าง ๆ ที่เพื่อการพิจารณาประกอบในบางพิธีกรรมที่ยังคงให้ความสำคัญในชุมชน เช่น งานศพ แต่ในบาง

พิธีกรรมนั้นชวานาก็ไม่ได้ใช้ฤกษ์ยามในการพิจารณาทั้งนี้เพื่อให้สะดวกในวิถีปฏิบัติ เช่น การไถนา ที่นิยมใช้วันที่สะดวกในการไถนาเท่านั้น อีกมิติหนึ่งคือเครือข่ายทางสังคมที่ผูกโยงอยู่กับความเป็นญาติ ความเป็นพี่และความเป็นน้อง เพื่อแสดงให้กลุ่มคนรับรู้ถึงการมีความสัมพันธ์กันเครือญาติกับกลุ่มคนอื่นในชุมชนและในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นถึงการมีเครือข่ายของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนในพื้นที่นั้นให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายดังกล่าว

### 2.3 มองผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคน

หากมองถึงเรื่องราวของวิถีชีวิตของกลุ่มคนนั้น ส่วนหนึ่งที่จะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของกลุ่มคนได้นั้น ย่อมเกี่ยวโยงกับการใช้ชีวิตในมิติของเศรษฐกิจ ที่อาจจะผูกโยงกับกับการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา ที่เกี่ยวโยงกับเศรษฐกิจในชุมชนคลองหอยโข่งนั้น จะเป็นเศรษฐกิจ ที่ผูกโยงกับเรื่องราวของชีวิตที่ผสมผสานในชีวิตประจำวัน ที่มีมิติหนึ่งเป็นเศรษฐกิจที่ส่วนหนึ่งก่อรูปผ่าน โครงสร้างของสังคม ที่รัฐเข้ามาจัดกระทำเพื่อการเรียนรู้ หรือถ่ายทอดเรื่องราวของเศรษฐกิจของชุมชนดังนี้

#### 2.3.1 วิถีเศรษฐกิจโลก



ภาพที่ 45 การปลูกยางพารา

ปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยได้เน้นย้ำเสมอในพื้นที่คลองหอยโข่ง นั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นพื้นที่สวนยาง นัยที่สะท้อนปรากฏการณ์ คือ วิถีเศรษฐกิจโลกที่เน้นระบบทุนนิยม และระบบดังกล่าว ก็เคลื่อนผ่านพื้นที่คลองหอยโข่ง ส่วนหนึ่งก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามวิถีเศรษฐกิจโลก ดังคำพูดที่ว่า

“...ทำนาได้แต่กินข้าวอย่างเดียว ไม่ได้ เบี่ย(เงิน) ได้กินอย่างเดียว ไม่ได้ ชั้(ใช้อะไร) ปลูกยางดีหว่า(ดีกว่า) ได้เอาเบี่ย(เงิน) ไปซื้อไอโหมร่(อะไรบ้าง) ...”

(คำร้อง เมืองแก้ว วันที่ 15 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันอีกมุมมองหนึ่งก็สะท้อนถึงระบบคิดที่มองผ่านการใช้ชีวิตที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ที่ว่า

“...ถ้าเราหม้าย(ไม่มี)เบี่ย(เงิน) เราก็กังไม่อด เพราะอย่างน้อยเรายัง(มี)ข้าวได้กิน กับข้าวไม่ ต้องซื้อหาเอาแถวนี้ก็ได้ไม่พริ้อ(ไม่เป็นไร) ...”

(สมปอง บุตรคง เมืองแก้ว วันที่ 1 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

ระบบเศรษฐกิจก็มีได้ตัดขาดจากชุมชน ยังคงมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีได้เลือกข้าว่าจะต่อสู้อ หรือตัดขาดจากระบบเศรษฐกิจโลก แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็ยังให้ความสำคัญวิถีพื้นถิ่นอยู่ด้วยเช่นกัน ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...อย่างนั้นก็ซิด(กรีด) นาก้า(ก็)ทำ เพราะเราไม่ได้ทำนาตลอดทำอยู่ช่วงหนึ่งหรือก หน้า (ฤดู)ก็หยุดยางเสีย ไม่กี่วันก็เสร็จซิดยาง(กรีดยาง)ต่อล่าว(อีก) ...”

(จินตภาพ พุดแก้ว วันที่ 27 กันยายน 2551 : สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในชุมชนเศรษฐกิจที่ปรากฏตัวในชุมชนนั้นเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกันทั้งในแง่วิถีชีวิต ชุมชน และสังคมไปในเวลาเดียวกันด้วย

### 2.3.2 วิถีพอเพียงรัฐ



ภาพที่ 46 ฟาร์มตัวอย่าง

โครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำรินในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้ดำเนินงาน จัดตั้งในปี 2548 ทั้งนี้เพื่อเป็นแหล่งจ้างแรงงานให้แก่ชาวบ้านผู้ไม่มีงานทำ รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตพืชผักและอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ เป็นแหล่งเรียนรู้ การประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ถูกต้อง และเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงการเกษตร

ภายใต้การดำเนินงานของฟาร์มตัวอย่างนั้น เป็นสถานที่ที่ปลูกผักหลากหลายวิธีการ ทั้งที่เป็นผักกางมุ้ง หรือเป็นการปลูกแบบธรรมชาติ การทำไร่นาสวนผสม การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงเป็ด การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงนกกระทาจอกเทศ การปลูกแก้วมังกร ปลูกมะม่วง ปลูกกล้วย ซึ่งในแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นในฟาร์มตัวอย่างนั้นสามารถเปิดให้ประชาชนเข้าไปชมได้และยังเน้นกิจกรรมบรรยายความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ ที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม และในบางครั้งก็จะมีผู้คนจากนอกชุมชนมาศึกษาดูงานเรื่องเกษตรกรรมในฟาร์มตัวอย่าง ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ฟาร์มตัวอย่างเข้าเปิดอบรมเกี่ยวกับการเกษตรอยู่บ่อยๆ ไม่ว่าจะปลูกผัก เลี้ยงปลา เพาะเห็ดอะไรก็ยังมีคน(มีหมด) ลองเข้าไป แล(ดู)เขาสอนให้หมดนั่นแหละถ้าเราอยากรู้(อะไร)ในฟาร์มเข้าสอนให้(เข)น(ทั้งหมด)แถมไม่คิด(เบี้ย)ย(เงิน)กัน...”

(สมชาติ เพ็ชรวิสัย วันที่ 10 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

และสอดคล้องกับความเห็นคำพูดของพี่ยินดี ที่พูดว่า

“...จุดประสงค์หนึ่งที่ฟาร์มตัวอย่างมาตั้งที่คลองหอยโข่งก็เพราะว่าเพื่อให้เป็นจุดเรียนรู้กับคนในคลองหอยโข่งและพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้เขาได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้กับชุมชนของเขาได้ง่าย...”

(ยินดี ตริรัญเพชร วันที่ 15 5 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

ฟาร์มตัวอย่างในอำเภอคลองหอยโข่ง เป็นสถานที่ที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อกระแสของ วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ภายนอกสู่ภายใน โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านเกษตรกรรมของคนในชุมชน และนอกชุมชนที่ที่เป็นสถานที่เผยแพร่วิทยาการใหม่ เกี่ยวกับงานด้านเกษตรกรรมที่หลังไหลจากพื้นที่อื่นไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางด้านเกษตรกรรม และวิทยาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับด้านเกษตรที่อยู่นอกพื้นที่ นำเข้ามาเพื่อเป็นจุดสาธิต หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้เข้าไปดูงานในพื้นที่แล้วเกิดการแลกเปลี่ยน ปรับเปลี่ยนเรียนรู้ให้เข้ากับพื้นที่ของตน

จากความรู้ทางด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในพื้นที่คลองหอยโข่งส่วนหนึ่งของกระแสที่เกิดขึ้นจะเป็นการจัดการภายใต้การบริการโดยภาครัฐซึ่งถือว่าเป็นเศรษฐกิจโดยรวมที่ผ่านการจัดการที่ไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้พื้นที่คลองหอยโข่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคำพูดที่ว่า

“ ...ฟาร์มตัวอย่างทำอะไรก็ได้คนในนั้นมาก แต่แต่(แค่)สั่งเขาทำได้(พอ)ทำได้(หมด) เขายัง เบียด(เงิน) ...”

(ประมวล มังคะ ไร่วันที่ 10 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการจัดการที่ปรากฏตัวในรูปแบบของรัฐ ที่เข้ามาจัดการนั้นส่วนหนึ่งจะถูกโยงกับวิถีชีวิตที่เป็นชุดความรู้ใหม่ ที่จัดการกับพื้นที่ที่ชาวบ้านเป็นเพียงผู้สังเกตการ โดยผ่านการจัดแสดง โดยภาครัฐที่ในบางมิติเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นเป็นเศรษฐกิจที่อยู่ในอุดมคติ ที่ไม่สามารถจับต้องได้ และเป็นการจัดแสดงชุดความรู้ใหม่ ที่ชาวบ้านเป็นผู้ชมนั่นเอง

### 2.3.3 เศรษฐกิจชาวบ้าน



ภาพที่ 47 วิธีเศรษฐกิจชาวบ้าน

วิถีชีวิตชาวบ้านที่ปรากฏในพื้นที่คลองหอยโข่ง จะเป็นลักษณะของเศรษฐกิจ ที่มีใช่เป็นเศรษฐกิจที่ผลิตขึ้นเพื่อการจำหน่าย แต่เป็นวิถีที่ผลิตขึ้นเพื่อการบริโภคเป็นหลัก และหากเหลือจากการบริโภคก็จะขาย ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ปลูกไว้เล่นๆ เพื่อ(เพื่อ)ว่า ได้กินมัน(บ้าง) ไม่ต้องซื้อ(เยอะ) ...”

(สมปอง บุตรคง วันที่ 11 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า กระบวนการผลิตนั้น มิได้มุ่งเน้นเพื่อนัยของความมุ่งหวังเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต แต่กระบวนการคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงวิถีผลิตที่ซ่อนนัยของการบริโภคในครัวเรือน ที่เน้นการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีคิด ที่เป็นเรื่องราวของวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิต และในขณะเดียวกันการใช้ในสังคมก็มีบางมุมมองที่เล็งเห็นถึงวิถีคิดที่สร้างทางเลือกให้กับการใช้ชีวิตในการรู้ไม่เท่าทันกับการผิดพลาดหรือการในยามที่มีโอกาสคิดได้ดังเช่น



“...ว่างๆ ไม่รู้จะทำไร(อะไร) เลี้ยงวัวเล่นๆ เพื่อ พุ่มพร้าว(จุกเงิน) หม้าย(ไม่มี) เบี้ย(เงิน  
จาย(ใช้จ่าย) ได้ขายวัว...”

(เจี๋ย พุทธแก้ว วันที่ 23 กันยายน 2551 : สัมภาษณ์)

“...เลี้ยงไว้ให้กินข้าวคอกข้าวหล่น พอถึงเวลาคอกก็ได้เอามากิน...”

(สมบูรณ์ ชาวสุข วันที่ 13 มิถุนายน 2551 : สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษามีความเกี่ยวข้องกัน ในบางครั้งอาจสอดคล้องกับกระแสโลกที่มีผลต่อพื้นที่คลองหอยโข่ง และในขณะเดียวกันในพื้นที่เองก็มิได้ตัดขาดจากกระบวนการพัฒนาที่รัฐได้มุ่งเสริมเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในบางครั้งชาวนาอาจตอบรับกับกระแสโลก นำไปสู่การปรับใช้ในชีวิต และในขณะเดียวกันเศรษฐกิจที่ปรากฏขึ้นจากรัฐก็มิได้สอดคล้องกับกระแสโลกทั้งหมดในบางมิติอาจขัดแย้ง บางมิติอาจตอบรับ แต่อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับวิถีแห่งชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่จะยอมรับ จำนวนกับกระแสโลกสู่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต การต่อต้านเพื่อการดำรงอยู่ในชุมชน หรือแม้กระทั่งการผสมผสานกระแสต่าง ๆ เพื่อปรับใช้ให้เท่าทันกับบริบทของพื้นที่คลองหอยโข่งก็ตาม

ชุมชนคลองหอยโข่ง เป็นอีกชุมชนที่อยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เป็นลักษณะของชุมชนความเป็นชุมชนที่ยังคงมีความผูกพันในระบบเครือญาติและเห็นถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ในสังคม ลักษณะอีกประการหนึ่ง คือ เป็นชุมชนที่มีลักษณะการเปิดรับทั้งวัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบยอมจำนน ขัดแย้ง ขัดจีน หรือแบบประนีประนอมผสมผสาน เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์เข้าสู่ชุมชนนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงมิได้ถูกข่มหรือถูกทำลายหายไป ยังคงมีสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์เดิม ขณะเดียวกัน ก็มีการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดจากการผสมผสาน ระหว่างความรู้เดิมของชุมชนซึ่งเป็นของ “เก่า” และการประสานความรู้จากภายนอกซึ่งเป็นของ “ใหม่” ที่รับเข้ามา เพื่อให้อัตลักษณ์นั้น ๆ สามารถตอบสนองความต้องการใหม่ๆ ของคนในชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบัน

จากปรากฏการณ์ในการมองผ่านกิจกรรมชุมชนนั้นมิได้สรุปประเด็นในการทำกิจกรรมในชุมชน คือ

เรื่องของความเป็นชุมชน มองผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคน		ความเป็นชุมชน	ลักษณะของความเป็นชุมชน
วิถีเศรษฐกิจโลก	การผลิตเพื่อการ จำหน่าย	แลกเปลี่ยนเพื่อการบริโภค	บริโภคเพื่อสร้างสิ่งอื่น
		แลกเปลี่ยนเพื่อรายได้	บริโภคเพื่อรายได้
วิถีพอเพียงรัฐ	การผลิตเพื่อการ เรียนรู้	แลกเปลี่ยนการเรียนรู้	บริโภคสร้างความรู้
		การแลกเปลี่ยนเพื่อการปฏิบัติ	บริโภคเพื่อการเรียนรู้
วิถีเศรษฐกิจชาวบ้าน	ผลิตเพื่อการดำรง ชีพ	แลกเปลี่ยนเพื่อการดำรงอยู่	บริโภคเพื่อการดำรงอยู่
		แลกเปลี่ยนเพื่อชีวิต	บริโภคเพื่อวิถีชีวิต

### ตาราง 10 สรุปประเด็นวิถีชีวิตของกลุ่มคน

ความเป็นชุมชนที่มองผ่านกลุ่มคนนั้นจะมีสาม ประการด้วยกัน คือ ประการที่หนึ่งเรื่อง  
ของวิถีเศรษฐกิจโลกที่มุ่งผลิตเพื่อการจำหน่ายให้ได้มาซึ่งรายได้ ประการที่สองวิถีเศรษฐกิจ  
พอเพียงรัฐที่จะเน้นในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับชุมชน และ  
ประการสุดท้ายคือวิถีเศรษฐกิจชาวบ้าน ที่จะเน้นเรื่องของการผลิตเพื่อการยังชีพ ในการดำรงอยู่ ใน  
การดำเนินชีวิต

## 2. การปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษา ที่ให้ความสำคัญ เรื่องของกระแสบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นใน  
พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา โดยการศึกษาปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของ  
ชาวนา ชาวนามีวิธีการต่อสู้ ต่อรองกับกระแสบริโภคนิยมทั้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หรือนอกพื้นที่ ที่เป็น  
การแทรกซึมเข้าไปในระบบฐานคิดจนกลายเป็นวิถีชีวิตปฏิบัติที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ซึ่งจะปะปนอยู่  
ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ ข้าวของเครื่องใช้รวมไปถึงค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ  
ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ผูกโยงเรื่องของการปรับเปลี่ยนในระดับอุดมการณ์ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึง  
สัญญาณของการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้น ย่อมมีนัยของการต่อสู้ ต่อรอง ทางด้านอุดมการณ์นัยบาง  
ช่วงเวลาที่เกิดในแต่ละมุมมองที่ต้องการสื่อ

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเปรียบได้กับอำนาจที่ถูกควบคุมผ่านระบบ  
โครงสร้างทางสังคม ในการควบคุมชาวนาทุกพื้นที่ชีวิต ชาวนาไม่ได้เป็นเพียงผู้ยอมรับความหมาย  
การควบคุมโดยผ่านระบบพื้นที่ต่าง ๆ ที่โครงสร้างเป็นตัวกำหนดเท่านั้น แต่ได้สร้างความหมาย

ใหม่ ตามวิธีคิด และมุมมองของชาวนาเพื่อการต่อสู้ ต่อรอง กับระบบโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไป

ในการให้ความหมาย “ชาวนา” ผู้วิจัยพบว่า ชาวนาเองก็มีพื้นที่ที่ต่อรองโดยการให้ความหมาย ในหลากหลายรูปแบบที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต วิถีชีวิต จนกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ ชาวนา เลือกนิยามความหมาย ที่ซ้อนทับกันในหลากหลาย การสร้างพื้นที่ที่ต่อรองกับโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นร่วมกัน จึงเป็นการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานในชุมชนที่มาปรับใช้ในพื้นที่ที่มีการต่อรองของชาวนา ที่ไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพราะสามารถเกิดขึ้นได้จากการนำพื้นที่ชุมชนไปซ้อนทับกับพื้นที่ทางสังคม ที่มีการจัดแบ่งในเรื่องของ พวกเขา-พวกเราโดยมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 ชาวนากับบริบททางสังคม
  - 3.1.1 ชาวนากับนโยบายรัฐ
  - 3.1.2 ชาวนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.2 ชาวนากับบริบททางเศรษฐกิจ
  - 3.2.1 ชาวนากับวิถียังชีพ
  - 3.2.2 ชาวนากับตลาดนัดชุมชน
- 3.3 ชาวนากับกระแสบริโภคนิยม

### 3.1 ชาวนากับบริบททางสังคม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น เปรียบได้กับอำนาจที่ถูกควบคุม ผ่านระบบโครงสร้างทางสังคมในการควบคุมชาวนาทุกพื้นที่ชีวิต ชาวนาไม่ได้เป็นเพียงผู้ยอมรับความหมาย การควบคุมโดยผ่านระบบพื้นที่ต่างๆที่โครงสร้างเป็นตัวกำหนดเท่านั้น แต่ได้สร้างความหมายใหม่ตามวิธีคิด และมุมมองของชาวนาเพื่อการต่อสู้ ต่อรอง กับระบบโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมที่ปรากฏในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวของการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่นั้น ผู้วิจัยให้ประเด็นความสำคัญของบริบทที่เกิดขึ้น ในสองลักษณะด้วยกัน คือ

### 3.1.1 ชาวากับนโยบายรัฐ

การให้ความสำคัญ เรื่องของชาวาก ในส่วนนโยบายรัฐของส่วนกลางกับกลุ่มชาวากในภาพรวมของประเทศ โดยเริ่มจากการสร้างกระแสที่ในช่วงของการเริ่มต้นพัฒนาประเทศการพัฒนาประเทศสู่รัฐชาติสมัยใหม่ ในยุคแรกหรือช่วงที่รัฐเข้ามาควบคุมอำนาจเหนือชาวาก ชาวากไรในเขตชนบทที่ห่างไกลออกไปโดยการแทรกแซงระบบจากรัฐ ที่นำเอาความเป็นรัฐในส่วนกลางเข้ามาใช้ทั่วประเทศโดยการเชื่อมโยงเอาอำนาจทางเศรษฐกิจผูกโยงเข้ากับเรื่องของชาวากนั้นที่หลายคนอาจจะนึกคุ่นหูในเชิงของบทเพลงที่เป็นเรื่องราวของชาวาก ดังบทเพลงที่ว่า

“...กสิกรแข็งขันเป็นกระดูกสันหลังของชาติ      ไทยจะเรืองอำนาจเพราะไทยเป็นชาติ  
กสิกรรม...”

คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน

จากบทเพลงดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นถึงการวางรากฐานของนโยบาย ที่เน้นการให้ความสำคัญของชาวาก ที่สร้างค่านิยมให้เห็นความสำคัญของชาวาก ในมุมมองเรื่องของการกำลังหลักของประเทศชาติ รวมทั้งยังเป็นการปลุกใจ และให้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของชาวากไรชาวากที่สะท้อนถึงความมีอำนาจของชาวากในเรื่องการสร้างชาติเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของประเทศไทย และอีกด้านหนึ่งบทเพลงดังกล่าว ก็ยังถูกสอดแทรกแนวคิด ที่ถ่ายทอดผ่านบทเรียนเด็กชั้นประถม เพื่อให้เด็กได้จดจำข้อความเหล่านี้ เพื่อให้เห็นถึงความภาคภูมิใจอีกทางหนึ่งของเกษตรกร

ในขณะเดียวกัน รัฐได้จัดให้มีการน่านโยบาย มาจัดกระบวนการสร้างความเป็นชาวากอีกครั้งหนึ่งซึ่งนั่นก็คือ การประกาศให้ในวันที่ 5 มิถุนายนของทุกปี เป็นวันข้าวและชาวากแห่งชาติ ซึ่งการเห็นชอบให้วันข้าวและวันชาวากแห่งชาติเป็นการเฉพาะ แยกจากวันเกษตรกร โดยมีเหตุผลเพื่อเป็นการรำลึกถึงความสำคัญของข้าว พร้อมทั้งเชิดชูเกียรติ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวาก ซึ่งเป็นผู้สืบทอดการปลูกข้าวในอนาคตและชาวากไทยซึ่งเป็นวาระสำคัญต่อกิจกรรมข้าวไทยนอกจากนี้ การแยกวันข้าวและวันชาวากแห่งชาติเป็นการเฉพาะออกจากวันพืชมงคล นั้นเนื่องจากวันพืชมงคลมิได้เฉพาะเจาะจงแต่เฉพาะอาชีพการทำนาและชาวากเท่านั้น แต่รวมการทำไร่ การทำสวนด้วย (ที่มาเว็บไซต์ : [www.gms-ain.org](http://www.gms-ain.org))

จากนโยบายดังกล่าว ชี้ให้เห็นเรื่องราวของการจัดการ ที่เป็นการครอบงำโดยนำโครงสร้างเข้ามาจัดการกับชาวาก โดยต้องการให้ชาวากได้ทำนาต่อไป หรือเป็นอีกมาตราหนึ่งที่จัดการให้ชาวากยังคงทำนาอยู่ ส่วนหนึ่งนอกจากโครงสร้างทางสังคมที่เห็นรูปแบบเน้นเรื่องราวของชาวากที่

ชัดเจนในสังคมแล้วในส่วนของการสร้างสังคม ที่เน้นการให้ความสำคัญกับชาวนาแล้วก็ตามแต่ ในขณะเดียวกัน สังคมก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามโครงสร้างและชาวนาเป็นเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง ที่อยู่ท่ามกลางการปรับเปลี่ยนของบริบทในสังคม ดังรูป



ภาพที่ 48 การสร้างถนนเชื่อมต่อสู่ความทันสมัย

จากภาพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐที่เข้ามาจัดการกับระบบการปกครองในพื้นที่ คลองหอยโข่งที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเร่งรัดรูปแบบของวิถีชีวิตของชุมชน ให้มีความ เข้มข้นในเรื่องของการเดินทางของกระแสนิโภคนิยมเข้าไปในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่เปรียบเสมือน ไบเบิกทางที่เป็นเส้นทางสู่กระบวนการเปลี่ยน หรือปรับเปลี่ยนวิถีชุมชนให้รวดเร็วขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การเดินทาง จากพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามายังพื้นที่คลองหอยโข่งและที่เห็นได้ชัดเจนในกระบวนการ เปลี่ยนแปลงของชาวนาบางท่านนั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนในเรื่องของกระบวนการทำนา ที่ ดังเช่น คำพูดที่ว่า

“...ในปีนี้ ทางอบต.สนับสนุนให้ทำนาโดยทาง อบต.จะสนับสนุนงบประมาณ โดยการ ใถนาให้ฟรีกับคนที่ทำนา...”

(สมพงษ์ สัมพันธ์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่านโยบายของภาครัฐส่วนหนึ่งนั้นเป็นการสนับสนุนให้ชาวนาในพื้นที่ทำนา โดยเป็นการออกค่าใช้จ่ายให้ส่วนหนึ่งซึ่งจะเป็นการเน้นนโยบายการทำนาอีกทางหนึ่ง ซึ่งจากการ ผลตอบรับดังกล่าวมรกระแสดการตอบรับจากชาวนาเอง เช่น

“...เห็นว่าเขาไถให้ฟรีก็ไปลงซื้อที่ อบต. มั่ง(บ้าง) ก็ยั้งดีที่เขาสนับสนุนและยังให้ความสำคัญอยู่มั่ง(บ้าง) ...”

(สมพงษ์ สัมพัชนี วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นในเรื่องของนโยบายทางการเมืองที่ครอบงำให้อนุรักษ์เนื่องของการทำนา โดยการสนับสนุนการทำนาและให้คุณค่าเรื่องของการทำนา ให้ดำรงอยู่ในสังคมแต่ในขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งของสังคม ยังมีอีกเสียงสะท้อนที่มองเรื่องราวของการทำนาที่ไม่จำเป็นเป็นการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ แต่การเลือกที่จะรับในการปฏิบัติการช่วยเหลือจากรัฐโดยใช้ วิธีการของตัวเอง อีกทั้งในเชิงนโยบายในระดับท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับ การสนับสนุนเรื่องของการทำนานั้น มีนโยบายที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการทำนา ดังเช่น คำพูดที่ว่า

“...ถ้าใครจะทำนาให้ไปแจ้งซื้อที่อบต. อบต.เขาจะให้พันธุ์ข้าว...”

(สมปอง บุตรคง วันที่ 15 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

“...อบต.ออกค่าไถที่นาให้ทำแต่(แค่)ไปแจ้งซื้อที่อบต. เดี่ยวอบต.จะเอารอมาไถที่นาให้...”

(สมพงษ์ สัมพัชนี วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

ในขณะเดียวกัน นโยบายของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนในเรื่องของการทำนา ที่สนับสนุนกล้าพันธุ์ข้าวที่คอยให้การสนับสนุนให้เกษตรกรได้มีแรงจูงใจในการทำนา อีกทางหนึ่งแต่กระนั้นก็ตามนโยบายที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เพียงการสนับสนุนในด้านของการใช้พื้นที่นาเพื่อการปลูกข้าว เพื่อการทำนาเท่านั้น แต่มีอีกหน่วยงานที่ยังคงให้การสนับสนุนการใช้พื้นที่นา เช่น ในส่วนของสถานีพัฒนาที่ดิน ที่เน้นนโยบายการใช้ที่นาเพื่อการทำไร่นาสวนผสม เช่นคำพูดของ

“...พัฒนาที่ดินสนับสนุนให้ทำชุดร่องน้ำในนา หากใครจะทำบ่อปลา หรือว่าชุดยกร่องในนา ก็ได้เขาทำให้ฟรี...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

กระนั้นก็ตาม ด้วยมุมมองของการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่นาก็มีความทับซ้อนระหว่างหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในพื้นที่เอง มีจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกันในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แต่ อีกด้านหนึ่งก็จะเห็นว่านโยบายที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษาเองก็ตาม ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับตัวของชาวนาเอง หรือกลุ่มของชาวนาที่ยังคงต้องการรักษาพื้นที่นา เพื่อการทำนาอยู่ หรือจะปรับกระแสนโยบายความคิดเพื่อปรับเปลี่ยนไปตามระบบสังคมที่กำลังชักจูงให้เข้าใกล้ในวิถีชีวิตแบบใหม่ ในสังคม

ของโลกปัจจุบันที่ค่อย ๆ ห่างไกลกับระบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่บรรพบุรุษเคยสร้างไว้ เมื่อครั้งก่อนของการที่ความทันสมัยยังไม่ได้เข้าแทรกซึมสู่ระบบความคิดของคนไทย นอกจากนี้ อีกประการหนึ่งที่เป็นรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินชีวิตของชาวนานั่นก็คือ ในส่วนการใช้พื้นที่สายน้ำที่แตกต่างกันไป ดังภาพ



ภาพที่ 49 ความสัมพันธ์ของสายน้ำจากชลประทาน และฟ้าประทาน

จากภาพเป็นภาพเรื่องราวของการใช้น้ำที่มีความสำคัญกับชุมชนคลองหอยโข่ง โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญใน 2 ลักษณะ ด้วยกันกล่าว คือ

ประการแรก สายน้ำจากชลประทานที่มีความสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนผ่านนัยการจัดการการที่สะท้อนให้เห็นความเป็นเจ้าของ โดยผ่านการควบคุมจากรัฐ ที่มีบทบาททางการปกครอง ที่นำกฎระเบียบจากหน่วยงาน เข้ามาควบคุมในพื้นที่ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า หากสายน้ำถูกควบคุมก็มีผลสะท้อนกลับสู่ชุมชนที่จะต้องมีการบริหารจัดการ ในเรื่องของการจัดการ ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“ ...ถ้าจะใช้น้ำต้องทำเรื่องไปขอที่ชลประทาน โดยให้ระบุว่าจะใช้กี่วัน จากวันไหนถึงวันไหนเขาจะได้เปิดให้ถูกพอเสร็จจะได้ปิด...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 : สัมภาษณ์)

แต่กระนั้นก็ตาม ภายใต้บริบทของการจัดการของระบบน้ำชลประทานก็ยังคงเกิดความขัดแย้งกลุ่มคนที่เกิดการแย่งน้ำกันขึ้น โดยเฉพาะในช่วงของฤดูกาลทำนาที่อาจพูดว่า มีความขัดแย้งกันมากที่สุด เช่น

“...ไม่รู้ไอ้โบ้(พวก)ไหนมาลัก(แอบ)ปิดน้ำ น้ำเข้านาไม่ทันเต็ม...”

(ชวัช พันธุเสน วันที่ 19 มกราคม 2551 : สัมภาษณ์)

ในแง่ดังกล่าว เป็นเรื่องราวที่บอกเล่าเรื่องราวของสายน้ำ ที่แม้กระทั่งผ่านการจัดการ โดยรัฐก็ตามก็ยังเกิดความขัดแย้งขึ้นซึ่งในขณะที่เมื่อก่อนระบบการจัดการน้ำถูกจัดการกันเองภายในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจัดการในพื้นที่

ประการที่สองน้ำจากฟ้าประทาน ที่มีความสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนที่ผ่านนัยของบริบทแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมได้โดยการจัดการแต่อีกด้านหนึ่งก็สามารถควบคุมวิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนได้ส่วนของการเริ่มการทำนาในชุมชน ดังเช่น

“...พอฝนหาแรก(หน้าฝนครั้งแรก)ของเดือนเริ่มตก เราก็เริ่มไถนาได้...”

(สายัญห์ คงชนะ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าส่วนหนึ่งของชาวนา ยังคงผูกโยงอยู่กับสายฝนที่เปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของการทำนา อีกนัยหนึ่ง สายฝนแรกก็เป็นสัญญาณของการเริ่มต้นฤดูกาลทำนาในคลองหอยโข่งนั่นเอง

### 3.1.2 ชาวนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

พิธีลากพระเป็นพิธีประเพณีที่มีการปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งอาจเป็นพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกับที่อื่น ๆ ในแถบจังหวัดภาคใต้ที่นิยมปฏิบัติกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ นั่นคือมุมมองที่ว่า การจัดประเพณีลากพระขึ้นมาในอดีตนั้นเป็นประเพณีที่ผูกโยงในเรื่องความเชื่อทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรของชาวดำ ที่แสดงออกถึงความสามัคคี ความรัก ความร่วมมือ ร่วมใจกัน อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันแต่ในปัจจุบันได้มีความนิยม ที่นำเอาประเพณีท้องถิ่น ประยุกต์เพื่อการแข่งขัน หรือการต่อรองกับชุมชนอื่นๆ ในด้านการแสดงศักยภาพ หรือเพื่อต้องการประชันขันต่อระหว่างชุมชนอื่น ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...พาเรือพระไปแข่งที่สงขลา ไปประกวด มั่ง(ข้าง) เพราะว่าเรือพระบ้านเราก็สวยไม่แพ้บ้านเพื่อนเขาเหมือนกัน...”

(เทิดธรรม สุขะธาน 14 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

แต่อีกทศนะหนึ่งก็ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมไม่ใช่เป็นวัฒนธรรมที่ถูกแช่แข็งให้เป็นหนึ่งเพียงประเพณีนิยมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น วัฒนธรรมก็ถูกหยิบยกให้กลายเป็นสินค้าที่ทางวัฒนธรรมที่ถูก



ผลิตซ้ำทางสังคมด้วยเช่นกัน เหมือนดั่งเช่นชุมชนคลองหอยโข่งที่นำเอาเรือพระที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประเพณีลากพระ ข้ามพื้นที่ผ่านกระบวนข้ามพื้นที่จากอำเภอคลองหอยโข่งไปยังอำเภอเมือง เพื่อที่จะนำเรือพระมาประกวดยังพื้นที่ดังกล่าว



ภาพที่ 50 ประเพณีลากพระ

ภาพล่างซ้ายเป็นภาพของประชาชนอำเภอคลองหอยโข่ง กำลังร่วมแรงร่วมใจเพื่อลากเรือพระ ของวัดโคกเหนือแห่รอบอำเภอคลองหอยโข่ง และประชาชนทั่วไปในพื้นที่ทุกคนก็ช่วยกันแห่ โดยผ่านหมู่บ้าน ไหนผู้คนที่อยู่หมู่บ้านนั้นก็ให้นำเงินทองมาทำบุญ หรือนำเอาข้าวต้มทำบุญ ให้กับเรือพระ และจะช่วยลากหรืออาจจะแห่ไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่งตามกำลังกายของแต่ละคนนำ ดังเช่นคำพูดของ

“...มาช่วยส่ง(ส่ง)เรือพระไปสงขลา ตั้งใจว่าอ้อไปส่ง(ส่ง)ให้ถึงกองบินเลย...”

(สนธิ สุชะธาน วันที่ 14 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

ในขณะที่มีการลากเรือพระจะได้ยินเสียงกลองสลับกับเสียงโห่ร้องของชาวบ้าน ที่เคลื่อนผ่านทีละหมู่บ้านและเห็นถึงบรรยากาศของผู้คนที่กำลังยื่นรอยการเคลื่อนผ่านของเรือพระ ที่ส่งเสียงโห่ร้องมาแต่ไกล มีรถจักรยานยนต์ รถเก๋ง รถกระบะ เคลื่อนตามขบวนเรือพระมีเด็ก ๆ วิ่งนำหน้าขบวนเพื่อไรเงินทำบุญตลอดสองข้างทางที่มีผู้คนรอยการเคลื่อนผ่าน ณ หมู่บ้านของตน แล้วจะได้ทำบุญกับเรือพระไม่ว่าจะเป็น ข้าวต้ม หรือเงินทองที่มีเด็กวิ่งถือบาตรนำหน้าขบวนมาแรงแริก็ตามหรือบางคนก็ร่วมเดินขบวนแห่ไปด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตและประเพณีส่วนสังคม หรือประเพณีชุมชน ได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ความเข้มข้นในรูปแบบเนื้อหาของธรรมเนียม ประเพณีได้ถูกปรับปรุง ตัดทอนให้เหมาะสมกับยุคสมัย และประเพณีบางอย่างก็มาปฏิบัติกันอยู่ในบางส่วนของสังคมหรือในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น คตินิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมในบางประเพณีที่เคยปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไปตามห้วงเวลา การปรับตัวกับกระแสบริโภคนิยมของชาวนาที่เกิดขึ้นใน เรื่องของชาวนากับบริบททางสังคม ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นเรื่องราวของการปรับตัว ดังตาราง

เรื่องของการปรับ ชาวนากับบริบททางสังคม		การปรับตัว	ลักษณะของการปรับตัว
ชาวนากับนโยบายรัฐ	โครงสร้างทางสังคมแบบใหม่	นโยบายรัฐ	ปรับใช้กับวิถีชีวิต
		นโยบายท้องถิ่น	ยอมรับการสนับสนุนจาก ท้องถิ่น
ชาวนากับวัฒนธรรม ท้องถิ่น	วัฒนธรรมท้องถิ่น	นำเสนอวัฒนธรรม ท้องถิ่น	เลือกรับกับกระแสความ ทันสมัย
		ให้ความสำคัญกับ กระแสโลก	คำนึงถึงหน้าตาทางสังคม

ตารางที่ 11 สรุปประเด็นเรื่องของชาวนากับบริบททางสังคม

การปรับตัวของชาวนาในบริบทกับบริบททางสังคมที่มองผ่านนโยบายรัฐที่ชาวนาต้องปรับกับสังคมแบบใหม่ที่มีการขยายโครงสร้างพื้นฐานในส่วนของนโยบายรัฐที่ชาวนาเลือกที่จะปรับใช้กับวิถีชีวิตและยอมรับกับการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น ในขณะเดียวกันในวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวนาก็ปรับใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรม โดยชาวนาได้มีการเลือกรับกับกระแสความทันสมัยเพื่อให้เข้ากับกระแสโลก โดยมีความสำคัญสังคมตามนัยของการนำเสนอ นั้น ๆ ที่ชาวนาต้องการ

### 3.2 ชาวนา กับบริบททางเศรษฐกิจ

ด้วยพื้นที่ที่ถือได้ว่าเป็นอำเภอที่มีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของบริบทพื้นที่ที่ยังคงเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีการปฏิสัมพันธ์อย่างหลากหลาย ทางเศรษฐกิจ ความทันสมัย ความเจริญทางเทคโนโลยี ค่านิยม วัฒนธรรมความเชื่อ ที่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดการเคลื่อนย้ายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากคน และสิ่งของ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันที่ยังคงมีการต่อรองเพื่อการดำรงอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองจากกระแสสังคมหรือกระแสการต่อรองจากกระแสของโลกก็ตาม ชาวนามีวิธีการต่อสู้ออรองกับกระแสบริโภคนิยมทั้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หรือนอกพื้นที่ ที่เป็นการแทรกซึมเข้าไปในระบบฐานคิดจนกลายเป็นวิถีชีวิตปฏิบัติที่เกิดขึ้นในแต่ละวันซึ่งจะปะปนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ที่ใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ ชาวของเครื่องใช้รวมไปถึงค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ให้ความสำคัญในในเรื่องราวเศรษฐกิจในสองลักษณะ ด้วยกัน คือ

#### 1. ชาวนากับวิถียังชีพ

ชุมชนคลองหอยโข่ง เป็นชุมชนที่อาจกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่รายได้หลักมาจากภาคเกษตรกรรมและชาวนาเกือบทั้งหมดในพื้นที่ศึกษานั้นจะมีอาชีพกรีดยางพาราเป็นอาชีพหลักและเป็นชุมชนที่มีลักษณะ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่เหมือนกันทางอาชีพ โดยในแต่ละวันนั้นจะมีกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จะตื่นนอนประมาณ ตีหนึ่งเพื่อเตรียมตัวกรีดยางแต่ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับปริมาณสวนยางว่ามีมากน้อยแค่ไหนในแต่ละคน ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วจะตื่นประมาณตีหนึ่งตีสองแล้วเสร็จสิ้นประมาณ สิบโมงเช้า และหลังจากนั้นก็พักผ่อน ช่วงบ่ายก็นอนหลับสักกระยะหนึ่งเพื่อเก็บแรงไว้กรีดยางในคืนต่อไปอีก พอตื่นก็จะลับมีดกรีดยาง เพื่อกรีดยางในคืนต่อไป และในบางคนก็จะรับจ้างลับมีดกรีดยางในช่วงเย็น เพื่อเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งให้กับครอบครัว โดยเฉลี่ยแล้ว จะรับจ้างเล่มละ สิบบาท



ภาพที่ 50 ชีวิตประจำวัน

ส่วนหนึ่งที่เป็นที่มาของการล้มมีดกรีดอย่างข้างนั้น หลวงวัช ได้ให้เหตุผล ในการจ้างล้มมีดกรีดอย่าง ว่า

“...ไปบ้านเรา(คนแถวนี้)เขาซื้อขวาน(ซื้อเกี้ยว)มานั่งลับเบด(ลับมีด)ให้เสียเวลา เขาจ้าง ดีหวา (ดีกว่า)เท่าแต่เสียเบี่ย(จ่ายเงิน)ไม่ต้องมานั่งให้เสียเวลา...”

(ธวัช พันธุเสน วันที่ 30 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า มุมมองของการใช้จ่ายในชุมชนคลองหอยโข่งยังให้คุณค่าเรื่องของเวลา และสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่นิยมอยู่กับความสะดวกสบายให้กับวิถีชีวิตซึ่งหากสิ่งใดที่สามารถลดกระบวนการยุ่งยากในการทำงานหรือช่วยลดภาระได้ อีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กระแสเป็นเมืองได้แทรกซึมผ่านระบบคิดของคนในชุมชนส่วนหนึ่งแล้วด้วยเช่นกัน ซึ่งอาจจะดูได้จากการให้คุณค่ามีกฎเกณฑ์เรื่องเวลา หรือกระทั่งการให้ความสนใจในเรื่องความสะดวกสบายมากขึ้น

นอกจากนั้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานทางสังคม หรือ ไปงานต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะประชุม การไปงานเลี้ยงซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่ทราบกันว่าภารกิจของคนในชุมชนคลองหอยโข่งนั้นจะเริ่มในช่วงบ่ายจนถึงค่ำ ด้วยเหตุที่ว่า

“...ไม่ค่อยยัง(มี)ใครไปไหนหรือช่วงเช้ามันไป(พวก)บ้านเราเขาไปอย่างกันพน(หมด) ถ้า(จะ)อึดไปไหนไหนให้มันหวั่น(ช่วงเย็น)ได้เขาไปได้...”

(ไสว คงชนะ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)



ภาพที่ 50 การไปงานต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของบุตรหลานรับการศึกษาสูงเท่าที่ความสามารถทำได้ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความมุ่งหวังของพ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกหลาน ได้มีงานที่มีความมั่นคงและทำงานไม่เหนื่อย เหมือนกับพ่อแม่ที่ไม่มีความรู้โดยมองว่า

“...อยากให้ลูกได้เรียนสูงๆ จบมาจะได้มีงานทำได้ นั่งเก้าอี้(งานออฟฟิศ)กับเพื่อนเขามั่ง (บ้างถึงไม่ต้องมาลำบากขีดยาง(กรีดยาง)เหมือนพ่อแม่...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 23 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าชี้ให้เห็นว่านิยมให้ลูกหลานนั้นรับราชการหรือมีงานที่มั่นคงนับดังกล่าวส่วนหนึ่งอาจเกี่ยวกับหน้าตาทางสังคมของคนในชุมชน เนื่องจาก การที่มีลูกเรียนในสถาบันการศึกษาของภาครัฐที่มีชื่อเสียงและเมื่อจบได้ทำงานเป็นข้าราชการ หรือองค์กรใหญ่ ๆ ที่มีเงินเดือนสูงและได้อยู่ในเมืองใหญ่ ก็จะเป็นหน้าเป็นตาของพ่อแม่หรือเป็นที่ได้รับการยอมรับในชุมชนในมุมมองของสังคม

## 2. ชาวนากับตลาดนัดชุมชน

พื้นที่คลองหอยโข่ง เป็นอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นขอบของเมืองเศรษฐกิจ มีหลายด้านมุมเมือง ทั้งจาก อำเภอหาดใหญ่ หรือกระทั่ง อำเภอสะเดา ซึ่งทั้งสองพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนสู่การเป็นเมืองแห่งเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่หาดใหญ่ที่มีหลากหลายธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็น แหล่งท่องเที่ยว แหล่งเทคโนโลยี แหล่งการค้า ซึ่งบริบทที่มีความหลากหลายเหล่านี้นำไปสู่การขยายพื้นที่เมืองไปยังบริเวณใกล้เคียง หรืออีกนัยหนึ่งพื้นที่คลองหอยโข่งผสมผสานรวมเป็นพื้นที่ที่อยู่ชายขอบของพื้นที่เมืองที่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หยิบใช้หรือรับเอาความหลากหลายเหล่านี้เข้ามา

ในพื้นที่คลองหอยโข่ง มีพร้อมกับความทันสมัยและค่านิยมที่เกิดขึ้นใน ในแต่ละพื้นที่และปรากฏการณ์ที่พบเจอนั้นก็คือการมีตลาดนัดทุกวันในอำเภอคลองหอยโข่ง อาจจะช่วงเช้าบ้าง เย็นบ้าง อย่างไรก็ตามที่ตลาดนัดก็มีผู้คนที่นี่แน่นตลอด



ภาพที่ 51 ตลาดนัดในชุมชน

จากภาพเห็นได้ว่า ตลาดนัดในชุมชนเป็นพื้นที่ ที่กระแสนวัตกรรมหลังไหลเข้าสู่พื้นที่ศึกษาได้ง่าย และเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพื้นที่หนึ่งที่ประกอบด้วยความหลายของสินค้า ผู้คนที่ตอบสนองให้ผู้คนได้มีการจับจ่ายใช้สอยสินค้าได้ง่าย โดยไม่ว่าจะต้องการซื้อ อะไร อย่างเช่น สินค้าอุปโภคบริโภค เสื้อผ้า หนังสือ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีครบถ้วนและตรงกับความต้องการที่ใช้ในชีวิตประจำวันเฉกเช่นเดียวกับพื้นที่เศรษฐกิจในเมืองหาดใหญ่ ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ที่นี่ขายเสื้อผ้าแฟชั่นให้เลือกหลายแบบ ไม่แพง สามารถเลือกซื้อได้ตามชอบใจ...”

(จินตนาภาพ พุดแก้ว

วันที่ 12 มีนาคม 2552: สัมภาษณ์)

การอยู่ใกล้ความเป็นเมือง แสดงให้เห็นถึงการเป็นพื้นที่ที่มีการรับกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย ในเรื่องของการใช้ชีวิตแบบสังคมเมืองที่เน้นความสะดวกสบาย อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างความเท่าเทียม ทางความรู้สึกไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งมีลักษณะเป็นตะวันตกทั้งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตของผู้คนในเรื่องความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี ดังเช่นคำพูดของ

“...ถ้าหม้าย(ไม่มี)เวลาทำแกง หรือว่าจะซื้อกับข้าว ไม่ต้องไปไกลถึงทุ่งลุงหรือออกไปที่นัดศุกร์(ถ้า)พอได้ซื้อ ไม่ว่าจะ กับข้าว หรือว่าซื้อแกงทีเดียวเลยก็ได้...”

(จินตนาภาพ พุดแก้ว วันที่ 11 มกราคม 2552 : สัมภาษณ์)

ในขณะเดียวกัน การมีพื้นที่เศรษฐกิจในพื้นที่คลองหอยโข่งเป็นอีกส่วนหนึ่งให้คนในพื้นที่ศึกษาเองมีกระบวนการเกิดเมืองหรือเร่งเร้าให้คนให้คุณค่าเรื่องของเงินหรือการให้ความสำคัญกับ

พื้นที่เพื่อเกิดการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นหรืออีกด้านหนึ่งก็เพื่อสร้างความต่างให้คนในพื้นที่คลองหอยโข่งกับกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีของคิดหรือหล่อหลอมความคิดให้เกิดการเรียนรู้หรือมีการแลกเปลี่ยนในเชิงของเงินตรามากยิ่งขึ้น ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...ผักบ้านเราทำแค่(แค่)แจกให้เพื่อนเขาทุ(ทั้งหมด)แต่ถ้าที่กองบินขายทุ(ทั้งหมด)

ขนาดลูกเนียงแ(แค่)ก(ก็)ยังขายได้หลย(เลย) ...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ภายใต้การดำเนินชีวิตในวิถีของการอยู่ใกล้กันนั้น นัยหนึ่งยังแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของการแบ่งบันที่ไม่เน้นในเรื่องของการค้าขาย ในขณะที่เดียวกันกลุ่มคนที่ใกล้ชิดกับระบบตลาด การตลาดก็เป็นส่วนหนึ่งให้เกิดกระบวนการทางด้านเศรษฐกิจทางด้านสังคมในอีกประการหนึ่ง

ชีวิตที่ผูกโยงและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจในเขตชุมชนเมือง ดังเช่น การเข้าไปทำงานในเมืองและตลาดแห่งนี้ก็ยังมีชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงนำสินค้า มาขายที่ตลาดดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการนำสินค้ามาขายของคนในชุมชนนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่คนในชุมชนถูกดึงเข้าสู่การผลิตเพื่อขาย ในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ผลิต และผู้บริโภคสินค้า ทำให้ผู้คนรู้จักใช้เงินจับจ่ายและบริโภคได้ง่าย ส่วนหนึ่งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมวัตถุนิยมมาจากภายนอกไม่ว่าจะมาในรูปแบบที่เป็น สื่อ ที่เป็นโทรทัศน์ วิทยุแผ่นป้ายโฆษณา ต่าง ๆ มาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าต่าง ๆ ทั้งใน ลักษณะของโลกาภิวัตร์ก่อให้เกิดความฉาบฉวย ทั้งในแง่ของรสนิยมการบริโภค ดังคำพูดที่ว่า

“...พอยงหลาด(ตลาด)โหย(อยู่)แค่ๆก็ขาย(สบาย ไม่ต้องไปที่อื่นให้เสียเวลา ถ้าจะซื้อเครื่องซักผ้าก็ซื้อได้ลย เขาให้ผ่อน(ระบบผ่อน)ได้...”

(สมปอง บุตรคง วันที่ 11 มิถุนายน 2552: สัมภาษณ์)

คำพูดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เรื่องของเศรษฐกิจในพื้นที่คลองหอยโข่งมีความหลากหลายในกระบวนการที่เร่งเร็ว เสนอ ให้ผู้คนได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนที่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆที่ปรากฏในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่อยู่ในรูปแบบของความทันสมัยต่าง ๆ โดยผ่านสื่อที่เป็น แผ่นพับ หรือแผ่นป้ายโฆษณาต่าง ๆ ที่อยู่ตรงบริเวณสามแยกเศรษฐกิจ เป็นจุดเชื่อมประสานทางวัฒนธรรม ที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเมืองที่อยู่ในรูปแบบของแหล่งการค้าและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่ในรูปแบบตลาดนัด ทำให้เกิดเป็น ความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลายมาพบปะกันในพื้นที่ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

การเลื่อนไหลของผู้คนในพื้นที่ศึกษานั้นและมีการปะทะประสานของสิ่งของอย่างเข้มข้น ที่นำไปสู่การปรับกระบวนการ โครงสร้างของพื้นที่ทางกายภาพและระดับพื้นที่ทางสังคมให้ผู้คนรับรู้ถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การปรับตัวกับกระแสบริโภคนิยมของชานาที่เกิดขึ้นในเรื่องของชานากับบริบททางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นเรื่องราวของการปรับตัว ดังตาราง

เรื่องของการปรับตัว ชานากับบริบททางเศรษฐกิจ		การปรับตัว	ลักษณะของการปรับตัว
ชานากับ บริบททาง เศรษฐกิจ	ชานากับวิถียังชีพ	ชีวิตที่สัมพันธ์กับการหารายได้	ปรับใช้กับวิถีชีวิต
		ชีวิตที่สัมพันธ์กับการใช้จ่าย	ยอมรับความสะดวก
	ชานากับตลาดนัด ชุมชน	การซื้อข้าวของต่างๆ	ซื้อสิ่งที่ใกล้ และคำนึงความสะดวก
		การนิยมความสะดวก	การนิยมความสะดวก

ตารางที่ 12 สรุปประเด็นเรื่องของการปรับตัวของชานากับบริบททางเศรษฐกิจ

การปรับตัวของชานาในบริบททางเศรษฐกิจที่มองผ่านการใช้ชีวิตของชานากับวิถีการยังชีพที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่จะเน้นเรื่องของการรายได้และค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่เป็นลักษณะที่มีนัยของการปรับใช้ชีวิตของคนทำงานนอกบ้านที่ยอมรับกับความสะดวกสบายเป็นส่วนใหญ่และในขณะเดียวกันชานากับตลาดนัดชุมชนเป็นลักษณะของตลาดที่มีการจับจ่ายที่เน้นความใกล้และการใช้เงินทุนน้อยในการจับจ่ายและในบางครั้งนิยมความสะดวกสบายในการจับจ่ายใช้สอยด้วยเช่นกัน

### 3.3 ชานากับกระแสบริโภคนิยม

ระบบทุนนิยมอันเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนชุมชน ในการสร้างกระแสบริโภคนิยมขึ้น อีกทั้งบริโภคนิยมนั้นยังเป็นกระแสที่ให้ความสำคัญกับวัตถุในฐานะที่เป็นสินค้าที่ผู้คนต้องบริโภคและผลักดันให้มนุษย์จำเป็นต้องบริโภคอยู่ตลอดเวลา เพื่อการกระตุ้นให้เกิดเม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจและอีกด้านหนึ่งความซับซ้อนของการบริโภคนิยมไม่ได้บริโภคในเชิงวัตถุโดยตรงเท่านั้น หากแต่สินค้านั้นกลายเป็นสัญลักษณ์หรือสิ่งที่บริโภค



การบริโภคของคนในชุมชนมีในหลากหลายรูปแบบ จากปรากฏการณ์การพบเจอในพื้นที่นั้น มีทั้งการบริโภคที่อยู่ในรูปแบบของการเชิงวัตถุและการบริโภคในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งการบริโภคทั้งสองนั้นเกิดการปะทะประสาน การปฏิสัมพันธ์กันทำให้กระแสการบริโภคนิยม ได้ไหลบ่าเข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนจึงได้รับทั้งการบริโภคทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน รวมทั้งมีการสร้างคุณค่าใหม่ ๆ และความหมายการบริโภคใหม่ โดยการบริโภคร่วมของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับมุมมอง อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546) ที่ว่า

“การบริโภคและการใช้ชีวิตในชีวิตประจำวัน ในทัศนะหนึ่งนั้นยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลื่อนหายไปจากจิตสำนึกของบุคคล เช่น ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น รวมถึงความผูกพันกับเวลาและสถานที่”

การครอบครองโทรศัพท์มือถือ เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารตัวแทนหนึ่งของวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เร่งรีบและไม่ผูกติดกับพื้นที่เสมือนดังว่ามีการพบเจอกันได้ทุกพื้นที่ ในขณะที่เดียวกัน มือถือก็ปรับเปลี่ยนจากเครื่องมือที่แสดงถึงความทันสมัย อีกสัญลักษณ์หนึ่งก็ชี้ให้เห็นถึงการแสดงความเป็นตัวตนของผู้ใช้ในแง่ของการรักสนุก หรือเป็นผู้ที่เท่าทันเทคโนโลยี ตลอดเวลา ดังเช่น คำพูดของ

“...ลุงซื้อมือถือรุ่นที่ฟังเพลงได้ เอาไว้ฟังเวลาทำงาน มันไม่เจีบครึกครื้นดี...”

(สมบุรณ์ ชาวสุข วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)

กระบวนการหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิดในแง่ของความสัมพันธ์ ที่มีต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับคนอื่นในชุมชนที่มีลักษณะของการฉาบฉวยภายใต้ความสัมพันธ์ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งการครอบครองโทรศัพท์มือถือที่ถือเป็นสิ่งดูโก้เก๋และเป็นตัวแทนของวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

“...ไม่มีแล้วสมัยนี้ที่ไม่มีมือถือ ถ้าห่วยเดียวเขาว่าเขย(ล้อหลัง) ...”

(ประมวล ช่างกะโร วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้น ในพื้นที่คลองหอยโข่งนั้น นำไปสู่การปรับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานข้าวของเครื่องใช้และสัญลักษณ์ของความทันสมัย มาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวัน ในอีกมุมหนึ่งที่เกิดจากการผสมผสานข้าวของเครื่องใช้ที่ทันสมัยนั้นเป็นการสร้างความรู้สึกภูมิใจในการบริโภคสินค้าใหม่ ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงนัยของความหมายและความแตกต่างที่เป็นสิ่งแสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตและฐานะความเป็นอยู่

โทรทัศน์เป็นอีกทางหนึ่ง ที่ไม่เพียงเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่คลองหอยโข่ง ได้รับรู้เรื่องราว โฆษณา เกมส์โชว์ รายการเพลง และเหตุบ้านการเมืองต่าง ๆ ทั้งที่เกิดในประเทศและนอกประเทศ โทรทัศน์ก็ยังเป็นปัจจัยที่เอาพื้นที่คลองหอยโข่ง รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจประเทศและเศรษฐกิจโลกให้รวดเร็วยิ่งขึ้น และจากประเด็นดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดการซื้อหาเพื่อการครอบครองข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ และส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากความคุ้นเคยกับสัญลักษณ์และยี่ห้อข้าวของต่าง ๆ จนในบางครั้งสิ่งเหล่านี้ยังปรากฏอยู่ในเรื่องราวของการพูดคุย การเล่าเรื่อง การแลกเปลี่ยน ผสมผสาน แทรกซึม และส่วนหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต อยู่ในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่คลองหอยโข่ง



ภาพที่ 53 บริโภคนิยมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน

รถจักรยานยนต์และรถยนต์ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน ที่ได้เป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นตัวเสริมให้เกิดกระบวนการ ในเรื่องของเวลาให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ร่นระยะเวลาไปด้วย ซึ่งภายใต้บริบทของชุมชนขนาดเล็กก็จะเห็นบรรยากาศที่กลายเป็นภาพจินตนาการของคนในชุมชนนั่นก็คือ เห็นผู้คนที่ขับรถไปมาในบริเวณชุมชนและนอกชุมชน และอีกด้านหนึ่งการมีพาหนะก็แสดงสัญลักษณ์หนึ่งในสังคมฐานะทางสังคมของคนในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน การนิยมให้ลูกหลานได้เข้าไปเรียนในเมืองก็เป็นอีกกระแสหนึ่ง ที่ชี้ให้เห็นวิถีคิดที่ตอบรับความต้องการของคนในชุมชนที่มีต่อลูกหลานและอีกด้านหนึ่งก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงฐานะทางสังคมในพื้นที่คลองหอยโข่งอีกทางหนึ่ง

“...คิดว่าให้อยู่โรงเรียนส่องแสงเห็นว่ายังรถรับส่งถึงหน้าไปมาสะดวกไม่ต้องลำบากไปส่งเองรับเองที่โรงเรียน...”

(ไพฑูรย์ รัตนพันธ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2550: สัมภาษณ์)



ภาพที่ 54 รถโรงเรียนจากพื้นที่ใกล้เคียง

จากภาพดังกล่าวเป็นอีกมุมมองหนึ่ง ที่เห็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการใช้ชีวิตในชุมชนที่อยู่ท่ามกลางบริโณคานิยมที่คนในชุมชนมีการหยิบใช้ความสะดวก ในการส่งลูกหลานไปเรียนยังโรงเรียนที่อยู่ไกลออกไป และอีกด้านหนึ่งการส่งหลานไปเรียนโรงเรียนในเมือง ก็เปรียบเสมือนหน้าตาทางสังคมของพ่อแม่ ที่นำเสนอเรื่องราวการให้ลูกเรียนหนังสือที่โรงเรียน ที่เปรียบเสมือนการแสดงฐานะทางครอบครัวด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การส่งลูกเรียนหนังสือหรือในพื้นที่คลองหอยโข่งเอง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ เป็นผลให้ชุมชนต้องปรับตัวกับกระแสความทันสมัย แต่อีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงวิถีคิดที่เชื่อมโยงอยู่กับความทันสมัยที่ผูกโยงเรื่องราวของสถานศึกษาที่เปรียบเสมือนแหล่งความรู้ที่นำพาเด็กให้ก้าวสู่สังคมแห่งการบริโภคอย่างแนบแน่น ดังเช่นคำพูด

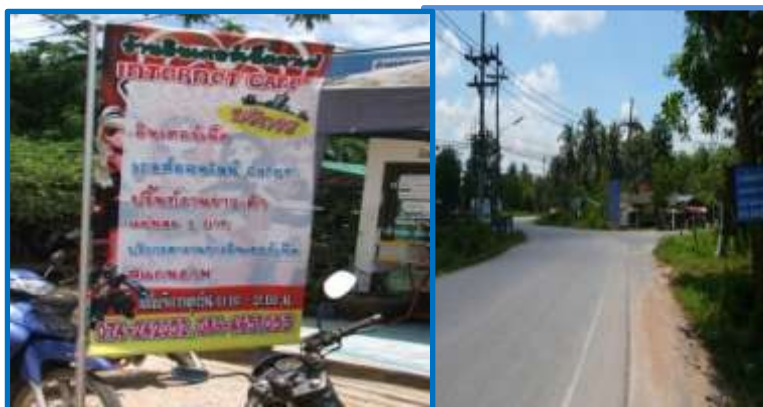
“...ครูสั่งให้ไอ้ต่างค์ไปหาข้อมูลทางอินเตอร์เกี่ยวกับความหมายวันแม่ แล้วให้ปรีนัทมาส่งครูต่อ(ตอน)เช้า...”

(สงบ จันทวดี วันที่ 11 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แม้แต่กระบวนการศึกษาเป็นอีกมิติหนึ่ง ที่สั่งสอนให้เด็กเปิดรับความทันสมัยตั้งแต่อยู่ในสถานศึกษา ซึ่งความทันสมัยก็เป็นเหมือนดาบสองคมที่ชี้นำเรื่องราวของความสะดวกในการทำงาน จนลืมนึกถึงเรื่องราวของความยากลำบากในการทำงาน ดังเช่นคำพูดของครูท่านหนึ่งที่ว่า

“...เวลาครูส่งรายงานเด็ก ให้เด็กไปพิมพ์รายงานแล้วมาส่ง เด็กมันฉลาด มันทำคนเดียว แล้วมาเปลี่ยนหน้าปกก็ส่งเหมือนกันเด็กมันฉลาด...”

(ประพาส สุวรรณรัตน์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2550: สัมภาษณ์)



ภาพที่ 55 ร้านอินเทอร์เน็ต

ร้านอินเทอร์เน็ต ถือได้ว่าเป็นสื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมที่หลากหลายที่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม ได้อย่างหลากหลาย และมีความรวดเร็ว และพื้นที่หนึ่งที่เปิดกว้างทางวัฒนธรรมในการเรียนรู้ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ดังเช่นคำพูดที่ว่า

“...หวานนี้(ปัจจุบันนี้)ไม่ว่าทำไหน(ทำอะไร) ยากรู้ไหน(อยากรู้อะไร)หาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ยังก็ได้ตอบได้หมด ไม่ต้องไปห้องสมุดก็ได้เสียเวลา...”

(สงบ จันทวดี วันที่ 25 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

ร้านอินเทอร์เน็ต เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เป็นพื้นที่ที่แสดงทางวัฒนธรรม และถือว่าเป็นสถานที่ที่นำเสนอเรื่องราวของข่าวสารทั่วทุกมุมโลกให้รับรู้กันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้โลกที่เคยมีระยะทางระยะเวลาภาษา วัฒนธรรม เป็นปัญหาและอุปสรรคกลายเป็นโลกไร้พรมแดน หรือที่เรียกกันว่า โลกาภิวัตน์ ( Globalization) อินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่นับว่าโดดเด่นที่สุด และอินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกรวมทั้งสังคมไทยด้วย

ร้านอินเทอร์เน็ตถือว่าเป็นพื้นที่ที่ได้มีการนำเสนอวัฒนธรรมผ่านทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของหนังสือ สารคดี บทความ ภาพยนตร์ ละคร หรือแม้แต่การ์ตูน ที่มีเรื่องราวของวัฒนธรรมแฝงอยู่ อย่างเช่นการ์ตูนญี่ปุ่นก็แฝงเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม การกิน การแต่งกาย และอื่น ๆ ที่ให้ผู้รับสื่อจะเกิดความซึมซับโดยอัตโนมัติ

ปรากฏการณ์ในพื้นที่คลองหอยโข่งที่พบเจอที่ผูกโยงอยู่กับวัฒนธรรมบริโภค ที่พบเจอได้ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา มีอยู่หลายประการด้วยกัน คือ การครอบครองข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันที่มีเกี่ยวพันอยู่กับการบริโภคสิ่งของที่ทันสมัยอย่างแนบแน่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือทางการเกษตรต่างๆ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า พาหนะที่ใช้ในการเดิน อีกด้านหนึ่ง การกระจายตัวของสื่อ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่มีอยู่ทั่วทุกครัวเรือน รวมไปถึงการขยายตัวของหน่วยงานราชการ ที่ขยายโครงสร้างพื้นฐานลงสู่ชนบท เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา ที่เป็นสิ่งี่เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านได้รับรู้และปรับตัวให้เข้ากับแผนการดำรงชีวิต และวิถีที่เป็นแบบใหม่ๆ ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าถึง ครอบครอง และบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทันสมัยและสามารถหาซื้อได้ทั่วไปในตลาด หรือแม้กระทั่งในพื้นที่คลองหอยโข่งเองก็ตาม

การปรับตัวกับกระแสบริโภคนิยมของชาวนาที่เกิดขึ้นในเรื่องของชาวนากับบริบททางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นเรื่องราวของการปรับตัว ดังตาราง

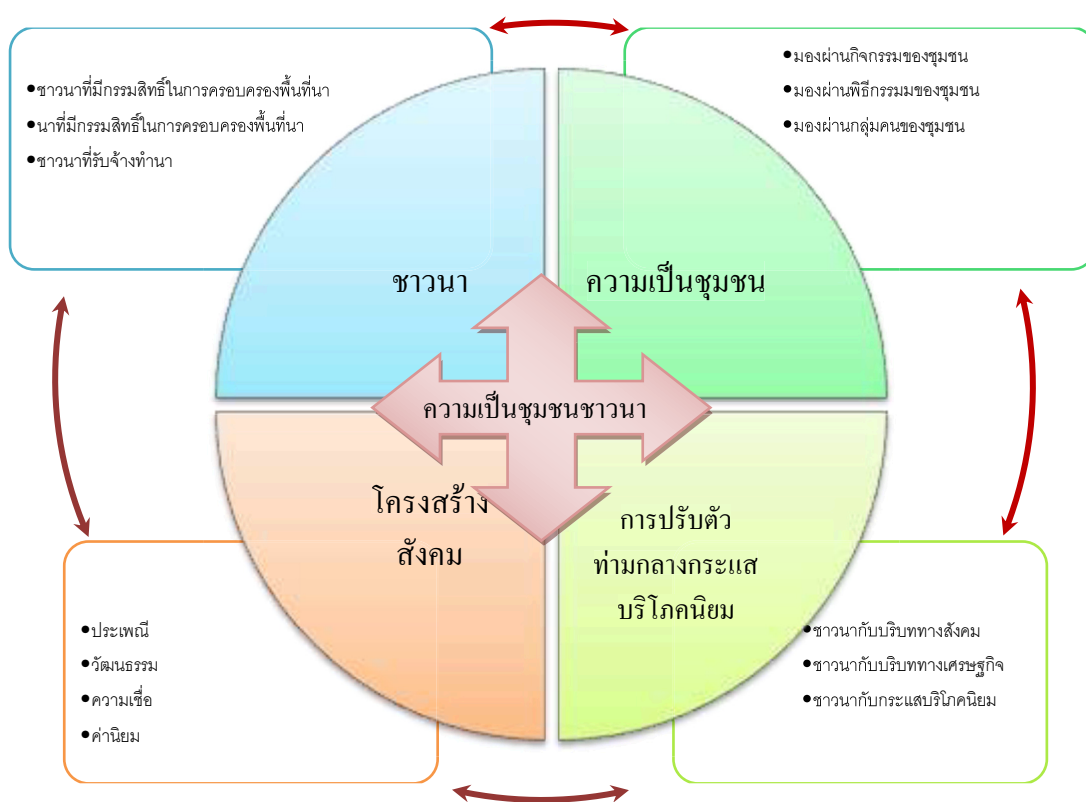
เรื่องของการปรับ ชาวนากับกระแสบริโภคนิยม		การปรับตัว	ลักษณะของการปรับตัว
ชาวนากับ กระแสบริโภค นิยม	บริโภคสินค้า	ชีวิตที่มีความสะดวกสบาย	ปรับใช้กับวิถีชีวิต
		ชีวิตที่มีความทันสมัย	เรียนรู้เทคโนโลยี
	บริโภคสัญญาณ	เรียนรู้ สนใจสินค้าต่างๆ	ซื้อสิ่งที่ใกล้ และคำนึงความ สะดวก
		เลือกใช้สินค้า	คำนึงประโยชน์ในหลายๆด้าน

ตารางที่ 13 สรุปประเด็นเรื่องของชาวนากับกระแสบริโภคนิยม

การปรับตัวกับกระแสบริโภคนิยม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่ชาวนาต่อรองกับกระแสบริโภคนิยม ที่ชาวนามีต่อการบริโภค ทั้งในแง่การบริโภคสินค้าที่เน้นความสะดวกสบาย และความทันสมัยในชีวิตและขณะเดียวกันก็เน้นความหมายของสินค้าที่ใช้ไม่ว่าจะเป็น ยี่ห้อต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีรสนิยมในการเลือกใช้สินค้านั้น ๆ ภายใต้วามสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา คน พื้นที่ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น จากการดำรงชีวิต ความคิด ความเชื่อ หรือการกระทำต่อพื้นที่นั้น ขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวนา มีความแตกต่างกันไปตามบริบทที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะมีความเหมือนหรืออาจจะมีความแตกต่าง จะเห็นได้ว่าขอบเขตพื้นที่ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะ แน่นนอน ตายตัว หรือมีหนึ่งเดียว

เสมอ พื้นที่ก็มีลักษณะที่เลื่อนไหล และข้ามผ่านไปมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ หรือจินตนาการที่แตกต่างกันไปที่ยังไม่ได้ผูกติดอยู่กับพื้นที่ที่ตายตัว

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ได้สะท้อนถึงนัยของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระแสความเคลื่อนไหว ที่หลากหลายและซับซ้อน ในการพยายามทำความเข้าใจ พลวัตและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมบริโภค ทั้งที่เป็นการบริโภคส่วนตัวและการบริโภคร่วมกันภายใต้บริบท และการปฏิสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมในสังคม จนทำให้วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมในอดีต เริ่มเลือนหาย และถูกแทนที่ด้วยกระแสค่านิยมแบบสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ทีละน้อย จากการเป็นพื้นที่เชื่อมต่ออยู่กับพื้นที่อื่น ๆ ในสังคม และไม่สามารถตัดทอน หรือวาดเส้น ตัดแบ่งออกจากแผนที่โลกที่เคลื่อนตัวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาการเชื่อมโยงด้วยกระแสความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่ซ้อนทับ ไม่หยุดนิ่ง และการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยในระดับประเทศและระดับ โลกอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ดังภาพ



ภาพที่ 56 การเจรจาต่อรองในชีวิตประจำวันของชาวนา

จากภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภายใต้ภาพบริบทที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองหอยโข่งนั้น ภาพลักษณ์หรือการมองภาพของชาวนา ส่วนหนึ่งก็ยังคงมองว่า ชาวนาก็ยังดำรงวิถีชีวิตตามแบบ

โครงสร้างทางสังคมที่ประกอบด้วย ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่ทำให้เห็นภาพของ ชาวนาที่ยังคงผูกโยงอยู่กับ โครงสร้างทางสร้างคน แต่อีกด้านหนึ่งชาวนาเองก็มีการปรับตัวกับ กระแสบริโภคนิยมทำให้ชาวนานั้นมีทั้งเหมือนและแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในบางแง่มุม เช่น บางช่วงเวลามีดำรงอยู่ท่ามกลางความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์ต่าง ๆ ที่ผูกอยู่ในชุมชน บางแง่มุมดำรงอยู่ท่ามกลางความทันสมัย หรือความสะดวกสบาย เช่น การไถนาที่ไม่คำนึงถึงเรื่องของพิธีกรรม แต่คำนึงในเรื่องความสะดวกทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้ากับกระแสบริโภคนิยมแต่ในบางครั้งชาวนาก็เลือกที่จะ ปฏิเสธ ต่อสู้ ต่อรอง ที่นำไปสู่การหยิบใช้ความหมายที่มีนัยของการกระทำของตน ที่ผ่านการปะทะ ประสานระหว่างกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและพิธีกรรมของชุมชน กระนั้นก็ตามก็ทำให้เห็นว่า ความพยายามในคนมีแบบแผนชีวิตที่เหมือนกันนั้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก เพราะคนแต่ละคนย่อมมี วิถีชีวิตของตนที่สามารถเลือกรับ หรือปฏิเสธ การกระทำของตนเองที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคม

ความเป็นชุมชนของชาวนาที่มองผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ผูกโยงเรื่องราวของการรวมกลุ่มของกลุ่มคน ที่มีอุดมการณ์เดียวกันและการร่วมกันของคนในชุมชนที่มีอุดมการณ์ร่วมกันที่ผูกโยงผู้คนในชุมชนมาสร้างจิตสำนึกร่วมกันในชุมชน ในขณะที่เดียวกันอีกด้านหนึ่ง ถูกผูกโยงความเชื่อร่วมกันทั้งในที่ผ่านเครือญาติและผู้คนในชุมชนเดียวกัน ภายใต้พิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และความเป็นชุมชนทางจินตนาการที่เชื่อมโยงด้วยความทรงจำ ที่เกี่ยวกับเวลาบนท้องฟ้าที่ชาวนาบางส่วนยังคงถือปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งความทรงจำเรื่องเครือข่ายของชีวิตที่มีความผูกพันกับกลุ่มคนอื่นในชุมชน ที่เป็นพลวัตของชุมชน ที่สามารถแสดงให้เห็นเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

การปรับตัวท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม ผ่านการเป็นผู้กระทำการของชาวนาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับต่อรองของชาวนา ที่ประกอบด้วย ชาวนากับบริบททางสังคมในเรื่องของการเลือกที่ยอมรับกับการเป็นชาวนา หรือในบางแง่มุมชาวนาก็เลือกที่จะต่อรอง หรือปฏิเสธ ความเป็นชาวนาทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบท การต่อรองระหว่างชาวนากับบริบททางเศรษฐกิจ ในวิถีปฏิบัติของชีวิตประจำวันของชาวนา หรือชาวนาต่อรองกับกระแสบริโภคนิยมที่เกี่ยวกับกระแสบริโภคนิยมที่อยู่ในพื้นที่คลองหอยโข่ง

ความเป็นชุมชนชาวนาที่ปรากฏในพื้นที่คลองหอยโข่ง ในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม และวิถีคิดที่เป็นเรื่องนามธรรม ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องของความคาดหวังของชุมชนและบริบทของสังคมไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเจรจาต่อรองในชีวิตประจำวัน มีลักษณะที่เป็นที่หลากหลายที่ได้รับจากสังคม วัฒนธรรม อีกทั้งชาวนาก็ยังมีประสบการณ์ร่วมของการเป็นคนในชุมชน หรือมีสำนึกร่วมของชาวนากับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ชาวนาที่มีความสามารถในการกระทำการ และสัมพันธ์กับ

โครงสร้างสังคมอย่างซับซ้อนที่อยู่ในรูปแบบการดำเนินชีวิตท่ามกลางความหลากหลายของบริบท แต่แต่ละคนย่อมมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป การสร้างอัตลักษณ์ผ่านการเจรจาต่อรองเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีปฏิบัติ ภายใต้อาณัติความเหมือนที่ช่วงเวลาหนึ่งเป็นชานาและแตกต่างที่อีกช่วงเวลาหนึ่งชานาก็อยู่ในสถานะอื่นในชุมชนทั้งก็ขึ้นอยู่กับบริบทและลักษณะของความสัมพันธ์กับคนอื่น บริบทแวดล้อม หรือพื้นที่ของความสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน





## บทที่ 6

### สรุปผล

การศึกษาเรื่อง “ชุมชนชาวนาทำมกลางกระเสabri โภคนิยม” ได้ตอบคำถามใน 2 ประการ โดยเพื่อมุ่งทำความเข้าใจ การสร้างความเป็นชุมชนชาวนา ในอำเภอคลองหอยโข่ง และในขณะเดียวกันชาวนามีพลวัตและปรับตัวกับกระเสabri โภคนิยมที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษา ได้อย่างไร

ในคำถามงานวิจัยแรก ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจความเป็นชุมชนชาวนาทำมกลางกระเสabri โภคนิยมในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งที่เกิดจากความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ร่วมกัน ที่ถูกซ่อนอยู่ภายใต้การรวมกลุ่มของคนในชุมชน ที่ผูกโยงผู้คนให้อยู่ในกิจกรรมเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็ นพิธีกรรมอยู่บนฝั นนา ซึ่งเป็นพิธีกรรมของชาวนาที่ร่วมอุดมการณ์การทำงานร่วมกันของคนกลุ่ม หนึ่ง ในชุมชนที่ผสมผสานกับกลุ่มคนอื่นในชุมชน ที่มีกิจกรรมบนสายน้ำ ซึ่งสามารถผูกโยงกลุ่ม คน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมในกิจกรรมเดียวกัน โดยการเชื่อมร้อยด้วยการมีอุดมการณ์ร่วมกัน ของคนในชุมชน และการมองผ่านพิธีกรรม ซึ่งอาจจะเป็นการเชื่อมร้อยผู้คนด้วย ความเชื่อร่วมกัน ที่อยู่ในเครือญาติเดียวกัน เช่น พิธีกรรมการไหว้ตายาย หรืออาจจะเชื่อมร้อยผู้คนด้วยการแสดงตัว ในพิธีกรรมของชุมชน ที่เป็นญาติ คนบ้านใกล้เรือนเคียง คนรู้จัก คนสนิท ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรือต่างพื้นที่ และประการสุดท้าย ความเป็นชุมชนที่มองผ่านเรื่องเล่าของชาวนาที่ถูกผูกโยงด้วย ความทรงจำที่เกี่ยวกับเวลา ที่เป็นเวลาของท้องฟ้ากับการใช้ชีวิตของชาวนา ในบางส่วนหรือ ความทรงจำ เรื่องของเครือข่ายชีวิต ที่ยึดโยงผู้คนในแต่ละพื้นที่ผ่านความทรงจำ เรื่องของการเป็น เครือญาติเดียวกัน

ในการตอบคำถามงานวิจัยที่สอง ชาวนาในอำเภอคลองหอยโข่งมีพลวัตและการปรับตัวกับ กระเสabri โภคที่มีอยู่ในพื้นที่ของชาวนา ซึ่งจะดูในเรื่องของการปรับตัวของชาวนา ในพื้นที่ศึกษา สามประการ คือ ในประการแรก มุมมองของชาวนากับบริบททางสังคม ในบางขณะชาวนายอมรับ กับตัวตนของชาวนา และในบางขณะชาวนาก็เลือกที่จะปฏิเสธ โดยผ่านการต่อรอง และเลือกที่จะ แสดงตัวตนในสถานะอื่นที่ไม่ใช่ชาวนา ประการที่สอง ชาวนากับบริบททางเศรษฐกิจ การปรับตัว ของชาวนาในบริบททางเศรษฐกิจ ที่มองผ่านการใช้ชีวิตของชาวนากับวิถียังชีพ ที่มีนัยของการปรับ ใช้ชีวิตและชาวนากับตลาดนัดชุมชนที่ยอมรับกับความสะดวกสบายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในมุมมองนี้ เป็นเรื่องราวของการมองภาพแทนที่ขึ้นอยู่กับสถานะที่ชาวนาหยิบใช้ ประการสุดท้าย ชาวนากับ การปรับตัวท่ามกลางกระเสabri โภคนิยมที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองหอยโข่ง ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่ชาวนาต่อรองกับกระเสabri โภคนิยม ชาวนามีต่อการบริ โภคทั้งในแง่การบริโภคสินค้าที่เน้นความ

สะดวกสบาย และความทันสมัยในชีวิตและขณะเดียวกันก็เน้นความหมายของสินค้าไม่ว่าจะเป็น ยี่ห้อต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีรสนิยมในการเลือกใช้สินค้านั้น ๆ ที่ทำให้ชาวนาต้องปรับตัว เลือกรับ ปฏิเสธ กับกระแสบริโภคนิยมเหล่านั้นที่ซ่อนอยู่ในวิถีปฏิบัติของชาวนาในคลองหอยโข่ง การศึกษานี้จะให้ความสนใจกับเรื่องของความเป็นชุมชนชาวนา ในพื้นที่คลองหอยโข่งที่ ถูกซ่อนทับด้วยความสัมพันธ์และพื้นที่ที่หลากหลายในการสร้างพื้นที่ต่อรองของชาวนา ที่ เชื่อมโยงให้เห็นถึงความเป็นชุมชน ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงการนิยามตัวตนของชาวนา ในบริบทต่าง ๆ ในชุมชน และการปรับตัวของชาวนา ชาวนามีการต่อรอง และนิยามตัวตนของ ชาวนาที่มองจากมุมมองของชาวนาด้วยกันเอง ชาวนาด้วยกัน และชาวนาที่บริบททางสังคม ที่ สะท้อนให้เห็นเรื่องราวของการปรับตัวของชาวนา ที่ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคม และอีกส่วนก็เป็นเรื่องของกระแสบริโภคนิยมที่อยู่ในพื้นที่คลองหอยโข่ง

### เรื่องราวในชีวิตของชาวนา

การศึกษานี้ชาวนาที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชนก็เป็นอีกกลุ่มคนหนึ่งที่มีความหลากหลาย และขึ้นอยู่กับบริบทที่แสดงตนในสถานการณ์ต่าง ๆ กล่าวคือ ประการแรก ชาวนาที่เป็นกลุ่มคนหนึ่งในสังคมที่มีมิติชีวิตที่หลากหลาย ชาวนาไม่ได้อยู่แต่ ในท้องถิ่นหรือเรื่องราวของกระบวนการทำนาเท่านั้น แต่นั่นเพียงแค่ช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตที่ผูกโยง กับเรื่องราวของการทำนา แต่ในขณะเดียวกันชาวนาที่ยังมีหลากหลายในมุมมองของการใช้ชีวิตที่ ในบางครั้งชาวนาอาจจะแสดงตัวตนของชาวนาออกมา และในบางครั้งชาวนาเลือกที่จะปฏิเสธ ความเป็นชาวนาและเลือกที่จะต่อรองกับบริบทเพื่อแสดงตัวตนในสถานะอื่นที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม นั่นก็คือตัวตนของคนหนึ่งที่มีความหลากหลายในตัวเองเพียง แต่ขึ้นอยู่กับบริบท ว่าต้องการแสดงตัวตนในลักษณะใด และเพื่อต้องการอะไรในตัวคนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับมุมมอง ของ รัตนา บุญมัธยะ (2546, 124-125) ที่ว่า

“การสร้างความเป็นตัวตนของกลุ่มชนเป็นเรื่องของการสร้างความหมายหรือการให้นิยาม ตนเองของกลุ่มชน ภายใต้บริบทของสถานการณ์แวดล้อมหนึ่ง ๆ และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนกลุ่มนั้นกับกลุ่มชนอื่น ๆ ในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสังคม ไปสู่สังคมที่หลากหลายมากขึ้น เกิดกลุ่มใหม่ ๆ มากขึ้น การจัดปรับในเรื่องของความสัมพันธ์เชิง อำนาจและผลประโยชน์ไม่ลงตัว กลุ่มชนแต่ละกลุ่มจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความเป็นตัวตน เพื่อ เรียกร้องสิทธิที่จะดำรงอยู่อย่างแตกต่างและความเสมอภาคในการอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อจัดปรับ หรือลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันให้ดีขึ้น ความเป็นตัวตนของกลุ่มชน ที่เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มีลักษณะเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง มีการ

ต่อรอง ปรับเปลี่ยน และเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มชนต่าง ๆ ”

จะเห็นได้ว่าชาวนานั้นเลือกที่จะตอบรับกับความเป็นตัวตนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลานั้นแตกต่างกันแต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสถานะที่ชาวนาต้องการแสดงเป็นภาพแทนช่วงเวลาดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง การสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้างความเป็นพวกเดียวกันและป้องกันความแปลกแยก ทั้งที่เกิดจากความรู้สึกหรือจากการทำให้โคดเดี่ยวจากปัจเจกที่อยู่รอบตัว โดยการทำให้ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และในขณะเดียวกันในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะนั้นซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของ รัตนา โตสกุล (2548, 2-4) ที่ว่า

“ความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจ จะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ชิดเรามาก ซึ่งปรากฏอยู่ในปริณิณทลทั้งที่เป็นชีวิตในพื้นที่ส่วนตัว และชีวิตในพื้นที่สาธารณะ อำนาจกระจายอยู่รอบตัวมนุษย์ในสังคม ทุกคนล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอำนาจผ่านการตีความวาทกรรมเรื่องอำนาจ และเป็นผู้ใช้อำนาจในทางใดทางหนึ่งรวมทั้งเป็นผู้รับผลของอำนาจ ขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมของใครกับใครและอย่างไรในแต่ละสถานการณ์”

การทำงานของชาวนาร่วมกับคนอื่น ๆ นั้น หนึ่งหนึ่งเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ใหม่ภายในชุมชนของกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นการ โยงคน พื้นที่ กิจกรรม ทำให้คนได้มีโอกาสแสดงออกถึงการรับรู้ว่ามีอะไรที่มิใช่แค่ความหมายเพียงกายภาพเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์ส่วนอื่นที่ซ่อนอยู่

ประการที่สาม ความเป็นชุมชนในพื้นที่คลองหอยโข่ง เป็นเรื่องราวของ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนที่ถึงแม้ว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม การเข้าร่วมในบรรยากาศของกลุ่มเป็นอีกพื้นที่หนึ่งของการเกิดความเป็นชุมชนที่มีจิตสำนึกร่วม การมีความเชื่อร่วมกัน สอดคล้องกับมุมมองของ อารมณ์ จันทรสมวงศ์ (2544, 21) ที่ว่าเป็นเรื่องของความเป็นตัวตน หรือบางคนอาจเรียกว่า

“อัตลักษณ์ ( Identity) ซึ่งความเป็นตัวตนอัน หลากหลายปรากฏในหลายรูปลักษณะที่มีความหมาย เพราะเป็นความพยายามจะบอกคนอื่นให้รู้ว่า "ฉันเป็นใคร" ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธิ นั่นคือได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม”

การแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่ในขณะเดียวกัน จะให้ความสำคัญกับการมีตัวตนในการทำกิจกรรมมากกว่า ซึ่งนัยหนึ่งเป็นเครื่องต่อรองให้กับคนในชุมชนได้แสดงความชอบธรรมในการใช้สิทธิภายใต้คนในชุมชนเดียวกัน

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์ของชานากับพื้นที่ในคลองหอยโข่งนั้น มีความสัมพันธ์ใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือในเชิงกายภาพนั้นเป็นเหมือนพื้นที่ทำกิน พื้นที่ใช้ประโยชน์แต่ในขณะเดียวกัน พื้นที่ก็ยังมี ความหมายในเชิงจินตนาการ ที่เป็นเหมือนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชานา ซึ่งสอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2549, 45-46) ที่ว่า

“การให้ความสำคัญกับคนที่อยู่ในพื้นที่ ทำให้มองเห็นถึงวิธีการที่คนผูกโยงพื้นที่ กับ ความคิดและปฏิบัติการทางสังคมกับการตั้งถิ่นฐาน และการเคลื่อนย้ายของชุมชนคนมีความทรงจำ และมีความผูกพันกับพื้นที่ จึงให้ความหมาย สร้างตำนาน เรื่องราว และกำหนดขอบเขตพื้นที่ของ เขา (Fekd and Basso, 1996 : 8, 11 อ้างใน Kahn, 2000 : 8; Basso, 1996b) นอกจากนั้นการให้ความหมายทางสังคมต่อพื้นที่ ยังรวมความหมายทางจิตวิญญาณและภูมิปัญญาซึ่งคนในพื้นที่สร้างขึ้นและสืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง เช่น ทุงนาที่เป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่มีตำนานและความหมาย และเป็นเครื่องเตือนใจให้ นึกถึงบรรพบุรุษ ด้วยเช่นกัน”

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของชานากับพื้นที่คลองหอยโข่ง บางมิติไม่สามารถแยกขาดระหว่างคนกับพื้นที่ออกจากกัน ทั้งนี้เนื่องจากชานาได้ใช้ชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ศึกษา ที่มีการปะทะประสานและสร้างเป็นชีวิตชานาที่มีทั้งสุข เสรี สนุก และรื่นเริง ผสมปนเปออยู่ในพื้นที่แห่งความทรงจำของชานาที่ไม่มีวันตัดขาดจากชีวิตและวิญญาณของชานา

□□□□

□□□ □□ □□ □

□□

□

□□

□□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□ □□□□ □□ □□ □□

□

□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□□□□□□□□□

□□

□□

□□□

□

□□□ □ □□ □□ □

□□

□

□

□□

□□

□□

□□

□□ □ □□ □□ □ □□

□

|||||

|||| |

||

□

||

□

|||| |

□

||

||

||

|||| |

||

||

||

□

|| |

||

||

||

□

|| |

□

||

||

□

|| |

||

||

||

|||||

||

||

□

|||| |

||

||

||

||

|| |

||

||

||

||

||

|||| |

||

□

||

□

|||| |

□

□

||

||

|||| |

||

□

||

□

|| |

||

|||||

□





□□ □□□□ □□

□□

□□

□□

□

□ □□ □□□□

□□

□ □□□ □□□□□□ □ □□ □□ □□□□ □□□□ □□ □□ □□□□□□ □□□□□□

□□□□□□

□□□ □□ □□ □□□□□□ □□ □□□□□□

□□

□

□ □□□ □□ □

□

□ □

□□

□□ □ □□□ □□ □

□□

□□

□□

□

□□□ □□□ □□ □

□

□

□

□□ □ □□□ □□ □

□□

□□

□

□

□ □□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □

□□□□

□□□□□□

□□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□□

□

□□ □ □□□ □□ □

□□

□□

□□

□

□□□ □□□ □□ □

□

□□

□

□□□ □□□ □□ □

□□

□□

□

□□□□

□□ □□□□ □□ □

□

□

□

□□

□

□□□□□□

□□

□□

□

□

□□□□

□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□□□□

□

□□ □□

□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□□□□□□□□□□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □□

□

□□

□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□□□□ □□ □□ □□

□□□

□

□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□ □□

□□

□

□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□

□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□

□

□□□□□□□□□□□□□□□□ □□ □□ □□

□

□□

□

□□ □□ □□ □□

□ □□

□

□□ □ □□ □□ □□

□□□□□□□□ □□ □□ □

□□

□□

□

□□ □ □□ □□ □

□

□ □□

□□ □□

□□□ □□ □□ □

□□□□□□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□

□ □□□□ □□ □□ □□ □

□□

□□

□□ □ □□ □□ □

□□

□□

□

□□

□

□□ □ □□ □□ □

□

□ □

□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□□

□

□□□ □□ □□ □

□□

□□

□

□□ □ □□ □□ □

□□

□□

□□

□

□□□□

□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□□□

□□

□□ □□ □□ □□ □□

□

□□

□□

□□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□

□□

□□□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□ □□□□

□□

□□

□□

□□

□□□ □□ □□ □□ □□

□□

□□

□□

□□

□□□□□□□□□□□□□□□□ □□ □□ □□ □□

□

□□

□□

□□□ □□ □□ □□

□□

□□

□□



ภาคผนวก

## รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
1	กัญญาภัก	ไพยศาสตร์	15 ธ.ค 51
2	เกิ้ลีน	สุวรรณรงค์	1 ก.ค 50, 1 มี.ค 51
3	โกศล	นวลบุญ	22 พ.ย 51
4	เจียว	พุทธแก้ว	20 พ.ค 51, 1 ก.ค 51, 23 ก.ย 52
5	คุณ	ประสมวงศ์	1 ก.ค 50, 15 ส.ค 51
6	แคล้ว	กงชนะ	10 พ.ย 51
7	จิตนาภาพ	พุดแก้ว	1 ก.ค 50, 11 ก.ค 50
8	จู้ย	ฉังคะโร	20 พ.ย 51
9	ชาญศักดิ์	ทองศิริ	11 ก.ค 52
10	จิตวงศ์	ทองกำจร	7 มิ.ย 51
11	ไชยณรงค์	จันทร์แก้ว	13 พ.ค 51
12	คำ	คชวรรณ	21 เม.ย 52
13	คำรง	เมืองแก้ว	4 มิ.ย 51
14	ถวิล	นวลวิไล	12 ก.ย 51, 25 พ.ย 51
15	เถียน	อ่อนดี	10 ธ.ค 51
16	ทบ	นวลวิไล	27 พ.ค 51
17	เทิดธรรม	สุชะธาน	20 พ.ค 51
18	ธวัช	พันธุ์เสน	11 ก.ค 50, 19 ม.ค 51
19	นอม	ละอองโชค	13 พ.ค 51
20	นัทขพงษ์	แก้วดำรง	2 ต.ค 51
21	นันทกร	ศรประสิทธิ์	15 ธ.ค 51
22	นิตย์	แก้วปาน	1 ก.ค 50
23	นิตย์	บำรุงศักดิ์	15 พ.ค 51, 20 พ.ค 51
24	นุ้ย	พุดช่วย	22 พ.ค 51

## รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
25	เนี้ยว	พงศ์สุวรรณ	20 พ.ค 51
26	แนบ	กงชนะ	18 พ.ย 51, 25 พ.ย 51
27	บุรุษ	บำเพ็ญกาญจน์	25 ก.ค 50, 11 พ.ย 51
28	ประพาส	สุวรรณรัตน์	1 ก.ค 50
29	ประมวล	ฉิ่งคะโร	20 พ.ค 51, 20 พ.ย 51
30	ปราณี	เกตุสุวรรณ	22 พ.ค 51
31	ปรีชา	กงชนะ	1 ก.ค 50
32	ไพฑูรย์	รัตนพันธ์	1 ก.ค 50, 15 ธ.ค 51
33	ไพบูรณ์	รัตนพันธ์	11 ก.พ.ค 52
34	มนัส	อินทโร	10 ธ.ค 51
35	ยินดี	ตรีรัฐเพชร	15 มิ.ย 51
36	วันทนา	สุวรรณรงค์	17 ก.ค 51
37	วินัย	กงสวัสดิ์	22 ต.ค 51
38	สงบ	จันทวดี	1 ก.ค 50
39	สนิท	สุขะธาน	25 เม.ย 52
40	สมชาติ	เพชรวิสัย	25 ธ.ค 51, 10 ส.ค 51
41	สมชาย	แก้วเพชรสกุล	5 ม.ค 52
42	สมปอง	บุตรคง	1 ก.ค 50, 15 ส.ค 51
43	สมพงษ์	สัมพัชนี	1 ก.ค 50
44	สมัย	กล่อมปัญญา	17 ก.ย 51
45	สายัญห์	กงชนะ	10 พ.ค 51, 20 ก.ค 51, 10 ธ.ค 52
46	สุวิทย์	รามแก้ว	10 ธ.ค 51
47	ไสว	กงชนะ	5 ธ.ค 51, 10 ก.ย 51
48	เหลียว	สุขบูรณ์	17 ก.ค 51



## รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
49	อนันต์	วงศ์ชนะ	1 ก.ค 50, 1 มี.ค 51
50	อาทิตย์	บุญรอด	1 ก.ค 50, 1 มี.ค 51
51	เอ็น	ปลายสิงหา	10 พ.ค 51
52	เอี่ยม	ไชยรัตน์	10 พ.ค 51
53	แอบ	ไชยรัตน์	10 พ.ค 51

## ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวกาญจนา รัตนพันธ์	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	4911121003	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
บริหารธุรกิจบัณฑิต	เทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตภาคใต้	2547